

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 03123

BALADE FUN A HOLEM

Blume Lempel



THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION



NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG



MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

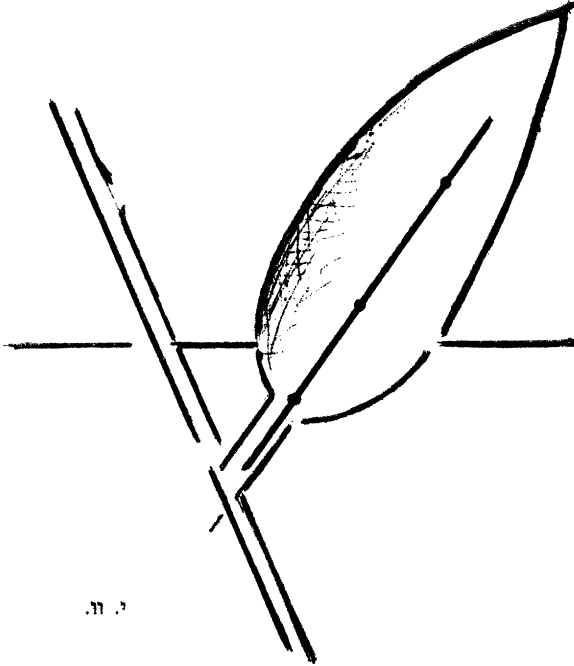


The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

בלומע לענופעל



ג. דו.

באַלאַדע פון אַ חלום

פאַרלאַג „ישראל-בוך“ תל-אביב
הילפספּאַנד פאַר ייִדיש-שאַפּונג אין ישראל
תשמ"ו — 1986



בלומה למפל
בלדה של חלום
סיפורים

בלומע לעמפעל
באלאדע פון אַ חלום
דערציילונגען

BLUME LEMPEL
BALLAD OF A DREAM
Stories

שערבלאט-צייכענונג : יובל וולפסון

נדפס בישראל 1986
Printed in Israel 1986

©

כל הזכויות שמורות

B. Lempel, 425 East Olive St.
Long Beach, N.Y. 11561, U.S.A.

דפוס „אורלי“ — פרידמאן תל-אביב, טל' 372062

...ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמיוך
ואומר לך בדמיוך חיי, ואומר לך בדמיוך חיי ...
יחזקאל, טז' ו.

און איד בין פארבייגענאנגען פארביי דיר, און איד האב
דיך געזען זיך וואלגערן אין דיין בלוט, און איד האב
צו דיר געזאגט: אין דיין בלוט לעב! און איד האב צו
דיר געזאגט: אין דיין בלוט לעב!

א נאכט אין די אדיראנדאקט

די מוזיק וואס לויפט אויף מיין שפיל-פלאטע
באגלייט די בילדער אין געדאנק.
איך שווים אין מבול פון דיסאנאנסן,
פרעסקאס פלאמען אויף די ווענט.
נאקעטע בערג ביים הימלראנד
שטייען ווי יידן ביי דער וואנט
מיטן פנים צום אפענעם קבר.

איך הייב אויף די אויגן צו די בערג,
די סטעשקע פארוואקסן, פון שניי פארשאטן.
זאל איך לויפן, שטיין, אדער גיין אויף צוריק?
שווייגט דער בארג, דער טייך, די לאַנקע —
א רעגנבויגן נאכן בראך...

זעט דער בארג זעונגען?
איז ער געפאנגען פון זכרונות?
געדענקט ער דעם יחי, די ווייען פון ווערן?

ביים נהר פון בבל בין איך ניט געווען,
די הארפן פון פימסנהאלץ ניט געזען,
דער סאסנעוואלד אין מיין זכרון איז פארשטאָכן
איך הער דעם זכור אין פרעמד געזאָנג,
דעם זאָג ניט קיינמאל אין באַנזשאַ-קלאַנג,
איז וואַסערפאל, אין שפאלט פון שטיין,
איז קריעה-ריס פון דער נשמת.

הערט דער באַרג דאָס וואָרט פון ווינט ?
די אותיות פון תקיעת-כף ?
איך בין דער באַרג, דער ווינט, די ווונד
און נאָך עפעס
וואָס טרײַבט מיך מיט פינערבייטשן
איבער ווענט פון אייז.

איך וויג זיך צום ריטעם פון ניט-דאָקע טריט,
צום וויינען פון ווינט אין געוועזענעם וואַלד,
וועסנעטייכן ברעכן קרײַס אויף די ברעגן
פון קיינעמסלאַנד.
איך הענג צווישן דאָ און דאָרט —
די מלכה פון סתירות.

טיפע נאַכט אין מיטן טאָג,
פייגל טשאַטעווען בגילופין —
אַזאָ שפע אויפן טיך, אַזש
ברעגן גיסן זיך אַריבער ;
האַרבער ריח פון גרינער מענטע,
פון פייכטער ערד, פון זאַמענזאַפט.
איך בין די ערד וואָס וואָרט אויף אַקער,
דער ווינט אין בעט פון פעלדזנוואַנט.

געפאַנצערטער גיבור אין שקיעה-גלי
שניידט די הימלען ווי אַ שווימער דאָס וואָסער,
זיין קאַפּ גינגאַלד, די אַרעמס — פייער,
זיין ברוסט אַ פעלד וווּ דער ווילד-מאַן בליט,
זיין בויך אַ געסט וווּ דער חלום רוט,
ווּ דער חלום ברייט אויס וואָרע זוימען.

איך צוים די לייצעס פון צעפלאַשעטן געדאַנק,
אונטער דער הויט האָב איך מער ווי איין פנים.
בערג, אמתע און אויסגעטראַכטע, שטייען מיר אין וועג.
איך שוועב אויף אַ ניגון געלייטערט אין פֿיין,
געהייליקט אין פֿייער, געבוירן אין בלוט,
פולע טענער, ווי פולע נעסטן, ווי רייכע ברוסטן
שווער און שוואַנגער.

מיט געצוימטע טריט פון אַן אַנטיקער צנועה
גייט אויף אַ בלייכע לבנה —
זי שווימט אויפן רוקן, ווי אַ פלה אין חלום,
אויפן בלויען דעקטוך פון מיין בעט.
לויטערע טענער לייכטן ווי קרישטאַלן,
ווי דאָס אויג וואָס לאַקערט
און מיידט מיך אויס.

איך לויף מיטן נעכטן אויף קיינמאַל מער וועגן —
צוויי־פּיסיקע סטאַדעס פאַרשטעלן דעם וועג,
סע ברענט דער וואַלד, סע שטיקט דער רויך,
גאַטס נאַמען גוססט אין טומאַן פון גאַז...
דער בופלאַקס לויפט אין ווילדער פאַניק,
הירשן צירקלען אין פאַרצוימטן קרייז,
שטערן פאַלן ווי געקעפטע פּרינצן,
פאַרדעקן דעם אומזין, פאַרדעקן דעם זין.

רויט איז דער טומאַן אין מיין מיטנאַכט־חדר,
רויט, ווי די פלאַמען פון דער אַלטער שול,
ווי די ליידיקע שייך פון מינדאַנעקס קינדער,
ווי דאָס מעסער פון מערדער, ווי דלילהס קוש;
רויט, ווי די ליפן בני פאַרזיגלטע קוואַלן,
ווי די קללה פון אַן אָפגעשניטענער צונג;

רויט ווי דער צארן וואָס דרייט מיטן וויכער,
ווי דער וואַנדער-שטעקן אין דער האַנט;
רויט ווי די זון איבערן מאַסן-קבר,
ווי דאָס פֿייער פֿון אוישוויץ,
ווי קינס האַרץ.

איך שפּאַן איבער בערג פֿון פּאַרטרוקנטע ביינער
פֿון טויטנטאָל צום צוגעזאָגטן לאַנד,
שופּרות שאַלן, סע פּלאַמען שטורקאַצן,
מרים הנביאה שפּרייזט פּאַרויס —
סע גרינט דער מידבר, סע שוימען ימים,
בת-שבע גרייט דאָס חופּה-בעט.

איך טראָג ווי אַ טראַפּיי די הערנער פֿון הענקער,
דעם קיילערס קלאַען — מיין ברודערס בלוט:
שפּיזן און פֿיילן אין זכּרון, טיף אין האַרצן
מיין מאַמעס שוואַרצער צאַפּ.

איבערן טומאַן פֿון טרוים גייט אויף דער קאַיאָר,
שאַטנס ציען זיך צוריק.
די לופּט איז קלאַר, דורכזיכטיק, ליידיק —
דער מעטאַפּאָר טיף אין הינטערלאַנד.
נאָר די טאַשמע לויפט כּסדר
אין איר איינגעפּאַסטער ראַם —
האַלט דעם סוד אין זיך פּאַרשלאַסן
ווי די פּלאַש אין מיטן ים...

דער ראנדעווי

סוף אקטאבער 1944 איז אַנאָ בערגער געשטאַנען פאַרן פאַריזער טריבונאַל אין אַלטן געריכט-בנין אויף קיי-דע-לאַ-סען. דער זאַל וווּ דער מישפט איז פאַרגעקומען איז געווען פול געפאַקט. רעפּאַרטערן באַלאַדענע מיט פּאַטאַגראַפיר-אַפּאַראַטן האָבן זיך געשטופּט פאַרויס. צייטונגסלייט האָבן געשריבן און געמעקט. אַלע זיצפלעצער זענען געווען פאַרנומען. אין די קאַרידאָרן זענען מענטשן געשטאַנען קאַפּ אויף קאַפּ. מיליטער-לייט אין אויסלענדישע מונדירן האָבן זיך שטאַרק געוואָרפן אין די אויגן.

דער טאַג איז געשטאַנען איינגעטונקען אין האַרבסטיקן גאַלד. דאָס גאַלד האָט געשטראַמט דורך די הויכע גאַטישע פענצטער, געטאַנצט איבער די טישן, זיך געשפיגלט אין די זשיראַנדאָלן, אַרײַנגעדראַנגען אין די ווינקלען, אויפגערודערט דעם פאַרלעגענעם שטויב, געטאַנצט מיט אים, געדרייט זיך מיט אים, אים אויפגעהויבן פון דיל צום פענצטער, עלעהיי אָן עמוד-אש פאַר די פאַרלוירענע אין מידבר.

די אָנגעקלאַגטע איז געוועסן דעם קאַפּ אַראַפּגעלאָזט און געקוקט אויף דעם גאַלד וואָס האָט געציטערט בײַ אירע פיס. די הענט האָט זי געהאַלטן אויפן שויס. די פינגער צונויפגעפלאַכטן. פון אונטער איר בלויען בערעט האָבן שוואַרצע פלאַכטן האָר פאַרשטעלט די רעכטע זייט פון איר פנים. איר לינקער פראָפּיל, אָן אַפּגעדעקטער, האָט געוויזן אַ שאַרף געצייכנטע ליניע. וואָס האָט זיך געצויגן פון אירע הויכע קינבאַקן ביז צום אויער, וווּ ס'האַט געשטעקט, אין לעפל, אַ גאַלדן אוירינגל באַזעצט מיט אַ בלוי שטיינדל.

דער טומל אין זאַל האָט זי נישט אָנגערירט. ס'האַט זי נישט געאַרט דער מישפט וואָס וועט זיך באַלד אָנהייבן. אַ מין נישט-געדאַכטע רו האָט זי אַרומגענומען. דאָס האַרץ האָט זיך איינגעשטילט. זי האָט זיך איבער-געגעבן דעם תענוג פון דער אומדערוואַרטער שלווה און אַזוי נישט-טראַכטנ-

דיק זיך געלאזט פירן צום המשך פון אן איבערגעריסענעם חלום, וואָס איז געבוירן געוואָרן אין תמימות, אַרײַנגעצויגן געוואָרן אין ווירבלווינט און געבליבן אַליין אין אויג פון אוראַגאַן.

אין דרויסן, פאַרן געריכט, איז אַנגעגאַנגען אַ דעמאָנסטראַציע. ס׳איז געווען דאָס ערשטע מאָל וואָס אַ ייִדיש מיידל איז אַנגעקלאָגט געוואָרן פאַר טייטן אַ נאַצי. די דעמאָנסטראַנטן זענען באַשטאַנען מיינסטנס פון ייִדן על־פי־נס געראַטעוועטע פון היטלערס מאָרדלאַגערן. צווישן די צוריק־געקומענע זענען אויך געווען ייִדן וואָס האָבן איבערגעלעבט די מגפה אויף פרעמדע ביידעמער, אין פאַרשאַזשעטע קוימענס, אין קעלערן און גריבער. די ווייס־בלויע פּאָן האָט פּראָמינענט געפלאַטערט לעבן דער דריקאַלירטער פּראַנצוזישער. לאַזונגען אויף ביידע לשונות האָבן זיך אַרײַנגעריסן דורך די פענצטער, זיך צונויפגעגאַסן און פאַראייניקט אין ספּאַראַדישע אויסבראַכן: „אַ טויט די נאַציס!“

דער ריכטער איז אַרײַן דורך אַ זײַטיקער טיר. דער רעש אין זאָל האָט זיך געהויבן און געפאַלן, ווי כוואַליעס וואָס פאַרשלינגען זיך אַליין. אַלע האָבן זיך אויפגעשטעלט. די אַנגעקלאָגטע איז געבליבן שטיין. זי האָט געהאַלטן די אויגן אַראָפּגעלאָזט, ווי דער מישפט וואָלט אין גאַנצן ניט געווען איר עסק.

באַלד האָט זיך אַנגעהויבן די אויספאַרשונג. דער עולם האָט צוריק פאַרנומען די פּלעצער. די אַנגעקלאָגטע איז געבליבן שטיין. דער ריכטער האָט אַרויפגעשאַרצט די ברילן. ער האָט געקוקט ווי דער געריכט־שרייבער העלפט דעם מיידל אַרויפלייגן די האַנט אויף דער ביבל. איר קול האָט אים פאַרטשעפּעט, אַנגערירט עפעס קענטיקס, היימישס, ווייטיקדיקס, און אויף אַ רגע געשטערט זײַן קאַנצענטרירונג. האָט ער אַרײַנגעטאַן דעם קאַפּ אין די פאַפּירן וואָס זענען געלעגן אַנגעגרייט פאַר אים. ער האָט זיך געריבן דעם שטערן, געפּוצט די ברילן, געמישט די פאַפּירן און פּלוצעם אַ פּרעג געטון:

— איז אייער נאָמען אַנאָ בערגער ?

— Oui monsieur le Juge — האָט דאָס מיידל געענטפּערט.

— אייער אַדרעס ?

— איך האָב ניט קיין אַדרעס.

דער ריכטער האָט ווידער אַרױפגעשאַרצט די ברילן. ער האָט גענוֹר מען אַ שלוק װאָסער און מיט נײַגער באַטראַכט די באַשולדיקטע.
— איר מײנט צו זאָגן אַז איר שלאַפט אין גאַס, מאַדעמואַזעל בערגער ?

— נײן, אין גאַס שלאָף איר נײט. איר װױן בײַ פּרײַנד, דאָ אַ טאַג, דאָרט אַ טאַג, ביז איר װעל זיך דערשלאָגן צו אַ פּערמאַנענטן אַדרעס.
— װוּ האָט איר געװױנט פאַרן אויסבראָך פון דער מלחמה ?
— אין האַטעל נאַסיאַנאַל, צוואַנציקסטער אַראַנדיסמאַן.
— האָט איר אַן אַדוואַקאַט, מאַדעמואַזעל ? איר מײן עמעץ װאָס זאָל פּרעזענטירן אײער יורײדישן ענין ?

— נײן !
— איר האָט דאָס רעכט צו פאַדערן אַן אַדוואַקאַט, װײסט איר דערפון ?
— יא, איר װײסט.
— מײר קענען אָפּלײגן די אויספאַרשונג ביז װאַנען איר װעט אָפּ-קלײבן אַ פאַרטיידיקער.

— איר האָב פאַרטיידיקערס, מער װי אײנעם, גאַנצע זעקס מײליאַן פון מײן אויסגעקױלעט פּאַלק.

זי האָט נאָך עפּעס געוואָלט זאָגן און גלײַך חרטה געהאַט אויך אויף דעם װאָס זי האָט שױן געזאָגט. מיט װאָס פאַר אַ רעכט רעדט זי פאַר זײ ? װער האָט זי באַשטימט פאַר אַ מלײך-יִוֶשֶׁר, זי װאָס האָט געקױשט דאָס מױל װאָס האָט נאַכגעזאָגט „הײל הײטלער“, זי, װאָס האָט געטראָגן זײַן הײנטישע זרע אונטער איר האַרץ און געטרױערט װען זי האָט זי פאַרלוירן ? נײן, זי טאָר זיך נײט רײנוואַשן מיטן בלוט פון די מאַרטירערס ; זי, װאָס איז גײט געשטאַנען פאַרן טױער פון גאַזקאַמער, גײט בײַם ראַנד פון מאַסנגרױב, מוז געפײנען דאָס ריכטיקע װאָרט װאָס זאָל צו גײשט מאַכן דאָס געזאַגטע. זי מוז אויסדרייען די שװערד אַנטקעגן זיך אַלײן. דאָס װאָס זי האָט געטאַן איז איר פּרױוואַטער ענין. אײנס מיטן צװײטן טאָר גײשט פאַרמישט װערן.

— איר מוזט פאַרשטיין, מאַדעמואַזעל בערגער, אַז די שבועה װאָס איר האָט געשווירן מאַכט אײך פאַראַנטװאָרטלעך פאַר יעדן אַרױסגע-זאָגטן װאָרט. נעמט איר אויף זיך דאָס אַחריות ? ענטפערט, יאָ צי נײן ?

— איך פארשטיי — האָט זי מיט אַ באַהערשט קול געענטפערט.
— פרוווט רעדן אַ ביסל העכער, איך בעט אייך. דעם סטענאָגראַפֿיסט
איז שווער צו פֿאַרשטיין.

דאָס מיידל האָט זיך אויסגעגלייכט, אַ קוק געטאָן אויפֿן ריכטער און
מיט חידוש באַמערקט אַז ער איז נאָך גאָר אַ יונגער מענטש. זי האָט
געביטן איר פֿאַזיציע, איבערגעשטעלט איין פּוס פֿאַרן צווייטן און איינ-
געצויגן דעם גאַרטל פֿון איר אָפּגעשאַסענעם רעגן-מאַנטל. אַ פּאַסמע
האָר האָט זיך אָפּירגעליטשט פֿון אונטער איר בערעט און געבליבן
הענגען ווי אַ פּרעגצייכן אויף איר שטערן. פֿאַר אירע אויגן איז געשטאַ-
נען דער פֿייערזייל וואָס האָט אַ מאָל געפֿירט די ייִדן דורכן מידבר. און
כאַטש זי האָט פֿאַר זיך ניט געזען דאָס צוגעזאַגטע לאַנד — האָט זי
באַשלאָסן זיך צו לאָזן פֿירן. זי האָט נאָך אַ מאָל איבערגעשטעלט איין פּוס
פֿאַרן צווייטן און געבליבן שטיין ווי צוגענאַגלט.

— צום לעצטן מאָל מאַדעמואַזעל, ענטפּערט קלאָר און דייטלעך,
באַנעמט איר דעם ערנסט פֿון דער באַשולדיקונג וואָס איז אַריינגעטראָגן
געוואָרן קעגן אייך? אויב יאָ, באַנעמט איר די מעגלעכע שטראַף פֿאַר
אַזאַ פֿאַרברעכן?

— איך גלייב אַז איך פֿאַרשטיי.

— אויב אַזוי, דערקלערט איר זיך שולדיק, אָדער אומשולדיק?

— שולדיק, פֿאַר וואָס?

— איר זענט אַנגעקלאָגט פֿאַרן מאַרד פֿון אַ מאַן מיטן נאָמען פּראַנץ

ליבקעכט. איז דער נאָמען אייך באַקאַנט?

די באַשולדיקטע האָט אַ וויילע נאַכגעטראַכט, ווי זי וואָלט זיך ערשט
איצט געכאַפּט פֿאַר וואָס זי שטייט דאָ פֿאַרן געריכט. אין איר דמיון איז
אויפּגעאַנגען דער לוקסענבורגער גאַרטן. ווייסע כריזענטעמעס אין פּולן
בלי. ס'איז שוין געווען נאָך דער קרישטאַלנאַכט. דאָס בלוט אין אירע
אָדערן האָט מער ניט געזונגען. זי האָט שפּאַצירט אַליין, אָן אים. אָן
אומגעריכטער רעגן האָט זי אַרויסגעטריבן פֿון גאַרטן. זוכנדיק אַן אָפּדאַד,
איז זי אַריין אין פּאַנטעאָן. באַלד ביי דער טיר איז זי געבליבן שטיין.
דאָס וואַנטגעמעל קעגן איבער האָט זי ווי אויפּגעוועקט פֿון אַ חלום. דאָס
פֿייערדיקע רויט, רויט ווי בלוט, ווי די רעאַליטעט — האָט זי צוגעצויגן.

זי איז געשטאנען און געקוקט אויף דעם גרויליקן בילד פון א געקעפטן מענטשן, זי האָט געזען ווי דער אָפּגעהאַקטער קאַפּ קינקלט זיך באַרג־אַראָפּ, אַוועק פון גוף. דער גוף, וואָס ווייסט נאָך ניט אַז ער איז אַ געקעפּטער, ציט אויס זײַנע הענט ווי ער וואָלט וועלן כאַפּן דעם קאַפּ. פון הענקערס האָק טריפט בלוט. רויטע וואַלקנס, רויטע הימלען... זי שטייט און גאַפּט. עפעס ציט זי צו דעם בילד. עפעס זאָגט עס איר, נאָר זי ווייסט ניט וואָס. זי פילט ווי אויך זי וואָלט וועלן עפעס צוריקכאַפּן, עפעס גאַנץ מאַכן, עפעס וואָס איז אויף אייביק פאַרלוירן.

שטייט זי און טראַכט, ביז דער וועכטער טרייבט זי אַרויס. ס'איז פינף אַ זייגער. צײַט צו פאַרמאַכן די טירן. זי האָט אָבער דאָס טראַכטן ניט דערטראַכט. גייט זי אַוועק און באַשליסט צוריקצוקומען. איצט טראַכט זי אַז זי האָט איר וואָרט ניט געהאַלטן און דערפאַר ווייסט זי ניט וווּ זי האַלט אין דער וועלט.

— מאַדמעאַזעל בערגער — האָט זי דערהערט דעם ריכטערס קול, — דער מאַן, פראַנץ ליבקעכט, איז ער געווען איינער פריינד, אַ באַקאַנטער, אָדער עפעס געענטערס?

— אַלע דרײַ צוזאַמען! האָט זי געענטפערט מיט אַ דרייַסקייט ווי ניט זי, נאָר עמעץ אַנדערש וואָלט פון איר אַרויסגערעדט.

— קענט איר אונדז זאָגן ווען איר האָט צום ערשטן מאל באַגעגנט איינער פריינד?

— יא, דאָס איז געווען אין 1938.

— האָט איר געווסט אַז ער איז אַ דײַטש?

די באַשולדיקטע האָט ווידער געביטן איר פאַזיציע. זי האָט פאַר־שאַרט די לאַק וואָס האָט זיך געבאַמבלט אויף איר שטערן, נאָר געענט־פערט האָט זי גאַרניט. דער עולם אין זאַל האָט איינגעהאַלטן דעם אַטעם. דער גאַלדענער ליכטזייל וואָס האָט געצויגן פון דיל צום פענצטער און פון דאָרטן צוריק — האָט זיך אויסגעלאָשן.

— קענט איר אונדז דערקלערן דעם כאַראַקטער פון איינערע באַציונ־גען? איז דער דײַטש פראַנץ ליבקעכט געווען מער ווי אַ באַקאַנטער? מיט אַנדערע ווערטער, מאַדעמואַזעל, זענט איר געווען אינטיים מיט אים? ענטפערט, יא צי ניין?

דאס מיידל האָט אַ שאַקל געטאָן מיטן קאַפּ אין דער לענג.
— ענטפערט, איך בעט אייך, אין ווערטער. די מאַשין פאַרשטייט ניט
קיין שטום-לשון. די שאלה איז, איך זאָג איבער, האָט איר געהאַט אינטימע
באַציונגען מיט אייער פּריינד?

— יאָ, מיסיע לע ושיזש.

— מיט אייערע אייגענע ווערטער מאַדעמואַזעל, ווי אזוי דערקלערט
איר אייער פאַרברעכן, איז עס געווען אַן אַקט פון איינפערזוכט. אַן אַקט
פון נקמה, אַ פּאָליטישער מאַרד, אַן אידעאָלאָגישער? איך זע אין די
פאַפּירן אַז איר זענט געווען אַקטיוו אין אונטערגרונט. מיט וואָס קענט
איר באַשטעטיקן די דערקלערונג?

דאָס מיידל האָט געעפנט דעם האַנטבייטל, אַרויסגענומען איר מיט-
גליד-קאַרטל און עס אַוועקגעלייגט אויפן טיש פאַרן ריכטער.
דאָס אַטעמען אין זאַל איז מיט אַ מאָל געוואָרן האַסטיקער, נער-
וועזער, אַנגעלאָדן מיט געדיכטער שפּאַנונג.

דער ריכטער האָט באַקוקט דאָס קאַרטל פון ביידע זייטן, עס אַ גלעט
געטאָן און אַוועקגעלייגט אויף די אַנדערע פאַפּירן.

— איר מוזט אונדז אָבער אַנגעבן אַ סיבה פאַר וואָס איר האָט דער-
הרגעט אַ יונגן מענטשן?

דער „פאַרוואָס“, אזוי איידל אַראַפּגעקניקלט פון זיינע ליפּן, האָט זי
אַריינגעכאַפט אין אַ קלעם. זי ווייס אַז זי מוז ענטפערן און קאָן ניט.
אין מויל איז איר טרוקן. די צונג איז געליימט. ניין, זי קאָן ביט ענט-
פערן. ווי אזוי קאָן זי ענטפערן אויף אַ שאלה, וואָס אַ לעבן לאַנג קלערן
וואָלט אויך ביט געסטייעט אַרויסצוברענגען אַ לאַגישן ענטפער.

שטייט זי און טראַכט. זי ציטערט פון קעלט. זי פילט ווי זי וואָלט
געשטאַנען אַפּגעדעקט, נאַקעט פאַר דער גאַרער וועלט. ניין, דאָס איז
ניט איר מישפט. איר מישפט מוז זי אַליין אויסקרענקען, אויסברענען, ביז
זי וועט זיין ראָוי זיך אומצוקערן צום מקור, געפינען אַ תיקון ווייטער
אַנצוגיין. דער מישפט איז פאַר זיי, די טויזנטער, מיליאָנען אומשולדיקע,
פאַרגאַזטע, אין מאַסנגריבער לעבעדיק באַגראָבענע. דער מישפט איז פאַר
די אַנאַנימע מיידלעך. מיט בריסטלעך ווי קנאַספּן פאַר זייערע פאַר-
טיליקטע לעבנס איז דער מישפט...

— אויב איר ווייסט נאך אלץ ניט פאר וואָס — רופט זי אויס מיט א פארשטיקט קול — פרעגט ביי די דעמאָנסטראַנטן אין דרויסן, מיט אויסגעברענטע נומערן אויף די אַרעמס, ביי די סקעלעטן וואָס קאַנען זיך אויף די פיס ניט שטעלן. פרעגט ביים אַש אויסגעשפרייט צו פֿיטערן די פעלדער, פרעגט ביים זייף געמאַכט פון ייִדישע ליַיבער... זיי האָבן דעם פסק־דין אַרויסגעטראָגן. איך האָב אים אויסגעפירט.

„בראַוואָ!“ — האָט עמעץ אויסגערופן. אַנדערע האָבן דעם צווישנרוף אויפגעכאַפט, „א טויט דעם נאַצי, דעם דײַטש, דעם מערדער!“ אומזיסט האָט דער האַמער געקלאַפט אין טיש. די דעמאָנסטראַנטן אין דרויסן האָבן געוואָרפן הויפנס בלעטער אין די שויבן. איבערווייניק האָבן מענטשן געטופעט מיט די פיס.

— דאָס איז אַ געריכט, אַן אַרט פון מישפט, געזעץ, אַרדענונג, ייִשוב־הדעת. ווער עס וויל דעמאָנסטרירן זאָל אַרויסגיין פון זאָל!
קיינער האָט זיך פון אַרט ניט גערירט. ס'איז פאַררופן געוואָרן אַ הפסקה אויף פופצן מינוט. דער טומל אין זאָל האָט זיך ניט איינגע־שטילט. פאַרקערט, דאָס טופען מיט די פיס איז געוואָרן נאָך שטאַרקער. ערשט ווען דער ריכטער איז צוריקגעקומען איז געוואָרן שטיל, אַזוי אַז מ'האַט געקאַנט הערן דאָס אַטעמען פון דער מאַסע וואָס האָט זיך צונויפ־געגאַסן אין אַ מין סטאַקאָטאָ און ווינטלידיק אָפגעפרישט די אַנגעצויגענע אַטמאָספער.

די אַנגעקלאַגטע האָט געהאַלטן די אויגן פאַרמאַכט. אירע געדאַנקען זענען געווען פאַרנומען מיט אַ חלום וואָס האָט זיך איבערגעחורט נאַכט נאָך נאַכט. אין חלום שטייט זי אין דער רעם פון אַ פענצטער אויף אַ זייער הויכן שטאַק. זי ווייסט אַז זי מוז אַראָפּשפרינגען, ווייל די טרעפּ פון הויז שטייען אין פלאַמען. די פלאַמען קומען פון דער הייד. זיי גיסן זיך ווי בלוט. זי ווייסט אַז זי טאָר ניט פאַלן מיטן קאַפּ אַראָפּ. זי מוז בלייבן שטיין אויף די פיס. באַינ־ברירה לאַזט זי זיך אַראָפּ פאַזע דער וואַנט. די הענט און פיס בלוטיקן, די קני ברעכן זיך אונטער. זי געדענקט אַבער אַז זי מוז לעבן — האַלט זי דעם קאַפּ אַוועק פון דער וואַנט. זי שוועבט פאַרביי פענצטער, באלקאָנען. פון אַלע פענצטער זעצט אַ רויך. אַלע באלקאָנען גליען רויט. זי מוז אַבער ווייטער אַנגיין. אונטן שטייט איר

שוואַגער מיט זײַנע צוויי פאַריתומטע קינדער. זיי האַלטן אַ נעץ אויס-
געשפּרייט פאַר איר. „שפּרינג!“ — שרייט איר פאַרגאַזטע שוועסטער.
„שפּרינג!“ זי שפּרינגט און וועקט זיך איבער.
אין זאַל איז שטיל. דאָס העמערל קלאַפט, איינס, צוויי, דריי... די
אויספאַרשונג הייבט זיך ווידער אָן.

— איז דער דײַטש פּראַנץ ליבקנעכט געווען אײער ליבהאַבער, מאַדע-
מואַזעל בערגער ?

— יאָ, מעסיע לע זשיזש.

— ווי אָפט האָט איר זיך מיט אים געטראָפן ?

— איין מאַל, אַדער צוויי מאַל אַ וואָך.

— דאָס איז געווען פאַרן אויסבראַך פון דער מלחמה, גישט אַזוי
מאַדעמואַזעל ?

— יאָ, מעסיע !

— אין צײַט פון דער מלחמה זענט איר אויך געווען מיט אים פאַר-

בונדן ? איר קאַנט בעטן אַ פאַר מינוט צוצוגרייטן אײער ענטפער.

— איך דאַרף זיך ניט צוגרייטן. דער אמת איז, אַז ער איז אַוועק
צום האַקנקרייץ, איד — צום מגן-דוד. די בריק צווישן אונדז האָט אויפגע-
ריסן. זײַנע מעסערשמידטס האָבן גערעגנט מיט פײער אויף מיין קאַפּ.
אין דעם בלוטבאַד זענען מיליאָנען אומגעקומען. ער און איך זענען
געבליבן לעבן...

— אַנטשולדיקט מאַדעמואַזעל, דאָ איז ניט קיין פּלאַטפּאַרמע פאַר
אַראַטאַרן. צום לעצטן מאַל, ענטפערט קלאַר, באַנעמט איר דעם ערנסט
פון דער באַשולדיקונג וואָס איז אַרײַנגעטראָגן געוואָרן קעגן אײך ? מיר
האַבן עדות וואָס האָבן אײך געזען.

— איך קלײַב זיך גיט צו פאַרלייקענען וואָס איך האָב געטאַן.

— פאַרשטייט איר אויך אַז איר האָט זיך מודה געווען אין אַ מאַרד ?

— איך האָב גיט געזאָגט, מאַרד'. דאָס וואָרט האָט איר אויסגעקליבן.

— דאָס געזעץ שפּילט זיך גיט מיט קיין ווערטער, מאַדעמואַזעל.

טויט איז טויט. דעריבער וואָרן איך אײך איר זאַלט גיט פאַרבייטן די
ראַלעס. איר, מאַדעמואַזעל, זיצט אויף דער אַנקלאַגבאַנק, איך פאַרטערט
דאָס געזעץ. איז דאָס קלאַר גענוג פאַר אײך ?

— געזעץ? — האָט זי איבערגעפרעגט און דערפילט אַ שפּאַרעניש אין די זינטן, אין קאָפּ, אין האַרץ. אַלץ אין איר האָט זיך געריסן צו שרייען, וויינען, אָדער אפשר גאָר לאַכן, שלאָגן קאָפּ אין וואַנט, בייסן די נעגל, רייסן די האַר שרייען צו גאָט: וואָס האָסטו מיך דאָ אַוועק־געשטעלט אַז איך האָב פאַרשטאַפּטע לעפּצן? — אַוודאי איז דאָס געזעץ געמאַכט געוואָרן לטובת דעם קרבן, עס ווירקט אָבער פאַרקערט: די קרבנות ליגן שטיל, קאַנען זיך מער ניט פאַרטיידיקן. די אויסטייטשערס, די מאַכט־האַבערס, די רעדלפירערס, זיי דרייען מיטן גראָבן פינגער, מאַגן־פולירן, אַרגומענטירן, זוכן און געפינען תירוצים פאַר זייערע ווילדע פאַר־ברעכנס. און דאָס געזעץ, יאָ, דאָס געזעץ לאָזט זיך ציען אין אַלע זינטן. די שפּאַנישע אינקוויזיציע האָט געברענט לעבעדיקע מענטשן אונטערן שוץ פון געזעץ. היטלער האָט פאַרטיליקט גאַנצע פעלקער וועדליך זיין טיילוואַגישן געזעץ.

— מאַדעמואַזעל בערגער, איר האָט ניט געענטפערט אויף מיין שאלה, איז דער מאָרד וואָס איר זענט באַגאַנגען געווען אַ געפלאַנטער? ענטפערט, יאָ צי גיין?

— יאָ! — האָט זי אויסגערופן — טאָג און נאַכט האָב איך געפלאַנט ווי אַזוי אים אומצוברענגען. איך האָב געפלאַנט אין חלום און איך האָב געפלאַנט אויף דער וואַר. וואָס מער איך האָב געפלאַנט אַלץ קלערער איז פאַר מיר געוואָרן, אַז מיר ביידע מוזן צאָלן... און ווייל איך האָב אַזוי געטראַכט, האָב איך אָנגעפילט דעם רעוואָלווער גענוג פאַר אונדז ביידן... — איר האָט עס אָבער ניט געטאָן. קענט איר אונדז זאָגן פאַר וואָס? — ווייל איך בין אַ שלימזל!

— אַ וואָס? — האָט דער ריכטער געפרעגט.

— ס'איז ניט וויכטיק.

— וויכטיק צי גיט, דאָס וועל איך באַשליסן. חורט איבער דאָס

געזאַגטע.

— איך האָב געזאַגט שלימזל. דאָס איז אַ ייִדיש וואָרט, שווער צו

פאַרטייטשן.

— איז דאָ אין זאָל עמעץ וואָס קאָן דאָס וואָרט פאַרטייטשן?

אַן אַמעריקאַנער סאָלדאַט האָט אויפגעהויבן אַ האַנט און דערקלערט,

אז א שלימזל איז א מענטש וואס לויפט ראטעווען א צווייטן פון פייער און ווערט באשולדיקט אין אונטערצינדן דאס הויז.

אויפן ריכטערס פנים האט זיך אויסגעלייגט א ברייטער שמיכל.

— איז דאס דער ריכטיקער טייטש, מאדעמוואזעל?

— מער-ווייניקער יא — האט זי געענטפערט — דאס איז אן אידיא-

מאטיש ווארט, וואס לאזט זיך בלויז טייטשן אין בילדער.

— אויב אזוי, וועלן מיר דורכלאזן דאס ווארט און זיך אומקערן צום מישפט. איר האט געזאגט, אז איר האט אנגעפילט דעם רעוואלווער גענוג פאר אייך בידן. איר האט עס אבער ניט אויסגעפירט. קענט איר אונדז דערקלערן פאר וואס?

דאס מיידל האט האסטיק איינגעצויגן דעם גארטל פון איר רעגן-מאנטל. זי האט ארונטערגעשארט איר בונטארישע לאק אונטער איר בלויזן בערעט, אזוי אז איר פנים איז געבליבן אפן. זי האט א טראט געטאן נעענטער צו דער פלאטפארמע.

— ווי אזוי קאן איך דערקלערן פאר וואס, אז איך ווייס ניט. אפשר דערפאר ווייל איך בין די טאכטער פון א פאלק פון מארטירערס. אפשר בין איך אליין אויך א מארטירער? האב איך גענומען אויף זיך די שטראף פון לעבן און מיט מיין טוונג אים געטאן א חסד... ווער ווייס, אפשר האב איך אים נאך אלץ ליב געהאט? מיזאגט, אז גאטס וועגן זענען פארבארגן. ווען ניט, מעסיע לע זשיוש, וואלט ער ניט געווען איינגעפלאנצט מערדער און מארטירער אין מוטער חוהס טראכט.

נאך א קורצן איבעררייס האט דער פראקוראר איבערגענומען די אויספארשונג. קיין נייעס האט ער ניט אריינגעבראכט. אלץ איז אוועק אויפן זעלבליקן נוסח. צום סוף איז ארויסגעטראגן געווארן דער פסק-דין: פריי פון יעדער באשולדיקונג.

— נעמענדיק אין באטראכט — האט דער ריכטער געזאגט — אז די אנגעקלאגטע איז געווען אקטיוו אין אונטערגרונט מער ווי צוויי און א האלב יאר, האט דאס געריכט באשלאסן זי אריינצונעמען אין דער קאטעגאריע פון סאלדאטן, הגם זי האט עס געטאן אויף איר אייגן אחריות האט זי מיט דעם געדינט דעם פאלק. זי האט דעם שונא געשאסן אויף אונדזער ערד. איצט — האט ער געזאגט נאך א רגע שטילשווייגן —

האָב איך אַ נאַכוואַרט, אַ פּערזענלעך נאַכוואַרט. איך פּיל אַז איך דאַרף און מוז עס זאָגן, ווייל מײַן געוויסן דיקטירט מיר אַזוי. איך קען די מאַדע-מואַזעל בערגער. איך האָב זי באַגעגנט אויף איינעם פון מײַנע געהיימע שליחותן אין צײַט פון דער אַקופאַציע, אין דער געגנט פון ליאַן, וווּ די מאַקיס האָבן אָפּערירט. דאָס מײַדל וואָס שטייט דאָ פאַר אונדז, האָט זיך יענעם טאַג אומגעקערט פון אַ זייער דערוועגטן אויפגאַב. אַוועק אויף דעם אויפגאַב זענען זיבן חברים, צוריקגעקומען זענען פינף. זיי זענען אַרײַן מיט אַ נצחון-געזאַנג, געווייקט אין טרערן. הײַנט, בײַם מישפט, האָב איך זי גלייך דערקענט. ניט לויטן אויסזען, נאָר לויטן קול. עפעס פון יענעם געזאַנג איז שטעקן געבליבן אין מײַן אונטערבאווסטזײַן. ווי נאָר זי האָט אַרויסגעזאַגט איר נאָמען, איז דאָס בילד פון יענער טרעפונג אויפגעגאַנגען פאַר מיר. איך האָב זיך באַמיט ניט צו מישפטן וועדליק סענטימענטן, נאָר וועדליק דעם יורדישן קאַדעקס.

דער ריכטער האָט זיך אויסגעגלייכט, ווי ער וואָלט זיך נאָר וואָס באַפרייט פון אַ שווערן עול. ער האָט אויפגעהויבן די האַנט, ווי אַ סימן אַז ער האָט נאָך עפעס צו זאָגן. ער איז אַראָפּ פון דער פּלאַטפּאָרמע צום אַרט וווּ די באַפרייטע איז געשטאַנען, גענומען איר האַנט אין זײַנער:

— אַט איז אײַער מיטגליד-קאַרטל פון יענער העראַזשער צײַט. היט

עס אָפּ מאַדעמואַזעל בערגער, זאָל עס אײַך דינען ווי אַ דערמאַנונג...

דאָס מײַדל אַנאַ בערגער האָט אײַנגעצויגן דעם גאַרטל, פאַרייכט דעם בערעט און אַרויס אין גאַס. זי האָט ניט געוואוסט צי זאָל זי וויינען, לאַכן אָדער גאָר באַדויערן דעם פּסק-דין. אָפּגעזונדערט אין אַ תּפּיסה-קאַמער וואָלט זי צײַט געהאַט צו טראַכטן, געפינען דעם שליסל צו זיך אַליין, אַרײַנדרײַנגען אין די אײַגענע טיפּענישן און פון דאַרטן אַרויסציען איר לאַטעריע-צעטל, אַ מאַפע צו איר באַשערטקײַט. זי האָט געוואוסט אַז בײַם הױפּטאַרויסגאַנג פון געריכט וואַרטן אויף איר פּרײַנד, באַקאַנטע, דער שוואַגער מיט די קינדער.

ביין, ביין, ניט הײַנט — האָט זי געזאַגט צו זיי אין געדאַנק. — איך וועל קומען. אפשר מאַרגן און אפשר שפּעטער. הײַנט האָב איך אַ ראַנדעוווּ וואָס איך מוז האַלטן. הײַנט, איצטער, שוין... דער באַשלוס צו גיין זען דאָס בילד אין פּאַנטעאָן וואָס האָט זיך אַזוי טיף אײַנגעקריצט אין איר

גשמה, האָט איצט גרינגער געמאַכט איר געמיט. זי איז געגאַנגען מיט פאַמעלעכע טריט איבער דער בריק, צו דער לינקער זייט סען.

גייענדיק האָט זי זיך געווונדערט ווער עס זענען די אַלע מענטשן וואָס פילן אָן די קאַפעטעריעס און די טעראַסן אויפן בולוואַר סאַן-מישעל. ווי געמיטלעך זיי זיצן אַרום די טישלעך, זופּן געטראַנקען, רעדן און לאַכן, גלייך ווי דער פעלקערמאַרד וואַלט קיין מאָל ניט פאַרגעקור-מען. וווּ זענען זיי געווען בעת דער מלחמה? וואָס פאַר אַ פאַרפישופט שרעטעלע האָט זיי אַריבערגעפירט דעם ים פון בלוט און קיין סימן ניט געלאָזן?

וואַלט זי געהאַט גענוג צייט, וואַלט זי זיך אוועקגעזעצט ביי אַ טישל, באַשטעלט אַ קאַווע. זי דערמאַנט זיך ערשט איצטער, אַז זי האָט נאָך היינט ניט געגעסן. זי טאָר אָבער קיין צייט ניט פאַרלירן. זי קען איינ-האַנדלען אַ שקאַרמוץ רבי-ניסלעך און אַזוי גייענדיק קניען.

אַט איז שוין רי דעקאַל. איינציקע מינוטן שיידן זי פון איר ציל. זי טוט זיך אָן אַ פּוּח, הייבט אָן לויפן און שטויסט זיך אָן אין אַ געזעמל יוגנטלעכע סטודענטן וואָס פאַרשטעלן איר דעם וועג. זיי רינגלען זי אַרום, שפּאַסן און לאַכן. אַ דאַרער בחור מיט אַ באַוועגלעכן קנאַפּ אין גאַרגל פירט אָן מיט דער חברה.

— וווּהין איילט איר אַזוי, מאַדעמואַזעל עקס? — פרעגט ער מיט אַ געמאַכטן אַקצענט — קומט מיט אונדז אין צירק, היינט איז גראַטיס פאַר אַלע מינים חיות, צווייפּיסיקע, פּירפּיסיקע, ווער נאָר עס לאַזט זיך טרענירן. קומט מיט אונדז! מיר גייטיקן זיך אין אַ וועטעראַן.

אַ בלאַנד מיידל מיט חן-גריבעלעך אין אירע פּוּכלע באַקן צעלאַכט זיך אויפן קול:

— לאַז זי אָפּ, זעסט ניט אַז זי איז שוין אַ טרענירטע? לאַמיר גיין, די צייט שטייט ניט, צום צירק, צום צירק! הוראַ!

אַז עקסקורטיע אויף צוריק

איך ווייס אליין ניט פאַר וואָס עס ציט מיך דווקא צו די בערג?
וועדליק דער ענציקלאָפּעדיע בריטאַניקאַ בין איך גראַד אַ נעענטערע
מחותנתטע מיטן ים. אויך אין דיסטאַנץ איז מיר דער ים אַ סך נענטער.
פון דעסטוועגן, ווי נאָר איך האָב אַ פּרייען טאַג, נעם איך דעם אויטאָבוס
און פאַר אַפּ גאַנצע פינף שעה פון דער מעטראָפּאָליע, ביז צו מינע
צוגעאייגנטע בערג.

פאַראַן אַנדערע בערג אויפן וועג, באַוואַקסענע, צעשויבערטע, נאַקעטע,
שטיין-פאַרהאַרטעוועטע, אומדורכדרינגלעכע, ווי דער מקור פון מיין אייגע-
נעם בראשית.

דורך דער גאַנצער צייט פון דער נסיעה האַלט איך די אויגן פאַר-
מאַכט. מיר דאַכט אַז אזוי אַרום טאַפּ איך אָן דעם פּאַדעם וואָס פירט
מיך בלינדערהייט צו עפעס אַ פאַרבלינדונג, וואָס ניט איך קען, ניט איך
ווייס, ניט איך קער צו וויסן. דער מיסטעריעזער וועגווייזער, וואָס האַט
קיין נאָמען ניט, זאַגט מיר אויך אונטער צו שפּאַרן מיין ענערגיע פאַר
אַן אומגעריכטן ווענד אין מזל, ווען דאָס ניט-געמאַלטע — קאַן גריינלעך
געמאַלט ווערן...

די בענקשאַפט צו די בערג איז פאַר מיר אַליין אַ מיסטעריע. איך
גיי נאָך אַ געפיל, וואָס איז שטאַרקער ווי דער שכל. וויזעס, וואָס האָבן
אַ מאָל געוואַכט ביי מיין וויגל, לעבן אויף מיטן פולן פישוף פון מיין
קינדערישער פאַנטאַזיע. איך זיך און קוק אויף אַ פאַרנעפּלטן גיגאַנט,
וועמענס שניי-באַדעקטער קאַפּ שפּאַרט אָן אין הימל. בעתן זיצן קלעטער
איך איבער הייכן. איך טרעט איבער סטעזשקעס וואָס פירן אין ערגעץ
ניט. איך קום צו די בערג ווי צו אַ פאַרוונקענעם בית-עולם. קיין אל-
מלא-רחמים זאָג איך ניט. אויף וואָס צו בעטן האָב איך אויך ניט. איך
האַב שוין אַ מאָן, אַ הויז, און קינדער פאַר ליטן — זיך איך און טראַכט
וועגן אַלץ און וועגן גאַרניט. די פייגל וואָס נעמען מיך אָן פאַר אַ דומם,
לאָזן זיך אַראַפּ אויף מיר צו פיקן די פליגן וואָס זשומען אין מיין קאַפּ.

פון די הויכע גראָזן שפּרינגט אַרויס אַן אומגעריכטע שלאַנג און שלאַנגט מיר איבער דאָס ניט־טראַכטן. ווען זי דערשפּירט מיין ריח, בלייבט זי שטיין, קוקט מיך אָן מיט איר שלאַנגישן בליק, ווי זי וואַלט זיך וועלן אין עפעס דערמאַנען. שטייט זי אַזוי מיט אַ פאַרריסן קעפל, איך קוק אויף איר, זי קוקט אויף מיר. איר בליק פּול מיט שינאה — מינינער, מיט באַדויער. מיט אַ מאַל גלייכט זי זיך אויס, שפּייט אויס און ציט אַוועק.

איך פּיל נאָך לאַנג איר גאַל אויף מיין גומען. עס ווּנדערט מיך הלמאַי די שלאַנג האָט אַליין ניט געביסן דעם עפל פון וויסן? הלמאַי האָט זי אַזוי ברייטהאַרציק אויסגעגעבן אַזאַ גורלדיקן סוד? די בערג האָבן זייער אייגענע רעאַליטעט. זיך איך מיר אַזוי און וועב איין מחשבה אין דער צווייטער. די דרויסנוועלט ווייט הינטער מיר. פּריי־שטראַמענדיקע מעטאַפּאָרן פּיבערן אין געדאַנק. טרוימגעשטאַלטן טוקן זיך אַרויף ווי אונטערוואַסער־שיפּן. לעגענדאַרע ריזן קלעטערן אויף די מאַסטן. זיי לאַקערן אויף די מענטשן־טעכטער וואָס צוימען דעם בופּלאַקס מיט גלוסטיק געזאַנג. זיי נידערן אַראָפּ פון אַנדערע וועלטן צו לערנען די תּאוּוה פון ערדישן גליק.

איך זיך אַזוי ביז אַ שטיק אין דער נאַכט אַריין. פון צייט צו צייט נעכטיק איך איבער אין וואַלדוועכטערס שטיבל, דאָס געשעט בלויז דעמאָלט ווען ער קומט צופּעליק פאַרביי. קיין באַשטעלונג מאַכן מיר ניט. מיר ביידע האַלטן, און אַ מענטש קאָן ניט וויסן אין וואָס פאַר אַ שטימונג ער וועט זיין מאַרגן, מיט אַ וואַך שפּעטער, אַדער אַפּילו אין אַ שעה אַרום. דער אַ צוגאַנג איז ספּעציעל חל אויף די בערג־איניווינערס. זיי קאַנען קיין מאַל ניט פאַרויסזען וואָס ס'רוקט זיך אָן פון יענער זייט באַרג. איבערן קאַפּ קאָן דער הימל זיין תּכלת־בלוי. אַ לויטערע זון שפּיגלט זיך געמיטלעך אין דער סאַמעטגלאַטער אַזערע. מיט אַ מאַל אַ דונער. די בערג שפּיצן אָן די אויערן. ביימער בוקן זיך. דער טייך רוישט. כּוואַ־ליעס יאַגן כּוואַליעס. אַ מאַכטיקער וואַלקן, ווי אַ בונטאַרישער גאַט, געוועלטיקט איבער דער זון. די אייבערשטע וואַסערן נידערן צו דר'ערד, און די אונטערשטע שטייגן קעגן זיי.

אין איינעם אַזאַ טאָג — וואָס איז פאַרוואַנדלט געוואָרן אין נאַכט —

בין איך אַראָפּ פון היימישן שליאָך און אַרײַן אין וואַלד. דער שטורעם האָט געבושעוועט. די וואַסערן האָבן פאַרלאָשן ביימער וואָס דער בליץ האָט אָנגעצונדן. איך בין געשטאַנען אין וואַסער בײַ צו די קני. אַרום מיר מיטנאַכטיקע פינצטערניש. איך האָב זיך אָנגעשפּאַרט אין אַ בוים, אויפּגעהויבן די אַרעמס און געוואַרט אויף אַ נס. מיר האָט זיך געדאַכט, אַז איך הער דעם רוף פון דער סאַווע, דאַס געלעכטער פון דער יאַשטשער-קע. הגם איך האָב קיין שרעק ניט געפּילט, האָב איך אָנגעהויבן שרײַען, אַ געשריי וואָס איז געווען מער ענלעך אויף אַ געזאַנג — אַזוי האָבן געזונגען די פּאַסטעכקעס בײַם ברונעם, ווען ווייטע טריט האָבן געמאַכט ציטערן די בערג.

מײַן געזאַנג האָט זיך אַרויסגעהויבן איבער די אַנדערע עלעמענטאַרע קולות און האָט געבראַכט דעם וואַלדוועכטער צום בוים וווּ איך בין געשטאַנען און געוואַרט. איך האָב דערוען זײַן שײַנוואַרפער פון דער ווייטנס. דאַס ליכט האָט געטאַנצט צווישן די ביימער, געזוכט אין די קוסטעס, זיך אָפּגעשטעלט בײַ מײַנע פּיס, באַטאַפט מײַן גוף, אָנגערירט מײַן פנים און פאַרבליענדט מײַן ראיה. דער וואַלדוועכטער האָט קיין שאלות ניט געפרעגט. ער האָט מיך אַ נעם געטאַן, פאַרוואַרפן איבערן אַקסל, עלעהיי אַ געשאַסענעם ווילדפאַנג.

אין שטוב בײַ אים איז געווען פינצטער. ער האָט מיך אַראָפּגעלאָזט אויף אַ געלעגער, אויסגעבעט מיט רויע פעלצן. איך האָב געהערט זײַנע שווערע טריט טאַפּטשען אומגעלומפערט. בײַ דער שײַן פון אַ בליץ האָב איך דערוען זײַן געשטאַלט, אײַנגעבויגן איבער אַ פּײַער וואָס ער האָט געהאַלטן אין אַנצײנדן. דאַס פּײַער האָט זיך אָנגענומען און איך האָב דערוען דעם הירש אויף דער וואַנט, אַן אָנגעשטאַפטער בײַ צום פּלאַצן. זײַן ברייט צעצווינגטע הערנערקרױן האָט עדות געזאַגט אויף זײַן אַדעליקן ייִחוס. זײַנע גאַלד-געליישטע אויגן האָבן געקוקט מיט חידוש, ווי ער וואַלט זיך געוונדערט פאַר וועלכע זינד דער צאַרנדיקער גאַט האָט אים אָפּגעריסן פון זײַן היימישער סטאַדע און אים פאַרטראָגן אין אַזאַ נײַטדאַיקן פּײַסאַזש ?

איך האָב געקוקט אויף די שאַטנס וואָס האָבן זיך געדראַפּעט אויף די ווענט און ניט באַמערקט ווי דער אויפּזעער איבער באַרג און וואַלד

בלומע לעמפעל

האָט זיך דערנענטערט צו מיין געלעגער. זיין האַנט אויף מיין האַרץ איז געווען סײַ צערטלעך, סײַ שווער. „ניט פון די מקומות“, — האָט ער אַ שפּעטשע געטאַן, ווי ער וואָלט גערעדט צו זיך אַליין. — „ווער ווייס עס ניט, אַז ביימער ציען צו זיך דעם בליץ?“

איך האָב אים געוואָלט זאָגן אַז ניט נאָר ביימער, נאָר אויך מענטשן זענען גענייגט צו דער זעלביקער שפּיל.

זיין שאַטן אויף דער וואַנט האָט אָנגענומען משונהדיקע פאַרמען. דאָ האָט ער אויסגעזען ווי אַ ציגנבאַק, דאָ ווי אַ מיטאַלאָגישער אָפּגאַט מיט אָפּגעסמאַליעטע פּליגל. איך האָב דערפּילט זיין צונג אויף מיין שטערן ציען פאַראַלעלן אַהין און צוריק. „וויש ניט אָפּ דעם צייכן“ — האָט ער געזאָגט — „איך קום באַלד צוריק“.

ווען ער איז צוריקגעקומען האָט ער מיר אַנטקעגנגעטראָגן אַ טעפּל שוואַרצע קאווע, געמישט מיט אַ שאַרפּן געטראַנק. פון אַלטפּרענקישן גראַמאַפּאָן האָט געקוועלט באַרבאַראַ סטרייסענדס הייסבלוטיק געזאָנג. ער האָט ווינציק גערעדט, איך נאָך ווינציקער. אַזוי שווינגנדיק האָט ער אַראַפּגעצויגן מיינע שיד, מיינע גאַסע מלבושים, אַן אַ וואַרט אַרויסצורעדן מיך צוגעדעקט מיט זיך אַליין.

אין דעם פּסיכישן מצב וואָס איך האָב זיך דעמאַלט געפונען, האָב איך גענומען יעדן וועג, אַדער אומוועג, פאַר אַ מעגלעכן שליסל צום געזוכטן. מיר האָט זיך געדאַכט אַז איך זע ווי דער הירש אויף דער וואַנט לאָזט איבער די רעם און ציט אַוועק צום קוואַל, וווּ פּל־המינים בעל־חיים פּאָיען זיך פון קלאַרן וואַסער. ביים ראַנד פון קוואַל שטייט אַ נאַקעטער מאַן, ער שטייט אויף אַלע פיר, פונקט ווי אַלע אַנדערע חיות און טרינקט צו דער זעט פון גרייטן קוואַל. דער הירש שפיצט אַן די אויערן, דער ריח פון צווייפּסיקן דערגייט צו זיין חוש, הייבט ער אַן לויפן און לויפט גלייך צוריק אין דער רעם אַרײַן.

דער מאַן וואָס וואַכט איבער באַרג און וואַלד, נייגט זיין אויער צו מיין האַרצן. זײַנע ליפּן באַוועגן זיך פאַמעלעך און באַדאַכט ווי אין אַ געבעט. מיך ווונדערט צו וועמען ער בעט און אויף וואָס ער בעט, נאָר איך דערוועג זיך ניט צו פרעגן. און ווייל איך האָב אַ טבע צו זוכן דעם

קנופ אונטער איטלעכן פלאנטער, רעספעקטיר איך אלע פעדעם אויפן וועג. טייל פעדעם רייסן זיך און מאכן אנדערע פלאנטערס. איך פיל די שפאנונג פון דעם פלאנטער בהלהדיק אין מיין בלוט. פדי צו פארדעקן דעם אינעווייניקסטן ציטער, הייב איך אן צו פלאנטערן מיט דער צונג. איך רוף אים מיט נעמען פאר וועמען די בערג האבן געציטערט און דער היישעריק איז געפאלן מיטן פנים צו דער ערד.

דער רעגן פויקט מיט גראבע פינגער און פארטויבט מיניע רייד. די שויבן קלינגען. דער ווינט פיפט. דאס האלץ אין קאמין פלאקערט, גיט זיך איבער אן תרומת דעם פארצערנדיקן פלאם.

די האר אויף זיין ברוסט זענען הארט און שטעטיק. דער ריח פון מיענטע גייט אויף פון זיין לייב.

איך גיב זיך אים איבער האלב וואך און גאנץ אין חלום. איך בין גרייט פאר אים פון נעכטן, פון פאר א יארן, פון יארהונדערטער צוריק. איך דערקען אים אין אדם-עפל, וואס איז שטעקן געבליבן אין זיין האלדז, ניט אויסצושפייען, ניט אראפצושלינגען. מיר האבן זיך געטראפן אויף דער יונגער פערעיע, די לאַנקע פון ווייטן אמאָל. איך ווייס זיינע וועגן. איך קאָן זיינע פאַרלאַנגען. איך בין איך פון היינט — אי זי פון נעכטן. איך בין דאָס ווייב מיט די לאַנגע בריסט, מיט די אויפגעווירטע היפטן, מיטן נידעריקן שטערן און מיטן ברייטן מויל. זי איז נאָקעט און ווייס ניט די שאַנד צוצודעקן. ציוויליזאציע האָט נאָך ניט אַנגערירט איר ריין-ווילדע נאַטור. בושעוועט זי אין זיינע אַרעמס. תאוּוה ענטפערט תאוּוה. גבורה שטראַמט פון אים צו איר און פון איר צו אים. אַן אַנדער חשבון, אַן אַנדער ריטעם. דער יחיד דרעמלעט אויף יענער זייט טיר. זי איז אי ער, אי זי — אלע מינים זענען איינגעזאַמלט אין איר. זי איז שוואַרץ ווי דער טייוול און ווייס ווי אַ מלאך. און ווילל זי ווייס ניט וואָס זי איז, וואָהין זי גייט און וואָס זי וועט ווערן, מאַכט זי אַ קנופ אין דער נאַפּלשנור, וואָס זי ציט פון קדמונים איבער דער האַרטער ערד, פאַר מיר צו געדענקען, אַדער אפשר פאַרגעסן, אַז וואָס געווען איז געווען, וועט שוין מער ניט זיין. זי הערט דאָס וויען פון וואַלף, טוליעט זי זיך בענטער צו אים. די היענע וויינט. ניטאָ קיין פּגרים היינטיקע נאָכט. דער לייב און די לייביכע ליגן זיך אין די אַרעמס. צייט שטייט שטיל. ניט די צייט,

נאָר די רגע רעכנט זיך. דער סכום פון דער רגע — איז דער סכום פון אַלצדינג.

געווען נאָך אַנדערע באַגעגענישן, נאָר יענע זענען שוין געווען נאָכגעמאַכט. קאַרופּטירט. דער געשטאַפּטער הירש איבערן אויסגעלאָשע-נעם פּייער האָט אויסגעזען פּאַטעטיש, מער טעאַטראַל ווי סוגעסטיוו. אין קאַמין האָט פּייער מער ניט געפּלאַקערט. די קאַרע פון ליפּעבוים האָט מער ניט געשפּרייט איר אַנרעגנדיקן ריח. צענטראַלע באַהייצונג האָט פּאַרלייגט אַ מעטאַלענע נערוונען. אויך ער האָט איבער נאָכט געביטן דאָס פנים. ער האָט איצט געטראָגן טונקעלע ברילן, געפּאַסטע הויזן, די האָר לייט דער מאַדע, ווי ער וואָלט זיך געגרייט צו שטעלן פּאַר אַ פּאַטאַגראַפּיר-אַפּאַראַט. די מיסטעריע האָט זיך אָפּגעטאָן. ער איז אַרײַן אין דער קאַטעגאָריע פון פּאַפּולערע עטיקעטן. אַ פּאַפּירענער פּאַספּאַרט האָט פּאַרביטן זײַן אידענטיטעט. דער אַמאַליקער וואַלדוועכטער האָט פּאַרקויפּט זײַן נחלה און איז אַוועק ווײַנען אין דער גרויסער שטאָט. ציוויליאַציע האָט אָפּגעווישט דאָס שטיבל, פּאַרשאַטן די אַזערע, אויפּגע-ריסן דעם באַרג. אויף זײַן אַרט האָט דער גאָט פון מערווערט אויפּגע-שטעלט אַ לוקסוס-פּאַלאַץ, צוועלף שטאַק די הייד. די ווענט פון גלאַז, דער דאָך פון שטאַל. אויפן קוימען אַ גאַלדענער האָן, עלעהיי דער עגל אַנטקעגן באַרג סיני.

אַ, איד מאַד נאָך אַלץ עקסקורסיעס, נײַט אַלע מאָל אין דער זעלביקער ריכטונג. איך זוך נאָך אַלץ, זוך פּסדר און ענטפּער צו אַ שאלה וואָס איז מיר אַליין ניט קלאָר. איך זוך אין די בערג די שאלה און דעם ענטפּער איך זוך אין דער הייד און זוך אין דער נידער. איך ווייס גענוי אין וועלכער צײַט פון יאָר די זון וועט בלייבן שטיין אויף איר אָנגעצײכנע-טער סטעזשקע און ווי אויף באַפעל זיך אַ קער טון אויף צוריק. איך ווייס אויך ווען דער מאַרגן-שטערן וועט ווערן און אָונט-שטערן, און ווען די דריי שוועסטער-שטערן וועלן געניזוקט ווערן. אויפן מילכוועג קוק איך ניט. אַ משוגענער האָט מיר אַ מאָל געזאָגט: לאַז זיך ניט פּאַרפירן פון אַזאַ פּאַרפירעריש וואָרט ווי וואָר. אין דער אמתן ווייסן מיר ביידע, און אַחוץ איך און דו עקסיסטירט גאַרניט...

יאסעלע

דעם טאָג וואָס צירעלע זילבער איז אַרויסגעפּאַלן פון פענצטער און דערהרגעט געוואָרן, האָט די ראַדיאָ די נייעס ניט צעפּויקט, די צייטונגען האָבן וועגן דעם ניט געשריבן. מאַלע וואָס אַן אומגליקספּאַל פּאַסירט מיט אַ מענטשן. אין ניו-יאָרק ווערן מענטשן יעדן טאָג דערהרגעט, געניזוקט, פּאַרגוואַלדיקט, באַרויבט, פּאַרברענט. אַ סך מענטשן איילן צו דעם סוף מיט דער אייגענער האַנט.

וועגן צירעלעס טויט איז קיין ספּק ניט געווען אַז דער אומגליקספּאַל איז געווען אַ צופּעליקער, מיט איין וואָרט „אַן אַקצידענט“. אַ פּאַר-דאַכט וועגן זעלבסטמאָרד איז קיינעם אויפן זינען ניט געקומען. איר מאַן יונה, האָט יאָ עפעס פּאַרדעכטיקט, נאָר ווי אַלע זיינע פּאַרדאַכטן — באַגראָבן אין זיך.

די פּרימאַרגנס ביי די זילבערס זענען געווען די פּינלעכסטע שעהען פון טאָג. זיי זענען נאָך ניט געווען צוגעוויינט צו דעם ראַסקאַש פון די „גאַלדענע יאָרן“, איז מען געשלאָפּן אַ ביסל שפּעטער: ער אין זיין צימער, זי אין אירן. פּרישטיק האָט יונה געגעסן אַליין. צירעלע איז געלעגן אין בעט, איבערגעדעקט ביז איבערן קאַפּ. זי האָט געוואָרט ער זאָל אַרויסגיין קויפּן אַ צייטונג, ווי זיין שטייגער איז געווען. מיט דער צייטונג אונטערן אַרעם האָט ער ליב געהאַט צו שפּאַצירן אויף דער אַוועניו, אַריינקוקן אין די קראַמען, ציילן די קונים. טייל מאַל פּלעגט ער זיך אַריינגי-כאַפּן אין דער סטאַרקע, וואָס ער האָט אָנגעהאַלטן פּאַר איבער צוואַנציק יאָר. דאָרט פּלעגט ער אויך איינהאַנדלען אַ קאַרטאָן מילך, אַ ברויט, איז געווען ביזי, פּלעגט ער גערן העלפּן באַדינען די קליענטן.

צירעלע פּלעגט ליגן אין בעט און וואָרטן. אַזוי גיך ווי יונה האָט פּאַרמאַכט די טיר אויף יענער זייט, איז זי אַראָפּ פון בעט און דורך אַ זייטיקן פענצטער נאָכגעקוקט זיינע פּאַמעלעך באַדאַכטע טריט. אַ האַרבס-טיקער טרויער האָט באַשווערט זיין פּלייצע, ווי זי וואַלט די ערשטע

דערפילט די סיגנאלן פון נאָענטן ווינטער... זי האָט וועגן דעם מיט איר מאַן ביט גערעדט. מיט זיך אַליין, האָט זי גערעדט אַן אויפהער. ווי ווייט מעגלעך האָט צירעלע אויסגעמיטן אַרונטערצוגיין אין גאַס, באַזונדערס ווען דער טאָג איז געווען אַ זוניקער, אַ שיינער, אַ פערפעקטער, אין אַזאַ טאָג זיצן ווייבער אין פאַרק און שמועסן. „יאַ אַ שיינער טאָג, אַ פּרעכטיִג־קער טאָג, אויף דער שוואַרצער ערד בלען רויטע בלומען“... אין אַזאַ טאָג איז גוט צו באַגיין זעלבסטמאַרד — בליצט דורך אַ געדאַנק וואָס האָט זיך אויסבאַהאַלטן אין איר זכרון און איבערראַשט זי אַליין מיט זיין פּלוצלונגדיקייט. די ווייבער רעדן. צירעלע שאַקלט מיטן קאַפּ. זי ענט־פּערט עפעס, זייער ביט פּאַסיקס, עפעס נאַריש, סתּם אַזוי וואָס גליטשט זיך אַראָפּ פון דער צונג כּדי צו פאַרדעקן עפעס וואָס גייט אָן אין איר נשמה אַן אַפּשטעל, טאָג און נאַכט — צווישן איר און איר יאַסעלען. יעדע אַפּווייכונג פון געדאַנקלעכער פאַרבינדונג, באַטראַכט צירעלע ווי אַ זינד. זי האָט זיך קיין מאָל ביט מוחל געווען דעם חטא וואָס זי האָט חתובה געהאַט מיט יונה'ן, פאַרראַטן יאַסעלעס אַנדענק מיט שפּילן די ראַלע פון אַ מאַמע צו יונה'ס יתומה. זי האָט דאָס קינד גוט באַהאַנדלט, נאַר קיין מאַמע איז זי צו איר ביט געווען, ביט געקאַנט זיין. ווען זי האָט גערעדט צו איר, איר דערציילט אַ מעשה, געזונגען אַ לידל, איז עס אַלע מאָל געווען פאַר אים — פאַר איר יאַסעלען — און ביט פאַר יונה'ס טאַכטער.

„אַ מאָל איז געווען אַ שרהלע“ / האָט צירעלע פאַר איר געזונגען:
„אַ מיידעלע אַ פּיינס / האָט זי געהאַט אַ ברודערל / אַ יאַסעלע אַ שיינס“ / ווען יונה איז געווען אין הויז, איז פון יאַסעלען געוואָרן אַ משהלע, אַזוי ווי דאָס לידל האָט פאַרלאַנגט. איין מאָל האָט זיך דאָס קינד צעזונגען „האַט זי געהאַט אַ ברודערל / אַ יאַסעלע אַ שיינס“ / יונה האָט אַ קוק געטאַן אויף זיין ווייבל זייטיק, ער האָט געזען ווי דאָס מעסער וואָס זי האַלט אין דער האַנט, ציטערט.

יונה ווייסט אַז זי טראַכט כּסדר פון איר יאַסעלען. אירע קאַשמאַרע חלומות מאַכן די פּרימאַרגנס אַזוי שווער. דער אַנגעלאַדענער שוויגן זיצט צווישן זיי ווי אַ מוסר, טייטלט פון אים צו איר, און פון איר צו אים. יונה ווייסט אַז זי שלאַפּט ביט ווען זי ליגט אין בעט איבערגעדעקט

ביז איבערן קאפ. זי ווייסט אז ער ווייסט און מאכט זיך ניט וויסנדיק. ער האט געוויסט ווען זי רעדט וועגן פארהענגלעך, מיינט זי ניט צו פארדעקן די פענצטער, נאָר די דיבוקים וואָס מאַטערן זי. אויך וועגן דעם האָט זי געוויסט אז ער ווייסט — און זיך ניט געקאָנט העלפן. יאָסעלע איז געווען און פאַרבליבן דער זין פון איר לעבן. זי האָט זיך אָנגעהאַלטן אין לעבן כדי ער זאָל לעבן; מיט איר דורך איר. ער זאָל זי באַגלייטן אויף אַלע אירע גלייכע און קרומע וועגן, זיך טיילן מיט אירע איבער-לעבענישן, אויפהאַלטן זיין אַנדענק אין איר אָפגעשלאָסענעם אַניווערס, איר פּריוואַטן היכל, אונטערן אַליין געמאַכטן פּרוכט.

ווען יונה האָט באַגעגענט צירעלען האָט זי געפּיבערט, גערעדט פון היץ. זי האָט געוואָרנט יאָסעלען ניט צו גיין אין דאָרף אַרײַן. ווען די היץ איז געפאַלן האָט זי נאָך אַלץ קיינעם גישט דערקענט. זי איז באַשטאַנען אז איר נאָמען איז קאַטערינאַ, פונעם דאָרף כלאָפּופּקע. זי האָט דאָרט אַ מאָן און אַ זון מיטן נאָמען יאָסיפּ. יונה האָט זי געפרוּווט דערמאַנען, אַז זיי זענען צוואַמען אין שול אַרײַן געגאַנגען. ער האָט געקאָנט איר טאַטן, דעם רײַכן וואַלד-סוחר, אויך איר מאָן דעם דענטיסט, וועמען די דײַטשן האָבן באַלד בײַם אַרײַנמאַרש דערשאָסן. טאַקע דאָרט, אין דער לײדיקער חורבּה, זענען זיי געוואָרן מאָן און ווײַב.

יונה האָט געבראַכט זיין אַכט יעריק טעכטערל, ווי אַ נדן צום שידוך. ביידע האָבן געצוּנדן יאַרצײַט-ליכט, ניט לויטן טאַג פון פיזישן אומקום, נאָר לויט דעם טאַג וואָס האָט זיי אויף אייביק צעשיידט.

פאַר יונה'ן איז דער טאַג געווען ערב פּסח, ווען זיין יונג ווײַבל מיטן זויג-קינד אויף די הענט, האָט זיך געשטעלט אין דער רעכטער רײ, ער מיטן מיידעלע, אין דער לינקער. די זון האָט געוואָרעמט. אַ מילד ווינטל אָנגעפּולט מיט פּרילינג-ריחות האָט געגלעט די צונויפגעטריבענע יידן.

צווישן דעם עולם האָט זיך געפונען אַ פרעמדער ייד, אַן אַנטרוגע-נער פון אַ ווײַטער געגנט. ער האָט דערציילט וועגן מאַסן-שחיתות וואָס האָבן אין אַ פאַר שעה אומגעבראַכט אַ גאַנצע שטאָט יידן. קוקנדיק אויף זיין ווילדן הולד, אויף זיין פאַרוואַקסן פנים, האָט מען זיך צו אים ניט צוגעהערט. „אַ משוגענער געבעך“, ווער הרגעט עס אויס אַ גאַנצע שטאָט יידן, מענער, פּרויען און קינדער? אין ערגסטן פאַל וועט מען נעמען אויף

ארבעט. וואָס דער דײַטש זאָל ניט זײַן, זענען זײ דאָך אַ ציוויליזירט פּאָלק. נאָר אַ משוגענער קאָן זיך צו אַזאַ גרויל דערטראַכטן... שטייט מען און מען וואַרט... און אַט איז ער, דער קאַמענדאַנט, הויך, שלאַנק, שוואַרצע ברילן, ווייסע הענטשקעס, ער שטייט אין דער אָפּענער טיר פון זײַן לאַסט-וואַגן און גיט באַפעלן: „רעכטס, לינקס!“ זײַן ווייבל מיטן עופּעלע אויף די הענט, פּאָכעט צו אים מיט דער האַנט. ער פּאָכעט צוריק. זי שמייכלט. ער שמייכלט...

הײַנט טראַכט יונה ווי נאָוּו ער איז געווען. און אפשר איז ער נאָך הײַנט אויך נאָוּו? ער קוקט אויפן דײַטשן שכן מיט וועלכן ער באַגריסט זיך יעדן טאָג. ער זוכט אַ שפור פון יענע מעסער-שאַרפע מאַרדעס, פון די אייז-קאַלטע אויגן וואָס האָבן קיין פּינטל ניט געטאָן ווען קינדער האָבן געוויינט, געבעטן רחמים. יענער קוקט אים גלייך אין פנים, שמייכלט העפלעך. יונה זוכט דעם קיין-צײַכן וואָס ליגט פאַרבאַרגן אונטערן העפלעכן שמייכל. און כאַטש ער געפֿינט עס ניט, קאָן ער בשום אויפן ניט צוריק שמייכלען. נאָך יעדער באַגעגעניש מיט דעם דײַטשן שכן ווערט יונה מרה-שחורה'דיק. בײַנאַכט ליגט ער אויפן געלעגער און טראַכט אז ער מוז זיך דערטראַכטן צום כוח וואָס מאַכט פון אַ מענטש אַ מאַרד-מאַשין. יונה פרוווט אַנמעסטן יענעם מאַסן-פּסיכאָז אויף זיך אַליין, וואַלט ער געקאַנט שפּאַלטן דעם קאַפּ פון זײַן שכניס בלאַנדן בן-יחיד נאָר דערפאַר ווייל ער איז אַ דײַטש? וואַלט ער געקאַנט צווען ווי זײַן הויז ברענט און ניט לויפן ראַטעווען? אפשר וואַלט ער עס אַליין געדאַרפט אונטער-צינדן און זען ווי ער רעאַגירט? די מאַקאַברישע טראַכטענישן האַלטן אים וואַך אויפגערעגט, שלינגט ער אַראָפּ אַ פּיל און גייט איבער פון קאַשמאַרנער וואַך, צום קאַשמאַרנעם חלום.

באַלד אין דער פּרי אַיילט זיך יונה איינצוהאַנדלען די יידישע צײַטונג, אויך די טײַמס. אפשר וועלן זיי אים אויפקלערן דאָס רעטעניש מענטש, אפשר?

טאַקע מיט דער צײַטונג אונטערן אַרעם איז יונה אַנגעקומען ווען די גיכע הילף איז שוין געשטאַנען בײַ זײַן הויז. צירעלע ליגט מיט אַ צעפלעטן קאַפּ, די האַר צעפּאַטלט, מענטשן רינגלען זי אַרום. אויך דער דײַטשער שכן מיט זײַנע צוויי קינדער שטייען און קוקן. זאָל ער זיך

וואָרפן אויף אים, מיט די נאַקעטע הענט אים דערשטיקן? דער געדאַנק
 דויערט ניט מער ווי אַ רגע. פּאַליציי עפנט די טיר. זיי זוכן שפורן פון
 מעגלעכע אַרײַנדרינגער און געפֿינען גאַרניט. געלט, צירונג, דאָס חופּה-
 קדושין רינגל פון איר ערשטן מאָן, ניט גערירט. די בעטן זענען פאַרבעט.
 דער טעפֿיך פּריש גערייניקט, אָן אַ סימן פון פרעמדע טריט.

מ'האַט די טויטע צו קבורה געבראַכט. די טאַכטער האָט געקלאָגט,
 יונה האָט קדיש געזאָגט. אין אַוונט האָט ער אָנגעצונדן נאָך אַ יאַרצייט-
 ליכט. דאָס ליכט האָט געפלאַקערט, געמאַכט ציטערן דעם שאַטן אויף
 דער וואַנט. אויך יונה'ס ליפּן האָבן געציטערט, נאָר קיין קול איז ניט
 אַרויסגעקומען.

די צייט האָט זיך געצויגן אויף איר אָנגעשטעלטן שטייגער. מענטשן
 האָבן פאַרגעסן, נאָר די פּייגל האָבן געדענקט. זיי, די איינציקע עדות פון
 איר פּאַטאַלן פּאַל, זענען נאָך אַלץ געקומען, פאַרפלייצט דאָס הייפל מיט
 זייערע הונגעריקע קולות און געוואָרט דאָס פענצטער זאָל זיך עפענען,
 ס'זאָל זיך באַווייזן אַ קאַפּ, אַ האַנט זאָל אַ רעגן טאָן מיט קערנער. זיי
 האָבן אַרויסגעקוקט אויף איר פּונקט ווי זי פּלעגט אַרויסקוקן אויף זיי.
 צירעלע פּלעגט אויך שפּייזן די וועווערקעס, פאַר זיי האָט זי געהאַט רבי-
 גיסלעך. מיט יעדן גיסל וואָס זי האָט פאַר זיי געוואָרפן, האָט זי אָפּגע-
 צאַלט אַן אַלטן חוב: אַ חוב וואָס זי האָט צוגעזאָגט אָפּצוצאָלן זייערע
 ווייטע קווינען אין די ווייטע פּוילישע וועלדער.

ווי גליקלעך איר יאַסעלע איז געווען ווען אים איז געלונגען אַרויס-
 צוגראַבלען אַ פאַר מאַטשיקע גיסלעך פון זייערע באַהעלטענישן. ער פּלעגט
 זיי נאַכשפּירן קריכנדיק אויף אַלע פּיר, ווי אַן אויסטערליש חיה'לע מיט
 רויטע האַר. ווי שטאַלץ ער איז געווען ווען ער האָט באַהערשט די טעכניק
 פון קלעטערן אויף ביימער. איין מאָל האָט ער געפונען אַן אויסגעקראַ-
 כענעם עק פון אַ פאַרצוקטן פּוקס. ער האָט דעם עק צוגעפּעסטיקט צו
 זינע הייזלעך, ער האָט געפּילט, אַז אַזוי אַרום האָט ער זיך דערוואָרבן
 דעם סטאַטוס פון אַ חיה וואָס קאָן זיך נאָך פּריי באַוועגן אויף גאַטס
 ערד. זיין חוש צו זוכן און געפֿינען וועגן ווי דאָס לעבן גרינגער צו
 מאַכן, האָט קיין שיעור ניט געהאַט, צירעלע האָט זיך געפּילט אומבאַ-

האלפן קעגן אים. זי, וואָס האָט קיין מאָל ניט געוואוסט פון וואָגען דאָס ברויט קומט אין שטוב אַרײַן. אין וואָלד איז זי געווען אינגאַנצן אומבאַהאַלפן. ער, דאָס קליינע ייִנגעלע מיטן חייהשן עקל, האָט פון שפּײַץ בוים אויס־געפאַרשט די געגנט, געוואוסט ווען דער וועג איז פריי זיך אַריבערצוכאַפּן צו דער נאַניע אין דאָרף אַרײַן. בײַ איר אויסבעטלען אַ פּאַר אייער, אַ שטיקל ברויט און זיי ביידע דערהאַלטן בײַם לעבן.

פאַר אַ לאַנגער צײַט האָבן מאַמע און זון זיך אויסבאַהאַלטן בײַ דער נאַניע. די נאַניע האָט איבערגעטראָגן זייערע באַהאַלטענע פאַרמעגנס צו זיך אַהײם. שכנים האָבן באַמערקט אַז זי באַדט זיך ממש אין גאַלד: טראַגט אַהײם פּעק מיט עסן וואָס קאָסט אָפּ אַ פאַרמעגן. מ'האַט אָנגע־הויבן רעדן, אַז עפעס ניט גלאַטיקס גײט אָן אונטער איר דאָך. דעמאַלט האָט די נאַניע אָפּגעדעקט פאַר זיי די הייל, וווּ איר זיידע האָט זיך אַ מאָל אויסבאַהאַלטן. ער האָט דערהרגעט אַ צאָל־באַאַמטן, שפעטער אַנטלאָפּן פון טורמע און געלעבט פאַר יאָרן אין דער הייל.

יעדעס מאָל ווען יאָסעלע פלעגט זיך אומקערן בשלום, אָנגעלאָדן מיט אַ ביסל שפּײַץ, האָבן מאַמע און זון געפראַוועט אַ סעודה. נאָך דער סעודה האָט יאָסעלע אַוועקגעלייגט זײַן קאַפּ אויף איר שויס. צירעלע האָט געגלעט זײַנע האָר, געזוכט די אומפלייט וואָס האָבן אים געגעסן. זיי האָבן די אומפלייט גערופן דײַטשן, און מיט יעדן דערהרגעטן דײַטש אָפּגעהאַלטן אַ פּערוזענלעכן נצחון.

דאָס איז געווען די רעאַליטעט פון יענער צײַט. אַ צײַט וואָס האָט פאַרלוירן דעם זין פון צײַט, דעם נעכטן, דעם מאַרגן. געבליבן איז בלוין דער איצט, די חײַ־שעה, די רגע פון זען, די רגע פון פילן איינער דעם צווייטנס וואַרעמקײט, די איבערגעגעבנקײט. טיילמאַל האָט זיך איר גע־דאַכט, אַז זי און יאָסעלע זענען די לעצטע איבערלעבער אויף דער וועלט, די וועלט, אין וועלכער זי איז געבוירן און דערצויגן געוואָרן זיך אויס־צולעבן אין איר. זי האָט זיך פאַרגעשטעלט, אַז ווען זי וועט אַרויסקומען פון דער הייל, וועט דער הימל קיין הימל ניט זײַן. די זון וועט פון אַרט זיך ניט רירן, די בערג וועלן איינזינקען. די גאַנצע ערד וועט זײַן באַדעקט מיט וואָלד, און אפשר גאַר וועט דער ים זיך אויסגיסן, פאַרשווימען די

ערד. דער וואלפיש וועט בלייבן ליגן אויפן נאקעטן זאמד, קוקן מיט אויסגעלאָשענע אויגן אויף אַן אויסגעלאָשענער זון...

פאַר יאָסעלען האָט זי געמאַלן אַנדערע בילדער. זיי וועלן בלייבן וווינען אין וואַלד. זיי וועלן זיך שפּינן מיט די פּיש פון טיך, מיט די יאָגעדעס פון וואַלד, מיט מילך פון הירש, מיטן האָניק פון דער בין. זי וועט צופּראַווען פאַר אים קרייטעכצער וואָס וועלן אים מאַכן גרויס און שטאַרק. דעמאַלט וועלן זיי פאַרלאָזן דעם וואַלד און גיין זוכן פאַר אים אַ פּלה. די פּלה וועט זיין געבענטשט מיט חן פון פּרילינג-בלומען. זיי וועלן ברענגען קינדער אויף דער וועלט. קינדער וואָס וועלן ווערט זיין צו טראָגן דעם נאַמען מענטש.

דעם טאָג וואָס צירעלע האָט צום לעצטן מאָל געזען איר יאָסעלע, איז געווען אַ זונטיק. זי האָט עס געוויסט לויט די קלויסטער-גלאַקן. שוין עטלעכע טעג ווי זי האָט געברענט מיט פּיבער. דער קלאַנג פון די קלויסטער-גלאַקן האָט זי היפּנאָטיזירט, איר האָט זיך געדאַכט אַז די קלאַנגען הייבן זי פון גרוב אַרויס און שטעלן זי אַוועק פאַרן כּסא הכבוד. אַלע זאָרגן טוען זיך אָפּ פון איר. זי ליגט ביי די פּיס פון באַשעפּער. דאָס ליכט וואָס הילט אים איין — נעמט זי אויך אַרום. איר איז גוט, גוט, גוט...

ווען זי האָט זיך אויפגעוועקט, איז שוין די היץ געפאַלן. זי האָט ניט געוויסט ווי לאַנג זי איז געשלאָפּן. צי דער טאָג איז נאָך דער זעלבער, אָדער שוין אַ געביטענער ? צירעלע האָט זיך געכאַפט אַז זי איז אַליין. יאָסעלע איז אין דער הייל ניט געווען. ער האָט זיך אַוודאי דערשראַקן פאַר איר אויסזען, און געלאָפּן צו דער גאַנצער הילף. צירעלע פּרוּווט אויפשטיין און פּאַלט צוריק. זי דראַפּעט זיך צו צום אַרויסגאַנג, שטעקט אַרויס דעם קאַפּ. אַ ווייסער, ערשט געפאַלענער שניי שמעלצט שוין אין דער פּרילינג-זון. דער שניי איז גלאַטיק. ניט קיין סימן פון יאָסעלעס פּוסטריט. אפשר איז ער פאַרבליבן ביי דער גאַנצער איבערנאַכט ? זי ווייסט אַז זי נאַרט זיך. יאָסעלע וועט עס ניט טאָן. ער איז געלאָפּן ברענגען אַ ביסל מילך פאַר איר. זי דערמאַנט זיך אַז זי האָט אים געפּרוּווט אָפהאַלטן. און אפשר האָט זי ניט גענוג געפּרוּווט ? די גלאַקן האָבן געקלונגען און פאַרטושט אירע געדאַנקען, געפּענטעט אירע הענט. די צונג ווי געליימט

האָט קיין קלאַנג נישט אַרויסגעבראַכט. און אפשר האָט זי גאָר געוואָלט ער זאָל גיין, ער זאָל ברענגען אַ ביסל מילך צו באַנעצן דעם גומען ? צירעלע רירט אָן מיט איר פנים דעם שניי. זי ציט אַרײַן אין זיך די קילע פליסיקייט. איר צונג ווערט לויז, „יאָסעלע!“ רופט זי מיט ווילדער צערייצטקייט, דאָס ווידער-קול ענטפערט: יאָ-סע-לע-ע-ע-ע...

✱

יעדעס מאָל ווען ס'פאלט אויס אַ שניי, צינדט צירעלע אַ יאַרצייט-ליכט. זי צינדט עס בשתיקה. זי וויל נישט אויפֿרעגן איר יונהן, צינדט זי עס אין האַרצן. דער פלאַם טראַגט זיך איבער צו יענעם ווייטן וואָלד. אַלע ביימער צינדן ליכט, שטראַלן ליכט פון זוניקן גאַלד. די ליכטער שמעלצן, טריפן ווייסע שעפעלעך אַראָפּ צו דער ערד, ספּאַלאַשעטע שעפעלעך אָן אַ פּאַסטער, לויפן בהלהדיק דער נאַכט אין מויל אַרײַן... די נאַכטיגאַל זינגט. די זשאַבעס קוואַקען. צירעלע מאַכט אויף דאָס פענצ-טער, עס פעלט איר לופט... די פייגל וואַרטן. אויך זיי שטעלן אײַן דאָס לעבן צוליב אַ ביסן ברויט. אָן אויסגעפאַשעטער קאַטער טשאַטעוועט אויף זיי. אויפן טעלעפאָן-דראַט זיצן פייגל און וואַכן, בעת די אויף דער ערד פיקן די קערנער, אפשר זענען די פייגל אויפן דראַט — די מאַמעס ? זי, די מאַמע פון איר איינציק קינד איז געלעגן ווי אַ שטיין און געלאָזט לויפן איר קינד אין פּייער אַרײַן ? צירעלע וואַרפט אַרויס אַ זשמעניע קערנער. זי רעדט אָן אויפהער צו זיך אַליין. טייל מאָל רעדט זי אויך צו די פייגל... עס אַרט זי נישט צי זיי הערן, צי זיי פאַרשטייען. זי רעדט ווייל זי מוז רעדן. זי דערציילט זיי אַפילו, וועגן די צוויי מפלען וואָס זי האָט געליטן. זי האָט נישט געקאָנט פאַרשעמען יאַסעלעס אַנדענק, איבער-טראַגן זיין וואַרצל אויף אַן אַנדערער פלאַנץ.

צירעלע רעדט און די פייגל פיקן. ווען די וואַך אויפן דראַט ווערט גיריק נאָך אַ ביסן און גידערט אַראָפּ צו די געפאַרן פון דער ערד, נעמט צירעלע איבער די וואַך. זי ווייסט אָז דער אַנגעפּרעסענער קאַטער ליגט פאַרשטעקט אין די בושעס. ער איז נישט הונגעריק. ער ווערט ממש צע-שפּאַרט פון שוויילטאַג. דאָס רייפעלע אויף זיין האַלדז איז באַזעצט מיט קאָלירטע שטיינדלעך. ער עסט נישט די פייגל. ער בייסט זיי איבער די העלדזער און קוקט מיט הנאה ווי זיי רירן זיך נישט.

צו יונה'ן און זיין טאכטער רעדט זי ניט וועגן יאסעלען. זיי, וואָס האָבן אין זיינע אויגן ניט אַרײַנגעקוקט, זײַן ציטער ניט געפילט, מיט זײַנע נצחונות זיך ניט געפרייט, זײַן אַנגסט ניט געטיילט, קאַנען ניט פאַרשטיין וואָס ער האָט געמיינט פאַר איר? רעדט זי צו די פייגל אין דער הייד, צו די וועווערקעס אויף דער ערד, צו דעם ווינט אין דער לופט. זי הערט איר אייגן ווידער-קול וואָס שפרייט זיך אויס איבערן הויף: „יאָסעלע! יאָסעלע?“

איר מאַנס טאכטער גרייט אַ בר-מצווה. זי וועט אוודאי גיין צו דער שמחה אויסגעפּוצט ווי עס פאַסט פאַר אַ מחותנת/טע. אפשר וועט זי אויך טאַנצן? און פאַרוואָס טאַקע נישט? זי האָט דערלעבט צו זען די ברוינע מפלה, פאַרוואָסזשע טאַקע זאָל זי ניט טאַנצן? זי האָט אַ דאָך איבערן קאַפּ, שײך אויף די פיס, אַ קלייד אויפן לייב, אַ מאַן — און דאָך וועלן אַלע גיטער פון דער גאַנצער וועלט ניט קאַנען דערזעצן יאָסעלעס ניט אויסגעלעבטן לעבן: דאָס לעבן פון די דורות וואָס זענען אים באַשערט געווען צו ברענגען אויף דער וועלט. וועמען וועט זי מאַנען, וועמען וועט זי קלאַגן? דער שכל זאָגט: גיב זיך אונטער נאָר דאָס האַרץ קאַן ניט אַננעמען דעם פּסק-דין.

קומט אַ יום-טובּ זוכט צירעלע אָפּ די חורבן-ליטעראַטור, די יזכור-ביכער, זי טוט עס ניט צו צעשטערן די פרייד פון יום-טובּ. זי טוט עס ווייל זי קאַן ניט אַנדערש, טאָר ניט אַנדערש, איר געוויסן צווינגט זי אַזוי צו טאָן. ניט איינמאַל טראַכט זי, אָן צו דינען גאַטס געבאַט איז פיל גרינגער ווי צו זיין דער אייגענער בעל-הבית...

ס'איז זונטיק אין דער פרי, איין וואָך פאַר פסח. אַ נאַסער שניי האָט אַנגעפילט די לופט און פאַרשפרייט די ערד מיט אַ ווייסן טישטוך. צירעלע שטייט ביים אָפּענעם פענצטער. זי זייעט קערנער, די פייגל פיקן. אירע געדאַנקען בלאַנדזשען איבער די וועגן פון איר לעבן. בילדער לויפן פאַר די אויגן, זי זעט איר יאָסעלען לויפן אויף אַלע פיר. דער עק פון פוקס פלאַנטערט זיך צווישן זיינע פיס. די פוסטריט וואָס ער לאָזט נאָך זיך, זעען אויס ווי די טריט פון אַ חיה/לע. צירעלע לידיקט אויס די רעשט קערנער פון שקאַרמוץ, פּלוצים דערזעט זי דעם ברוינעם קאַטער. ער

בלומע לעמפעל

שפרינגט ארויס פון באהעלטעניש. „יאסעלע!“ רופט זי אויס מיט א ניט-
דאָיקן קול. זי בייגט זיך ארויס פון פענצטער אַ ביסעלע צו ווייט.
דער קערפער גיט נאָך. יאָסעלע איז געראַטעוועט — צירעלע זילבער
ליגט אויפן נאַסן שניי. דער קאַפּ געשפּאַלטן, דאָס מויל אָפּן, ווי זי וואַלט
נאָך אַלץ גערופן: „יאָסעלע! יאָסעלע?“...

אינדיאנער זומער

פאר לאַנגע יארן איז סאַניע האַמער געווען ניין און פערציק יאר אַלט. ווי וועמען — איר האָט עס געפאַסט. זי איז געגאַנגען מיט אַ געפליגלטן טראָט. דעם קאַפּ האָט זי געהאַלטן הויך. דאָס שייטעלע גאַלדן בלאַנד, די קליידער געפאַסט צו איר שטאַלטנער פיגור וואָס האָט זיך מיט דער צייט ווי ניט געביטן. זי האָט געטריבן איר פאַרד מיט אַ זיכערער האַנט יאר אויס, יאַר איין ביז צום סאַמע טאַג פון איבערברוד.

ס'איז געווען אַ טאַג ווי אַלע אַנדערע טעג. באַלד אין דער פרי איז סאַניע אַוועק אין מושב זקנים צו טון וואַלאַנטיר אַרבעט. דער פאַקט וואָס זי איז בכוח צו באַדינען פרויען וואָס זענען אפשר ייִנגער פאַר איר, האָט געשטאַרקט איר גלויבן, אַז עס לעבט אין איר אַ פונק פון אירע הייליקע אַבות, די מתנגדישע רבנים וועמענס עקשנות און גייסטיקע גבורה זי האָט איבערגענומען בירושה.

סאַניע האַמער האָט גערן אויסגעפירט אירע אַליין באַשטימטע פליכטן; זי האָט אַנגעשריבן אַ בריוול פאַר איינער, אַפגערופן אויפן טעלעפאָן פאַר אַ צווייטער. זי האָט אויך פירגעלייענט די לעצטע נייעס פון דער לאַקאַלער צייטונג. זי האָט אויסגעהערט קריוודעס אמתע און אויסגעטראַכטע. זיי, די אומבאַהאַלפענע האַבן געשלונגען יעדעס וואָרט וואָס איז אַרויסגע-קומען פון דער רבנישער טאַכטערס מויל.

דאָס אַרײַנברענגען די דרויסנדיקע וועלט צו די לעבעדיקע מתים האָט געהאַט זיין שכר; דעם שכר פון גלויבן, אַז די העכערע השגחה פירט אָן מיט איר. ניט דער דער טויט פון איר בן-יחיד, ניט איר לאַנג-יאַריקע עגונהשאַפט האַבן באַוויון זי איינצוברעכן. נאָך יעדן קלאַפּ האַבן אויפגע-טויכט גייע קוואַלן פון ווידערשטאַנד. נאַכדעם ווי איר מאַן איז אַרויס קויפן אַ פלעשל מילך און מער ניט צוריקגעקומען, איז סאַניע אַוועק אַרבעטן אין רעאַלטי אַפּיס. יעדן נאַכמיטאַג האָט זי דאָרט דורכגעפירט טראַנסאַקציעס מיט די בעלי-בתים פון שטעטל. סאַניע האָט געוואָסט וועמען

מ'קאן צורעדן, און אויף וועמען מ'דארף ניט דריקן. אויסער מיסחר איז מען אויך געקומען זיך באראטן וועגן סיכסוכים מיט שכנים, פראבלעמען מיט סאָש'ל סעקיויריטי, אויך וועגן די ניט געווינטשענע עלעמענטן וואָס האָבן זיך לעצטנס געיאָוועט אין שטעטל.

די טעמע פון פרעמדע ניט געווינטשענע עלעמענטן, איז סאָניען ניט געווען צום האַרצן. כאָטש זי האָט שוין דאָרט געוויינט ביי אַ דריי צענדליק יאָר, איז זי נאָך אַלץ אָנגעגאַנגען פאַר אַ פרעמדער. אירע עלטערן זענען מיט דער מאַי-פלאָווער ניט געקומען. מיט די אינדיאַנער קיין מלחמות ניט געפירט, די שטיינער פון וועג ניט גערייניקט, דאָריבער איז זי אַריין אין דער קאָטעגאַריע פון די, וואָס קומען עסן פון צוגעגרייטע טישן. דעם טאָג פון איר צוואַמנברוך איז צווישן די פאַטענציעלע קויפערס און פאַרקויפערס, אַריינגעקומען דער מנהיג פון דער היגער ישיבה. ער זוכט אַן עסטעיט וואָס זאָל הויזן אַכציק, ביז הונדערט יונגע-לייט, ערשט געקומענע פון אויסלאַנד.

סאָניע האַמער האָט דעם מנהיג אַריינגענומען אין איר פאַרד. זי האָט פונקט דאָס ריכטיקע אָרט פאַר אים. ס'איז טאַקע אַ ביסל אויסער דער שטאָט, אומבאַאַרבעט פעלד אַרום און אַרום. דער וואַלד קוקט אַריין אין יעדן פענצטער. זומער איז דאָרט קיל, און ווינטער באַשיצט ער דאָס הויז פון די קאַלטע מערב-ווינטן וואָס קומען אַזש פון די ווייטע ראַקיעס. די בעלי-בתים קריסטן, האָבן ביז ניט לאַנג צוריק אָנגעפירט מיט אַ רעסטאָראַן. איצט, ווען דער מאַראַלישער קלימאַט האָט זיך אַזוי דראַסטיש געביטן, האַלטן זיך מענטשן אָפּ צו פאַרן ביינאַכט אין יענער געגנט, איבערהויפט ווען ס'זענען שוין דאָרט פאַרגעקומען עטלעכע אַנפאַלן. דעריבער גלייבט זי, אַז די אייגנטימער וואָס זענען שוין ניט מער קיין יונגעלייט, וועלן זיין מער ווי וויליק צו פאַרקויפן. זיי האָבן פיל גערעדט וועגן דער געשאַפענער לאַגע, וועגן דער נויטווענדיקייט זיך אַנטקעגנ-צושטעלן די ווילדע מעשים פון דער היינטיקער יוגנט. „די איינציקע וואָס קאָנען דאָס טאָן — זענען טאַקע די ישיבה-בחורים“, האָט דער מנהיג געזאָגט. „תורה און חכמה איז נאָך אַלץ דער בעסטער קעגנמיטל אַפּצושלאַגן די הפקרות פון דער דראַג-מגיפה.“

זיי האָבן באַשטימט זיך צו טרעפן מיט אַ טאָג צוויי שפּעטער, נאַכדעם

ווי זי וועט האָבן אַ פּריוואַטן איבעררייד מיט די בעלי-בתים. זי מוז צום ערשט אליין אויסגעפינען צי האַלטן זיי טאַקע דערביי, און אויב יא, וויל זי אויסגעפינען דעם פּרייז. זי וועט זיי געבן צו פאַרשטיין, און אזעלכע קונגים קומען ניט יעדן אַנדערן טאַג.

יענעם אַוונט אויפן וועג אַ היים האָט סאַניע האַמער אונטערגעזונגען דעם ניגון פון אַ לאַנג פאַרגעסן לידל. די קאַמפּלימענטן מיט וועלכע דער מנהיג פון דער ישיבה האָט זי באַשאַנקען האָבן געשפּילט אויף איר געמיט מיט די ציטער-סטרוונעס פון שיר השירים. דער שפּעט האַרבסטיקער הימל האָט געגליט. די לעצטע בלעטער אויף די נאַקעטע ביימער האָבן געוועקט אין איר אַ געפיל פון קרובישאַפט צו אַלץ וואָס איז, און פאַרגייט. זי האָט געפּילט אַ מיין אַבסטראַקטע פאַרבינדונג מיט דעם מיסטעריעזן כוח וואָס האַלט די לעצטע בלעטער אויפן צווייג. אין דער צייט וואָס מיינסטע בלעטער וואַלגערן זיך אין ריגשטאַק, פּלאַטערן זיי אויפן בוים, ווי פּאַנען פון ווידערשטאַנד.

ווען זי איז אַרויס פון אויטאָמאָביל איז שוין דער הימל געווען שוואַרץ. אַ ליכט אויפן אויבערשטן שטאַק האָט איר אַ שטאַך געטון אין די אויגן. ס'קאָן דאָך ניט זיין אַז זי האָט געלאָזט דעם לאַמפּ ברענען? און אפשר טאַקע יא? זי איז דאָך פאַרט ניט קיין ניין אין פּערציק יאָר אַלט. אַט למשל טרעפט אַ מאָל אַז זי קאָן זיך ניט דערמאָנען איר אייגענעם טעלע-פּאָן-נומער. אַן אמת, וואָס נאָר זי אליין האָט געוויסט. אַט דער אמת האָט זי אַרומגעכאַפט ווי אַ פּלאַם. סאַניע האָט מיט אימפּעט אַ שטופּ געטון די פּאָדערשטע טיר, און אין איר צעטומלעניש אַפילו ניט באַמערקט, און זי האָט דעם שליסל צו דער טיר אין גאַנצן ניט גענוצט. זי איז אַרויפ־געלאָפּן די שטיגן, אַריין צו זיך אין הויז — און וואָס זי האָט דערזען, האָט זי אויפן אַרט געמאַכט פאַר אַ זקנה. אַלע פאַרבאַרגענע קנייטשן זענען אַרויס פון באַהעלטעניש, זיך אויסגעשפּרייט אויף איר פנים, אויף איר האַלדז. די אויגן זענען אַרויס פון די לעכער. די ציין אויסגעשפּיגן. דאָס מויל ליידיק. די ליפּן פאַרדאַרט.

סאַניע האַמער האָט זיך אַראָפּגעלאָזט אויף אַ גידעריק בענקעלע און אַזוי זיצן געבליבן. די אויגן אַנגעצונדן, הייס און טרוקן האָבן געקוקט אויף דער קאַץ וואָס איז געלעגן אַ געקוילעטע ביי אירע פיס. די היים

וואס זי האט איבערגעלאזט היינטיקן פרימאָרגן אויפגעראַמט, שיינ און ציכטיק אין יעדן ווינקל, איז איצט געווען אַ גיהנום. די פירעהאַנגען אָפגע-ריסן, די שויבן אויסגעהאַקט. דער ריח פון השתנה האָט געעפּוּשט איבערן הויז. דער אייז-קאַסטן אָפן, אויסגעליידיקט. דאָס עסנוואַרג צעטראָטן אונטער די פּיס. אין מיטן פון דעם חורבן ליגט די קאַץ מיט אַן איבער-געשניטענעם האַלדז און ווייקט זיך אין איר אייגן בלוט.

ערשט נעכטן איז סאָניע האַמער געווען יונג, געטראַכט יונג, געפילט יונג. די פייגעלעך וואָס האָבן זיך באַזעצט אונטערן דאַשעק פון איר פענצטער האָבן געזונגען פאַר איר. די רייד פון מנהיג זענען געקומען ווי אַ באַשטעטיקונג, אַז זי איז ניט גלאַט אַזוי אַרויסגעוואָרפן געוואָרן אויפן מאַרק פון לעבן אַז אַ מייז און אַז זיין. ער האָט זי אוועקגעשטעלט אין פולן פּערספּעקטיוו פון איר איד, ער האָט איר געזאָגט, אַז זי האָט די זעלטענע פעיקייט צו אַבסאָרבירן דאָס גוטע און דאָס בייזע, עס איבערקאַכן אין די אייגענע רעזערוואַרן און אַרויסקומען אַ געליכטערטע, אַ גאַנצע, מיט אַ שמייכל אויפן פנים און פליגל אין דער נשמה.

איצט איז יענע סאָניע האַמער טויט. זי זיצט און רירט זיך ניט פון אַרט. זי האַלט די הענט אין די אַרבל, דעם קאַפּ אויף דער ברוסט. זי וויגט זיך אבלידן, ווי זי וואַלט געזעסן שבעה נאָך זיך אַליין. עס אַרט איר ניט וואָס זי איז שוין געשטאַרבן. דער אופן וויאָזוי דער טויט איז געקומען און דורך וועמען ער איז געקומען, רייסן פון איר לעבעדיקע שטיקער. אַזויפיל טראַגעדיעס איבערגעלעבט און אַרויס אַ גאַנצע. איצט קאָן זי זיך פון אַרט ניט רירן. אַלץ אין איר איז טויט. דאָס האַרץ פאַר-פרוירן. די געדאַנקען פאַרשטאַרט. אַ טויטע שטילקייט אַרום און אַרום. די געקוילעטע קאַץ ביי אירע פּיס האַלט די אויגן אָפן. אפשר ווייסט זי, אַז זי איז טויט אין וויל וואָס גיכער נידערן אין קבר. סאָניעס פּאַטער, דער כּהן האָט אויף פּגרים ניט געקוקט. זי דעם רבס טאַכטער קוקט, קערט דעם בליק ניט אָפּ. וואָס האָבן זיי געהאַט צו דער קאַץ ? פרעגט זי זיך אַליין. אין געדאַנק גייט אויף אַ פּרילינג-טאַג, פול מיט צווייט און פייגל-געזאַנג. זי האָט נאָר וואָס געענדיקט די פיפטע קלאַס פּאַלקס-שול. אַ זומער פון פּרייד, פון שפּיל, אַ זומער פון צוזאַג וואַרט אויף איר. זי לאַזט פּאַלן דעם פּאַק מיט ביכער. זי איז טויט הונגעריק. די מאַמע

אָבער איילט זיך ניט מיטן מאַלצייט. זי דרייט אַוועק דעם קאַפּ. זי רעדט
 ניט. זי ווייזט איר אַן מיטן פינגער אויף זעקס ווייסינקע קעצעלעך וואָס
 ליגן אויסגעלייגט מיט איבערגעביסענע העלדזער. אַ ווי זי האָט דעמאָלט
 געוויינט. זי האָט באַקלאַגט דעם גורל פון די זעקס ווייסינקע, בלינדע,
 אומשולדיקע קעצעלעך, יענעם מאָרד איז באַגאַנגען אַן אייפערזיכטיקער
 קאַטער, אַזוי האָט די מאַמע געזאָגט. דאָס וואָרט אייפערזיכט האָט
 דעמאָלט פאַר איר קיין באַדייטונג ניט געהאַט. עס האָט גאַרניט געמיינט,
 ניט פאַר איר, ניט פאַר דער מאַמע-קאַץ. עס האָט דער מאַמע-קאַץ דעם
 צער ניט געלינדערט. זי איז אַרומגעלאָפּן געזוכט אין יעדן ווינקלעך,
 געוויינט און גערופן אירע קינדער. די קאַץ האָט זיך ניט געלאָזט טרייסטן,
 ניט מיט מילך און אַפילו ניט מיט סמעטענע. זי איז אַנטלאָפּן פון הויז
 און מער קיין מאָל ניט צוריקגעקומען.

זינט יענעם ווייטן פּרילינג-טאָג האָט סאַניע אויפגעסילעט אויף איר
 לעבנס-שנור, פיל שוואַרצע און נאָך מער גרויע טעג, צווישן זיי וויאַלעטע
 פליטער: אַזעלכע ווי עס האָבן געשימערט אין די צעבליטע בושעס וואָס
 האָבן צוגעדעקט די ווייסינקע קעצעלעך.

די געקוילעטע קאַץ ביי אירע פיס, האָט קיין קעצעלעך ניט געלאָזן,
 אַן עקרה פונקט ווי זי. סאַניע האָט דעם סוד פאַר דער וועלט באַהאַלטן,
 אַפילו דעם אַדאַפּטירטן זון דעם אמת ניט אַנטפלעקט. אַזוי האָבן זיי ביידע
 באַשלאָסן, זי און איר מאַן. זיי וועלן אויפברענגען דאָס אַדאַפּטירטע קינד
 גלייך ווי עס וואָלט געווען זייער אייגן בלוט און פלייש. צוליב דעם
 האָט מיסטער האַמער איבערגעפירט זיין מישפחה פון גיוריאַרק קיין קאַ-
 נעטיקוט. ער אַליין איז פאַרבליבן אין שטאָט אויף זיין פאַסטן. שבת און
 יום-טוב איז ער אַרויסגעקומען צו ווייב און קינד.

סאַניע האָט יונג חתונה געהאַט. עס האָט לאַנג ניט גענומען איינ-
 צווען אַז זי און לייבל זענען ניט קיין פאַר. ער, אַריינגעטון אין ביכער,
 זי אין לעבן. דער ראַש פון גיוריאַרקער ישיבה-קאַלעדזש, ווו לייבל איז
 געווען אַ לערער, האָט גראַד שטאַרק פון אים געהאַלטן. ער איז געקומען
 קיין אַמעריקע נאָכן גרויסן יידישן חורבן, געבראַכט מיט זיך אַ גרויסן
 באַגאַזש פון בילדונג און יחוס, אויסערלעך גאַנץ, אינעווייניק האָט קיינער
 ניט אַריינגעקוקט. דער ראש-ישיבה, אַ פּריינד פון איר טאַטן האָט דעם

שידוך צו שטאנד געבראכט. ווען סאָניע האָט איינגעזען, אַז זי וועט קיין קינדער מיט אים ניט האָבן, האָט זי געוואָלט אַ גט. זי האָט אָבער ניט געקאָנט גיין קעגן איינשטעל פון אירע עלטערן, אַזוי, ביז עס האָט פּאַסירט אַ נס. אַ יונגע ייִדישע פּרוי וועמענס מאַן האָט זיך געשלאָגן אויפן וויעטנאַמער פּראָנט, האָט ניט געקאָנט ביישטיין דעם נסיון און זיך געלאָזט וויל גיין מיט אַ פּרעמדן מאַן. ווען זי האָט זיך געכאַפט אַז זי שוואַנג- גערט, איז זי אַוועק מיט איר פּראָבלעם צום רב פון שטעטל. דער אַלטער רב האָט זיך צוגעהערט צו אירע רייד, און אין דער זעלבער צייט אויס- געמיטן צו קוקן אין איר זייט. ער האָט זיך געריבן דעם שטערן, אַרייַן- געקוקט אין ספרים און צו קיין באַשלוס ניט געקאָנט קומען.

די רביצין האָט איין קוק געטון אויפן ווייבל, און איר האָט זיך געדאַכט, אַז זי זעט בח'ס טויב מיט אַ שפּראַצנדיקן צווייגל אין שנאָבל. האָט זי לאַנג ניט געטראַכט, גענומען דאָס ווייבל און זי אַוועקגעפירט צו איר טאַכטער אין ניו-יאָרק. סאָניע האָט זי אויפגענומען מיט אָפענע אַרעמס. זי האָט זי געקעכלט און געפעכלט, געציטערט איבער איר וויל- זין, ביז צום טאָג ווען זי האָט מיט מזל געבוירן אַ ייִנגעלע. סאָניע און לייבל האָבן דאָס קינד אַדאַפּטירט. די מוטער פון קינד האָט איר וואָרט געהאַלטן, זי האָט פּאַרביטן ניו-ענגלאַנד פאַר קאַליפּאָרניע, וווּ זי האָט שפּעטער געבוירן כשרע קינדער מיטן אייגענעם מאַן.

סאָניע דאַקעגן האָט איינגעפאַקט איר האָב-און-גוטס, גענומען דאָס עופּעלע און איז אַוועק וווינען מיט אירע עלטערן אין ניו ענגלאַנד. לייבל, איר מאַן פלעגט אַרויסקומען אויף שבת און יום טוב און ווען נאָר ס'האָט זיך געמאַכט אַ פּרייער טאָג. צווישן טאַטן און זון האָט זיך קיין נאָענטע פּאַרבינדונג ניט איינגעשטעלט. פאַר סאָניען האָט זיך געעפנט אַ נייע וועלט. זי איז אַריין אין דער געזעלשאַפט פון יונגע מאַמעס. איר האָט זיך רק געדאַכט אַז זי טוט ניט גענוג, ווייסט ניט גענוג ווי אומצוגיין זיך מיט איר קינדעלע. זיי, די נאַטירלעכע מאַמעס דאַרפן ניט וויסן. זיי פּאָלגן נאָך דעם אינסטינקט. גרויס איז געווען איר צער ווען זי האָט געזען ווי קינד באַוועגט די ליפּעלעך, זוכט דער מאַמעס ברוסט, וואָס זי קאָן אים ניט געבן. שפּעטער האָט דאָס וואָרט מאַמע פון קינדס מויל טיילווייז פאַרגיטיקט אירע יסורים. זי האָט זיך געשפּיגלט אין זיין

שיינקייט, אין זיין געראטנקייט, נאָר אין חדר האָט ער ניט געוואָלט גיין. זלינדע געדאַנקען האָבן געעקבערט אין מוח: פאַרט ניט קיין אייגנס. אין זיינע אָדערן קוועלט ניט די פרייד פון לערנען. ער ציט ניט דעם פאַדעם פון דורות גוטע יידן — און דאָך איז די ליבשאַפט געוואַקסן מיט יעדן מעשהלע וואָס זי האָט אים דערציילט, מיט יעדן סוועטער וואָס זי האָט פאַר אים געשטריקט. דאָס אַבסטראַקטע וואָרט איינפערזוכט איז געוואָרן אַ רעאָליטעט. זי האָט אים מיט קיינעם ניט געוואָלט טיילן, אַפילו ניט מיטן אייגענעם מאַן. דער שאַטן פון קינדס נאַטירלעכער מאַמען איז איר כסדר נאַכגעגאַנגען. אַפילו מיטן ווייטיק נאָך זיין טויט, האָט זיך סאַגיע מיט איר ניט געוואָלט טיילן, כאַטש זי האָט וויל געוואוסט וווּ יענע געפינט זיך.

אויך איצט האָט זיך סאַגיע מיט איר אומגליק ניט געוואָלט טיילן. דאָס איז איר פערזענלעכע טראַגעדיע. זי וויל די פּרטים קיינעם ניט איבער-געבן. צופיל נשמה ליגט אין די זאַכן וואָס זיי האָבן פאַראומרייניקט. ווי קאָן זי דערקלערן דעם איירישן פּאָליסמאַן וואָס אַזוינס איז אַ בשמים ביקסל, אַ חנוכה-לעמפל, לייכטער וואָס האָבן דעם שבת אין שטוב אַרייַן-געבראַכט. וויסן זיי וואָס איז אַזוינס אַן אתרוג, אַ לולב, אַ מיניאַטור תורהלע, אַ טייטש-חומש מיט אַ זילבער-הילע? חפצים וואָס זענען געקו-מען פון יענער זייט ים? דער אַפּדרוק פון יענע ניט געקענטע דורות האָט זיי געהייליקט. דאָס שענקל אין וועלכן זיי זענען געשטאַנען, האָט פון זיך אַליין אין אַן אַרון זיך פאַרוואַנדלט. אין טעג פון קלעמעניש פלעגט סאַגיע האַמער אַרויפציען אויפן קאַפּ איר מוטערס זיידענע פאַ-טשיילע. אַן דעם ליפּן-שטיפּט, אַן די זון-ברילן, אַן דעם סקאַרבאַון שמייכל, אַן דעם אימפּראַוויזירטן שטעל — איז די מאַסקע צו גישט געוואָרן. דאָס האַרץ האָט גערעדט. די ליפּן האָבן געשוויגן. די חפצים אונטערן גלאַז האָבן געהאַלטן זייער צוזאַג.

יעדן טאָג פלעגט די יונגע פרימאַרגן-זון אַפּשטאַטן אַ פערזענלעכן וויזיט. זי איז אַרייַנגעדורגען דורכן מיזרח-פענצטער, באַשיינט און באַ-שטראַלט דאָס געלעזערנע שענקל, געפינגערט יעדן חפץ, באַגאַסן מיט גאַלד די זילבערנע הילע פון מיניאַטור-תורהלע, אַנגערייט די פאַרטרוקנ-

טע טרערן אויפן אלטן טייטש-חומש, אויסגעגלעגט די קנייטשן אויפן שטערן-טיכל, אין וועלכן אן אומבאקאנטע עלטער-באבע האָט זיך אַ מאָל געצירט. זי האָט זיך אָנגעשפיגלט אין מעשענעם שטייטל, אין זונס ערשטע פּאַר שיכלעך אָפּגעזונדערט, אַליין, פּאַרגילדעט און פּאַרפּאַנצערט ווי אַ סימבאָל — אויסגעליידיקט פון זיין אינהאַלט. פּאַרן אַוועקגיין האָט די זון נאָך אַ גלעט געטון דעם פּאַרבלאַנדזשעטן פּידעלע וואָס שפּילט פּאַר די וואָס ווילן עס הערן. סאַניע האַמער האָט געוואָלט און געהערט. ביים פּריוואַטן ארון אין דער שטילער אַליינקייט האָט דאָס פּידעלע אויסגעשפּילט פּאַר איר ניגונים וואָס האָבן געשמאַלצן איר עלנט. זי האָט געטאַנצט קעגן שפיגל אַרומגענומען מיט אירע וויזעס. די העלדן פון אירע חלומות האָבן אויפגעלעבט. דער מאַן וואָס האָט זי פּאַרשעמט פּאַר גאָט און פּאַר לייט, האָט זיך אומגעקערט צו איר, געבעטן מחילה, איר געגעבן אַ גט. אויסגעטון ביז צום קערן — איז זי געגאַנגען צוריקוועגס אין צייט, אין פּאַרויס, אין געדאַנק. די סימפּטאָמען וואָס זי האָט פּרײַער געזען און ניט דערקענט, זענען איצט געשטאַנען בולט פּאַר אירע אויגן. איר האָט זיך געדאַכט, אַז זי באַנעמט איצט דעם „פּאַרוואָס“. איר מאַן איז אַרויס קויפּן אַ פּלאַש מילך — און מער ניט צוריקגעקומען. זי האָט ניט דערלאָזט ער זאָל דעם זון דערציילן די גרוילן פון זיין עבר. וואָלט ער אים אפשר יאָ געווען געוואָרנט זיך צו היטן פּאַר מענטשן — וואָלט איר בלאַנדער קראַסאַוועץ, דער עלם מיט די לאַנגע פּאַטלעס, זיך געווען געלאָזט אויף אַנדערע וועגן. זיינע חברים אין קאַלאָמביע אונג-ווערסיטעט זענען געווען פון אַלע קאַלירן: שוואַרץ-הויטיקע, געל-הויטי-קע, די מיט שמאַלע אויגן און אויגן געווענדט צו דער גאַנצער וועלט. ער האָט זיי אַלע אַרײַנגענומען אין דער דיסערטאַציע וואָס ער האָט געגרייט פּאַר זיינע עקזאַמענס. ער האָט געגלייבט אין דער אומשולד פון די שולדיקע, להיפּוך פון זיין טאַטן. ער האָט זיך געגריבלט אין דעם מקור וואָס פּירט צו שולד.

אין שיינעם פּרילינג-אָונט, נאָך אַ לאַנגן טאָג ביי דער שרייב-מאַשין, איז ער אַרויס אין גאַס אָפּצופּרישן זיינע געדאַנקען. ער האָט פּאַרלאָזט דעם קעמפּוס און שפּאַצירט אויף דער זעכצנטער גאַס. אַ באַנדע יוגנטלעכע זענען אים באַפּאַלן און אַ סוף געמאַכט צו זיין קורצן לעבן.

ער האָט געשטעלט אַ ווידערשטאַנד. די קעשענעס פון זײַן מאַרינאַרקע זענען געווען איבערגעדרייט. מסתמא האָט ער זײ געוואָלט ווײַזן, אַז ער האָט נײַט בײַ זיך קײן געלט. האָבן זײ אַראָפּגעריסן זײַן גאַלדן זײַגערל און אים באַצאַלט מיט אַ מעסער אין האַרצן.

בײַ איר פּרײַוואַטן אַרון האָט סאַניע האַמער געצונדן אירע יאַרצײט־ליכט. זי האָט אויך דאָ מזכיר גשמה געווען. פּרײַז פון דרויסנדיקע שטע־רונגען, איז איר תּפּילה געפּלאָסן. זי האָט זיך געקאַנט פּאַרגינען אויפּצוהײבן איר קול, אויסגיטן איר האַרץ, ביז צום דגאָ פון איר גשמה. קײנער קוקט נײַט, קײנער פּרעגט נײַט, פּרעמדע אויגן שטערן נײַט איר ספּאַנטאַנעם גשמה־אויסגוס. ביחידות איז זי געענטער צו דעם וואָס זי בעט, ווי אויך צו די גשמות פון די פּאַר וועמען זי בעט. זי האָט ממש געפּילט ווי די גשמות זאָגן נאָך, „אַמן ואַמן...“

נאָך לײבלען איר מאַן האָט זי קײן יזכור נײַט געזאָגט. ווי קאָן מען זאָגן יזכור נאָך אַ מענטש וואָס האָט זי געמאַכט פּאַר אַן עגונה אויפן גאַנצן לעבן? אפשר לעבט ער גאָר, אפשר ווײַנט ער מיט אַן אַנדערער פּרוי, אפשר האָט ער אײגענע קינדער אויף דער וועלט געבראַכט? דער אמת איז, אַז זי האָט אים קײן מאָל נײַט לײב געהאַט. זי האָט נײַט פּאַר־טראַגן די מעלאַנכאָליע אין זײַנע אויגן. דער ריח פון זײַן לײב האָט זי אָפּגעשטויסן. זײַנע קאַלטע לײפן האָבן געשמעקט מיט טױט, מיטן אַש פון זײַן פּאַרברענטער משפּחה. כאַטש זי האָט אירע געפּילן אין ווערטער נײַט אַנטפּלעקט — האָט זי געפּילט אַז זי זינדיקט און זיך נײַט געקאַנט העלפּן... כדי נײַט אַרײַנצופאַלן אין ייאוש, האָט זיך סאַניע פּאַרנומען אין אַן אומגעריכטער ריכטונג. זי האָט באַשלאָסן שטײן צו בלײבן אויפן זעלבן אַרט, דעם זעלבן יאָר, דעם זעלבן טאַג פון איר אומגליק. אַ מײן פיקטיווער זעלבסמאָרד, אַ פּאַרצווייפּלטער פּרוו אויסצומעקן דעם מאַרגן און שטײן בלײבן ווי אַ מאַנאַליט אויף אײן אַרט...

מיט דער צײַט האָט סאַניע אַלײן אַנגעהויבן גלײבן אין אַ העכערן כוח וואָס האַלט אַן איר פּערמאַנענטע יוגנט. עס האָט אויסגעזען ווי די עלטער האָט טאַקע איבער איר קײן שליטה נײַט געהאַט. אַחוץ דעם יוגן פנים, האָט אויך סאַניע פּאַרמאַגט אַ יונגע גשמה. מ'האַט געזאָגט אויף איר, אַז עס זיצט אין איר אַ דיבוק. נײַט פון דעם מײן וואַנדערנדיקע גשמות,

גיכער דאָס האַרץ פון אַ כלה וואָס האָט פאַרלוירן איר חתן אויפן וועג צו דער חופּה, האָט מען גערעדט אונטער די אויגן, פאַרשטייט זיך. פנים אל פנים איז דער דרך-ארץ פאַר דער בת הרב געווען אין לשער...

סאַניע האַמער איז געוועסן אויף איר נידעריקן בענקעלע און געטראַכט. אַז ערשט בעכטן איז זי יונג געווען. יוגנטלעכע פאַנטאַזיעס האָבן גע-שפּילט ווי ווייזן און אירע אַדערן. בילדער פון דערנענטערונג מיטן מנהיג פון דער ישיבה האָבן געעפנט אַ קייזער-וועג צו אַ נײַעם מאַרגן. די פרוי אין איר האָט גענומען די אויבערהאַנט איבער דער רבנישער טאַכטער. זי האָט ניט צוריקגעצויגן איר האַנט וואָס ער האָט געהאַלטן אין זײַנער. זי האָט ניט אויסגעדרייט דעם שמועס אויפן סוחרישן וועג, ווי זי פלעג עס טון מיט אַנדערע. ווען ער האָט איר געזאָגט, אַז ער ווונדערט זיך וואָס אַזאַ פרוי ווי זי, זיצט אַליין — האָט זי אויפגעהויבן די אויגן און געזען ווי איין בוים צווישן אַ סך נאַקעטע ביימער האַלט אָן זײַן גאַלדענע קרוין. די זון האָט געשײַנט און די בלעטער האָבן זיך געווינט אַהין און צוריק, ווי אין אַן עראַטישן חלום. די וויזיע איז איר נאַכגעגאַנגען לאַנג נאַכדעם ווי זיי זענען דעם בוים פאַרבייגעפאַרן.

יא, ערשט בעכטן איז זי יונג געווען. היינט איז זי אַ זקנה. אופן מלבוש איבער איר ברוסט — אַ קריעה-שניט. דאָס מויל ליידיק. די אויגן טרוקן. זי קוקט אויף דעם ריס און געדענקט ניט ווען און ווער עס האָט דעם ריס געמאַכט? זי פילט אַבער, אַז אַזוי מוז עס זײַן; דער קריעה-שניט. דער פאַרהאַנגענער שפיגל. די פאַטשיילע אויפן קאַפּ. דאָס נידעריקע בענקעלע אויף וועלכן זי זיצט...

סאַניע זוכט און געפינט דעם אוראַלטן קוואַל וואָס האָט זי געשטאַרקט אין יעדער עת-צרה. זי גראַבט טיף אין אַנגעזאַמלטן זאַמד פון יאָרן, ביז זי דערגרונטעוועט דעם לעצטן טראַפּן, דעם ריינעם טראַפּן פון אַלטן קוואַל. דער טראַפּן הייבט זי אויף פון נידעריקן בענקעלע, אַנצוגיין מיט דעם פלאַן וואָס זי מוז דורכפירן, וואָס זי דאַרף דורכפירן, וואָס זי וויל דורכפירן...

הייבט זי זיך אויף, סאַניע האַמער, רייניקט אָפּ דעם שמוץ. שרייבט אויס אַ צוואה, אַז דאָס הויז, און אַלץ וואָס געפינט זיך אין הויז גיט זי

איבער מיט איר גוטן ווילן צו דער היגער ישיבה, לכבוד איר פאָטער, הרב אברהם שפּיגל. זי האָט דעם כתב געלאָזט אונטערשרייבן פון צוויי עדות. דאָס האַרץ האָט איר אונטערגעזאָגט, אַז דאָס איז דער ריכטיקער וועג, אַז דאָס באַוווּיזן זיך פון מנהיג אין לעצטן טאָג פון איר לעבן — איז אַן אצבע-אלהים. ווי האָט ער געזאָגט? „תורה און חכמה איז דער איינציקער כוח זיך אַנטקעגנצושטעלן דער מגפה וואָס איז באַפאַלן דעם מענטש“.

וואָס קאָן זײַן בעסער, האָט זי געטראַכט, ווי יונגע ישיבה-בחורים מיט געשטריקטע יאַרמלקעס, לאַנגע פאות, ציצות ווי בליטשן, פויסטן ווי העמער, זאָלן אָפּשטעלן די ווילדע מעשים, די געצנדינער, די משוגעים וואָס האָבן איר קאָץ געקוילעט, חרוב געמאַכט איר היים, איר וועלט. זי האָט זיי ניט איינמאַל געזען, די נייע שכנים אירע טראַגן לעבעדיקע הענער מיט בלוט-רויטע קאַמען. זי האָט געהערט זייערע ווילדע געזאָגן-גען, דאָס פויקן אין די טאַצן. דאָס טאַנצן אַרום די קרבנות בעת זיי האָבן געפראָוועט זייער שוואַרצן סאַבאַט.

אָפּגעטון אירס, האָט זי שוין מער ניט געאַרט וואָס די כוחות פאַר-לאָזן זי. מיט פאַרמאַכטע אויגן האָט סאַניע האַמער געזען ווי דער בית-המדרש וואָס איר פאָטער האָט ניט באַוווּיזן אויפצושטעלן, גייט אויף מיט דער פראַכט און גלאַנץ פון באַנײַטן גלויבן. דער בנין וואַקסט, הויך און העכער איבער די בערג, קוקט אַריבער צום ווײַטן האַריזאָנט — אַן אָפּענער טויער צו דער אייביקייט...

די באלאדע פון אַ חלום

אפשר איז גארניט אַזאָ אומגליק צו זיין אַ קינד פון דער הינטערגאָס.
דאָרטן זענען די וועגן און שטעגן נאָך אַלץ ווי גאָט האָט געבאָטן. פאַר
אַ קינדיש אויג איז עס גאָר אַ געווינס. טרעטנדיק מיט באַרוועסע פיס
אויף דער נאָקעטער ערד, קאָן מען אַ מאָל אַנטרעטן אויף די שפורן
פון אַרכעטיפן, וואָס אויף די אייבערגאָסן האָט מען זיי פאַרגאָסן מיט
צעמענט, ברוקירט, אַפגערייניקט די טראַטואַרן, אַזוי אַז מ'קאָן נאָר הערן
דעם אַפּלאַנג פון די אייגענע טריט.

געוויינטלעך האַלט איך מיין רעאַלע וועלט אַפּגעשיידט פון דער
אַנדערער, עמאַציאָנעלער, פאַרהוילענער וועלט, ווי זיי וואַלטן באלאַנגט
צו צוויי באַזונדערע העמיספערן. הגם ביידע גייען ווי אַקסן איינגעשפּאַנטע
אין זעלביקן וואַגן, זענען זיי שטענדיק אויף מעסערשטעד. דער קידער-
ווידער וואָס גייט אָן בשתיקה איז קיינעמס עסק ניט. אויף דער אייבער-
פלאַך איז אַלץ פשוטה.

צו מאָל טראַכט איך אַז הינטער דער שפּיל שטייט אַ פאַרהוילענער
דיריגענט, אַ מין העכערער ווילן, צי גאָר אַ קאָמפּיוטער, אַנגעשטעלט פון
ששת-ימי-בראשית. אַוודאי באַנעם איך ניט דעם זינען פון דער שפּיל;
איך ווייס ניט וועמען זי דינט, צו וועלכן צוועק זי איז איינגעשטעלט
געוואָרן און ווער דער איינשטעלער איז געווען. אין מעכאַנישע ענינים בין
איך אַן עם-הארץ. אַט למשל באַניץ איך זיך מיטן טעלעפּאָן און ווייס
ניט ווי אַזוי ער אַרבעט. איך הייב ניט אָן צו פאַרשטיין ווי אַזוי די
בילדער וואָס קוקן צו מיר אַרויס פון דער טעלעוויזיע טרעפן מיין ניט-
רעגיסטרירטן אַדרעס. כ'פאַרשטיי אויך ניט מיין שניכות צו די שטערן,
הגם איך פאַרטרוי זיי מיין אינטימסטע סודות.

דאָס אַלץ איז מיר געקומען אויפן געדאַנק נאָך אַ חלום פון וועלכן
די וואָר האָט מיך אויפגעוועקט. דאָס איז געווען איינער פון די חלומות
וואָס קומען אַנזאָגן אַז עס בייט זיך דער גורל. און בעת איך האָב געוואַלט

פותר-חלום זיין דעם חלום, האָב איך זיך דערמאָנט אין אַן אַנדער חלום, דעם ערשטן פון דעם מיין. דעמאָלט בין איך נאָך ניט געווען באַהאוונט אין אויסטייטשן חלומות. דער חלום האָט זיך איבערגעחזרט נאָכט פאַר נאָכט, יעדער מאָל אין אַן אַנדער לבוש, און געקלאַפט אין מיין באַווסט-זיין ווי אַ שוואַלב אין שויב, בעת די ערד איז נאָך באַדעקט מיט שניי. יענער ערשטער, גורלדיקער חלום איז געקומען אין דער געשטאַלט פון אַ טיך, טאַקע אונדזער היימישער טיך וואָס שטראַמט אַזוי געמיטלעך אַ גאַנץ יאָר, אָבער איטלעכן פּרילינג טוט ער זיך אַ הייב און שווענקט אַפּ אַלץ וואָס שטייט אים אין וועג.

דער טיך אין חלום איז געקומען מיט ווייכע, קעזישע טריט. ער האָט זיך פאַרהאַלטן ביים פענצטער וווּ מיין בעט איז געשטאַנען און מיך פאַרבעטן צו כאַפּן אַ שוויים.

— אַ שוויים אין ווינטער ?

— וואָסער ווינטער ! זעסט ניט אַז דער פּראָסט האָט געבראַכן און אין אַלע הילעצעס שפּראַצט דער רומיאַניק. דאָס פייגעלע מיטן רויטן בייכל גרייט שוין אַ געסט פאַר זיין איינציק באַשערטער.

האָב איך אַ קוק געטאָן און געזען אַז דער באַרג וואָס איז אַקערשט געווען באַדעקט מיט שניי גרייסט זיך איצט מיט זיין גרינער דעק, בינען זשומען. שנייגעלעך שפּרינגען פון דער הויט אַרויס. דער פּויגל מיטן רויטן בייכל וויגט זיך אויף אַ צווייג. ביידע חלומען — דער פּויגל און דער צווייג.

אין מינע קינדער-יאָרן איז נאָך קיין טעלעוויזיע ניט געווען. יוגנט-לעכע האָבן געשעפט אינפאַרמאַציעס וועגן אינטימע ענינים דורך די איינ-געבוירענע אַנטענעס, וואָס האָבן געבראַכט בילדער און רמזים און אַנגע-פילט דעם עקראַן פון געדאַנק מיט פּאַנטאַסטישע וויזיעס, רעזונות, וואָס האָבן אויף אורלשון געוואָגט וואַהין דער מאַרגן פירט.



ס'איז געווען די נאָכט פון מיין דרייצנטן געבוירן-טאָג. דער טיך וואָס האָט זיך מטריח געווען צו מיין פענצטער איז געקומען מיר אַנטפלעקן וואָס איך האָב שוין פּרילער משער געווען. האָב איך אויסגעשטרעקט מיין

בלומע לעמפעל

האַנט און אָנגערירט דאָס וואַסער. געענטפערט האָט מיר אַ כליפּ פון די סאַמע טיפענישן. די אייבערפלאַך איז געווען וואַרעם, גלאַט און גליטשיק ווי אַ שוואַרצע סאַמעטענע דעק. גאַלדענע פישעלעך האָבן געשוויבלט אין וואַסער. ווי נאָר אַ גרויסער פיש האָט איינגעשלונגען אַ גאַלדן פישעלע, האָבן נייגעבוירענע אויסגעפילט דאָס ליידיקע אָרט. די זעונג האָט מיך אי געשראַקן אי געצויגן. מיר האָט זיך געדאַכט אַז אויך איך מוז אויספילן אַ ליידיק אָרט.

בעת איך בין אַזוי געשטאַנען אין גרויס פאַרלעגנהייט, ביט געוויסט וואָהין זיך צו קערן, איז אויפגעגאַנגען די געשטאַלט פון בן־הרב פאַר מיינע אויגן. ער איז אַרויסגעשווומען פון דער טיף ווי אַ לעגענדאַרער פיש מיט פלוספּעדערן פון אַ פּאַווע. איך האָב אים דערקענט אין דער זעלביקער רגע וואָס ער האָט מיך דערקענט. איך בין שטיין געבליבן. ער, אין זיין עניוּות, האָט זיך אַראָפּגעלאָזט ביזן דנאָ און איז באַלד ווידער אַרויס־געשווומען. זיינע בלייכע הענט האָבן געקעמט דאָס וואַסער. אויף איטלעכן פינגער האָט געלויכטן אַן אויג, אַ פייערראַד אָנגעפילט מיט הימלישע סודות.

דער בן־הרב קומט אָפט אַריין צו אונדז אין הויז. ער איז מיין גרויסן ברודערס נאָענטער חבר. ווען זיי זיצן ביידע ביי אַן אָפּענעם ספר, האָב איך ליב צו קוקן אויף זיין הדרת־פנים. איך קוק אויף זיינע דינע פינגער, וואָס גלעטן אַן אויפהער די בלויע אָדערן אַרום זיינע טיפע שטערן־ווינקלען. ער קוקט ביט אין מיין זינט. און אפשר קוקט ער יאָ, אבער ביט אין דער זעלביקער צייט ווען איך קוק אויף אים. און דאָך גייען מיר נאָך זיינע אויגן, זיי דינען מיר ווי לאַמטערנס, ווען איך האַלט מיינע אויגן פאַרמאַכט.

אין חלום קוקן די צען אויגן פון זיינע צען פינגער מיר גלייך אין האַרצן אַריין. דער טייך ביי מיין פענצטער איז מילד, וואַרעם און פול מיט ווידמעניש. וועדליק זיין טיפקייט פאַרשטיי איך אַז דאָס איז אַ ים. די אַרעמס פון בן־הרב ווירבלען אין וואַסער. זיי טיילן פונאַנדער די אייבערפלאַך, דעקן אָפּ דעם אָפּגרונט וואָס זעט אויס ווי אַ בעט באַצירט מיט רויטע קרעלן און בלייכע פּערל. אַ פאַרפישופטע פרינצעסין מיט צעלאָזטע האַר האַלט די אויגן פאַרמאַכט. אויך זי חלומט...

איך גידער אַראָפּ צו דער פּאַרפֿישופּטער פּרינצעסין, בעת דעם בן־הרבס אויגן באַלייכטן מיר דעם וועג. אויסטערלישע געוויקסן מאַכן אַ וואַרע. פאַר מיר שטייט דער וועג אָפּ, הינטער מיר — אַ וואַנט. די געוויקסן פּלאַנטערן זיך אין מײַנע האַר, ערשט געוואַשענע מיט רומיאַניק. זיי נעמען אַרום מײַן גוף, הייבן מיר אויף און לייגן מיר אַוועק אויף מײַן אייגן בעט.

איך עפּן די אויגן. אין שטוב אין פינצטער. דער טאַטע אַטעמט שווער. איך דעק מיר צו איבערן קאַפּ און שלאָף ווידער איין. דאָס וואַסער ביים פענצטער אין שוין אָפּגעפּאַלן. ס׳איז פּאַלנער פּרילינג. איך שפּיל אין באַלעם מיט מיידלעך פון מײַן גאַס. איך שפּרינג אונטער צו כאַפּן דעם באַלעם און קאָן מער ניט אַראָפּנידערן אויף דער ערד. אָן פּליגל פּלי איך אַוועק פון מײַן הינטערגאַס, פון מײַן באַרג, פון מײַן טיך, פון מײַן היים. איך שוועב מיטן ווינט צום ווייטן האַריוואַנט. מײַן טאַטע זאַגט, אַז דאָרטן, ביים סאַמע ראַנד פון דער וועלט, איז דער הימל פּאַרשטעקט מיט שטרוי. איך געדענק אין חלום מײַן טאַטנס רייד. איך פּרוּוו אַראָפּנידערן צו דער ערד. איך וויל אַרויסשלעפּן די שטרוי און זען וואָס עס טוט זיך אויף יענער זייט וועלט. אַ גאַלדענע זון אַזוי גרויס ווי מײַן באַלעם טאַנצט צווישן די ביימער און בלייבט הענגען אויף אַ צווייג. דער צווייג ווינטלט זיך. די זון פּאַלט אַראָפּ און בלייבט ליגן אין פעלד, באַדעקט מיט גאַלדענע זאַנגען. די זאַנגען וויגן זיך און דעקן אָפּ די בלויע קאַרבלימלעך, וואָס שטיקן זיך מיט אַ חוּק־געלעכטער.

אַ יונגער פּויער שטייט אין פעלד און קאַסעט די זאַנגען. די פּאַרשניטע קאַרבלימלעך שפּיגלען זיך אין זײַנע אויגן. איך טו אַ קוק — ער איז גאַרניט קיין פּויער, נײַערט אַ חלוץ אויף הכשרה. ער קאַסעט די שטרוי ביים ראַנד פון הימל־געוועלב. ער מאַכט פּרײַ דעם וועג צום לאַנד פון די אַבות. איך קוק אויף דעם בחור און זע די געשטאַלט פון דוד המלך. איך קען זײַן מאַיעסטעטיש געשטאַלט פון דער מאַמעס טײַטש־חומש. אין איין האַנט האַלט ער אַ פּייל. אין דער צווייטער אַ בויגן. דער בויגן איז געשפּאַנט מיט אַ ווייסער סטענגע. ווי קומט צו אים מײַן ווייסע סטענגע וואָס איך פּלעכט אַרײַן אין מײַנע צעפּ, איטלעכס מאָל ווען איך וואַש זיי מיט רומיאַניק? איך וויל אים פּרעגן, ווייס איך אָבער ניט ווי

מ'רעדט מיט א מלך. איין זאך ווייס איך יא: פאר א מלך דארף מען זיך בוקן. פארנויג איך זיך טאקע ביז צו דער ערד. ווען איך גלייך זיך צוריק אויס, ווערט פאר מיר פלוצעם קלאר, אז די געשטאלט פון דוד המלך איז א גענויע אפשפיגלונג פון דעם בן-הרב, צי גאר פארקערט. איך זע איצט, אז דער בויגן אין דער האנט פון בן-הרב צילט גלייך אויף אונדזער שכנס ווילדן בן-יחיד. מען זאגט אז ער עסט נאר דעמאלט, ווען זיין טאטע ציט זיך אויס אויף דער ערד, מיט די פיס צו דער טיר, עלעהיי א מת. אלע מיידלעך פון דער הינטערגאס האבן פאר אים מורא. מע זאגט אויך, אז ווען די לבנה איז פול, טשאטעוועט ער נאך קליינע מיידלעך. זיינע קלאען-פינגער דרינגען אריין אין זייער אונטערלייב און ער טרעט ניט אפ ביז ער זעט ניט קיין בלוט.

איך שטיי צווישן ביידע — דעם איידעלן בן-הרב, אין דער געשטאלט פון דוד המלך, און דעם פרא-אדם. ביידע קומען נענטער, קלעמען מיך איין. פון איין זייט ווונדער, פון דער צווייטער — שרעק. איך רייס אויף די אויגן און בלייב ליגן א פארטראכטע.

כאָטש אין שטוב איז פינצטער, פרוווי איך ניט מער שלאָפן. איך פיל אין איטלעכן אבר אז מיט מיר האָט עפעס געטראָפן — ווונדער און שרעק אין דער זעלביקער צייט. דער ריח אונטערן איבערבעט זאָגט מיר אונטער, אז דאָס מיידל וואָס איך בין געווען האָט נאָר וואָס אָפגעטראָטן איר אַרט דער פרוי, וואָס זי מוז-ווערן...



איך האָב שוין דעמלט אויף מיין שמאַלן געלעגער דערפילט דעם עול וואָס מיר איז באַשערט צו טראָגן. איך האָב זיך אָפגערוקט און געמאַכט פלאַץ אויף מיין געלעגער אי פאר דער שרעק אי פארן ווונדער. יא, איך האָב שוין דעמאַלט געוואָסט, אז דער בן-הרב און דער פרא-אדם וועלן זיך אייביק ראַנגלען אין מיין נשמה. זיי וועלן מיר נאָכגיין אויף די בולוואַרן פון פאַריז און אויף די גאַסן פון ניו-יאָרק. און איך וועל פרווון פאַרבייגיין מיט אַ גרויסשטאַטישן אַנשטעל, פדי זיי זאָלן מיינען אז איך בין ניט איך.

היינט זע איך אז איך האָב גאָר זיך אַליין גענאַרט; זיי האָב איך בשום-אופן ניט אָפגענאַרט. אויף מיין וואַגלוועג אַהער האָב איך זיך אַנ-

געשטויסן אין בן-הרב. ער איז מיר אַנטקעגנגעקומען ווי אַ גרייז-גרויער זקן מיט אַ טאַרבע אויף דער פלייצע. איך בין אים פאַרלאָפּן דעם וועג: קאַן איך אייך העלפּן? — האָב איך אים געפרעגט. ער האָט ניט געענטפּערט, נאָר מיט די לאַנגע, דינע פינגער, וואָס איך האָב געדענקט פּון אַ מאָל, האָט ער אַראָפּגענומען די שערבלעך פּון זיינע אויגן. ער האָט מיך אַנגעקוקט מיט אַ געלייטערטן צער, וואָס האָט זיך אויסגעשפּרייט אויף זיין פנים מיט אַ ניט-דאַיקער רן.

און וויל ער האָט זיך ניט געאייילט מיט קיין ענטפּער, האָב איך אים נאָך אַ מאָל אַנגעבאַטן מיין הילף. אַ בלייכער שמיכל האָט איינגעקנייטשט זיין פאַרמעט-פנים: גיי בשלום — האָט ער געזאָגט — דער עול פון נשמות איז ניט פאַר דיר.

נאָך מיין אייגענעם תּחית-המתים האָט מיך שוין גאַרניט געוונדערט. ער איז אַוועק אויף זיין וועג, איך — אויף מייעם.

דער פּראַ-אַדם איז אַרומגעאַנגען אויף גאַטס ערד. אויף זיינע קרומע פאַנגפינגער האָבן געבלישטשעט אמתע בריליאַנטן. ווען ער האָט מיר אויסגעשטרעקט זיין האַנט, האָבן די נשמות אין בן-הרבס טאַרבע זיך גענומען וואַרפּן און ציטערן.

איין זכיה האָט ער געהאַט, דער פּראַ-אַדם: ער האָט דעם בן-הרב געבראַכט צו קבורה. ער האָט אים אַרויסגעשמוגלט פּון אונטער אַ באַרג צעשאַסענע גופים, אים איינגעהילט אין אַ טלית און מקבר געווען לעבן זיינע אַבות.

ווי אַזוי דער פּראַ-אַדם איז אַרויס אַ לעבעדיקער — ווייס איך ניט. איך וויל אויך ניט וויסן. ווען ער רעדט, הער איך וואָס ער זאָגט, אַבער דער מיין פּון זיינע רייד ווערט תּיכּף אויסגעמעקט. אים אַרט עס ניט. די האַר זיינע — פּאַמאָדירט, נעגל — לאַקירט, די שייך — אין גלאַנץ. — דערקענסט מיך ניט? — פּרעגט ער — איך בין דאָס אַנדערע פנים אויף דער זעלביקער קאַרט. מיר זענען ביידע געווינערס.

— געווינערס?

— אַוודאי זענען מיר געווינערס. מיר לעבן, עסן, טרינקען, לאַזן זיך ווילגיין.

— דו רעדסט פאַר זיך אַליין!

— איך רעד פאר אונדז ביידן. קענסט זיך פאר מיר ניט אויסבאהאלטן. וועסט פארשליסן די טיר, וועל איך קומען דורכן פענצטער. וועסט פארקלאפן דאס פענצטער — וועל איך סיני ווי זיין מיט דיר, אין דיין חלום און אין דיין וואָר. דו קענסט מיך ניט פארלייקענען. מיר זענען פארזיווגט ווי טאָג און נאַכט, ווי שוואַרץ און ווייס. ווי חלום און וואָר... איך האָב זיך קנאַפּ צוגעהערט צו זינע רייד. כ'האָב נאָך אַלץ געזוכט אַן אייגענעם וועג, הגם איך האָב געוויסט פון פאַרויס, אַז כ'האָב אים אויף אייביק פאַרלוירן.

ווען יענער וואָלט געלעבט, וואָלט איך קיין לידער ניט געשריבן, קיין בילדער ניט געמאַלן. איך וואָלט געזונגען שיר-השירים און ניט געוויסט ווער ס'האַט אים פאַרפאַסט. וואָלט דער חורבן ניט געווען — וואָלט איך געזעסן דאַרטן וווּ דער רומיאַניק וואַקסט אַריבער איבערן פּלויט און געלאָזט די שטרוי שטעקן אין הימלראַנד. אַנגעזאַפט מיטן ריח פון שנייגלעקלעך — וואָלט איך קיין מאָל ניט אַלט געוואָרן. עס וואָלט גענוג געווען פאַר מיר זיך אַינצוהערן אין זיין מתיקותדיקן ניגון, פּדי צו וויסן מיין אַרט אין וועלטבאַשאַף, זיין ניגון געקייטלט אין גאַנג פון די שטערן און פּלאַנעטן, אין גאַנצן איז-סוף. עס וואָלט גענוג געווען פאַר מיר צו קוקן און צו שווינגן, ער זאַל גאַר ניט מערקן אַז איך נער זיך פון זיין עקסיסטענץ...



אין ניו-יאָרק האָב איך זיך אַנגעשטעקט מיט אַ פּראַגמאַטיש טראַכטן: אפשר האָט גאַר דער פּרא-אַדם, אויף זיין פּערווערסן אופן, געפונען דעם וועג צו דער אייביקייט? אפשר איז ער די פּאַזיטיווע אַפּשפּיגלונג פון אַ פאַרגעסענעם אַרכעטיפּ: דער אייביקער זיגער, דער איבערלעבער? — ביז וואָנען איז דער שיעור צו לעבן אין אַ חלום? — האָט ער מיך געפּרעגט, שוין איז גאַנצן אויף ענגליש. — אַזאַ אומבאַהאַלפּענער מענטש ווי דו מוז פּרײַער אַדער שפּעטער ענדיקן אין אַ רינשטאַק. דו ווייסט אַז עס פעלן מיר ניט קיין ווייבער: מאַדעלקעס, אַקטריסעס, שיינע מיידן אויפן פּוד. נאָר כ'האָב דיר שוין געזאָגט: איך בין דאָס אַנדערע פנים אויף דער זעלביקער קאַרט. מיר קענען זיך פון דער קאַמבינאַציע ניט מער אַרויסדרייען.

קאָן זײַן, האָב איך געטראַכט, אַז אין אַ שײנעם טאָג וועל איך זיך
אויך אויסצײען אויף דרײַערד מיט די פּיס צו דער טיר, פּדי דער נאַכשפּראַך
זאַל ווײַטער שפּראַכן.

און אפּשר האָט מיר גאָר דער חלום אונטערגעזאָגט, אַז בײַם קאַמפּיו-
טער דינען אַלע וועגן און אַלע קאַמבינאַציעס דעם זעלביקן צוועק? וועלכן
צוועק? — האָב איך געפּרעגט שוין אין גאַנצן וואָך. דעם מענטשנס
צוועק — פּאַרשטייט זיך. וועלכן מענטש? אויך דעם וואָס פּאַרטראַכט
גאַזקאַמערן, מאַסנגריבער, פעלקערמאַרד? דעם מענטש וואָס האָט פּאַר-
טיליקט פּאַטענציעלע איינשטיינס, פּרוידס, שאַגאַלס? און אין דער סטאַ-
טיסטיק פּון מיליאָנען — אויך דעם בן-הרב?

בײַם קאַמפּיוטער זענען אַלע מענטשן גלײַך — האָט אַ קול מיר
אַריינגעשעפּטשעט אין אויער...

דער קרבן

זי איז געגאנגען מיט פאמעלעכע טריט אונטערן גאס רעגן. איר שירעם, א פארמאכטער איז געהאנגען אויף איר אָרעם. זי איז נאָר וואָס אַרויסגעקומען פון מעטראַ באַרבעס. ווי איינער וואָס קאָן דעם וועג פון אויסנווייניק האָט זי אָן זוכעניש אַריבערגעשפּרייזט דעם בולוואַר צו רי קליניאַנקור. זי איז פאַרבייגעגאַנגען די שאַרקוטערי וווּ זי פלעגט אַ מאָל אַיינקויפן געווייצטע מאַכלים צו באַשמעלצן איר טרוקן ברויט, דאָס מאָל האָט זי אויף דער שאַרקוטערי נישט געקוקט. אירע פיס האָבן זי אויטאָ-מאַטיש אַרײַנגעפירט אויף דער ערשטער גאַס לינקס. דאָס שילדל אין דער הייך האָט מיט נאַסע אותיות באַשטעטיקט, אַז דאָס איז אויף אַן אמת רי ד'אַרסעל.

רי ד'אַרסעל האָט זיך דורך דער צײַט ווי נישט געביטן; די שניטקראַם, דאָס בוך-געשעפט, דער טויער פון דעם הויז וואָס זי האָט געזוכט, האָבן ווי געוואַרט אויף איר אין זייער אַמאָליקן מעמד, זי זאָל קומען פון ווייטן, נאָך אַ מאָל איבערצולעבן דאָס געלעבטע. דאָס מאָל פאַמעלעך, געלאַסן, באַדאַכט, מיט דער הילף פון אַנגעזאַמלטן באַגאַזש פון לעבן קוקן און זען און אפשר אויך תּופּס זיין פאַרוואָס זי האָט גענומען דעם וועג, נישט יענעם? פאַרוואָס זי האָט אָן ווידערשטאַנד זיך אונטערגע-געבן דעם נעגאַטיוו, און געוואַרפן די שולד אויפן אומברחמנותדיקן גורל. איצט, אין שפּעטן בלעטערפאַל פון איר לעבן, איז זי געקומען פון מרחקים נאָך אַ מאָל צו טרעטן אויף דער Via Dolorosa פון יענעם יונגן מיידל, אפשר וועט איר געלינגען צו באַלײַכטן די שאַטנדיקע ווינקלען אין איר געמיט, דערבליקן און אפשר אויך באַנעמען דעם „פאַרוואָס“ וואָס האָט זי געפירט צום ערשטן זעלבסטמאָרד?

ביים טויער פון נומער דרייצן האָט זיך די פרוי מיטן פאַרמאַכטן שירעם אָפּגעשטעלט. דער רעגן האָט זיך געשטאַרקט. אַ בליץ האָט איבער-געשניטן די אַנגעדראַלענע וואַלקנס און באַלד דאַרויף האָט דאָס קול

פון דונער דורכגענומען דעם אוויר. די פרוי האָט זיך אָנגעלענט אין דער ראָם פון טויער, און מיט צוגעמאַכטע אויגן געזען דאָס מיידל אויפן צווייטן שטאַק. זי האָט געוואוסט, אָז ביים פענצטער צו וועלכן די זון האָט קיין צוטרייט נישט, זיצט אסתרל און נייט צונויף פעלעכלעך פון ניי געבוירענע שעפעלעך. דאָס ליכט וואָס פילטערט צווישן איין וואַנט אין אַ צווייטער, שפיגלט זיך אָפּ אין די שויבן און לייגט זיך אויס ביי אירע פיס ווי זיי וואַלטן געווען די לעבעדיקע שעפעלעך וואָס האָבן אַ מאָל אויסגעפילט די זיידענע פעלעכלעך.

אסתרל איז געקומען קיין פאַריז נישט צו ווערן אַ נייטאַרין פון ברייטשוואַנץ. די פאַריז וואָס האָט זי געצויגן איז געווען די שטאָט פון קוואַליקן, שטורמישן צוזאַנגדיקן שטאָף פון לעבן: די שטאָט פון ראַמאַנס, קונסט און ליכט — אַרנינגעפאלן איז זי צו איר קווינע אין אַ דאַמות/דיקן צימער אויפן ערשטן שטאַק. דער איינציקער צימער האָט געדינט ווי אַ קיך צום קאַכן, אַ שטוב צום שלאָפן, אַ וואַרשטאַט צום אַרבעטן און פון צייט צו צייט אויפנעמען פריינד וועלכע האָבן דאָס אויך נישט געהאַט. דאָס פרייע אָרט אין אייזערנעם בעט וואָס דער קווינעס מאָן האָט איבער-געלאָזט, האָט איצט אסתרל פאַרנומען. ער איז אַנטלאָפן מיט אַ פראַנצויזקע און איבערגעלאָזט ווייב און קינד אויף גאַטס באַראָט.

אסתרל האָט פאַרביסן די ליפן, פאַרשלאָסן דאָס האַרץ און זיך אונטער-געגעבן דעם גורל ווי איר ערשטן זעלבסטמאַרד.

דעם ערשטן טאָג אין דער שטאָט פון ליכט, האָט זי פאַרבראַכט אין דער פינצטער. די קווינע איז אַוועק צו דער אַרבעט ווען זי איז נאָך געשלאָפן. דאָרט פון וואַנען אסתרל איז געקומען האָט זי אויפן זייגער נישט געקוקט. ווען די זון האָט אָנגערירט איר צוקאַפנס — איז געווען די צייט אויפצושטיין. דאָ האָט די פאַרע פון דער שכנותדיקער וועשאַרגיע אָנגעפילט דאָס צימער מיט אַ נעפל וואָס איז אויפגעגאַנגען פון די באַליעס הייסע וואַסער, איבער וועלכע ווייבער זענען געשטאַנען און געזשמיקעט פרעמדע וועש.

אין הויז איז קיין לויפנדיק וואַסער ניט געווען. אסתרל האָט גענומען דעם ליידיקן קרוג און אַראָפּ אין הויף שעפן וואַסער. זי האָט לאַנג געזוכט, און ווען זי האָט געפונען דעם לאַך אין דער וואַנט, האָט ערשט דער צאַפן

געפעלט. דעמאלט איז פון דער קאנסיערוש-לאזשע ארויסגעקומען דער ראכטישער זון מיט די זעבל-פיס און אַנגעזאַפּט פאַר איר דאָס וואַסער. ער האָט שוין געוווּסט ווער זי איז. ער האָט זי געזען דורכן פענצטער אַנקומען מיט די וואַליוועס אין די הענט. איצט האָט ער זי באַטראַכט פון דער נאָענט. זיינע אויגן האָבן באַטאַפּט אירע גלידער, זי אויסגעטאַן אין געדאַנק. ווען דער קרוג איז פול געוואָרן, האָט ער מעשה קאוואַליר זי אַרויפבאַגלייט די שטיגן. ער האָט גערעדט. זי האָט קיין וואָרט נישט פאַרשטאַנען, האָט זי געשאַקלט מיטן קאַפּ אין דער ברייט און אין דער לענג. שוין ביז דער טיר האָט ער אַוועקגעשטעלט דעם קרוג, זי צוגעדריקט צו דער וואַנט און זי באַקענט מיט דעם ערשטן, ווילד-פרעמדן, פראַנג-צויזישן קוש. אין געראַנגל האָט זיך דער קרוג איבערגעקערט, אויסגעגאַסן דאָס וואַסער, ניט איבערלאָנדיק גענוג אויסצוואַשן דעם נאַכטעם אין איר מויל.

יענעם פאַרבאַכט ווען די קווינע האָט זיך אומגעקערט פון דער אַרבעט, האָט זי מיטגעבראַכט פאַר אַסתרלעך די סאַמעט-גלאַטע פעלעכלעך אויפֿ-צווייען מיט דער האַנט. זי האָט איר געגעבן צו פאַרשטיין, אַז אַן אַרבעט פאַפירן האָט זי נישט קיין „שאַנס“ אַנגעשטעלט צו ווערן אין אַ לייטישער „אַטעליע“. אַזוי האָט זיך אַינגעשטעלט אַ שותפות צווישן ביידע קווינעס. זיי האָבן געטיילט די הוצאות, די פראַבלעמען און די אַפּענונגען. אַ גאַנצע וואַך האָט מען געאַרבעט, זונטיק איז מען אַרויסגעפאַרן זען דאָס מיידעלע וואָס האָט זיך געכאַוועט ביי אַ „נוריס, אַ לאַ קאַמפּאַין“.

דער שטייגער לעבן וואָס האָט זיך אַינגעשטעלט, האָט מיט אַסתרלס נשמה קיין שייכות ניט געהאַט. אַ גאַנצן טאַג האָט זי פאַרבראַכט מיט די שאַטנס בני אירע פיס, און די פאַרע איבערן קאַפּ. אין אַוונט איז די זון פאַר איר אויפגעגאַנגען. זי האָט באַלויכטן איר וועג באַרג אַרויף צו דער אַוונטשול, וווּ דער לערער מיט די שוואַרצע האַר און בלויע אויגן, האָט אַפילו די שאַטנס צו נישט געמאַכט.

אויך דאָרט, פון וואַנען זי איז געקומען האָבן די נעכט איר נשמה באַהעלט. זי האָט געקוקט און געזען דעם אַפענעם הימל ווי דעם אייבער-שטנס פּריוואַטן גאַרטן. יעדער שטערן, אַ בלום. ווען דער הימל איז געווען טונקל און די שטערן ליכטיק האָט זי אים געזען וואַנדערן צווישן

די בלומען. ווען ער האָט זיך צוגענייגט צו דער בלום, וואָס זי האָט אויסגעקליבן פאַר זיך — האָט זי געוווּסט אַז איר מזל וועט שיינען, אַזוי לאַנג זי וועט אויפהייבן די אויגן צום הימל און זען דעם שטערן וואָס ער האָט געקושט...

אין פאַריז האָט זי פאַרלוירן דעם קאָנטאַקט מיט די הימלישע קער-פערס, נאָר דעם גאַט פון האַפענונג האָט זי נישט אויפגעהערט צו דינען. דער לערער אויפן אַוונטקורס האָט אויסגעמיטן איר בליק. קוים האָבן זיך זייערע בליקן צופעליק באַגעגנט, האָבן די כללים פון דער גראַמאַטיק געכאַפט אַ שטויס. דער „פאַרטיסיפֿ-פּאַסעי“ איז געבליבן שטעקן אין אַ געדיכטער בלאַטע, פון וועלכער דער לערער אַליין האָט געהאַט שווע-ריקייטן זיך אַרויסצודרייען. אויך אסתרל האָט געפילט ווי זי זינקט אין זינק-זאָמד. אַ שילער האָט געפונען אַ בלעטל פון איר העפט ווי זי האָט אויסגעגאַסן איר האַרץ לויטן נוסח פון אַסקאַר וויילדס סאַלאַמע. זי האָט געשריבן: איך ביז געקומען צו דיר קיל ווי דער מירמלשטיין פון דער געטין עשתורת. איצט ברען איך מיט אַ פייער וואָס גישט די טייכן און גישט די ימים זענען אימשטאַנד צו לעשן. רייד, רייד צו מיר, איך בעט דיך. דיין שטים איז ווי דער זעפירוויגט ווען ער קושט דעם ירדן ביים לבנה-שיין. לאַז מיך טרינקען דייןע רייד און קיין מאַל פול גישט ווערן. לאַז מיך גלעטן דייןע האַר, און קיין מאַל גישט מיד ווערן. לאַז מיך בענקען נאָך דיר, שטאַרבן נאָך דיר, ווייל די מיסטעריע פון ליבע איז שטאַרקער ווי דער טויט.

דאָס געשריבענע איז געגאַנגען פון האַנט צו האַנט, ביז עס האָט פאַרבלאַנדזשעט אויפן לערערס טיש.

אַרויסגייענדיק פון קלאַס האָט זי דער לערער פאַרהאַלטן. „איר שרייבט שיינע ליבע-בריוו“ האָט ער געזאָגט. „די גראַמאַטיק הינקט אונטער. מיט אַ ביסל מי קאַן מען דאָס אויך פאַרריכטן. איך וואַלט אייך גערן באַגלייט, געשמעסט אַ ביסל. אייזל איך זיך. מיין פרוי וואַרט אויף מיר. זי ריכט זיך אין קימפעט.“

יא, זי פאַרשטייט, אַוודאי פאַרשטייט זי. אויך אויף איר וואַרט מען, דער קאַנסיעזש-שגץ מיט די קרומע פיס. ער טשאַטעוועט אויף איר אין פינצטערן קאַרידאָר. ער שווערט, אַז זי איז אים אַנגעצייכנט פון יעזוס

קריסט אליין, זי איז די באַלוינונג פאַר זיין מום. יאַרן איידער זי איז געקומען האָט ער געקענט איר קול, איר גוף, איר גאַנג. ער קען אַפילו איר נשמה. ער רעדט מיט האַרץ. אסתּרל פילט מיט אים מיט, נאָר אַ טרייסטוואָרט פאַר אים קאָן זי נישט געפּינען. וואָס זי געפּינט יאָ, איז אַ נייע דירה. ווייט פונעם באַווייבטן לערער, פון ראַכטישן שגן, און פון דעם עגונה־בעט פון איר קווינע.

אויך דאָרט אויף רי דאָרסעל זיצט זי ביים פענצטער און נייט צונויף שאַפענע פעלעכלעך. אויפן אָרט פון דער פאַרע וואָס האָט געדאַמפט פון דער וועשאַרגיע, פלייצט דאָ דער ריח פון געברענטער קאווע. דער אַראַמאַט פון דער קאווע קומט צו איר אַרויף דירעקט פון דער פאַבריק וווּ די קאווע ווערט געברענט. דער שאַרפער ריח פילט אָן איר צימער, הענגט אויף די ווענט, קריכט אַריין אין בעט, דרינגט אַריין אין איר גוף, אין איר גאַנצן וועזן. דער ריח אַבסאַרברט אירע געדאַנקען, שיפורט זי אָן. זי פאַלט אונטער זיין אינפלוענץ ווי אונטער דער אויסוירקונג פון נאַרקאָטיק. ער ווערט דער בעל הבית איבער איר לעבנסבאַנעם, דער קאַטאַליסט וואָס פאַרוואַנדלט רויטע מאַקרעווקעס אין שוואַרצן מאַן...

אומבאַמערקט פאַר זיך אליין האָט זי אָנגעהויבן טראַכטן וועגן אליין־מאָרד. דער טיך סען איז אַלע מאָל גרייט איינצושלינגען נייע קאַנדידאַטן. געווען פילן וואָס פירן צום גן־עדן דורך אַ הינטערטיר. זי האָט זיך אויך געקאַנט הענגען מיט דער רויטער סטענגע וואָס ווינקט אַזוי שעלמיש אַרויס פון אירע שוואַרצע האַר. אַפּגעהאַלטן פון דעם רייכן אויסוואַל האָט זי דער געדאַנק, אַז נאָך אַן אליינמאָרד ווערן די קערפּערס געפאַלמעסט. ניט פאַר דעם צוועק האָט זי גאָט באַשאַפן, זי זאָל קומען אויף יענער וועלט מיט אַן אַפענעם בויך. ס'איז פשוט נישט עסטעטיש, האָט זי געטראַכט, זיך צו שטעלן פאַרן כּיסא־הכבוד מיט די קישקעס אין דרויסן. זי האָט ערגעץ וווּ געלייענט, אַז שטאַרבן פון אַ בליץ איז אַ ראַמאַנטישער טויט. אין אַזאַ טויט קאָן מען אַפילו זען די סטיכישע פאַסיע פון סאַלאַמעס קוש.

אסתּרל האָט געזוכט און געפונען אַ מיניאַטור בליץ־אַפלייטער. זי האָט אים צוגעפּעסטיקט צום רעגן־שירעם און געוואָרט אויף דעם באַ־גערטן שטורעם.

ווען מ'איז יונג אין פאריז שטורעמט עס צו יעדער צייט פון יאר. סע שטורעמט אין גאס, אין הויז, אויף די בולווארן און אויף די הינטער-גאסן, באזונדערס שטורעמט עס אויפן מאַנטמאַרט. עס שטורעמט מיט אַרטיסטן, מיט אַטלעטן, פראַפעסיאָנעלע ליידיק-גייערס, רעוואָלוציאָנערן, פאַשיסטן, קעמפער פאַר יעדער מין פרייהייט. זי האָט דער שטורעם געטראָ-פן אין אַן אויסגעשטערנטער נאַכט. דעם שירעם האָט זי נישט געהאַט מיט זיך. געהאַט האָט זי אַן אַנגעלאָדן האַרץ גרייט צו עקספּלאָדירן ביים ערשטן צוזאַמענשטויס מיטן מעגלעכן מין.

ס'איז געווען די צייט פון שפּאַנישן בירגערקריג. ראַמאַנטישע יונג-געלייט פון דער גאַרער וועלט זענען געלאָפן העלפן די פרייהייט-קעמפער. איינער אַזאָ בחור מיט אַ פנים איינגעראַמט אין אַ רויטער באַרד, אַ צעכראַסטעט העמד, און אויגן ווי קוילן אין אַ צעגליטן קאַמין, האָט זי אַן שוועריקייטן איבערצייגט, אַז מיטן געבן אים אַן אַרט וווּ אַוועקצולייגן דעם קאַפּ — וועט זי ביישטייערן איר חלק אין קאַמף פאַר אַ בעסערן מאַרגן. ער האָט איר דערציילט אַז ער מוז וואַרטן אויף זיין אַפטיילונג וועלכע ער האָט אויפן וועג פאַרלוירן. שוואַרצנדיק די גרענעץ פון טשעכן קיין פּוילן, האָט מען אים באַרויבט, צוגענומען זיין געלט, זיין פאַספּאַרט. ער וואַלט אַזאָ אַנבאַט נישט געמאַכט אַבי וועמען. אין איר זעט ער אַן אַפּשפּיגלונג פון זיינע אייגענע אידעאַלן...

אסתּרל האָט אויפּגעהויבן אירע אויגן צום הימל. זי האָט געזען ווי דער שטערן מאַרס ברענט ווי דער בירגערקריג אויף יענער זייט פון די פירענעען. דער שטערן האָט געפּינטלט פּונקט אַזוי ממזריש פאַרשאַרט ווי די אויגן פון טשעכישן בחור וואָס רעדט מיט אַ וואַרשעווער אַקצענט. אסתּרל האָט דעם יונגמאַן מיט די פאַרזשמורעטע אויגן אַרײַנגענומען צו זיך אין שטוב. פון דער חברשאַפט איז געוואָרן אַ פריינדשאַפט און פון דער פריינדשאַפט אַ ליבע וואָס האָט אַנגעהאַלטן איבערן ווינטער. פּרילינג, ווען דער שניי אין די פירענעען האָט געשמאַלצן, איז ער אַוועק וווּ ער האָט באַדאַרפט צו גיין. ערשט נאָך זיין אַוועקגיין האָט זיך אסתּרל געכאַפט אַז זי איז אַ קאַפּיטשקע שוואַנגער.

אויף די גאַסן פון פאריז האָט אין יענער צייט אַנגעריסן אַ לידל, וואָס וואַלט אויף יידיש לשון זיך געלאָזט טייטשן אַזוי: „ווען דו וועסט

זיך אומקערן צו מיר / וועסטו מיך מער צווישן די לעבעדיקע ניט טרעפן". א סך יונגע מיידלעך זענען יענעם פרילינג באגאנגען זעלבסט-מאָרד. אסתרל האָט אין דעם לידל געזען אַן אצבע-אלוהים. אַלע פּרײַער געפלאַנטע זעלבסטמאָרדן האָבן איצט אויסגעזען נישט נאָר נאַטירלעך, נאָר אַ מון.

ערשט היינטיקן פּרימאָרגן האָט זי גענומען אַ הייסע זיצבאָד. זי האָט צעקלאַפט און אַראַפּגעשלונגען די יאָדעס פון מוסקאַט-ניס, פאַרטרונקען מיט אַ גלאַז רויען וויין. די באַבסקע רפואה האָט זי בפּועל ממש אַרויס-געהויבן פון דער אייגענער קערפּערלעכער לאַסט. איר האָט זיך געדאַכט, אַז זי שוועבט אין דער לופטן, אַט אַט שלאַגט זי אַן דעם קאַפּ אין סופּיט. זי האָט צוגעלייגט די האַנט צום האַרצן און דעם ריטעם נישט געפונען. אויך דער פּולס האָט אויפּגעהערט צו פונקציאָנירן. אַ קאַלטער שווייס האָט באַדעקט איר לייב. די ציין אין מויל האָבן געקלאַפט ווי אַ מאָל, אַ מאָל די בוושעקעס אויף מיקאַלקעס דאָך. אַלע סימפּטאָמען וואָס די באַבסקע רפואה האָט צוגעזאָגט צו ברענגען — האָט זי געבראַכט, נאָר דאָס סאַמע עצמדיקע — די דערוואַרטע אַנטבינדונג האָט זי פאַרפּעלט צו ברענגען.

דעמאָלט, אין יענעם גורלדיקן שבת נאַכמיטאָג האָט זי שוין פון ווייטנס דערהערט דעם דונער. ער האָט זיך געקאַליערט באַרג אַראָפּ פון נאַענטן סאַקרע-קער און גלייך דאַרויף האָט אַ בלייך באַלויכטן די פאַבריק וואָס ברענט קאָווע, פון גרין אויף שוואַרץ. זי האָט דעם שטורעם אויפּגע-נומען ווי אַ סימן, אַז גאָט אַליין איז מספּים מיט איר באַשלוס. דאָס מאָל מוז עס איר געלינגען, וועט עס איר געלינגען. אסתרל האָט געכאַפט דעם שירעם מיטן בלייך-צוציער און איז אַראָפּ אין גאַס.

די פּרוי אונטן ביים טויער האָט זי געהערט קומען און זיך אַפּגערוקט אין אַ זייט. זי האָט געוואַסט אַז דאָס מיידל אונטערן שירעם וועט אַ וויילע שטיין בלייבן שטומערהייט זיך צו געזעגענען מיטן הויז און מיטן ריח פון געברענטער קאָווע וואָס גייט אויף פון רויען קוימען, דערנאָך מיט גיכע טריט אַוועק צום סאַקרע-קער. באַלד אויפן ערשטן שטאַק וועט זי אויפּהייבן די אויגן און זען, אַז דער שטורעם איז פּלוצלינג אַריבער. אַ הייסע יוני-זון שאַרט זיך אַפּיר פון אונטער דער ברייט צעוואַקסענער באַרד פון אַ געוועזענעם אַפּגאַט. די אַנגעדראַלענע פּאַטיעקעס וואָס זענען

געלאָפֿן אין רונדע קרייזן, ציען איצט מיט אימפעט צו זייער אייגענער באַשערטקייט. דאָס מיידל וועט שטיין בלייבן אַ געפֿלעפטע. דערנאָך וועט זי פֿאַרמאַכן דעם שירעם, אים אַרײַנשטעקן אין זאַמד, דאָרט וווּ די קינדער פֿון סקווער מאָנטאַלאַן-קינדער-גאַרטן, בויען זאַמד-פֿאַלאַצן אין צוגעגרייטן זאַמד. אַליין וועט זי צוריקגיין מיט זעלבן וועג ווי זי איז געקומען שוין נישט מער מיט יענע דעצידירטע טריט, נאָר מער באַדאַכט, סטאַטעטשנע, ווי אַ קרבן פֿון שיקזאַל זיך לאָזן פֿירן טריט נאָך טריט צום רעסטאָראַטאָר פֿון פֿשרן רעסטאָראַן אויפֿן פֿלעצל.

גייענדיק פֿאַמעלעך האָט זי צײַט געהאַט צו טראַכטן, אַז דער רעס-טאָראַטאָר האָט אַ מאַדנע ענלעכקייט צו איר טאַטן. ניט נאָר מיטן אויסזען נאָר אויך מיט זײַנע חנועות. אויך ער טראַגט אַ גאַלדענע קייט אויפֿן פֿולן וועסטל. ער האָט ליב צו נאַשן פֿון די טעפּ. אויך פֿון איר נאַשט ער צו ביסלעך. ער פֿאַרגינט זיך נישט מיט איין מאָל דעם גאַנצן פֿאַרגעניגן. נאָך עפעס האָט זי געטראַכט אויפֿן לאַנגן וועג פֿון מאָמאָרטאָר צום פֿלעצל, אַז אַלע אירע וועגן זענען זעלבסטמערדערישע...

יענעם שבת צו נאַכטס, ביים רב אין הויז, איר קאַפּ צוגעדעקט מיט דער רביצנס ווייסן טיכל, איז אסתרל געשטאַנען אונטער דער חופּה. איר האַנט האָט לײַכט געציטערט בעת דער רעסטאָראַטאָר האָט איר אָנגעטון דאָס חופּה-קידושין רינגל. אויך דאָס גלאַז אונטער זײַנע פֿיס האָט געצעגערט און דערנאָך מיט אַ קראַך זיך אונטערגעגעבן.

שפעט בײַ נאַכט, איינגעפרעסט אין זײַנע אַרעמס איז די אַנטבינדונג געקומען און פֿאַרגאַסן דאָס חופּה-בעט מיט אַ קאַלזשע בלוט...

די פֿרוי וואָס איז געקומען פֿון מרחקים איז נאָך לאַנג געשטאַנען פֿאַרן טויער נומער דרייצן רי ד'אַרסעל. פֿאַרגאַכט איז זי אַוועק מיטן זעלבן וועג מיט וועלכן דאָס מיידל איז אַ מאָל געגאַנגען. כאַטש זי האָט וויל געוואוסט, אַז דער רעסטאָראַן אויפֿן פֿלעצל איז שוין פֿון לאַנג מגולגל געוואָרן אין אַ געשעפט פֿון געניצטע קליידער. דעם רעסטאָ-ראַטאָר האָט דער דײַטש פֿאַרברענט. געבליבן זענען זכרונות פֿון אַ ווידערשפעניקער עקזיסטענץ.

זשיזעל

איר מאַמע האָט זי גערופן זשיזעל, איר טאַטע — זיסעלע. זי האָט איר טאַטן ניט געקענט. זיין קול בפועל-ממש ניט געהערט. אַלץ וואָס זי האָט געהאַט אויפצוהאַלטן זיין אַנדענק, איז געווען אַ בילד אין מיליטערישן מונדיר. לעבן אים, אויפן בילד, שטייט די מאַמע, אין אַ לאַנג וויסן קלייד און אַ שלייער איבער אירע שוואַרצע האָר. זיי קוקן זיך אין די אויגן. ביידע שמייכלען. און נאָך אַ בילד האָט זי געהאַט פון זעלבן מיליטער-מאַן, אין זעלביקן מונדיר, נאָר מיט מער מעדאַלן. אויף דעם בילד טוליעט ער אַ מיידעלע צו זיך. דאָס מיידעלע איז זי, זשיזעל. זי האָלט אים אַרומגענומען מיט אירע דינע איין-און-אַ-האַלב-יעריקע הענטעלעך. איר פנים גאַענט צו זינעם, ווי זי וואַלט וועלן אין דער איינער רגע איינפּרעסן די ליבשאַפט און זי פאַרזיגלען אויף אַ לעבן-לאַנג. באַלד אין דער פרי, ווי נאָר זשיזעל מאַכט אויף די אויגן, פאַר-טשעפעט זיך איר בליק אין דעם בילד וואָס שטייט אויפן שענקל לעבן גרויסן בעט. קוקנדיק אויפן בילד, דאַכט זיך איר אויס אַז זי הערט אים רופן זי-סע-לע, זי-סע-לע! און זי ענטפערט אים: דאָ בין איך! די שפּיל גייט אָן צווישן זיי בשתיקה. מיט דער צייט איז זי געוואָרן אַ געוויינהייט. זשיזעל האָט פאַרפלאַנצט איר געהיימע שפּיל אויף די פרייע פעלדער פון איר יונגן לעבן. זי האָט אַנגעפילט די ליידיקע רעזערוואַרן מיט אויסגעחלומטע בילדער פון איר טאַטן, וועמען זי האָט פערזענלעך ניט געקענט.

ווען זשיזעל איז אויפגעשטאַנען איז שוין איר מאַמע אין הויז ניט געווען. די גיאַניע וואָס האָט באַדאַרפט האַלטן אָן אויג אויף איר, האָט געהאַט דעם קאַפּ ביי די אילוסטרירטע זשורנאַלן, וואָס ווייסן גענוי וואָס עס טוט זיך אין די בעטן פון באַרימטע פילם-שטערן. זשיזעל האָט פון דער גיאַניע קיין פאַרוויילונג ניט דערוואַרט. אירע פינגר חושים האָבן איר געסטייעט אויסצופילן די ליידיקע צייט. מיט באַזונדערער ליבשאַפט

האַט זי אויסגעגלעט דער מאַמעס בעט. זי האָט פאַרגראָבן די נאַז אין דער מאַמעס קישן, זיך אָנגענומען מיטן ריח פון דער מאַמעס פאַרפּום. זי האָט אָנגעשטעלט דעם טייפֿ־רעקאָרדער, פון וואָנען איר טאַטנס קול האָט אויסגעוואָנגען: זי־סע־לע, זי־סע־לע — My darling.

אַן אויסגעפּוצטע אין דער מאַמעס ספּאָדניצע, דער מאַמעס שאַליק, קאָקעטיש אויסגעבונדן אַרום איר האַלדז, טאַנצט זשיזעל קעגן איבער דעם שפּיגל, מיט איר טאַטן ווי אַ פּיקטיווער פאַרטנער. זי האָט אַזוי לאַנג גענוצט דעם טייפֿ־רעקאָרדער ביז זי האָט אַ דריק געטאַן דאָס גיט־ריכטיקע קנעפל און אויף אייביק אָפּגעמעקט דעם טאַטנס קול, וואָס האָט פון יענער וועלט גערופן: זי־סע־לע, זי־סע־לע!

די טראַוומע האָט זיך קיין מאָל גיט פאַרהיילט. זי האָט דעם קלאַנג פון איר נאָמען איינגעפלאַנצט אין די צעפּראַלטע געמאַכן פון איר נשמה, פון וואָנען אַ בת־קול, קלאַר און דייטלעך, האָט איר אָנגעוואַנט, אַז דעם וועג פון לעבן מוז יעדער גיין אַליין.

— פאַר וואָס קומט דער טאַטע גיט אַהיים? — פּרעגט זשיזעל איר מאַמען. — דער טי־ווי זאָגט, אַז דער קריג האָט זיך שוין געענדיקט. — אמת! — ענטפּערט די מאַמע — דער קריג האָט זיך טאַקע געענדיקט, פאַר אַנדערע, גיט פאַר דיין טאַטן.

— פאַר וואָס גיט פאַר מיין טאַטן?

— ווייל דיין טאַטן האָט דער דזשאַנגל איינגעשלונגען.

— וואָס איז אַ דזשאַנגל? — פּרעגט די פּיר־יעריקע זשיזעל.

— אַ דזשאַנגל איז אַ וואַלד, וווּ ווילדע חיות וווינען.

— איך ווייס, איך ווייס — שלאָגט איר איבער זשיזעל — ווילדע חיות און מיאָסע מכשפות פּראַווען דאָרט פּישוף. כּ׳האַב עס אַליין געזען אויף סעסעמ־סטרײט. די מכשפה וואָס וווינט אין יענעם וואַלד, האָט אים אַוודאי פאַרוואַנדלט אין אַ פּויגל.

— זייער גוט — ענטפּערט די מאַמע. — אויב זי האָט אים געמאַכט

פאַר אַ פּויגל, וועט ער זיכער קומען צו פּליצן.

— ווען? — ציטערט אויף די קליינע און פּליעסקעט מיט די הענט.

— אויב גיט היינט, איז מאַרגן, און אויב גיט מאַרגן, איז מיט אַ

יאָר שפּעטער.

בלומע לעמפעל

— מיט אַ יאָר שפעטער איז ניט גוט. מיט אַ יאָר שפעטער וועל איך שוין גיין אין קינדער-גאַרטן. ווער וועט פאַר אים עפענען די טיר ? — זאָרג ניט טײַערע. דיין טאַטע איז דאָך אַ פלייער. אָו ער וועט ניט אַרײַן דורך דער טיר, וועט ער קומען דורכן פענצטער.

אַזוי לאַנג ווי זשיזעלס בעטל איז געשטאַנען אין דער מוטערס שלאָפֿ-שטוב, האָבן זיי געטיילט סײַ די האַפענונג סײַ דעם ספק. זיי האָבן גערעדט אין די פּרײַע מאַרגן-שעהען, אין די פּרײַע שבתים און יום-טובֿים, ווען נאָר איר מוטער איז פאַרבליבן אין דער היים. זיי האָבן אויך גערעדט אין די אַוונטן, פאַרן שלאָפֿן. אָפט מאָל פלעגט די מוטער איינשלאָפֿן פאַר זשיזעלן. דעמאָלט האָט די קליינע ליב געהאַט צו קוקן אויף דער מוטערס סילוועט, וואָס האָט זיך געצייכנט אונטערן צודעק. אירע שוואַרצע לאַנגע האָר, אויסגעשפּרייט איבערן ווייסן קישן, האָבן אויסגעזען ווי פליגל פון אַן אַראָפּגעשאַסענעם פויגל. דער ריטעם פון איר אָטעם און דאָס טיקען פון זייער, האָבן זי אַרײַנגעפירט אין אַ נאַכט פול מיט חלומות, ביז אין ווייסן טאָג אַרײַן.

זשיזעלס צרות האָבן זיך אַנגעהויבן ווען איר מאַמע האָט אַריבער-געפירט איר בעטל אין דער אַלגעמיינער שטוב אַרײַן. זי האָט אַרומגע-נומען דאָס בעטל מיט אַ שווערן פירעהאַנג, עס אָפּגעזונדערט פון דעם אַנדערן האַלבן צימער, וואָס האָט געדינט ווי אַ געסטשטוב, און ווי אַן עסטשטוב, אויך ווי אַ מין ביוראָ, וווּ דער טיש איז שטענדיק געווען פאַר-וואַרפן מיט בריוו, צייטונגען, זשורנאַלן, שפּיגעלעך, קעמעלעך, שפּיל-צײַג, גאַנצע און צעבראַכענע, אָפּגערעדט פון טעלער, לעפל, פאַרדאַרטע קרישקעס ברויט.

מיטן אַרויסגיין פון דער מוטערס שלאָפּשטוב האָט זיך דער האַרץ-צו-האַרץ-אויסטייש צווישן מאַמע און קינד מיט אַ מאָל אָפּגעשטעלט. די טונקלהויטיקע נאַניע און די אייביק-גרייטע טעלעוויזיע האָבן אויבנאויפיק אויסגעפילט דעם בלוין. אונטער דער אייבערפלאַך האָבן זיך געזאַמלט פאַרדראַסן; למאַי האָט איר שטאַרקער טאַטע ניט באַוויזן צו אַנטלויפן? למאַי זענען אַלע טאַטעס אַהיים געקומען, נאָר אירער איז פאַרבליבן אין דעם דזשאַנגל? למאַי גייט די מאַמע אַלע נאַכט אַוועק? למאַי קומט זי צוריק מיט אַ פּרעמדן מאַן און נעמט אים אַרײַן צו זיך אין שלאָפּשטוב ?

זשיועל ליגט הינטערן פירהאנג און כאפט אויף קלאנגען, די באסאָווע שטים פון דעם פרעמדן מאָן און איר מוטערס געדעמפט געלעכטער. זי האָט נייטיק געוואָלט וויסן פאַר וואָס די מוטער לאַכט? אויך זי וואָלט געוואָלט לאַכן. נאָר אַנשטאַט געלעכטער קומען טרערן, שטילע ניט־געבעטענע, וואַרעמע טרערן גליטשן זיך אין קישן אַרײַן. און אזוי אויפן פּײַכטן קישן שלאָפט זשיועל אײַן.

אין חלום ווערט זשיועל דאָס שײַנע מיידל פון מעשה־ביכל. זי פאַרבלאָנדזשעט אין יענעם ווייטן וואַלד, וואָס די מאַמע רופט אָן דזשאַנגל. זי שטייט אָנגעלענט אין דעם בוים, וווּ איר טאַטע, דער פאַרפישופטער פּוּיגל, זיצט אין דער הייך פאַרשפּאַרט אין אַ שטייג. אָט וועט ער איר אַראָפּוואַרפן דאָס שליסעלע וואָס וועט עפענען די שטייג און ער וועט אַרויס אַ פּרײַער. זי וויל אויפהייבן די הענט צו כאַפן דאָס שליסעלע, נאָר די הענט אירע ווילן זיך פון אַרט ניט רירן. אַלע אירע אַנשטרענג־גונגען זענען אומזיסט. זי פילט דאָס האַמערן פון איר אײַגן האַרץ. די שפּאַנונג איז אײַן־לשער. טאַמער, חלילה, פאַרפעלט זי צו כאַפן דאָס שליסעלע און עס פּאַלט אַרײַן אין גראָז — בלײַבט שוין איר טאַטע אויף אײַביק אַ געפּאַנגענער...

אָן אַנדער מאָל, אין אַן אַנדער חלום קומט דער טאַטע אַלײַן אַהײַם. ער נעמט אַרויס איר בעטל פון הינטערן פירהאַנג, און ברענגט עס צוריק אין דער מאַמעס שלאָפּשטוב. זי הערט ווי ער רופט: זײַסע־לע! זײַסע־לע! די מאַמע לאַכט. לויפט זי אַראָפּ פון בעט, האַלב אין שלאָף, האַלב אין חלום. זי לויפט אַנטקעגן דעם טאַטנס קול, דער מאַמעס געלעכטער. זי לויפט צו צום גרויסן בעט און בלײַבט שטיין אַ צעטומלטע. בײַ דער שײַן פון נאַכטלאַמפּ זעט זי איר מוטער אין די נאַקעטע אַרעמס, פון אַ רױט־באַבערדלטן מאַן, וועמען זי האָט פּרײַער קײַן מאָל ניט געזען. — וואָס טוסטו דאָ אין מיטן נאַכט? — בײַזערט זיך די מאַמע. זשיועל ענטפּערט ניט. זי דרײַט זיך אויס און לויפט צוריק צו איר בעטל הינטערן פירהאַנג. זי איז שוין מער ניט קײַן קינד. זי איז איבער נאַכט געוואָרן אַ גרויסע.

און אַז מ'איז גרויס, מוז מען אויך פאַרשטיין וואָס מ'האַט קלײַנער־הײט ניט באַנומען. זי האָט למשל ניט פאַרשטאַנען, אַז ניט אַלע מאָל

לאַכט איר מוטער דערפאר וויל ס'איז איר אזוי פריילעך אויפן האַרצן. עס טרעפט גאַר אָפּט, אַז זי לאַכט און וויינט אין דער זעלביקער צייט. עפעס ווי זי וואַלט געלאַכט פון איר געוויין, און געוויינט פון איר געלעכטער...

דער מאַן וועמען די מאַמע רופט פיל, האָט אַ רויטע באַרד און ברוינע פּאַטלעס. ער שפּילט אויף זיין גיטאַרע און זינגט אונטער צום טאַקט. קיין סך מלבושים האָט ער ניט. דאָס וואָס ער האָט, האַלט ער אין זשיוזעלס קליידערשאַנק. דער שאַרפער ריח פון זיינע מלבושים טראַגט זיך אַריבער אויף אירע קליידער. דער ריח זיינער קריכט אַרײַן אין אירע ביכער, אין אירע העפטן. זי זיצט אין קלאַס און טרייבט פון זיך דעם ריח. זי הערט ניט רעכט וואָס די לערערין זאָגט. איר קאַראַפּוזע פנים איז געוואָרן בלייך, אויסגעצויגן. די קאַנטורן שאַרפער, די אויגן אָפענער, ווי זיי וואַלטן זיך אַנגעשטרענגט צו דערבליקן די אומבאַקאַנטע רעאַליטעט.

זי איז אַלט געווען דרייצן יאָר. איר גוף, הונגעריק נאָך צערטלעכקייט, האָט אַרויסגעלאַקט בילדער, וואָס האָבן געפּישופּט און געשראַקן אין דער זעלביקער צייט. איר טאַטע דער פּליער, מיט די מעדאַלן, האָט אָפּט געטיילט איר געלעגער. זי האָט געפּילט זיין נאַענטקייט פון אַזאַ מהלך, וואָס איז אוממעגלעך צו דערגרייכן. אויך פיל האָט גאַסטראַלירט אין אירע חלומות. דער טויטער פון איין זייט, דער לעבעדיקער פון דער צווייטער. און זי איז מיטן, אין שרעק פאַרן לעבן און נאָך מער פאַרן טויט.

ווען זשיוזעל קומט אַהיים פון דער שול, איז איר בעטל שוין פאַרבעט, דער טיש אָפּגערייניקט, גרייט מיט טעלער, לעפל, מעסער, גאַפּל, טייל מאַל אויך מיט אַ פּלעשל וויין און אַפּילו אַ לעבעדיק בלימל. פיל האָט ניט קיין באַשטענדיקע באַשעפּטיקונג. ער זינגט און שפּילט אויף זיין גיטאַרע אין ביליקע קניפּעס. ער שפּילט אויך אויף פּריוואַטע הוליאַנקעס, וווּ נאָר מען פאַרבעט אים. דעם טאַג ווען די טאַטעס קומען אין שול אַרײַן אָפּנעמען אַ באַריכט וועגן זייערע קינדערס דערגרייכונג, שטעלט זיך פיל אַרײַן אומגעבעטענערהייט. די לערערין פּרעגט ניט קיין קשיות. די קינדער ווילן דווקא וויסן פאַר וואָס איר נאָמען איז שוואַרץ, ווען איר טאַטנס נאָמען איז מעקניעל? מיט דער סאַפּיסטיקאַציע פון אַ דערוואַקסענער, דערקלערט זשיוזעל, אַז פאַר אַן אַרטיסט איז מעקניעל מער געוונטשן.

פיל העלפט דער לערערין צונויפשטעלן א שפיל פאר די קינדער. די שפיל איז א הצלחה. זי נעמט אויס סיני בני די עלטערן, סיני בני די קינדער. מיידלעך חנדלען זיך צו אים. זיי זוכן זשיועלס פריינדשאפט, פדי צו זיין נענטער צו אים. זשיועל איז גרייט זיי צו העלפן. זי האט איר אייגענע אויסרעכענונג; אפשר וועט אים עמעץ אפציען פון איר מאמען, און אויך פון איר אליין. וואס מער אויפמערק פיל שענקט איר, אלץ גרעסער איז איר אפנייג צו אים. זי קאן גיט פארטראגן זיין איבערגע-טריבענע גוטקייט, זיין אונטערטעניקייט. ווען ער טראגט איר צו א גלאז מילך, וויל זי עס דווקא גיט טרינקען. זי קאן גיט ליינדן ווען ער לייגט צונויף אירע זאכן, קוקט איבער איר הימארבעט. עס פארדריסט זי וואס ער פירט זיך מעשה בעל-הבית. גיט בלויו האט ער צוגענומען איר טאטנס ווייב, שלאפט אין זיין בעט, נאר ער נעמט אויך איבער איר טאטנס חוב. די מחשבות פלאגן זי סיני בני טאג און סיני בני נאכט. אין חלום זעט זי פילן ווי אן ארטיסט, א פילם-שטערן. ער נידערט אראפ צו איר פון פארנעפלטע הייכן. זי פילט זיין ריח אויף איר קישן. זיניע האר ווי שלאג-גען וויקלען זיך ארום איר לייב, רירן אן אירע אינטימע ערטער. זי פרוווט אנטלויפן און פאלט פון א הויכן בארג אין תהום אריין. פון אונטערן בארג לויפט א א הינטל. דאס איז עני, דער יתומהס הינטל. עני זינגט:

"Tomorrow, tomorrow, I'll love you tomorrow".

זשיועל האט שוין געזען Orphan Annie צוויי מאל אין טעאטער און איין מאל אין קינא, זי זיצט אויף איר בעטל מיט א בוך אין די הענט און טראכט פון איר חלום. זי הערט ווי פיל פרעגט די מאמען:

- ביסט שוין געווען ביים דאקטער ?
- יא.
- און וואס ? ...
- דאס וואס כ'האב פריער געהאט א חשד.
- טא וואס האסטו געווארט אזוי לאנג ?
- כ'האב גיט ליב אז מ'שטעלט מיר צו פיל שאלות.
- און איך האב גיט ליב אז מ'שטעלט מיך פאר א געשעענעם פאקט.
- די ברירה איז בני דיר. דו קענסט גיין. איך בינד דיך גיט.
- צו דיין מאן האסטו אויך אזוי גערעדט ?

— מיין מאן האָט געאַרבעט. דו לעבסט נאָך אַלץ אויף זיין פענסיע.
טויטערהייט איז ער נאָך אַלץ מער מאן פון דיר.

זשיזעל האַלט דעם קאַפּ אין בוך פאַרבאַרגן, נאָר הערן הערט זי
מיט אַלע אירע וואַכע אברים. זי הערט מיט די שפיץ פינגער פון אירע
הענט, מיט די וואַרצלען פון די האַר. איר יעדער נערוו איז אַנגעצויגן.
דאָס האַרץ פּויקט. פיל לויפט אַרויס, מיט אַ זעץ אין טיר. די מאַמע
וויינט. דאָס עסן אין אויוון ברענט. דער רויך שטיקט. די מאַמע לעשט
אויס דאָס פייער. פיל קומט צוריק. אַלע עסן שוויגנדיק.

די בענקשאַפט נאָכן טאַטן וואָס האָט פאַר אַ לאַנגער צייט געדרימלט,
איז ראַפּטעם אויפגעשטאַנען פון הינערפלעט. די מעדאַלן אויף זיין
מונדיר האָבן זיך ווידער אַנגעצונדן. „ער איז נאָך אַלץ מער מאן פון
דיר!“ — די ווערטער שטראַמען פון דער מאַמען צו איר, פילן זי אַן
מיט שטאַלץ. איר פאַרדראָס אויף דער מאַמען ווערט ווייכער, לייזט זיך
אויף אין אַ רחמנות־געפיל. זשיזעל וואַלט זיך געוואַלט דערנענטערן צו
איר, איז זי שוין אָבער צו ווייט אַוועק. זי ווייסט אַז די באַריערע קאַן
מען מיט ווערטער ניט אַפּווישן. און ליבע פאַר איר האָט זי ניט. זשיזעל
קוקט און זעט ווי איר מאַמע ווערט ברייטער פון טאַג צו טאַג. זי ווערט
אויך טרויעריקער. אין אירע שוואַרצע האַר ווייזן זיך ווייסע פעדעם.
דער קריג צווישן איר און פילן גייט אַן כסדר. ער גייט אַוועק אין די
אָונטן, און ווען ער קומט צוריק, טרעפט ער די טיר פאַרשלאָסן. ער
מאַכט ניט קיין סקאַנדאַלן. ער ציט זיך אויס אין קאַרידאַר, שפאַרט אַן
דעם קאַפּ אויף דער גיטאַרע און שלאַפט ביז וואַנען די מאַמע עפנט די
טיר צו גיין צו דער אַרבעט.

— פאַר וואָס גייסטו ניט אַוועק פון דאַנען? — פּרעגט אים זשיזעל.
— זעסט דאָך אַז מיין מוטער וויל דיר ניט. טאָ וואָס זשע האַלט דיר דאָ?
— דו! — ענטפערט פיל, און קוקט איר גלייך אין די אויגן.
— איך?

— יא, דו! איך האָב דיר ליב זשיזעל, מיט אַ ליבשאַפט וואָס איז
שטאַרקער פון אַלע באַליידיקונגען, דערנידעריקונגען, שטאַרקער פון יעדן
קרוב וואָס איך מוז ברענגען, שטאַרקער אַפילו פונעם טויט. אונדזערע
מזלות זענען אַזוי פאַרפיקסירט, אַז קיינער קאַן אונדו ניט צעשיידן. מיר

וועלן אוועק פון דאנען. ווייט פון דיין טאטנס שאטן און פון דיין מאמעס יאך. ביי מיר ביסטו א הייליקע, זשיוועל. איד דערוועג זיך ניט אנצורירן דיין האנט, אויס מורא פאר דעם פישוף פון דיין גוף.

פיל צעוויינט זיך. ער ווישט די אויגן מיט די נאקעטע הענט. זיין רויטע באַרד ציטערט. ער לאַזט זיך אַראָפּ אויף די קני. איר דאַכט זיך, אַז ער גייט זיך צלמען, דרייט זי זיך אוועק. אויך איר באַפּאַלט אַ טרויער. אויך זי וויל וויינען. אָבער ניט פאַר אים. אים וויל זי מער ניט זען. זי וויל מער ניט זען די שטוב, דאָס בעטל, דעם פּירעהאַנג, די מאַמען און דעם יורש וואָס זי טראַגט אונטערן האַרץ.

יענע נאַכט האָבן קאַשמאַרן אָן אַ סוף זי געמאַטערט. אַט האָט זיך די מאַמע אַראָפּגעוואָרפן פון פענצטער... דער טאַטע איז אַהיים געקומען און געטראָפּן פּילן ביי דער מאַמען אין בעט... האָט ער זיי ביידן דער-הרגעט. אויך אויף איר האַלט ער דעם רעוואָלווער אַנגעשטעלט... „ניטע, טאַטע, שרייט זי מיט אַ געליימטער צונג...“ זי זעט ניט זיין פנים. זי זעט זיינע מעדאַלן, גרויס און גאַלדיק, ווי זונען. „איר זענט אַלע שולדיק!“ — שרייט ער פון אַ הילכער אַרויס. „אויך דו, דיין דייוויד, איר אַלע, אַלע!“

ווי קומט דייוויד אין איר חלום? — פרעגט זיך זשיוועל שוין אין גאַנצן אַ וואַכע. זי זעצט זיך אויף. דאָס ליכט פון גאַסנלאַמפּ שטעכט איר אין די אויגן. דרייט זי זיך איבער צו דער וואַנט. זי טראַכט דאָך אַזוי זעלטן וועגן אים, פּלוצעם קומט ער גאַר קאַפויער אין חלום. זיי זענען קיין מאָל ניט געווען מער ווי פאַרעווע פּריינד. זיי שמועסן ווען זיי טרעפן זיך צופעליק אויפן ספּאַרטפּלאַץ. דייוויד נעמט ניט קיין אַנטייל אין די שפּילן. אַן אַקצידענט האָט פאַרקריפּלט זיין רעכטן פּוס. ער פאַרמאַגט אַ פּיינעם חוש פאַר הומאַר. שפּאַסן זיי צוזאַמען. זי פרעגט אים: וואָס מאַכט דיין שוועסטערל פון דיין שטיפּמאַמעס זייט, און דאָס ברודערל פון דיין מאַמעס נייעם מאַן? ביידע לאַכן. ליגט זי אַזוי און טראַכט: אפשר ווייסט דער חלום בעסער? אפשר ווייסט ער וואָס זי ווייסט ניט. טראַכט זי אַזוי ביז זי שלאַפט ווידער איין.

ווען זי עפנט די אויגן, שטייט די מאַמע ביי איר בעט. זי האַלט אַ טעלעגראַמע אין דער האַנט: „שטיי אויף דאַרלינג — זאַגט זי — מיר

בלומע לעמפעל

פארן היינט קיין וואשינגטאָן. זיי האָבן אים שוין צוריקגעבראַכט, דיין טאַטן, אין אַ קאַסטן".

זשיוועל פּרעגט ניט קיין שאלות. שוין אַ לענגערע צייט ווי זיי דער-ווארטן אים. זי לויפט אַריין אין וואַשצימער, וואַשט די האַר. פּוצט די בעגל. דאָס שענסטע קלייד איז נאָך אַלץ ניט גענוג צו באַגלייטן איר טאַטנס לוויה. זשיוועל איז אויפגערעגט, אָבער ניט טרויעריק. זי געדענקט דעם חלום, נאָר זי וויל אים ניט טייטשן. זי וויל אויך ניט הערן וואָס דאָס האַרץ האָט צו זאָגן. זאָל עס פּויקן, וועמען אַרט עס? היינט איז זיין טאָג. פאַר אים וויל זי היינט זיין שייך, ווי נאָך קיין מאָל ניט פּריער. זי וויל געפּעלן איר טאַטן אין קאַסטן. ווער ווייסט, אפשר וועט זי נאָך איין מאָל הערן: זי-סע-לע, זי-סע-לע... אויך די מאַמע שמירט די ליפּן. זי פאַרבט די באַקן, שטרייכט אונטער די אויגן.

די נסיעה קיין וואשינגטאָן שלעפט זיך. ביי יעדער סטאַנציע שטעלט זיך די באַן אָפּ. דאָס בייטן זיך פון דער לאַנדשאַפּט רייסט איבער די געדאַנקען און פּרישט אַ ביסל אָפּ דאָס שווערע געמיט. מוטער און טאָכטער רעדן ניט צווישן זיך. זיי קוקן אַרויס דורכן פענצטער, איטלעכער פאַר זיך, אין איר אָפּגעזונדערטער אַליינקייט.

אין וואשינגטאָן ווארט שוין אויף זיי אַ רעזערווירטער האָטעל-צימער, אויף די הוצאות פון אַנקל סעם. אויך דער נאָכטמאָל איז אַ באַצאָלטער. אין דער לאַבי דרייען זיך אַרום הויכע מיליטער-לייט. זשיוועל דערקענט זייער ראַנג לויט די מעדאַלן. וואָס ווייסער די האַר אויפן קאַפּ, אַלץ מער מעדאַלן.

די מאַמע זעט אויס מיד. זי זיצט אויף אַ סאָפּע און בלעטערט אַ זשורנאַל. זשיוועל באַטראַכט זי פון דער זייט. האָט זי ליב געהאַט דעם מאַן וואָס ליגט איצט אין קאַסטן? אָדער איז זי דער סאָרט מענטש וואָס איז ניט פּעיק ליב צו האָבן? זי זעט אויס צעשטרייט. זי מישט די בלעטער אַהין און צוריק. זי טראַגט אַ שוואַרץ קלייד און אַ בלויע אייבערבלוזקע. זשיוועל זעט ווי דער פּליער וועמען זי האָט שוין פּריער באַמערקט, דערנענטערט זיך צו איר מוטער. ער רעדט עפּעס צו איר. זי שטעלט זיך אויף און פאַלט אַריין אין זיינע אַרעמס. זי גראַבט איין איר פנים אויף זיין אַקסל. ער קלאַפט איר צערטלעך אויף דער פלייצע. זיי שטייען

אזוי א ווילע, דערנאך זעצן זיי זיך אוועק איינער לעבן צווייטן. זיי שמועסן פארטרוילעך. די מאמע ווישט די אויגן. זשיזעלס הארץ שטעלט זיך אָפּ. דער ריטעם רייסט זיך איבער. טויזנט גלעקער קלינגען אין די אויערן. זי ווייסט, אז דאָס קאָן ניט געמאַלט זײַן — און דאָך, געווינט די פּאַנטאַזיע די אייבערהאַנט. דער שכל־הישר ציט זיך צוריק, אויף איין רגע בלויז — א טעות, א טעות, די סטאַטיסטיק האָט געמאַכט אַ טעות. זי בלייבט שטיין פאַר דעם פּליצער ווי אַן איינגעמויערטע סטאַטוע: „באַקען זיך, טײַערע, מיט מאַזשאַר סילווער, דיין טאַטנס קאַפּילאַט און בעסטער פּריינד“.

זשיזעל דערלאַנגט אים אירע קאַלטע, שטייפּע פינגער. איר פנים — אַ מאַסקע. די אויגן ברענען. „איז דאָס זי־סע־לע?“ — פּרעגט דער מאַזשאַר מיט אַ שטים וואָס האָט אין זיך אַלע עלעמענטן פון באַשערטקייט: זילבערנע גלעקעלעך, גאַלדענע קייטעלעך, דאָס געלעכטער פון טויטע און דאָס געוויין פון לעבעדיקע. זשיזעל ציטערט. דאָס איז די רגע פון דערקענטעניש. אויף דער רגע האָט זי אַ לעבן־לאַנג געוואַרט. זי וויל צופאַלן צו זײַנע פּיס, פאַרבאַרגן דאָס פנים אין זײַן שויס און לאָזן אירע געפילן שטראַמען צו אים, אין האַרץ אַרײַן. זי וויל רעדן, פּרעגן, דער עיקר, וויינען. דער כאַאַס אין איר לאַזט זיך אָבער ניט צוימען. לויפט זי אַרויף צו זיך אין צימער, פאַלט אַרויף אויפן בעט. זי ליגט אזוי לאַנג מיטן קאַפּ אין קישן פאַרגראַבן, ביז די מוטער קומט אַרויף. דעמאַלט שטייט זי אויף. זי מאַכט צו רעכט אירע האַר, גלייכט אויס דאָס קליידל. איצט, אָדער קיין מאָל ניט מער. זי טרעפט דעם מאַזשאַר זיצן אין באַר. זי בלייבט שטיין און באַטראַכט אים פון הינטן. זײַן פלייצע איז ברייט. די אַקסלען הויך. קורץ־געשוירענע בערשטלהאַר פון אומבאַשטימטן קאַליר. מסתמא האָט איר טאַטע אזוי אויסגעזען, ווען ער האָט צום ערשטן מאָל באַגעגנט איר מאַמען. זי טאַר די געלעגנהייט ניט אַדורכלאָזן. זי ווייסט אַז דער גורל קלאַפט נאָר איין מאָל אין טיר. אירע געדאַנקען דרייען זיך ווי אַ וויכער. איר מוח אַרבעט. דאָס האַרץ וואַקסט. זי איז גאַלע האַרץ. אַלץ אין איר שרײַט: דאָס איז ער! איר טאַטע האָט אים אַהער געשיקט. דאָס איז זײַן ווילן, און זי מוז אים אויספירן. אויב ער האָט אַ ווייב, וועט זי ווערן זײַן געליבטע. אויב ער איז אַ פּריילידיקער, וועט זי ווערן זײַן ווייב.

איר צעגליטער בליק טרעפט דעם מאזשאַר אין רוקן. ער דרייט זיך אויס צוזאמען מיט דער טאבורעטקע. ער קוקט זי אָן מיט אַפענעם חידוש. ווי גיך די יאָרן לויפן, טראַכט ער. נייע דורות איינלן די אַלטע אַרויס-צושטופן, פריי מאַכן דעם וועג. דאָס מיידעלע וואָס ער האָט געקענט פונעם בילד, איז איצט אַ דערוואַקסענע. ער זעט ווי אירע בריסטלעך שפּאַרן פון אונטערן סוועטער אַרויס. זי האָט איר טאַטנס פּייערדיקע אויגן, די פּולע אַפענע ליפּן. אים דאַכט, אַז ער וואַלט זי דערקענט אַפילו איז דער פינצטער. ער שטעלט אַראָפּ איין פּוס, דערנאָך דעם צווייטן. ער טוט עס פּאַרזיכטיק, גלייכט זיך אויס, דערנענטערט זיך צו איר:

— שוין געגעסן אַונטברויט ? — פרעגט ער. ניט וואַרטנדיק אויף אַן ענטפּער, נעמט ער אָן איר אַרעם און פירט זי אַריין אין עסצימער. זיי זיצן איינער קעגן צווייטן. ער באַשטעלט אַ טרונק. זשיזעל נעצט אַינן די ליפּן. דער טרונק איז זויער. רייך קומען ניט גרינג. זשיזעל טונקט ווידער איינן די ליפּן. אַלץ אין איר שוימט, פלייצט אַריבער דעם ברעג:

— איר האָט אַ פאַמיליע ? — פרעגט זי אין איין אַטעם, ווי זי וואַלט זיך געאיילט אויסצולאָדן אַן איבערגעפּאַקטן באַגאַזש. דער מאַזשאַר איז איבערראַשט און אַפילו געטראָפּן פון דעם מיידלס דערוועגטקייט. ער טראַכט נאָך אַ וויילע:

— איך בין אַ געגטער — ענטפּערט ער קורץ. — און קינדער האָט איר ? — פרעגט זי ווייטער, האַלטנדיק זיין בליק. יאָ, ער האָט צוויי קינדער. ביידע לעבן מיט זיין געוועזענער ווייב. — טראַכט איר נאָך אַ מאָל חתונה צו האָבן ?

וואָס איז דאָס פאַר אַן אויספאַרשונג ? — טראַכט דער מאַזשאַר. עס פאַרדריסט אים איר חוצפה און דאָך ענטפּערט ער ווי ער וואַלט טאַקע געזעסן אויף דער אויספאַרשונג-באַנק.

— מפּוח אַזעלכע זאַכן מאַך איך ניט קיין באַשלוס. איך האָב נאָך פינף יאָר אין דער לופּטפּלאַט, דערנאָך וועל איך זען וואָס איך האָב צו טאָן ?

זשיזעל פּלאַצט אַרויס מיט אַ הויכן געלעכטער: — What a Coincident ! — רופּט זי אויס — אויך איך האָב פינף יאָר צו שטודירן. איין יאָר אין מיטלשול, פיר יאָר אין קאַלעדזש.

זשיוועל זעצט זיך איבער לעבן אים. זי גלעט זינע מעדאלן, צו ערשט מיט די פינגער, דערנאך מיט די ליפן. דער ריח וואָס גייט אויף פון זיין מונדיר, דערמאָנט זי אין עפעס. זי האָט שוין אַ מאָל געפילט דעם ריח. זי קאָן זיך אָבער ניט דערמאָנען וווּ. מאַכט זי צו די אויגן. פאַר איר גייט אויף אַ קינאַזאַל. אויפן עקראַן לויפט אַ בילד פון די פאַרציטיקע מאַיאָס. האַלב-נאַקעטע מענער גרייטן אַ פֿייער, מקריב צו זיין אַ קרבן צו זייער אַלטן גאָט. דער קרבן איז אַ יונגפרוי, נאָך פּמעט אַ קינד. ווייבער טאַנצן. עס פֿינקלען פּויקן. מען לייגט אַרויף דאָס מיידל אויפן ברענענדיקן שניטער-הויפּן. זי ווערט זיך ניט. דאָס האַלץ אונטער איר ברענט. דער רויך אויפן לייוונט פילט אָן זשיוועלס לונגען. זי פאַרגייט זיך אין אַ ווילדן הוסט. זי קאָן זיך ניט קאַנטראָלירן, פירט מען זי אַרויס. איצט פילט זי דעם זעלבן ריח. ער שטיקט ניט. ער פילט אָן אירע אויגן מיט אַ הייסער פליסיקייט.

— האָסט אַ בוי-פּריינד ? — פּרעגט דער מאַזשאָר.

זשיוועל קוקט אים אָן, ווי זי וואָלט נאָר וואָס צוריקגעקומען פון אַן אַנדער וועלט.

— איך וויל ניט קיין בוי-פּריינד, איך וויל אַ מאַן-פּריינד, איך וויל דיך!...

דער מאַזשאָר ענטפּערט ניט. ער נעמט איר האַנט און לייגט זי צו צו זיין ליבקער היפט.

— וואָס פילסטו, קינד ? — פּרעגט ער מיט אַן ערנסטער שטים.

— איך פיל דיך — ענטפּערט זשיוועל.

— גיין, טייער מיידל, דו פילסט ניט מיך. דו פילסט דעם פּראָטעזן.

די קאַלטע שטאַבע אייזן וואָס האַלט מיך אונטער. גיין טאַכטער, דו ווילסט ניט קיין מאַן וואָס איז פאַראַליזירט. דו ביסט יונג און איך בין אימפּאַטענט.

די פֿייערווערק וואָס האָבן זיך ערשט פאַרמאַסטן קעגן הימל, האָבן זיך ראַפּטעם אויסגעלאָשן. די פֿינקלעך און די גלעקעלעך, די פֿינפעלעך און די טרילעכלעך זענען פאַרשטומט געוואָרן. נאָר דער רויך פון די פאַרציטיקע קרבנות האָט נאָך לאַנג געשטיקט, לאַנג נאָך דעם ווי זיי האָבן זיך געזעגנט, מיטן צוואַנג זיך צו טרעפן אויפן טאַטנס לוויה...

מיט נעכטיקע און היינטיקע שכנים

מען זאגט אז ווען אן עלעפאנט דערפילט אז זיין סוף איז נאָענט, שיידט ער זיך אָפּ פון דער סטאָדע און ציט אַוועק צו אַן אָפּגעזונדערט אָרט, איבערצוענטפערן זיין נשמה צו זיין עלעפאָנטישן גאָט. דער מענטש גיט זיך אַזוי ליכט גיט אונטער. פון דעם אומפאַרמיידלעכן סוף, מאַכט ער אַן אין-סוף. ער באַרגט אויס דאָס שקיעה-גאַלד ביי די ווינטער-הימלען און באַצייכנט די עלטער ווי די גאַלדענע יאָרן.

מיט אַזאָ גאַלדענער פּערספּעקטיוו פאַר די אויגן, האָבן מײַנע לאַנג-יאַריקע שכנים פאַרקויפט זייערע הייזער, דאָס מעבל, די פוטערנע מאַנט-לען און די וואַטענע פיזשאַמעס. זיי האָבן איבערגעלאָזט די קינדער, די אייניקלעך און אַוועקגעצויגן, גיט צום עלעפאַנטס אָפּגעזונדערטקייט, נאָר צו די געדיכט באַזעצטע קאַנדאַמיניומס אין דער אייביק-זומערדי-קער פלאַרידע. דאָרט איז יעדער שווימבאַסיין אַ מין פאַנס-דע-לעאַן פאַר-יינגערונגס-קוואַל. די דזשונגל מוזיק פויקט דאָרט כסדר און פירט די גלייביקע אויף צוריק.

איך האָב ליב געהאַט מײַנע שכנים. נאָך יאָרן צוזאַמענלעבן זענען זיי געוואָרן אַ טייל פון מיין טעגלעכקייט. ביי דער שכנה פון דער רעכטער זייט הויז האָב איך זיך אויסגעלערנט צוגרייטן קעלבערנע צינגעלעך אין זיס און זויערן. אויך וויאָזוי צו באַקן אַ קעז-קוכן אָן קעז. זי איז שוין געווען אַן איינגעפונדעוועטע בעל-הביתטע מיט דערוואַקסענע קינדער, אין דער צייט ווען איך האָב ערשט אָנגעהויבן. איך בין אַרײַנגעפאַלן אין דער געגנט ווי אין אַ פּרעמד לאַנד. כאַטש דער מהלך פון גיו יאָרק קיין לאַנג-איילאַנד נעמט גיט מער ווי פון לאַנג-איילאַנד קיין גיו-יאָרק, בין איך אַהין קיינמאַל גיט דערגאַנגען. ס'האַט געמוזט קומען אַן אלמן מיט אַ גענוצט רינגל, עס אָנטון אויף מײַן פינגער, אין אַ רעגנדיקער נאַכט מיט אַרײַנזעצן אין זיין אויטאָ און מיך ברענגען אין זיין הויז, ביים ברעג ים.

מיר זענען געזעסן איינס נעבן ס'אנדערע. ער ביים רעדל, איך אין דער זייט. קיין גערייד צווישן אונדז איז ניט אָנגעגאָנגען. דער רעגן האָט געוואָשן די שוויבן, געפויקט אין דאָך. פון מאָל צו מאָל האָט אַ בליץ אויפגעריסן די נאַכט און נאָך אים אַן אויסגעצויגענער דונער.

אין הויז איז געווען פינצטער און קאַלט. דער מאַרצאווער שטורעם האָט איבערגעריסן די עלעקטרישע דראָטן. מיר האָבן זיך אויסגעטון אין דער פינצטער און אין דער פינצטער אַריין אין בעט. ס'איז געשען וואָס ס'האָט געדאַרפט געשען. נאָך דעם איז ער גלייך איינגעשלאָפן. איר בין געלעגן מיט אָפּענע אויגן, געזען ווי דער רעגן האָט זיך פאַרוואַנדלט אין אַ שניי. צווישן מיר און אים האָט גענעסטיקט יענערס שאַטן. שאַטנס זענען שוין פון לאַנג געווען מיינע בעסטע פריינד. האָב איך זיך צוגע-טוליעט צו איר און מיטן טאָג-גלייך איינגעשלאָפן.

צומאַרגנס איז דער הימל געווען אויסגעוואָשן בלוי. אַ נאַקעטער בוים האָט אַריינגעקוקט אין פענצטער. זיין שאַטן אויפן ווייסן שניי האָט פאַרנומען כמעט דעם גאַנצן הויף. פון ווייטנס האָט גערוישט דער ים. אַ ווייסער פויגל האָט זיך אָפּגעשטעלט אויף אַ נאַקעטער צווייג און באַלד ווידער אַוועקגעפלוין. וואַזוי וועל איך זיך צופאַסן צו אַזאַ אָפּע-נעם הימל, צו אַזאַ בריוונדיקן ים, האָב איך געטראַכט.

אין שטאַט האָב איך דעם הימל ניט געזען. די פענצטער פון יענער דירה האָבן געפירט צו אַ בלינדער וואַנט. בלומען און ביימער האָבן איך געקענט פון די טאַפּעטן אויף די ווענט. ווען איך האָב צום ערשטן מאָל דערזען אַ מאַיאָוע בלימל אַרויסקריכן פון אונטערן שניי, האָבן זיך מיינע אויגן אָנגעפילט מיט טרערן. איך בין אַריין אין הויז, געכאַפט אַ דעק צו באַשיצן דאָס צאַרטע געוויקסל פונעם אייז-קאַלטן ווינט. דעמאָלט איז ווי פון אונטער ד'ערד אויסגעוואַקסן מיינ שכנה פון דער לינקער זייט הויז.

„ניטע, טוט עס ניט. מיט אייער רחמנות וועט איר עס דערשטיקן. זאַרגט אייך ניט. אַט דאָס נעבעכדיקע שפּראַצל ווייסט גענוי וואָס עס טוט. עס ווייסט אַז זיין צייט איז איצט, שוין. נוצט עס דעם היינט צו באַפעסטיקן דעם מאַרגן. שניי און ווינט האַלטן עס ניט אָפּ. ניטאָ קיין צייט צו וואַרטן. די קונץ, מיינ טייערע שכנה, איז אויסצונוצן די צייט

בלומע לעמפעל

אין דער זון. די פלאנצן ווייסן עס, כאָטש זיי זענען אין שול אַרײַן ניט געגאַנגען“.

איך האָב געקוקט אויף מיין שכנה ווי אויף אַן אָפּענעם בוך, אַנגע-
פּראָפט מיט וויסן.

„שרעקט אייך ניט“, האָט זי ווייטער געזאָגט. אַ ברייטער שמייכל
האַט אָפּגעדעקט אירע געלע ציין. „איר ווילט וויסן וויאָזוי זיך צו פירן,
רעאַגירן? גייט מען אַרײַן אין סופּערמאַרקעט, טאַקע דאָרט וווּ איר
קויפט איין פעטרושקע צו פאַרבראַקן די יויך. דאָרט קאָנט איר איינהאַנד-
לען אַ גאַנצן קויבער מיט וויסן. איר דאַרפט ניט גיין צום עץ-הדעת.
פאַר איין איינציקן דאָלער קריגט איר אַ ביכעלע, וואָס לערנט אייך די
חכמות-העולם. קוועלט אייך עפעס, פאַרלוירן דעם צוטרוי צו זיך אַליין?
קויפט מען אַ ביכעלע. ווילט איר דערגיין די סודות פון אונטערן איבער-
בעט, קויפט מען אַ ביכעלע. די ביכעלעך זענען צוגעפאַסט פאַר יעדן
עלטער, אויך גרינג צו טראָגן אין קעשענע, אָדער האַנטבייטל. איר קאָנט
עס אַפילו מיטנעמען צו אַ פאַרטי. עס פעלט אַ מאָל אויס אַ בליציק
וואָרט, אַ זאַג וואָס זאָל אויסנעמען, מישט מען אויף דאָס ריכטיקע זייטל
און די ווערטער קומען אייך גלייך אין מויל אַרײַן“.

איך האָב זיך אַנגעלענט אויף מייע שכנטעס ווי אויף צוויי באַזונ-
דערע קוליעס. די עצות וואָס איינע האָט געגעבן, האָט די צווייטע צו
נישט געמאַכט. די פון דער רעכטער זייט האָט זיך מיט דער לינקער זייט
ניט פאַרטראָגן. „גייט ניט גאָך אירע דרכים“, האָט זי מיך געוואָרנט. „זי
איז אויף דער עלטער געוואָרן אַ „ליבער“. זי האָט זיך שוין באַפרייט
פון צוויי מענער. איצט וויינט זי מיט אַ דריטן אויף פּראָבע“.

להיפּוך צו דער שכנה פון לינקס, האָט די פון דער רעכטער זייט
געשפּרודלט מיט אויפריכטיקער וואָרעמקייט. זי איז געווען איינע פון די
מאַמעס וואָס זענען שטעקן געבליבן מיט אַן אייגענעווערענער ליבשאַפט
און האָבן זי ניט וווּ אויסצולאָדן. אירע קינדער זענען געפאַלן אונטער
דעם איינפלוס פון די וועגווייזער וועלכע האָבן אַרויסגעשטופּט די ייִדישע
מאַמע פון דער מאָדע. זי האָט דערפון אַ סך געליטן. איר איבערגע-
געבנקייט וואָס אירע קינדער האָבן איר צוריקגעוואָרפּן, האָט זי אומגע-
בעטענערהייט אויסגעלאָדן אויף מיר.

ווען איך בין געוואָרן אַ מאַמע, האָט די שכנה פון דער רעכטער זייט עס אָנגענומען פֿאַר אַ פֿערזענלעכן נצחון. מיט יאָרן שפּעטער ווען איך האָב זיך געגט, האָט די שכנה פון לינקס מיך הילכיק אַפּלאַדירט. „ענדלעך האָט איר אײַנגעזען אַז אַ פֿרוי איז גיט קיין סלוי אײַנגעמאַכטס אָנגעגרייט פֿאַר די מענער צו נאַשן. נישקשה, היינט קאַנען מיר זיך פֿאַרגינען אַליין אַ נאַש צו טון און גיט מורא האָבן פֿאַר דער עפענט־לעכער מײַנונג.“

איך האָב נאָך אַלץ געשלונגען די פֿאַפּולערע קעשענע־ביכעלעך. איך האָב געזוכט אַ וועג צו ווערן אַ מאַריאַ קאַלאַס, אַ גאַלדע מאיר, אַ באַרבאַראַ וואַלטערס. איך האָב אַזוי לאַנג געזוכט אין פרעמדע גערטנער, ביז איך האָב זיך אָנגעשטויסן אויף אַן אײַגענעם קוואַל. אַ זאַפּאַס פון וועלכן איך האָב פֿריער גענוצט, האָט מיט אַ מאַל גענומען קוועלן. פֿאַרשטויסענע שאַטנס האָבן אָנגענומען פֿאַרעם און זיך געשטעלט אויף אַ פֿעדעסטאַל קעגן דער זון. איך האָב אויסגעליידיקט די קעשענעס פון די פֿאַפּולערע ביכעלעך, פון די פֿירער און פֿאַרפֿירער און אָנגעהויבן טרויען מיין אײַגענעם באַדאַרף. מיין פֿריי געלאָזטע פֿאַנטאַזיע האָט געמאַלן בילדער פֿאַר מיר, רעטענישן וואָס האָבן זיך געלאָזט טײַטשן און פֿאַרטייטשן. זיי זענען געקומען צו מיר אונטער פֿאַרשיידענע מאַסקעס, ווי זיי וואַלטן מיך וועלן אויספרוון צי בין איך בכוח צו שטיין אויף די אײַגענע פֿיס.

מײַנע שכנים האָבן זיך געזעגנט און אַוועקגעצויגן. יונגע מענטשן האָבן אָנגעפֿילט די אויסגעליידיקטע הייזער. איך בין גיט אַנטקעגן גע־גאַנגען מײַנע נייע שכנים מיט היימיש געבאַקענע ראַגעלעך, ווי מיין פֿרײַערדיקע שכנה האָט עס פֿאַר מיר געטון. איך האָב גיט געקאַנט און אויך גיט געוואַלט. איך האָב אײַנגעזען אַז פון ווייטנס זענען מיר מענטשן נעענטער.

דאָס הייז פון דער רעכטער זייט האָט איצט פֿאַרנומען אַ יונגערמאַן מיט באַרד און פֿאות. פון אונטער זײַן מאַרינאַרקע האָבן זיך געבאַמבלט ווייסע ציצית. איידער ער האָט אַרײַנגעפֿירט זײַן הויזגעזינד אין דער נייער היים אַרײַן, האָט ער אַרומגעצוימט דאָס הייז מיט אַ זעקס־פּוסיקן פֿאַרקן. דערמיט האָט ער ווי געוויזן דער דרויסנדיקער וועלט, אַז זײַן

הויו איז זיין פריוואטער פאלאץ. ערשט נאכדעם ווי דער פלויט איז שוין געשטאנען א באפעסטיקטער, האָט ער געבראכט צו פירן זיין ווייב מיט דריי קליינע קינדערלעך; און ווי מיר האָט זיך געדאכט — מיט א פערטן אונטערוועגנס. איך האָב זיי אָפטמאָל געזען אַרײַנגיין און אַרויסגיין פון זייער שעווראָלעט. די ייִנגעלעך מיט יאַרמלקעלעך, פּאַהלעך און ציצית. די מאַמע מיט אַ טיכל אויפן קאַפּ און מיט אַ מיידעלע בײַ דער האַנט.

דער שכן פון לינקס איז געווען אַ הויכער, אַ דאַרער, אַ קנאַכיק פנים און בלאַנדע האַר. ער האָט אויסגעהאַקט די אַלטע ביימער, צעאַקערט די ערד און פאַרזעצט גרינוואַרג פון אַלע מינים. צווישן די גרינסן האָט זיך אַרומגעדרײט אַ האָן און אַ ווייסע הון. דער ווייסער קאַליר האָט זיך געוואָרפן אין די אויגן. סײַ ער, סײַ זײַן ווייב האָבן זיך געקליידט אין ווייסן. בעת ער האָט געאַרבעט אין גאַרטן, האָט ער געטראָגן אַ ווייסן כאַלאַט, אַרומ-געגאַרטלט מיט אַ שטריק. לאַנגע בלאַנדע פאַטליעס האָבן פאַרשטעלט זײַן פנים. זײַן ווייבל, אַ קלייניקע, אַ שוואַרץ-האַריקע, איז אַרומגעלאַפן באַרוועס, אַנגעטון און אַ לאַנגן ווייסן שלאַפּראַק.

ס'איז געווען קאַנטיק, אַז דער ווייסער קאַליר האָט אַ שייכות מיט עפעס אַ קולט. די פּרײַנד וואָס זענען געקומען צו זייער הונכת-הבית, האָבן זיך געקליידט פונקט ווי זיי: סאַנדאַלן אויף די נאַקעטע פיס. די ווייבער באַצירט מיט לאַנגע עקזאָטישע אויערינגען, בראַגזלעטן אויף הענט און פיס. ווען די געסט האָבן זיך אויסגעזעצט אויפן דיל, האָבן איך אויך אַזוי געטון. די פיס אונטער זיך. די הענט אין שוים. די מעדי-טאַציע האָט זיך פאַרצויגן ביז אין דער נאַכט אַרײַן. איך האָב זיך אַפילו געפרוווט קאַנצענטרירן און בשום-אופן ניט געקאַנט אַנכאַפן דעם מיסטע-ריעזן פאַדעם וואָס האָט זיי פאַראייניקט אין אַ מין הינערפּלעט.

איך האָב די שכנים פון ביידע זײַטן הויו פאַרבעטן אויף כיבוד. די פון דער לינקער זײַט הויו אַפּצוצאַלן אַ חוב, די פון דער רעכטער זײַט, אַלס זשעסט פון גוטן ווילן. איך האָב באַלד נישט דערוואַרט אַז דאָס חסידישע פאַר פּאַלק זאָל אַננעמען מײַן פאַרבעטונג. אַזוי איז עס טאַקע געווען. איך האָב זיי פאַרויכערט אַז איך פאַרשטיי. איך אַליין האָב אויך אַמאָל אַפּגעהיטן כשרות. די שכנים האָבן דאַרויף ניט געענטפּערט. די קינדערלעך אַרום זיי האָבן געקוקט אויף מיר מיט צעשניטע אויגן.

בין איך אוועק און איינגעהאנדלט בארטאָנס פשר לפסח שאַקאלאָד-מצות און זיי אָפגעשיקט מיט דער פּאַסט דירעקט צו די קינדער.

א יינגעלע מיט רויטינקע פּאהלעך, א ווייס-בלוי יאַרמיקל אויפן שפיץ קאַפּ, איז געקומען מיר דאַנקען. ער האָט אויסגעברייטעט דעם דאַנק אין ריינעם מאַמע-לשון, זיס און באַטעמט ווי די כשרע שאַקאלאָדקעלעך. „וואָס איז דיין נאַמען, יינגעלע?“ האָב איך געפרעגט. „יענקעלע“, האָט ער געענטפערט. „און ווי אַלט איז יענקעלע?“ „פינעף“, האָט ער אַ זינג געטון און שוין געוואַלט אַנטלויפן. זיין יידיש האָט מיך דורכגענומען, אויפגעוועקט אין מיר אַ בענקעניש נאָך פאַרשטומטע יידישע קינדער-לעך וועלכע לעבן בלויז אין זכרון.

„שטיי נאָך אַ וויילע, יענקעלע“, האָב איך געבעטן, און בעת מעשה אַנגערירט זיין גאַלדן רויט פּאהלע. „איך קאָן ניט“, ענטפערט יענקעלע. „איך דאַרף גיין מיט מיין טאַטן דאווענען מינחה“. — „וואָס איילסטו זיך, ס'איז נאָך פרי?“ — „דער טאַטע האָט געזאָגט איך זאָל באלד אַהיים קומען. מיר פאַרן קיין ברוקלין, צום רבין זאָל לעבן“.

אַזא געזאָנג האָט אַפילו מיין מאַיאָווע ריטשקעלע ניט געוונגען. איך האָב אים אַרויסבאַגלייט און נאָכגעקוקט ביז ער איז פאַרשווונדן הינטערן פּלוט. עס האָבן מיך מער ניט געאַרט די אָפגעצוימטע שטאַכעטן. איך האָב געזען רויט-בערדיקע ייִדן טאַנצן הינטער געטאַ-מויערן מיט ספּריי-תורות אין די הענט. אויף יענער זייט וואָנט האָבן געהאַווקעט הינט, זיי זענען אַנגעגאַנגען מיטן טאַנץ, ניט מפּסיק געווען אין דעם עם-קשה-עורפדיקן ריקוד, וואָס האָט צונישט געמאַכט די שרעק פאַרן טויט.

די שכנים פון דער לינקער זייט זענען געקומען צו מיין מסיבה. איך האָב זיי אויפגענומען מיט פּסחדיקע לאַטקעס, ניס און וויין. איידער דער בלוי-אויגיקער יונגערמאַן האָט זיך צוגערירט צו די לאַטקעס, האָט אים זיין חנעוודיק ווייבל דערקלערט, אַז דאָס איז אַ טראַדיציאָנעל, יידיש מאַכל, ריין פון פלייש.

„איר זענט אַ וועגעטעריאַנער?“ האָב איך געפרעגט. „גיין, איך בין ניט קיין וועגעטעריאַנער איך בין וואָס מ'קאָן אַנרופן אַ פּראַטעסטירער“. — „אויב איר זענט ניט קיין וועגעטעריאַנער, טאָ קעגן וועמען פּראַ-טעסירט איר?“

בלומע לעמפעל

„איך פראָטעסטיר קעגן דעם סיסטעם וואָס האָט זיך גענומען דאָס רעכט צו פאַבריצירן פלייש עלעהיי פאַרד פראָדוצירט אויטאָמאָבילן. הינער זענען ניט געמאַכט פון שטאַל. דאָס זענען לעבעדיקע ברואים ווי איך און דו. זיי זענען ניט קיין טעכנישע דערפינדונג. דער מענטש האָט ניט קיין רעכט זיי צו פאַרשפאַרן אין אייזערנע שטייגן, אויסברען זייערע אייער אונטער עלעקטרישע לאַמפּן. איך עס ניט קיין הון וואָס האָט קיינמאָל די זון ניט געזען, פון גאַטס דרויסן ניט גענאָסן, ניט געפילט די ערד אונטער די פיס, ניין איך בין ניט קיין וועגעטעריאַנער. איך עס פלייש פון מיין אייגענער ביקס“.

„דאָס מעג מען זאָן?“

„איך ווייס נישט צי מ'מעג, ס'איז אָבער נאַטירלעך. די ווילדע קאַטש-קע וואָס איך שייס אַראָפּ, קומט ניט פון קיין אינקובאַטאָר. זי קאָן די באַדינגונגען פון לעבן. זי קאָן די געפאַרן וואָס לוייערן אויף איר. זי ווייסט די שפּיל פון כוח קעגן כוח, פון אַנגרייפער און פאַרטיידיקער. די הינער דאַקענן זענען ווי מענטשן אין קאַנצענטראַציע-לאַגערן, איר פאַרשטייט וואָס איך מיין?“

„עס טייערער“, רופט זיך אָן דאָס ווייבל. די לאַטקעס ווערן קאַלט. מיין מוטער פלעגט סערווירן די לאַטקעס מיט עפל-צימעס“.

„ווי האָט איר זיך דערצויגן?“ האָב איך געפרעגט, ניט אין גאַנצן פריי פון הינטערגעדאַנקען.

„אין סאַן-פראַנציסקאָ“. האָט זי געענטפערט.

„אייערע עלטערן ווינען דאָרט?“ האָב איך ווייטער געפאַרשט.

„יא, וואָס ווייטער אַלץ בעסער“.

„פאַרוואָס עפעס?“

„דאָס איז אַ לאַנגע געשיכטע. זינט איך ווין מיט אים“, זי האָט קאַקעטיש אַ שמיכל געטון צו איר מאַן, „ווילן זיי פון מיר ניט הערן. מיין פאַטער האָט זיך געזעצט שיבעה נאָך מיר. פאַר זיי בין איך טויט“. איך האָב באַטראַכט דאָס דראַבניקע ווייבעלע, אַזוי קינדיש אומ-שולדיק: ראַזעווע ליפעלעך, אַ פאַרריסן בעול, מילדע אויגן. מיר איז געקומען אויפן געדאַנק, אַז אַזעלכע יונגפרויען האָט מען פאַרצייטנס אויפגעבראַכט ווי אַ קרבן פאַר די שטיינערנע אָפגעטער.

דאס דראבניקע וויבעלע איז געווארן מיין אפטער גאסט. זי האט ניט געווארט איך זאל זי פארבעטן. דאס שולדגעפיל קעגן אירע עלטערן האט געדריקט אויף איר געמיט, זי האט מיר דערציילט אז זי האט שוין צוויי מאל געמפילט. איצט שוואנגערט זי ווידער. זי איז איבערצייגט, אז איר מוטערס הארבע קללות גייען איר נאך. אויך דער דאקטער האלט, אז דאס מפילן איז מער פסיכאלאגיש, איידער פיזישע שוואכקייט. איר מאן גלייבט ניט אין דאקטוירים. זי זעט דעם דאקטער בשתיקה.

איך האב איר געוואלט זאגן, אז סודות צווישן מאן און ווייב ברענגען ניט קיין גליקלעכע צוקונפט. דאס קליינע וויבעלע מיט די טיפע חן-גריבלעך, האט ווי געלייענט מיניגע געדאנקען. זי האט זיך ביטער צעוויינט. „איך בין אליין אויף דער וועלט“, האט זי געכליפעט. „צוריק-גיין אהיים קאן איך ניט. מיין מאן איז בעצם א גוטער מענטש. ער האט מיך ליב, אויף זיין אייגענעם אופן, ער גלייבט אין דער ביבל, אין אלטן ווי אויך אין ניעם טעסטאמענט. ער האט זיך זיינע שגעונות, ער רופט עס פרינציפן. קוים טו איך עפעס וואס אין היפוך צו זיין פרינציפ, מאכט ער מיך שטיין אין א ווינקל, מיטן פנים צו דער וואנט. א גאנצע שעה צייט מוז איך אזוי שטיין, שטום ווי א סטאטוע. שפעטער האט ער חרטה. ער פאלט צו מיניע פיס און שווערט אז איך בין א הייליקע“.

אירע מילדע טרויעריקע אויגן קוקן אויף מיר מיט געבעט. איך קאן איר ניט אנטקעגן קומען מיט דעם וואס זי דארף, דריי איך אויס דעם שמועס צוריק צו איר שוואנגערן. „ווי ווייט זענט איר שוין פארגאנגען?“ פרעג איך. „דער פערטער חודש“, ענטפערט זי.

לויט איר אויפגעווענעם בויד, פאסט איר מער צו זיין אין ניינטן. אפשר טראגט זי גאר א צווילינג? „ווי איז איינער יידישער נאמען?“ פרעג איך אומגעריכט פאר זיך אליין. זי קוקט מיך אן מיט חשד. איך וואלט וועלן צוריקקאפן דאס געפרעגטע. איך ווארט מיט שרעק אויף אן ענטפער, און ווייל איך ווארט ווערט מיר קלאר פארוואס איך שרעק מיך. איך האב מורא זי זאל ניט זאגן רבקה... מיין מוטערס נאמען. דאס קליינע וויבעלע טראכט א וויילע. ניין, זי זאגט ניט רבקה, זי זאגט רעבעקא!

מיין פאנטאזיע פארפירט מיך אפט אין ריווקאלישע השערות. דא אנומלט איז געקומען צו מיר א ווייטע קרובה, אן איבערגעלעבטע פון

בלומע לעמפעל

היטלערס גיהנום. מיר זענען געזעסן אויף דער וועראַנדע, געשמעסט ביט דווקא פון יענע ווילדע צייטן. זי האָט מיר דערציילט אַז זי שטייט אין שידוכים. מיר האָבן געשפּאַסט, געלאַכט. פּלוצים פּאַלט מיר אייַן אַז עס זיצט פאַר מיר אַ מת.

אַרום אונדז אַ שפּעט־זומערדיקע פּאַרטאַיעטקייט. דער טומאַן וואָס איז געהאַנגען אין דער לופטן האָט זיך מיט אַ מאָל אויפגעלייזט און אַנטפּלעקט אַ טיף בלויען הימל. די בלעטער אויף די ביימער האָבן זיך ניט גערירט. אַ נאַקעטע זון האָט זיך געטובלט אין ים. אַ שפּאַנונג פון אומבאַשטימטער דערוואַרטונג איז געהאַנגען אין דער לופט. מיין קרובהס רייך זענען געקומען צו מיר ווי פון ווייטנס. איך וויל זיך באַפּרייען פון דער ווילדער זענונג, לויף איך אַריין אין שטוב, נעם אַ טרונק וואַסער, נאָר די זענונג טרעט ניט אָפּ. צווישן די בילדער אויף די ווענט קומט מיר אַנטקעגן איר שאַטן. איך קער זיך אום צו דער וועראַנדע. מיין קרובה שמירט זיך די ליפּן. פון אונטער איר בלאַנדן פאַרוק, שאַרט זיך אַפּיר אַ נאַקעטער שאַרבן. איך מייד אויס צו קוקן איר אין די אויגן. איך האָב מורא פאַר דעם בליק וואָס האָט אַרויסגערופן די זענונג. מיט צוויי וואַכן שפּעטער איז מיין קרובה געשטאַרבן.

ניט אַלע מאָל גיב איך זיך אונטער מיניע זענונגען. קוים פיל איך אַז זיי נעמען די אויבערהאַנט, לויף איך אַראָפּ צום ים. דער ים איז שטענדיק אַנגעברייט צו באַרזיקן כאַאָטישע רעיונות. ער איז אי מיסטיש, אי רעאַליסטיש. איך האָב דרך ארץ פאַר אים. ער, וואָס איז געשטאַנען בני מעשה-בראשית, ווייסט אַז מיר האָבן קיין ברירה ניט. זיך איך און קוק, קוק אַזוי לאַנג ביז די אויגן פאַלן מיר צו. און אַזוי מיט פאַרמאַכטע אויגן זאָג איך אַמאָן אויף דעם וואָס איך ווייס און נאָך מער אויף דעם וואָס איך ווייס... וואָס שייך מיין שכנה רבקה-רעבקה, איז מיין השערה געבליבן הענגען אין דער לופט. זיי זענען אַוועק אָן אַ זיי געזונט. באַלד נאָך יום-כּפור האָט דאָס קלאַפּן פון האַמער איבער מיין שכנס פּלויט מיך אויפגעוועקט. עס איז צו מיר דערגאַנגען די פּרייד פון די קינדער בעת זייער טאַטע האָט אויפגעשטעלט די סוכה. איך בין געשטאַ- נען ביים פענצטער און געזען ווי די סוכה וואַקסט, ביז זי וואַקסט אַריבער דעם פּלויט. איך האָב געקוקט אויפן סכך באַלויכטן פון אינווייניק. דאָס

געזאנג פון זמירות איז אריין אין מיין צימער, און מיט אים מיין טאטנס געשטאלט אליין אין דער סוכה, ביים פאררעגנטן טיש, קוקט אריין אין מחזור און זופט די קאלטע יוד. דער ווינט רייסט דעם סכך, און דער רעגן טריפט, טראָפּ נאָך טראָפּ. איך טראָג אים צו דאָס עסן און לויף צוריק אין שטוב אַרײַן...

אין הויז איז וואָרעם. די פענצטער זענען פאַרהאַנגען. דאָס בילד פון די הינט האָבן דאָ קיין שליטה ניט. אין די פריש געשניערטע מעשענע לייכטער ברענען ליכט. מיין פנים קוקט צו מיר ארויס — אַ געפאַנגענע פרינצעסן אין אַ פרייזמע ליכט. איך קוק אויף דעם פנים וואָס כפלט זיך כסדר, קוק אזוי לאַנג ביז די ליכט צאַנקען אויס.

אין בעט מיט פאַרמאַכטע אויגן קוקט דאָס בילד צוריק צו מיר. דער שטח אויף וועלכן איך זע זיך, איז אומבאַגרענעצט. איך פלי אָן פליגל און פאַל ניט אַראָפּ. פאַר מיר — אַ רעגן-בויגן. אַזויפיל צוואַנג אין זיין קרייז. ער נעמט מיך אַרום מיט דעם פיל קאַלירטן מאַנטל פון ביבלישן בעל-חלום, אויסער צייט און אויסער אַרט.

צומאַרגנס איז דער טאָג אַ זוניקער. דורך דעם שיטערן סכך ציען זיילן זון-שטויב. זיי שימערירן ווי דער ביינאַכטיקער רעגן-בויגן. די הינט שווינגן. מיין גרויסער ברודער מיט זיינע חברים פולן אָן די סוכה. זיי קנאַקן ניס און זינגען נייע לידער. זיי באַזינגען דעם סיסטעם וואָס זאַגט צו צו פאַרטיילן גאַטס גיטער צווישן אַלע מענטשן-קינדער גלייך אויף גלייך. מענטש קעגן מענטש וועט מער ניט פירן קיין מלחמה. פרייהייט. גלייכהייט און ברודערלעכקייט וועט זיך אויספרייטן איבערן ערד-קיילעך ווי אַ באַשיצנדיקער דאָך.

מיר איז שווער געווען צו באַנעמען אַ ברודערלעכקייט מיט איוואַ-נען, וואָס שטייט און לאַכט ווען זיין הונט בייסט אויס אַ לעבעדיק שטיק פלייש ביי אַ יידיש קינד. איך פיל אַז דער סאַרט ליד פאַסט ניט אַריין אין דער אַטמאָספער פון אַ סוכה. אַזעלכע לידער באַלאַנגען אויף אַ קעסטל אין מיטן מאַרק, אויף אַן אויספלוג אין וואַלד, אַדער אויף אַ דעמאָנסטראַציע דעם ערשטן מאַי. דאָ, ביי דעם טיש ווי מ'מאַכט קידוש איבער ראָזשינקע-ווייץ, וווּ מזופט יויך געמישט מיט רעגן, פאַסטן זיך זמירות בעסער.

איצט קומען די זמירות צו מיר פון דרויסן. קיין הינט בילן ניט. און אפילו ווען יא. איז עס ערגעץ ווייט אין די וויסטע מיטבריות, פון וואנען נאָר אַן עוקץ פון אַפּקלאַנג גרייכט אונדז דאָ, אין גאַלדענעם לאַנד. דערנאָך טראַכט איד, אַז טראַכטן איז אַ חולאַת, אַ פאַרשלעפטע קרענק וואָס גייט איבער פון דור צו דור. צו וואָס טראַכטן, ווען אַלץ איז פאַרויסבאַשטימט. סײַ ווי ווערט דאָס נייע אַלט און דאָס אַלטע באַנייט זיך ווידער. אַ פאַרכישופטער קרייז אָן פענצטער, אָן טירן, אָן אַ דאָך און אָן אַ דנאָ.

איד האָב זיך דערשראָקן פאַר מיין דרויסנדיקן אַרײַנבליק אין לעבן; פאַר מיין וויסן און ניט וויסן. ווער האָט מיך אַפּגעטיילט פון דער סטאַדע און צווינגט מיך צו גיין אויפן עלעפאַנטס וועגן? איד בין אַראָפּ פון בעט און שטיין געבליבן ביים פענצטער. לכתחילה האָב איד גאַרניט געזען. נאָר ווען דאָס אויג האָט זיך צוגעוויינט צו דער פינצטערניש — האָב איד דערזען דעם מאַרגנשטערן. ער האָט זיך אַראָפּגעלאָזט נידעריק איבער דער סוכה און באַלד דאַרויף זיך צוריק אויפגעהויבן. אַ מין קאַס-מישע שרעק איז מיך באַפאַלן. האָב איד צוגעדעקט מייע אױגן מיט דער פלאַך פון מייע הענט, ווי מיין מאַמע האָט עס געטון בעת ליכט-בענטשן. איד ווייס ניט ווי לאַנג איד בין אַזוי געשטאַנען. ווען איד האָב זיך צוריקגעקערט צו דער פינצטערניש, האָב איד פאַרנומען משה נאַדירס לעצטן געבעט: „זאָג מיר גאָט, יאָ צי ניין / צי וועסטו מיר אַנטקעגן ניין?“

די זיצערקע אויף דער זיבעטער עוועניו

זי איז געזעסן אויפן צעמענטענעם דיל; אן אינדזעלע אין מיטן ברוינדיקן קאך ארום דער פענסילוועניע-באן-סטאנציע אין ניו-יאָרק. דער טומל אַרום איר האָט זי ניט אָנגערירט. זי איז געזעסן אויף איר גומע-קישעלע, אָן אָפגעשיידטע, אַ באַפעסטיקטע אין איר פּריואַטער איזאָלירט-קייט. אַ פּלאַסטיק-זעקל אָנגעפילט מיט שמאַטעס איז געשטאַנען אָפּן ביי אירע פּיס. צווישן די שמאַטעס האָבן זיך געוואַלגערט קוואַטערס, ניקלס, פעניס. דאָס קליינגעלט האָט געקלעפט צו אויסגעשפיגענער קינגומע, שאַלעכץ פון פּאַמעראַנצן, פענעצלעך ברויט, טשאַקאַלאַד, שפּיצלעך פון אויסגעברענטע פּאַפּיראַסן.

די אָפגעשיידטע זיצערקע אין מיטן קאַכיקן ים, האָט ניט רעאַגירט אויף די געשאַנקען פון דורכגייערס, זי האָט אָנגענומען די קוואַטערס, די פעניס, די שאַלעכץ פון פּאַמעראַנצן מיט דער זעלבער אַפּאַטישער מינע, וואָס זי האָט אַדאַפּטירט — און מער קיין מאָל ניט געבייטן.

פון אונטער איר ברייטן הוט האָט מען איר פנים ניט געזען. דערצו האָט זי נאָך געהאַלטן דעם קאַפּ אַראָפּגעלאָזט. סײַ זומער, סײַ ווינטער האָט זי געטראָגן דעם זעלבן גאַרניטער: אַ סוועטער אויף אַ סוועטער, אָן אָפגעריבענע פעלעריגע, ברייטע, שוואַרצע הויזן און לאַטשן אָן זאַקן. פון אונטער איר הוט האָבן שוואַרצע, גיט-אויסגעקעמטע האָר, האַלב אָפּגעדעקט, האַלב צוגעדעקט אירע לאַנגע אויעררינגען, וואָס האָבן גע-בליצט מיט דער רעגלמאַסיקייט פון אַ שיינטורעם אין מיטן ים.

איך ווייס ניט ווען און פאַר וואָס איך האָב זיך צוגעוויינט אַרייַן צוואַרפן אַ מטבע צו איר אין קאַשיק. נוצנדיק די לאַנג-איילאנד-באַג-ליניע צו און פון דער אַרבעט, איז די געווינהייט מיט דער צײַט געוואָרן אַ באַדערפעניש. טייל מאָל, ווען איך בין אין איילעניש פאַרבייגעלאָפּן צו כאַפּן מיין באַן אין צײַט, האָט עס מיך שפּעטער פאַרדראָסן, למאַי איך האָב ניט געהאַלטן די מטבע גרייט אין איר זאַק אַרייַנצוואַרפן.

איך האָב זיך קיין מאָל ניט אָפגעשטעלט צו פאַרפירן אַ שמועס מיט איר, שוין דערפאַר וואָס איך האָב געגלייבט און גלייב נאָך אַלץ, אַז ווען איין מענטש רעדט צום צווייטן פון אויבן אַראָפּ, איז עס אַ באַליידיג-קונג. זיך צוזעצן לעבן איר אויפן נאַקעטן דיל, האָב איך קיין קוראָזש ניט געהאַט...

איין מאָל האָב איך זי יאָ באַגעגנט אויג אויף אויג אין פרויען-טואַלעט, טאַקע פון דער פענסילוועניע-באַסטאַנציע. ס'איז געווען אַ שטור-מישער נאַכמיטאַג. אַ פריער דעצעמבער-שניי געמישט מיט רעגן, שאַרף ווי גלאַז, האָט מיט געוואַלט זי אויפגעהויבן פון איר זיצאַרט און זי אַרבייטעריבן אין דער לוקסוריעזער אַטמאָספערע פון שתנה און פאַרפום. זי איז געזעסן אין אַ ווינקל ביי דער וואַנט, איר פאַרמעגן ביי אירע פיס. איך האָב באַמערקט אַז איר פעלערינע האָט געהאַט אַ נייעם ריס אין רעכטן אַרבל. איך האָב זיך דערנענטערט צו איר, זיך היימיש אַוועק-געזעצט אויף דער באַנק, וווּ זי איז געזעסן. נאָך אַ לאַנגער וויללע פון אַנגעצויגענעם שווייגן, האָב איך זי געפרעגט, צי זי וואַלט ניט וועלן פאַרבייטן איר פעלערינע אויף אַ וואַרעמען ווינטער-מאַנטל, וואָס מיין פאַרשטאַרבענע מוטער האָט איבערגעלאָזט. איך האָב איר פאַרזיכערט, אַז דער מאַנטל וועט איר פאַסטן, ווילל זי זעט מיר אויס צו זיין פונקט מיין מאַמעס מאַס.

זי האָט אַראָפגעלאָזט דעם קאַפּ נידעריקער ווי איר טבע, אַזוי אַז אירע אויעררינגען האָבן אַנגערירט אירע אַקסלען. זי האָט מיר געענט-פערט מיט אַ קול, וואָס איז מיר פאַרגעקומען היימיש, באַקאַנט — און פרעמד פון דעם מויל פון וועלכן ס'איז אַרויסגעקומען. „ניין, ניין!“ האָט זי געזאָגט, ווי זי וואַלט גערעדט צו די לאַטשן, ניט צו מיר. „מיט דער פעלערינע וועל איך מיך מער ניט שיידין. זי איז גענוג גוט פאַר מיר. זי האָט מיר געדינט אין פרייד און אין לייד — זי וועט מיר שוין אַזוי דינען ביז אין גרוב אַרײַן“.

איך האָב זיך אָפגעשטעלט פאַרן שפיגל און געזען ווי זי קוקט מיר נאָך מיט דער זעלבער געגנבעטער נייגער, ווי איך קוק אויף איר. איך קאָן נישט זאָגן, אַז איך האָב די זיצערין מיט אירע זעקלעך יעדן טאַג געזען, אַדער אפילו געטראַכט פון איר. נאָר ווען איר פער-

זענלעכקייט איז צופעליק אויפגעגאנגען אין מיין דמיון, האָב איך עפעס ווי אומבאַווסטיגיק גענומען צוטראַכטן פאַר איר אויסטערלישע געשאַנ-קען: פעדערן פון דעם פויגל וואָס באַהאַלט דעם קאַפּ אין זאַמד. בוקעטן פון מיַדבר-בלומען, מיַניאַטור-מושלען, יעדע מושל אַ טורעם געבויט מיט דער פּוונה צו גרייכן דעם הימל. איך האָב מיט די בלומען באַצירט איר הוט. אויף איר האַלדז האָב איך אויפגעהאַנגען בלוטרויטע קאַראַלן, די וואָס ציען זייער ייַחוס פונעם דנאָ פון ים. איך האָב אויסגעטרוימט פאַר איר אַ האַניק-לעקער, ווי מיין מאַמע פלעגט מאַכן, אַ שטרודל געווירצט מיט ייַדישן טעם. איך וואַרף איר אונטער די מתנות אין געדאַנק, פאַר-שטייט זיך, דעמאָלט ווען די זיצערקע האַלט די אויגן פאַרמאַכט. איך בין בייַ מיר זיכער, אַז ווען זי וועט עפענען די אויגן, וועט זי טראַכטן, אַז דער מלאַך אויף וועלכן זי וואַרט — האָט זיך באַוווּן צו איר...

אַזוי האָב איך פאַנטאַזירט, נאָר ווייַטער פון מיין פאַנטאַזיע בין איך ניט געגאַנגען. עס זענען אַוועק טעג און חדשים, זי איז נאָך אַלץ געזעסן אויפן זעלבן אָרט, אין זעלבן הולד. זומער און ווינטער, ווי זי וואַלט געווען באַשאַנקען מיט אַן אינעווייניקסטער טעמפּעראַטור, איבער וועלכער דער וועטער האָט קיין שליטה ניט. אַזאַ איַנגעזעסענע באַשטענדיקייט איז זי געווען אין מיין געדאַנק, אַז איך האָב זי דערוואַרט צו זען צו יעדער צייַט פון טאָג, אַדער אַפילו פון דער נאַכט, עלעהיי די לייבן בייַ דער שטאַטישער ביבליאָטעק.

דעם טאָג, ווען איך האָב פאַרענדיקט דעם לערנקורס און גענומען וואַקאַציע פאַרן זומער, האָב איך יאָ אַ טראַכט געטון, אַז עס וואַלט געווען ניט מער ווי רעכט, זי מיט עפעס מהגה צו זיין. אַזוי טראַכטנדיק, בין איך צוגעקומען צו דער פיר און דרייַסיקסטער גאַס און זיבעטער עוועניו. גראַד יענעם טאָג איז פאַרגעקומען אַ קאַנצערט פון אַ באַרימטער גרופע ראַק-זינגער. די פענסילוועניע-באַנסטאַנציע איז געווען פאַרפלייצט מיט יוגנטלעכע. בילעטן צום קאַנצערט האָט מען שוין בייַ דער קאַסע ניט געקריגן. ס'איז אַנגעגאַנגען אַ מין שוואַרצער מאַרק. מ'האַט געקויפט און פאַרקויפט בילעטן צו פאַנטאַסטישע פרייזן. דער געדראַנג איז געווען אין-לשער, פאַליציי אויף פערד האָבן געקרייזט אַרום דער צעהיטצטער יוגנט. איך האָב זיך קוים דורכגעשטופט צום אַרייַנגאַנג, וואָס פירט צו

דער לאנג-איילאַנד-באַן. פלוצעם איז אָנגעלאָפּן אַן אַמבולאַנס. סאַניטאַרן פון דער גיכער הילף האָבן מיר פאַרשטעלט דעם וועג. איך האָב זיך געשטעלט אויף די שפיץ פינגער, זיך אָנגעשטרענגט צו זען, ווער עס איז געשעדיקט? פלוצעם האָב איך אויפגעציטערט. ס'האַט זיך פאַרשפּרייט אַ קלאַנג, אַז עמעץ האָט עמעצן פון די שטיגן אַרונטערגעוואָרפּן. איך האָב גלייך דערפילט, אַז דאָס איז זי. אין זעלבן אויגנבליק האָב איך זי דערזען אויפן טראַגבעטל, אַ צעבלוטיקטע, אַ צעקרעלטע. דער הוט אירער אויף דר'ערד, די האָר צעפלאַשעט, איבערן פנים, איבער די אויגן. איך האָב אַ כאַפּ געטון איר הוט, אירע זיבן טאַרבעס און בין אַריין מיט איר אין אַמבולאַנס. דער פאַראַמעדיק האָט צעקגעפּלט אירע סוועטערס, אָנטבלויזט אירע בריסט. צווישן די בריסט האָט גערוט אַ גאַלדענער מעדאַליאַן. אויף דעם מעדאַליאַן — דער אויסגראַווירטער נאַמען: ראָזאַ שאַפּיראַ-סקאַט.

דער נאַמען שאַפּיראַ האָט ווי אַ פּלאַם מיך אַרומגעכאַפּט. מיין מוטערס מיידלישער נאַמען איז געווען שאַפּיראַ. ס'איז נישט מער ווי אַן אינציי-דענט, האָב איך זיך אַליין געפרוּווט איינרעדן. שאַפּיראַ איז אַ פּאַפּולערער נאַמען. פאַר וואָס זאָל איך זוכן דעם נעכטיקן טאַג?

נאָך אַ לאַנגן טאַג פון שפּאַנונג, האָט די נאַכט אויסגעשפּרייט פאַר מיר אַ נעץ קאַשמאַרן. איך בין אַרויס פון איין סכּנה און אַריין אין אַ צווייטער. נאָך מיר האָבן זיך געיאָגט פּאַליציי אויף פּערד. מחנות פּלע-דערמיין זענען מיך באַפּאַלן, זיך פאַרפלאַנטערט אין מיניע האָר. און זי, די זיצערין מיט די זיבן פּעקלעך אַרום איר, טייטלט מיט פאַרבלוטיקטע פינגער אויף מיר. „זי, זי, זי איז די שולדיקע!“ איך וועק זיך איבער און דרימל ווידער אַיין.

דאָס מאָל קומט מיין מאַמע מיר צו חלום. זי שטייט ביי דער טיר, דערוועגט זיך ניט די שוועל אַריבערצוטערעטן. זי ווייסט, אַז איך האָב מורא פאַר איר בלויזען פנים, פאַר די שערבלעך אויף אירע אויגן, פאַר אירע ווינסע תּכריכים — ציט זי זיך צוריק. „בלויז מיט מיר, מאַמע!“ שרייט איך מיט אַ געליימטער צונג, אַזוי ביז אין פרעזן טאַג אַריין. ערשט ווען די זומער-פּייגל, וואָס נעסטקען אין מיין בוים, האָבן מיך אויפגע-וועקט, האָב איך פאַרגעסן אין אַלע בייזע חלומות.

דער זומער איז אוועק גיכער ווי איד האָב געוואָלט. פון ראָזא שאַ-פּיראַסקאַט האָב איד מער ניט געטראַכט. איידער איד האָב זיך צוריק-געקערט צו דער אַרבעט, בין איד אוועק אויפן בית-עולם — מיין יערלעכן קבר-אַבות. איד האָב מיטגענומען אַ לאַפּעטקעלע אויסצוראַטן די ווילד-גראַזן, אַ שער אַרומצוגלייכן די אַזאַליע-קשאַקעס. איידער איד האָב זיך גענומען צו דער אַרבעט, בין איד שטיין געבליבן און געקוקט אויף דער מצבה, וואָס האָט פאַראייניקט מייןע עלטערן אין טויט, פונקט ווי זיי זענען געווען אין לעבן. און ווי איד בין אַזוי געשטאַנען, געטראַכט פון אַלץ און פון גאַרניט, האָב איד באַמערקט ווי דאָס פרייע שטיקל ערד אין מיין מוטערס זייט איז שוין פאַרנומען. איד האָב אַרויסגענומען מייןע ברילן און מיט נייגער איבערגעלייענט די אויסגעקריצטע אותיות: מרת ראָזא שאַפּיראַ-סקאַט, טאַכטער פון ר' שיעלע און שפרה שאַפּיראַ... ווייטער האָב איד שוין ניט געלייענט. איד האָב אָנגעשפּאַרט מיין קאַפּ אויף מיין מוטערס שטיין. איד בין געשטאַנען און געוואַרט אויף אַן ענטפּער, הגם איד האָב וויל געוואוסט, אַז אַפילו די פּראַגע מוז שטאַרבן אין שטילשווייגן, פאַרחתמעט אויף אייביק.

אונטערן נאַקעטן הימל האָבן די זומער-פייגל געאַיילט צו אַנדערע האַרזיאָנטן. געוויינלעך זע איד ניט, ווען זיי פּלענען אַוועק. אויף זייער אַנקום וואַרט איד מיט תענוגדיק געפיל. איצט האָב איד זיי נאַכגעקוקט, די לאַנגע, פּלאַטערנדיקע שורות, און געפילט ווי זיי נעמען עפעס מיט פון מיר — עפעס אַזוי סודותדיק, מיסטעריעז ווי דער דראַנג וואָס טרייבט זיי אַהין און צוריק.

אויפן וועג צום גט

פיליס שטראָמוואַסער איז אַרײַן אין עראַפלאַן אויפן וועג קיין רענאָ, נעוואַדע. זי האָט פאַרנומען איר זיצפלאַץ ביים פענצטער. נאָך דעם ווי זי האָט אַוועקגעלייגט איר האַנטבייטל, דעם רעגנמאַטל, אַראַפגעצויגן די הענטשקעס, האָט זי אָנגעלענט דעם קאַפּ אין דער שויב און צוגעמאַכט די אויגן. זי האָט זיך באַמיט איינצושטילן אירע נערוון, נאָר די שפּאַנונג האָט ניט אַפּגעלאָזט. האָט זי אַפּגעווכט אַ זשורנאַל און, אויף איר שטייגער, אָנגעהויבן בלעטערן פון לעצטן זײַטל אויף צוריק. אויך דאָ האָט זיך איר פרוווי ניט איינגעגעבן. אירע געדאַנקען זענען געלאָפּן ווי אַ מעקער איבער דעם געדרוקטן וואָרט, אַפּגעווישט אַלץ וואָס דאָס אויג האָט אויפֿגעכאַפט. האָט זי ווידער אַ מאַל אַרײַנגעטון דעם קאַפּ אין פענצטער. זי האָט געזען ווי דער עראַפלאַן פאַרלאָזט דאָס פלי-פעלד, הייבט זיך אויף איבער דער אָנגעצייכנטער סטעזשקע, העכער און העכער איבער דעם פאַרנעפּלטן צודעק און דרינגט אַרײַן אין אַ וועלט פון גאַלער לויטער-קייט, אַ וועלט וווּ קיין מענטשלעכע האַנט האָט גאַרניט געביטן, זינט ששת-ימי-בראשית. אַ גאַלדענע זון קומט צו לויפן צו איר פענצטערל, לויפט אַוועק און קומט באַלד ווידער צוריק. דער אונטערגרונט אויף וועלכן זי לויפט, איז טיף בלוי, דורכזיכטיק, ליידיק. די ערד אונטן זעט מען ניט. זי איז צוגעדעקט מיט אַ ווייס-גרויען פאַרשפּרייטעכץ, וואָס ציטערט ווי אַ געפרוירענע דרעליע.

פיליס גאַפט אויף דעם בראשיתדיקן ספעקטאַקל. דער ליידיקער חלל וואַרפט אויף איר אַן אַ אַטאָויסטישע שרעק. אַ וועלט אָן צייט, אָן בייט, אָן לעבן, אָן טויט. ניטאָ דאָ קיין איד, קיין דו — קיין אַנווייז אויף אַ וועג וואָס פירט פון ערגעץ קיין ערגעץ. פיליס ווערט זיך קעגן דער ווילדער ליידיקייט. דאָס פינטעלע איך דערפילט די געפאַר און ציט זיך צוריק צום מער היימישן, צום פערזענלעכן, צום אָנגעצייכנטן וועג וואָהין זי גייט, נאָך וואָס זי גייט, און וואָהין דער וועג וועט ווייטער פירן.

דאָס זענען געדאָנקען וואָס זי האָט שוין טויזנטער מאָל איבערגעטראַכט. איינגנטלעך, טראַכט זי, איז שוין מער וועגן דעם ענין ניטאָ וואָס צו טראַכטן אַלע פאַרמאָליטעטן זענען גרייט, וואָרטן בלויו אויף איר חתימת. מיטן אונטערשרייבן איר נאָמען, ווערט זי אַ פּרייער מענטש...

אַזוי האָט פּיליס שטראָמוואַסער געטראַכט יענעם טאָג ווען זי איז אַרויס פון הויז צום ערשטן מאָל אַליין, אָן איר מאַן. זי האָט אַ קלאַפּ געטון מיט דער טיר, אמת, איר קלאַפּ מיט דער טיר האָט מער קיינעם גיט איבערראַשט. צייט האָט זיך געביטן. פרויען־רעכט איז אַריין מיטן רעכטן פּוס אין צוואַנציקסטן יאָרהונדערט. אַלטע ווערטן האָבן געברענגט אויף גייע מזבחות. פרויען האָבן געוואָרפן זייערע חופּה קידושן־רינגלעך אין אָפּענעם פייער. דאָס וואָרט פּרייהייט האָט גערייצט די פּאַנטאָוע: פּרייהייט אויף אַלע געביטן בתוכם, סעקסועלע גלייכבאַרעכטיקונג.

דאָ אויפן עראַפּלאַן, צווישן הימל און ערד, ווונדערט זיך פּיליס וואָס ס'איז געוואָרן פון נאַראַץ נאָכן זענען מיט דער טיר? האָבן זיך אַנדערע טירן פאַר איר געעפנט? איז זי שטיין געבליבן אין דרויסן אַ דערשראָ־קענע, אַ פאַרצווייפלעטע, גיט געוויסט וואָהין זיך צו קערן, האָט זי די „פּרייהייט“ אויפגענומען, ווי אַ פּאַן איבער דער וועלט זי געטראָגן? האָט זי געפונען אַ וועג אין דעם גיט אויסגעפרוּוטן תּוהו־וּבּוּה, אַ גרענעץ, אַ צאַם וואָס וואָרט פאַר געפאַרן? און אפשר איז זי גאַר אַוועק אין אַ סינגל באַר, זיך אָנגעשיכורט, פאַרוויילט די נעכט אין דיסקאַטעקס, געביטן די בעט־שותפּים, יעדע נאָכט מיט אַן אַנדערן?

יעדע געבורט האָט אירע חבלי־לידה, רעדט פּיליס צו זיך אַליין. איר מוטער האָט פון די ווייען גיט געליטן. איז איר אַ בחור געפעלן געוואָרן האָט זי אָן שום מינדערווערטיק געפיל געלאָזט פאַלן איר נאָז־טיכל: אַ סטראַטעגיע אַזאָ וואָס האָט זי טאַקע צונויפגעפירט מיטן טאַטן.

ס'איז געווען אַ זונטיק נאָכמיטאָג. זי האָט שפּאַצירט אויף דער פיפֿ־טער אוועניו. זי איז געגאַנגען אַזוי פּאַמעלעכל, מיט איין אויג אין די שויעפּענטער, מיטן צווייטן אויף די שפּאַצירנדיקע יונגעלייט. דער בחור פאַר וועמען זי האָט געלאָזט פאַלן איר טיכל, האָט געטראָגן אַ שטרוי־הוט, געשטרײפּטע הויזן, אַ ליכטיקע מאַרינאַרקע און לאַקירטע שיד. ער איז געגאַנגען מיט געמאַסטענע טריט, דעם קאַפּ הויך, די פלייצע גלייך,

בלומע לעמפעל

גארניט ווי די שניידערלעך פון דער איסט-סייד, האָט זי געטראַכט. דער שלל פון קאַלירן אין וועלכע ער האָט זיך געקליידט, האָט זי דערמאָנט אין אַ בלומען-גאַרטן. האָט זי ניט לאַנג געטראַכט, אַ לויף געטון פאַרויס און געלאָזט פאַלן איר נאָזטיכל. וועט ער עס אויפהייבן און עס איר דערלאָנגען — איז ער אַ דזשענטלמאַן. ווען נישט, טויג ער במילא אױף כפרות.

דער טאַטע האָט דאָס טיכל אויפגעהויבן. עס איז געווען פון ריינעם זײד, אויסגעהאַפטן מיט מיידלשע חלומות, צויבער-שפּרוכן פון עלטער-עלטער-באַבעס האָבן געווייעט פון אים. דערצו האָט עס נאָך געשמעקט מיט פּראַנציוזישן פאַרפּום. און כאַטש זיי האָבן זיך דערקאַנט ווי שכנים פון דער איסט-סייד, האָט דער פּישוף פון טיכל שוין געהאַט אַפּגעטון זיינס. זי, פּיליס, טראַגט ניט קיין טיכל. דאָס דינע פאַפּירל וואָס פאַרנעמט איצט דאָס אָרט פון דעם פאַרפּומירטן, האַנט-געשטיקטן, טרוים-באַצירטן פאַטשיילעכל, וועט קיין שום לײטישער מאַנספאַרשױן ניט אויפהייבן. יענע ראַמאַנטישע צײַט איז שוין לאַנג פאַרבײַ. ס'קאָן זײַן אַז אין דער מאַמעס צײַט איז שוין די טיכל-סטראַטעגיע געווען אויס מאַדע. ס'קאָן אויך געמאַלט זײַן אַז די מאַדע פון גטן איז שוין אויך ניט מער קיין נײַעס. די אַזוי גערופּענע פאַרויסלויפּער די אייז-ברעכער, האָבן זיך ערגעץ וווּ אויסגעליטשט — און געלאָזט די נאַכלויפּער אויף גאַטס באַראַט. דזשערי רובּין זיצט אויף וואַל-סטריט, מען זאָגט, אַז די פּיסקעוואַטע מויד, מיט די ברילן איבערן האַלבן פנים, האָט זיך אַפּגעזוכט אַ קאַכאַנקע — און ביידע צוזאַמען שרייבן איצט אַ בוך וועגן דער פעמיניסטישער מיסטיק וואָס וועט זיי זיכער אַרײַנברענגען אַ פאַרמעגן.

פּיליס קוקט אַרויס דורכן פענצטער און טראַכט פון די אַדלער-פּליגל וואָס האָבן זי אויפגעהויבן און געלאָזט הענגען אין חלל. אַ וועלט אַן טירן, אַן שלעסער, אַן אַ צאַם, אַן אַ גרענעץ. איר אויג, ווי נחם טויב, זוכט און געפּינט ניט קיין אַפּרױ-אַרט, אַ צווייגל וווּ דעם פּוס אַוועקצושטע-לן, אַ מאַראַל נאָך וועלכער זיך צו לענקען? די בלויע ווילדעניש פּוסט און ליידיק — שטומט. אַוודאי קאָן זי אַראַפּרוקן דאָס ראַלעטל איבערן פענצטער, קויפּן אַ פאַר „עירפּאַנס“ און פאַרטויבן די געדאַנקען מיטן לעבן פון די העלדן וואָס לויפּן אויפּן עקראַן. זי קאָן זיך אויך אויס-

וויינען, אפואשן דעם ייאוש מיט א פאָר געזאלצענע טרערן. אז אַ כלה מעג וויינען אויף איר חתונה, מעג זי וויינען אויף איר גט.

דער ברייט-בייזיקער עראַפלאַן איז געווען האַלב ליידיק. צוויי יונגע-לייט וועלכע פיליס האָט באַמערקט ביים איינשטייגן, (נאָך אַ פאַראַדאָקס, אַפילו איצט, אין דעם געמיט-צושטאַנד, לאַזט זי נאָך אַלץ ניט דורך אַ געוויסן בליק וואָס טרעפט אין פינטל. זי האָט אַפילו באַמערקט די לעדערנע אַקטן-טאַשן אין זייערע הענט, די זשאַמטשענע שייך מיט די לאַנגע שפיצן וואָס האָבן אַזוי ווייך געטראָטן איבערן טיפן טעפּיך). דער וואָס האָט געשפּאַנט אין איין ריי מיט איר, האָט געהאַט לאַנגע האָר און אַ שפיציק בערדל. דאָס פנים פון צווייטן האָט זי נישט געזען. זי האָט ניט געוואַגט זיך אומצוקוקן, טאַמער דערקענט מען אויף איר אַז זי פאַרט זיך גטן.

אין שמאַלן קאַרידאָר אויפן וועג צו די זיצפלעצער האָט דער באַ-בערדלטער אַפגעטראָטן אין אַ זייט, זי געלאָזט פאַרויסגיין. ער האָט עפעס געוואַגט צו איר, נאָר זי האָט דאָס געזאַגטע ניט אויפגעכאַפט. אַנשטאַט אַן ענטפער האָט זי קונציק אַ וואָרף געטון מיט אירע וויל טרענירטע רויטלעך-ברוינע האָר, וואָס האָבן זיך אונטערטעניק אַ וויג געטון, זיך צעטיילט אין ביידע זייטן פון פנים, ווי אַ פירעהאַנג איבער אַ טעאַטער-שפּיל.

איצט האָט זיך דער באַבערדלטער ווידער באַוויזן. ער האָט זיך איבער-געטראָגן מיטן אַקטן-טאַש אונטערן אַרעם און מיטן קאַקטעל-גלאַז אין דער האַנט. זיין בליק וואָס האָט זי פריער אַזוי דורכגייענדיק פאַרטשעפעט, האָט זי איצט אַפגעברייט. אויפן טונקעלן פלאַך פון איר נשמה האָבן גליענדיקע פליגעלעך זיך אַוועקגעלאָזט אין אַ ווילדן טאַנץ. די זון, וואָס איז פריער געלאָפן פון איין זייט עראַפלאַן צום צווייטן — איז איצט שטיין געבליבן ביי איר פענצטער. די טרערן וואָס זי האָט ביו איצט צוריקגעהאַלטן האָבן זיך מער ניט געלאָזט האַמעווען, זיי האָבן אַ פלייץ געטון פון אונטער אירע לאַנגע וועס און צעשמירט די מאַסקאַרע איבער איר פנים. די מאַגעטישע נאָדל וואָס ציילט יעדן האַרצקלאַפּ האָט אַ ציטער געטון, אַרויס פון קאַנטראָל — „אַט איז ער! ער, אויף

וועמען דו ווארטסט, אויף וועמען דו האַפסט. זיין אַקטן-טאש איז פול מיט פאַעזיע, ליבעס-לידער, מוזיק, אפשר גאַר אַ גאַנצע סימפאָניע? ...

פיליס שטראַמוואַסער פאַרשטעלט זיך דאָס פנים. פאַרוואָס גראַד איצט? פאַרוואָס גיט נעכטן, מיט אַ יאָר צוריק? פאַרוואָס בין איך אַזאַ שלים-מזל, ווען איך בין אַמווייניקסטן גרייט, שאַפן זיך אַלע געלעגנהייטן. וואָלט איך גיט געווען אַזוי פאַרייאַוואַרט, טראַכט זי ווייטער, וואָלט איך אַרײַן אין וואַש-צימער, אויפגעפרישט דאָס פנים, פאַרריכט די האַר, אַפֿ-געצויגן דעם סוועטער „נאַט, זעט איך בין אַ באַפרייטע! דעם קאַרסעט האָב איך אויפן שניטערהויפן געוואָרפן, איצט פאַר איך זיך גטן“.

זינט פיליס האָט פאַרלאָזט איר מאַן און געוואָרן אַ פרייער מענטש, האָט זי אָנגעהויבן לאַכן פון זיך אליין. להיפוך צום וויינען וואָס פלעגט איר ברענגען פאַרלייכטערונג, האָט דאָס געלעכטער געשטאַכן ביו אין דער זיבעטער ריפּ. גיט געווען בײַ איר קיין מיטלוועג. פונקט ווי זי האָט סובלימירט דאָס פאַזיטיווע, אַזוי האָט זי רעדוצירט דאָס נעגאַטיווע, גע-זונקען ביו אין שאול-תחתיה אַרײַן.

די בלאַנדע סטואַרדעס וואָס דרייט זיך אַהין און צוריק, האָט איבער-גענומען דעם באַבערדלטן און זיך אַוועקגעזעצט לעבן אים. פיליס הערט איר געלעכטער. אויך ער לאַכט מיט איר. פיליס איז מקנא די סטואַרדעס וואָס נעמט דאָס לעבן אַזוי לייכט. ס'קאָן געמאַלט זיין אַז זי נעמט דעם טויט פונקט אַזוי לייכט, ווען גיט וואָלט זי קיין סטואַרדעס גיט געווען. און אפשר אַנטלויפט זי גאַר פון דער ערד וואָס האָט די אַלע פראַבלעמען באַשאַפן? פיליס שטראַמוואַסער שטרענגט זיך אָן צו הערן וועגן וואָס זיי רעדן, וועגן וואָס זיי לאַכן? נאָר עפעס אין איר וויינט. זי וויינט מיט אויגן טרוקענע. זי וויינט אויף אַלע פאַרביילויפנדיקע מעטעאָרן וואָס שניינען אויף און ווערן צו גישט. אויך ער מיטן אַקטן-טאש וואָס ראָ-מאַנסירט איצט מיט דער בלאַנדער וועט באַלד פאַרשווינדן. די סטואַרדעס ווייסט עס. זי איז שוין געוויינט צו דינען ווי אַ מין דורכפאַר-הויז. ס'קאָן געמאַלט זיין אַז זיי האָבן זיך אָפגערעדט צו טרעפן ערגעץ אין אַ מער אינטימען ווינקל פון דער וועלט? אויף דער בלאַנדער סטואַרדעס דריקט גיט דער האַרבער „לא“ וואָס ווייסט גיט פון מחילה. זיצט זי אויף אים, לאָזט אים גיט אַפּ. וואָלט זי אים אַזוי גיט מאַניפּולירט, וואָלט ער איצט

געזעסן דאָ, מיט איר. זי ווייסט עס. זי פילט עס. זיין בליק איז ווי אַ פויגל אַרײַן אין דער צוגעגרייטער בעסט און אָנגעהויבן זינגען, אַ געזאַנג וואָס איז אין דמיון אַריבער אין אַ דועט: „יאַ, די רײזע איז פײַן. דער אויסקוק פּאַנטאַסטיש. ניין, זי פאַרט ביט געשעפטלעך. זי פאַרט אויף אַ חתונה. יאַ, מענטשן האָבן נאָך אַלץ חתונה“. רעדט זי צו אים אין געדאַנק. זי גיט אָן איר גאַמען ווי לינדאַ לעווין. דער נאַמען לאָזט גלייך וויסן אַז זי איז אַ ייִדישע. דאָס צווינגט אויך אים זיך צו לעגיטימירן. זי איז שוין בקי אין דעם ענין. זי דערקענט שוין ווער עס איז אַ פּאַמיליע־מאַן, און ווער אַ פּריילידיקער. וועט זיך אַרויסווייזן אַז ער איז אַ ייד, ביט געבונדן צו פרוי און קינד וועט זי אויפדעקן אירע קאַרטן. ביידע וועלן האַרציק לאַכן. וועט ער פּלאַנטערן מיט דער צונג, ביט געבן זײַן היים־אַדרעס, נאָר דעם טעלעפּאָן פון אַפּיס, וועט זי אויך אָנגעבן אַ פּאַלשן נומער. זי וועט אים געבן דעם אַדרעס פון איר פּריינדיגע מיט וועלכער זי האָט געטיילט איר וווינונג פאַר אַ שטיקל צײַט. אויב ער וועט זיך באַמײַען זי אַפּצוּזוכן, פאַרגינט זי זיי ביידין דאָס גליק.

ביי איר געוועזענער פּריינדיגע איז סעקס אַ מיין נקמה־אַקט. זי איז זיך גוקס אין אירע עלטערן, דערפאַר ווייל זיי האָבן זי געהאַלטן אונטער שלאָס און ריגל נאָכדעם ווי זי האָט דורכגעמאַכט אָן אַבאָרט צו זעכצן יאָר. טאַקע צוליב אירע ליבעס־עקסצעסן — איז פּיליס אַוועק וווינען אַליין. הגם זיי האָבן געהאַט באַזונדערע שלאַפּצימערן, האָט פּיליס געקאַנט הערן יעדן שאַרף איבער דער וואַנט. דאָס זענען געווען קאַשמאַרנע נעכט, עראַטיש אָנגעלאָדענע, אָן האַפּענונג אויף רו. די מוזיק וואָס האָט באַגלייט זייערע האַלוביעס, האָבן ווי ווילדע בינען געזשומעט אין איר בלוט און איבערגעלאָזט אַ טעם פון ביטערן האַניק.

איצט וווינט פּיליס אַליין. אין אַוונט ווען זי קומט פון דער אַרבעט שליסט זי ביט באַלד אויף איר טיר. זי לאָזט אַ וויילע קלינגען דאָס עלעקטרישע גלעקל, אַ טריק אַזאָ צו געבן דעם מעגלעכן אַרײַנדרינגער צײַט צו אַנטלויפן. די מורא פאַר פאַרברעכערס האָט זיך אַזוי אײַנגע־געסן אין איר געדאַנק, אַז זי קוקט אויף יעדן „דעײַט“ ווי אויף אַ פּאַטענ־ציעלן פּערווערט, אויב ביט אַ מעגלעכער מערדער.

שוין די ערשטע פאַרטי וואָס פּיליס האָט בייגעוויינט אַלץ „סינגל“

האָט דערהרגעט אירע אילויעס. אַ באַקאַנטע פון אַ באַקאַנטן האָט זי פאַרבעטן צו דער פאַרטי. באַלד ביים אַרײַנקום איז די באַקאַנטע פאַר-שוונדן. פּיליס איז שטיין געבליבן בײַ דער טיר, גיט געוואוסט צו וועמען זיך צו ווענדן. זי האָט גלייך פאַרגעסן אַז זי דאַרף צירקולירן כדי צו מאַכן דעם איינדרוק אַז זי איז איינע פון די דערפאַרענע פאַרטי-גייערס. אַזוי האָט די באַקאַנטע זי געלערנט. נאָך עפעס האָט זי איר אָנגעזאָגט; דער-צײל גיט קיינעם אַז דו ביסט אַ צעשיידטע. די מענער וואָס באַזוכן די פאַרטיס, זוכן גיט קיין ערנסטע פאַרבינדונגען. ווען עס פאַסירט אַ מאָל, אַז אַ פאַרל פאַרליבט זיך אויף אַן אמת — איז עס אַן אמתער נס.

פּיליס איז געשטאַנען און געגאַפט. שוואַרצע ליכט באַפּוצט מיט רויטע סטענגעס האָבן געברענט אין אַלע פיר ווינקלען פון זאָל. דער סטעריאָפּאַן האָט געהילכט. פאַרלעך האָבן געטאַנצט גיט מיט אָנאַנדער, נאָר יעדער פאַר זיך. אַ ווענוס אין דושינס מיט אַנטבלויזטע בריסטן, די וואַרצל גאַלד געליישט, האָט געטאַנצט קעגנאַיבער אַ בחור אָנגעטון אין אַ ספּודניצע.

ערשט פּריש פון פעמיניסטישן חדר, האָט פּיליס גיט געוואוסט צי זאָל זי עס אָנעמען פאַר אַ סימבאָל פון זעלבסטאויסדרוק, אָדער אַ בפּירוש צוריקטריט צו דער דזשונגל ?

מיטל-יעריקע מענער מיט מאַרטיניס אין די הענט האָבן געוואַנדערט פון גרופּע צו גרופּע, געזוכט נייע באַקאַנטשאַפט, אָדער בעסער געזאָגט אַ קרבן וואָס זאָל אים דינען ווי אַ דערמאַנונג אין קאָואַליערסקן איבערפּלוס.

פּיליס איז נאָך אַלץ געשטאַנען בײַ דער טיר. קיינער איז זי נישט געקומען באַגריסן, זיך נאָכפּרעגן ווער זי איז, מיט וועמען זי איז געקו-מען ? אַ בחור מיט אַ רויטן פנים, אָנגעטון אין עפעס וואָס האָט אויס-געזען ווי אַ זאַק אויף די פּלייצעס, האָט איר אָנעבאַטן אַ גלאַז רויטן וויין. דאָס גלאַז איז זײַן האַנט האָט זיך געוואַקלט און פאַרשפּריצט איר ווייס קליידל.

„וואָס איז דאָס ? איר אָנאַנסירט דעם רויטן יום טוב ?“ האָט אַן אַנדערער דורכגייער זיך צעלאַכט.

פּיליס האָט זיך אָנגענומען מיט קוראַזש און איז אַוועק ווכן אַ טואַלעט

צו פארוואשן דעם פלעק. זי האָט באַמערקט, אַז געוויסע צימערן זענען גצווען פאַרמאַכט, קענטיק פאַרשלאָסן פון אינווייניק. אויף דער דרויסן-דיקער זייט טיר האָט אַ שילדל מיט שרייענדיקע אותיות אַנגעזאָגט, אַז דאָס צימער איז פאַרנומען.

אַ דאַמע, אַנגעטון אין אַ מענערישן קאַסטיום, האָט זי גענומען פאַרן אַרעם און מיט אַ פריינדלעכן שמייכל זי אַרײַנבאַגלייט אין וואַש-צימער. די דאַמע האָט פאַרריגלט די טיר פון אינווייניק. זי האָט איר געהאַלפן אַראַפּציען דאָס קליידל. די אונטערהיילעך האָט זי מיט געוואָלד פון איר אַראַפּגעריסן. „נישקשה, ביסט שוין אַ גרויס מיידל, קאַלע מאַכן קאַן מען דיך שוין נישט. און שאַטן וועט עס דיר אויך ניט“, האָט די דאַמע געהעשעט. וואָס מער פּיליס האָט זיך געווערט, אַלץ מער אַגרעסיוו איז די דאַמע געוואָרן. פּיליס האָט אויפגעריסן די טיר. אַ האַלב נאַקעטע מיטן קליידל אין די הענט איז זי אַרויס אין קאַרידאַר. „ווער האָט די וויטישע גאַנדז אַהער געבראַכט?“ האָט די דאַמע געשריגן. זי האָט איר צוגעוואָרפן די אונטערוועש. „אַרויס פון מיין הויז, און זאָל דיין פּוס מיין שוועל מער ניט איבערטערעטן“.

„איין שלעכטע דערפאַרונג מיינט נאָך גאַרניט. אין יעדן בושל געפינט זיך אַ פּוילער עפּל“, האָט איר באַקאַנטע אַרגומענטירט. „ניו-יאָרק איז אַ ים. יעדער מענטש האָט אַ ברירה צו מאַכן זיין אייגענעם אויסוואַל“.

וואָס הייסט אויסוואַל? טראַכט פּיליס מיט ביטערניש. מ'גייט אַרײַן אין אַ געשעפט, מ'מאַכט אויף אַ קאַטאַלאָג אין מ'קלויבט זיך אויס אַ לעבן לויטן מאַדעל אויפן פּאַפּיר? אָט למשל איז מיר געפעלן געוואָרן דער יונגערמאַן מיטן אַקטן-טאַש, נון, וועל איך צוגיין צו אים און זאָגן: „אַנטשולדיקט סער, איר געפעלט מיר זייער. איר פאַסט זיך פּונקט אַרײַן אין דעם חלום-בילד וואָס איך האָב אין אַ לבנה-נאַכט אויסגעהאַפּטן. איך האב אייך געזוכט אויף אַלע אויסגעטראַטענע אין פאַרוואַקסענע וועגן. איך האָב געלעכצט מיין קאַפּ אויף אייער אַקסל אַנצושפּאַרן, צו פּילן אייער גלעט. צו הערן אייער שטים. איך האָב פּאַנטאַזירט צו זופּן שאַמפּאַ-ניער אין אייער געזעלשאַפּט, ערגעץ אונטער צעפעכערטע פּאַלמע-ביימער. אַרום אונדז טאַנצן ברוין-הויטיקע הולאַ-הולאַ מיידלעך באַקרענצלטע און באַקריינטע. זיי וואַרפן מיט די היפּטן ווי די כוואַליעס ביים ברעג ים.

און די זון, יא די זון — זעט נאָר ווי זי לויפט פון איין פענצטער צום צווייטן...

פיליס רוקט אַראָפּ דאָס ראַלעטל. זי וויל מער ניט קוקן אויף דעם קאַסמישן מידבר. זי גייט אַרײַן אין וואַשצימער, שטייט לאַנג פאַרן שפיגל. זי באַרשט די האַר, שמירט די ליפּן. די לאַסט פון וועלן אָנהאַלטן די יוגנט, וועגט אויף איר שווער. זי רעדט זיך אײַן אַז מיט נאָך אַ ביסל פאַרב אויף די באַקן, וועט זי אַפּנאַרן דעם אומרהמנותדיקן זייגער פון דער צײַט. נאָך דער גאַנצער „ליב“ באַוועגונג איז די פּרוי נאָך אַלץ פּרוי. זי נוצט נאָך אַלץ אַלע אויסגעפרוועטע מיטלען. זי קעכלט און פעכלט דעם „פּסעוודאַ מאַטשאַ קאַמפלעקס פון מאַן“. ביז ער זאָגט „יאַ!“ ווען דער יאָ איז שוין אַ באַפעסטיקטער, כאַפט זי זיך אַז זי איז אַ באַפּרייטע. טוט זי אָן די אַגרעסיווע מאַסקע — און בעט אַ גט.

פיליס קוקט אין שפיגל. זי זעט ניט איר פנים. זי פאַלגט נאָך די בילדער וואָס לעבן אין געדאַנק. זי זעט זיך אַליין ווי אַ טייל פון דער שפּיל. אויך זי האָט זיך געבוקט צו דער מאַדע פון דער צײַט, געעפנט די אַרעמס פאַר צופעליקע דורכגייער. ווי צוויי שיפּן אין דער נאַכט זיך באַגעגנט און צעגאַנגען. אַן אַ פאַרווורף, אָן באַדויער.

די שיידונג צווישן פיליס און איר מאַן איז אויך פאַרגעקומען אָן באַדויער. זי איז אַרײַן אין זײַנע אַרעמס ווי אין אַ פעסטונג — און אַרויס איז זי ווי פון אַ תּפּיסה. עס איז דערגאַנגען אַזוי ווייט, אַז זי האָט אַנטוויקלט, אַן אַלערגישן ווידערגעפּיל צו אים. די אַלערגיע האָט זיך אויסגעדריקט אין קאַפּ-ווייטיק, נערוועזער מאַגן, אין אַן אויסשיט פון פּײַער-רויטע פּרישטשעס אויפן פנים. זי האָט ניט פאַרטראַגן זײַן ריח, זײַנע קאַלטע, נאַסע ליפּן. אַפּילו זײַן גאַנג האָט זי אויפגערעגט. קוקנדיק אויף אים האָט זיך איר אויסגעדאַכט, אַז איין זײַט פון זײַן קערפּער גייט פאַרויס, דער צווייטער — הינטערשטעליק, ווי ער וואַלט געשלעפּט אַ וועגעלע נאָך זיך, אויב ניט אַ גאַנצן וואַגן. אַזוי פאַרגלויבט איז ער געווען אין די רעגולאַציעס פון לעבן, אַז ער איז געוואָרן אַ קנעכט צו זײַנע אייגענע פּרינציפּן.

ווען פיליס האָט זיך אומגעקערט צו איר זיצפּלאַץ, האָט זיך דער עראַפּלאַן געזעצט איבערן לופּטפעלד פון דענווער. ביידע יוגנעלייט זענען

שוין געשטאנען גרייט מיט די אקטן-טאשן אין די הענט, מיטן פנים צום ארויסגאנג. די בלאנדע סטוארדעס האט זיי באגלייט. ביידע יונגעלייט האבן זיך ווי אין עפעס דערמאנט, אויסגעדרייט די קעפ און צוגעווארפן פיליסן א לופטיקן „גוט-ביי“-קוש.

ווי אזויפיל אנדערע, ווי אזויפיל אנדערע, טראכט פיליס. געקומען און געגאנגען. זי האט דעם ראָלעט מער ניט אויפגעראָלט. זי האט ניט געוואָלט זען ווער עס ווארט זיי אָפּ, דאָרט אונטן אין זייער וועלט. זי האט אויך ניט געוואָלט זען דעם לידיקן חלל, נאָך דעם ווי דער עראָפּלאַן האט זיך צוריק אויפגעהויבן אויפן וועג קיין רענאָ געוואָדע...

דער איבערגעבליבענער

ער איז געגאנגען, דער איבערגעבליבענער, אויף דער פארוואקסענער סטעזשקע וואָס פירט מער אין ערגעץ ניט. ער איז געגאנגען מיט געמאָסטענע טריט. אין איין האַנט האָט ער געהאַלטן אַ שטעקן, די צווייטע אין בוזעם פאַרשטעקט. דער מלבוש וואָס האָט צוגעדעקט זיין ליב, האָט אויך פאַרדעקט זיין קאָפּ ביז איבער די אויגן. אַרויסגעזען האָט זיך בלויז די נאָז, פּראָ-מינענט פאַרשפיצט, די נאָזלעכער צעקרוּמט, שוואַרץ, פאַרריסן, ווי אַ פּרעג-צייכן קעגן הימלישן געוועלב.

דער מאַן אויפן שליאַך האָט אויף אַ מאַפע ניט געקוקט, די צייט ניט געדענקט, האָט ער געוואַנדערט אָן ציל באַרג-אַרויף, באַרג-אַראָפּ, פעלד-איין פעלד-אויס. ער האָט געבלאָנדושעט אין וועלדער, געשווומען איבער טייכן. ער האָט אפשר יא, אָדער ניט געוואוסט, אָן ער געפינט זיך אין דער געגנט פון די קאַרפּאַטן, ניט ווייט פון טייך דניעסטער. עס איז אים אויך ניט אָנגעגאנגען. אים איז גוט געווען ניט צו טראַכטן, ניט צו פילן, דער עיקר ניט צו געדענקען. האָט זיך אַמאָל געטראָפן אַז אַ דערמאָנונג האָט אָנגערירט זיין באַוויסטזיין — איז דער סדר-העולם אַראָפּ פון וועג. פייגל האָבן זיך אָפּגעשטעלט אין מיטן פּלי. איין מין האָט אַטאַקירט דעם צווייטן. לעבעדיקע שטיקער זענען געפאַלן צו דער ערד. בערג האָבן אויף געריסן. גיפטיקע זונשטראַלן האָבן פאַרברענט די וועלדער. ביימער זענען געפאַלן מיט די וואַרצלען אַרויף... דעמאָלט, נאָך דער זעונג, האָט ער די לעצטע דערמאָנונג וואָס האָט נאָך געטלעעט אין אים, מיט די אייגענע הענט דערשטיקט. דעם באַגאָזש פון אַלע זיינע נעכטנס, האָבן מענטשן ביי אים פון קאָפּ אַרויסגעשלאָגן. ער האָט מער ניט געדענקט פון וואַנען ער איז געקומען און ניט געוואוסט ווהיין ער גייט. ער האָט אָבער געפילט, אַז ער מוז גיין. גיין, זאָל עס אַפילו נעמען ביז אחרית הימים.

ס'איז געווען בין השמשות. ס'איז געווען די צייט פון פסח, די ערד האָט געפיבערט מיטן דראַנג פון אַ געווינערין. דאָס אַש וואָס האָט געברענט

אונטער די פיס, האָבן וועסנע-רעגנס אויסגעלאָשן. ווילדע גענדז האָבן מיט גרויס געפילדער געצויגן צו די נאַענטע אָויערעס. פייגל האָבן אָנגע-פילט די נעסטן. חיה'לעך פון אַלע מינים האָבן געאיילט צו זייערע נאַרעס. די לופט איז פול געווען מיטן האַרבן ריח פון סאַסנע-וואַלד.

דער מענטש אויפן וועג האָט זיך צוגעזעצט אויף אַ שטיין און מיט פאַרמאַכטע אויגן געלאָזט די געדאַנקען לויפן אָן אַ טאַלק, אָן אַ הפסקה, איין פלאַנטער האָט גורם געווען אַ צווייטן אָן שום שטער, אָן ווילן תופס צו זיין דאָס געטראַכטע, עפענען דעם פלאַנטער, געפינען אַ ברעג...

ווען ער האָט געעפנט די אויגן זענען שוין די קאַנטורן פון פעלד און וואַלד געשטאַנען אָנגעטון אין נאַכטיקן לבוש. די פינצטערניש האָט אים אַרומגענומען, ווי אַ קלאַש אים איינגעהילט. ער האָט ניט געוואוסט צי ס'איז שפעט, אָדער פרי. איז ער אויפגעשטאַנען פון זיין זיך-אַרט און זיך געלאָזט אין וועג אַרײַן.

פון ווייטן ערגעץ, טיף באַגראָבן אין דער פינצטערניש האָט זיך דורכגעריסן אַ שיין. ווען ער איז נאָך געווען אַ יינגל אין חדר, פלעגט די מאַמע אָנציינדן אַ ליכט אין פענצטער. דאָס ליכט האָט אים געדינט ווי אַ וועגווייזער, ער זאָל ביינאַכט ניט פאַרקריכן אין אַ בלאַטע. ער האָט דאָס ליכט בילדלעך ניט דערבליקט. עס האָט אַ וויי-געטון אויף אים ווינטלדיק, אַבסטראַקט און אים באַוויגן ווייטער צו גיין, האָט ער פאַרהויבן זיין לאַנגן קאַלאַט און מיט באַרוועסע פיס גענומען טאַפּטשען אין דער ווייכער בלאַטע. ער איז געגאַנגען טראַט ביי טראַט, אַריבער דעם ריוו וואָס האָט אָפגעטיילט דאָס פעלד פון יישוב. דאָס ליכט וואָס האָט באַשיינט זיין וועג איז געקומען פון אַ פויערישער כאַטע. אַ נידעריק הייזל, די ווענט געטיגקט מיט ליים. דער דאָך באַשירעמט מיט בינטלעך שטרוי וואָס זענען זיך צונויפגעקומען אין דער מיטן, ווי צונויפגעפלאַכ-טענע פינגער פון צוויי פריינטלעכע הענט. דורך דעם נידעריקן פענצטערל האָט די שיין זיך אויסגעלייגט ביי זינע פיס און אים אָנגעוויזן די טיר צו דער כאַטע. און וויל ער האָט אויפן גדר קיין אַכט ניט געלייגט, האָבן די שטעכנדיקע דראַטן זיך איינגעביסן אין זיין געוואַנט. פון הינטערן הויז איז אָנגעלאָפן אַ הונט אין מיט אַ געביל אים געשפרונגען אין פנים. נאָר באַלד האָט זיך דער הונט גענומען שאַרן אויף צוריק. ער האָט

פאַרשטעקט דעם עק צווישן די פיס און זיך פאַרגאַנגען אין א געהאַ-
רישן געוויין.

כהרף עין האָט דאָס ליכט אין פענצטער זיך אויסגעלאָשן. אין דער
האַלב-אַפּענער טיר האָט זיך באַוויון דער קאַפּ פון אַ מענטש, בעת דער
גוף איז פאַרבליבן אויף יענער זייט שוועל.

דער איבערגעבליבענער האָט זיך אינסטינקטיוו אַ צי געטאָן צו דער
מענטשלעכער געשטאַלט, נאָר די שטים פון יענער זייט שוועל האָט אים
אַפּגעהאַלטן. „ניט אַ טריט נענטער! דו הערסט וואָס מ'רעדט צו דיר?
איך זע דאָך אַז דו ביסט אַ ייד. אַוודאי פון מאַסן-גרוב זיך אַרויסגעכאַפּט,
טאָ זיי זשע וויסן, אַז ביי מיר וועסטו קיין מקום-מיקלט ניט געפינען“.

איצט איז שוין די טיר צווישן ביידן געשטאַנען אָפּן. דער מענטש
פון אינווייניק האָט אַ טראַט געטון פאַרויס און אַנטקעגן געטראָגן דעם
פרעמדן אַ פּלאַך פנים, די אויגן טיף איינגעגראָבן אונטערן שטערן, האָבן
געבליצט מיט דער זעלבער שאַרף ווי די האַק אין זיין האַנט.

„ס'זעט אויס אַז דו הערסט ניט וואָס מ'רעדט צו דיר? נאָך דאָס
פעלט מיר, שכנים, זאָלן זיך דערוויסן אַז איך באַהאַלט זשידעס אונטער
מיין דאָך“.

ווען דער איבערגעבליבענער האָט זיך פון אַרט ניט גערירט, האָט
דער מענטש אויפּגעהויבן די האַק.

„אויב דו מיינסט, אַז דו וועסט מיך פאַרטשאַקען מיט דינע ייִדישע
שטיק, מאַכסטו אַ טעות. זעסט די האַק, איין טריט פאַרויס, און דיין קאַפּ
פליט פון קאַרק אַראָפּ“.

דער ביינאַכטיקער גאַסט אין גרויען כאַלאַט האָט געקוקט אויף דעם
צאַרנדיקן באַשעפעניש און ניט געוואָסט וואָס צו זאָגן. די ברוסטן אונטער
איר העמד האָבן געוויון אַז זיי איז אַ פרוי.

„דאָס האַרץ זאָגט מיר אַז דו ביסט ניט גלאַט קיין האַלעדריגע“, האָט
זי ווייטער גערעדט, „אויב דו האַסט גאַלד, טאָ קום אַריין. די שכנים
מיינע שטייען שטענדיק אויף דער וואַך. זיי היטן מיינע טריט. זיי אַליין
האַבן זיך אַנגעשטאַפּט מיט ייִדיש פאַרמעגן, נאָר איך, אַ בידנע אלמנה
בין געבליבן מיט ליידיקע הענט“.

די פרוי האָט זיך אַפּגערוקט אין אַ זייט און געלאָזט דעם גאַסט גיין

פארויס. „ס'זעט אויס אז דו האסט שוין פארגעסן ווי אזוי מ'גייט אריין אין א מענטשלעכער דירה. בייג אן דיין קאפ אויב דו ווילסט אים ניט שפאלטן. א מין הייד ביי דיר. אוודאי אויף מילך און חלה זיך געפלעקעט. ווארט צו א מינוטקעלע אט מאך איך ליכטיק. אפשר וועלן מיר זיך צו עפעס דערשלאגן. אויב דו ביסט געקומען זען מיין טאכטער, מוזסטע זאגן ווער עס האט דיך געשיקט“.

אין שטוב איז געווען פינצטער. זויערע ריחות האבן אים א שלאג געטון אין דער גאז אריין. דער קאפ האט זיך אים לייכט פארדרייט. באלד האט ער ווידער דערזען די פרוי. אנשטאט א האק, האט זי איצט געטראגן א נאפט-קנייטל אין דער האנט. זי האט פארהאנגען דאס פענצטער, פארשטעקט דאס ליכט אונטערן פריפעטשיק. פון דוחק אין לופט האט זיך דאס ליכט געשיקט. איין העלפט פון דער כאטע האט זיך געבאדן אין ליכט, די צווייטע איז פארבליבן אין שאטן.

אויף דער באלייכטענער וואנט האבן געהאנגען איקאנעס: דער גע-קרייציקטער אותו האיש מיט דער דערנער-קרין אויפן קאפ, מאריא מיטן יעזוס-קינד ביי דער ברוסט. די וואנט אין שאטן האט געוויזן די בילדער ווי זיי וואלטן געהאנגען מיט די קעפ אראפ.

„שטיי אויף טאכטער, אוצר מיינער, האט זי גערעדט צו עמעצן מיט א ווייכער שטים. מיר דאכט אז דער גאסט איז פאר דיר. נעם אויף זיך א קליידל, קעם צו די האר. לאז דעם גאסט לאנג ניט ווארטן“.

דאס נאפט-קנייטל האט געפלאמט און באלייכטן דעם פרעמדנס פנים. ווען די פויערטע האט אים דערזען אין פולן ליכט, האט זי א פאטש געטון מיט די הענט, „באזשע מאי! פאטערל הייליקער, פארוואס האסטו זיך באלד ניט געלאזט דערקענען?“ זי האט זיך אראפגעלאזט אויף די קני, זיך איבערגעצלמט. א פחד האט אפגענומען איר לשון. איר צונג איז הענגען געבליבן אין איר האלב אפענעם מויל. פאר א לענגערער צייט איז זי געלעגן אויף דער ערד, געקושט דעם זויס פון זיין כאלאט. „זיי מוחל פאטערל“, האט זי געיאמערט. „שוין פאר חדשים קיין ברעקל פלייש אין מויל ניט געהאט. קומט די נאכט, בין איך שטאק בלינד. היינטיקע צייטן ווען מ'זעט ביינאכט א מענטשן פארדעכטיקט מען באלד אז דאס איז א ייד. וויאזוי האב איך בידנע באבע געזאלט וויסן אז אזא הייליקער מאן

קלאפט אין מיין טיר ? דו וואָס ביסט מסוגל צו זען די נשמה פון מענטשן, מוזסט אַוודאי וויסן, אַז איך האָב קיין בייז ניט געמיינט. אַ וויסטע אלמנה בין איך, מיט צוויי יתומים אויף מיניע הענט. אמת, דאָס מיידל ברענגט אַרײַן אַ פאַר זלאַטעס. אַ מענטש דאַרף דאָך אַ פאַר שיד, אַ קלייד. אַנדערע האָבן געכאַפט יידן, זיי צום טויט אויסגעליפערט פאַר אַ קילאַך זאַלץ. מיין מיידל האָט דער גלח מיט טויף-וואַסער געהייליקט. יעדן חודש גייט זי זיך ספּאַווייעדען. זי איז בײַ מיר ווי מיין אייגן קינד. טאָ זיי מיר מוחל, פּאַטערל וואָס איך פּלאַפּל אַזוי פּיל. אפשר ביסטו גאַר הונגעריק ? אַרעם בין איך טאַקע, אַבער דאָס שטיקל פּעלד ברענגט נאָך אַלץ אַ ביסן ברויט. די קי אַ ביסל מילך. אַט לויף איך טאַקע אַרויפכאַפּן אַ טעפּעלע זויערמילך, אַפּבראַטן אַ פאַר קאַרטאַפּל, זאַל דער הייליקער פּאַסטוך עסן צו דער זעט״.

פון אונטערן אויוון האָט זיך באַוויזן אַ מיידל. מיט באַרוועסע פּיס האָט זי זיך דערנענטערט צום פּרעמדן. אויך זי האָט געטראָגן אַ מלבוש פון גראַבן לייוונט, ווי איר מאַטקע. איר פנים פריש, האָט אויסגעזען ווי די מאַדאַנע אויף דער וואַנט. איר קערפּער אַנגעלאָדן מיט די זאַפטן פון לעבן, האָט מיט יעדן קער געוויזן די ליניעס פון רײַפּקייט. פאַרפּלאַכטענע צעפּ האָבן באַצירט איר קאַפּ.

זיי האָבן זיך אַנגעקוקט פאַר אַ לענגערער צייט. זיי האָבן געקוקט און געגאַפט אין שטומער דערקענטעניש, ווי צוויי שפּיגלען וואָס האָבן פאַרלוירן דעם זילבער און געוואָרן דורכזיכטיק.

„איך ווייס ווער דו ביסט״, האָט דאָס מיידל געזאָגט. „דו ביסט מיין פּעטער, מיין מאַמעס ברודער. דיין נאָמען געדענק איך מער ניט. איך געדענק אַבער די ליאַלקע וואָס דו האָסט מיר געשענקט צו מיין צענטן געבוירנטאָג. איך האָב זיך מיט דער ליאַלקע קיינמאַל ניט געשיידט. זי איז געאַנגען מיט מיר אין שול אַרײַן, צום רבי׳ן אין חדר. ווען מ׳האַט אונדו פון געטאָ אַרויסגעטריבן, האָב איך זי מיט זיך גענומען. אין געדערענג האָב איך טאַטע־מאַמע פאַרלוירן. זי, די ליאַלקע האָט זיך געטוליעט צו מיר. אַ סאַלדאַט מיט אַ ביקס אין האַנט האָט מיר באַפוילן צו לויפּן. ער האָט געשאָסן איבער אונדזערע קעפּ, נאָר די קוילן האָבן אונדז ניט אַנ־געריירט. ער האָט געשאָסן און מיר זענען געלאָפּן, ביז מיר זענען דערלאָפּן

צו א צווינטער, איז שוין געווען נאכט. א נאכט אזוי שווארץ און שווער ווי סמאלע, האט אונדז צונעדריקט צו דער ערד. אונטער אונדז האט די ערד געציטערט. פארשטיקטע קולות האבן זיך דערטראגן צו אונדז. די ליאלקע האט געזאגט, אז די קולות קומען פון גיט דערקוילעטע העלדזער, ווי פון עופות אין שעכטהויז, וואס ווארפן זיך געפענטעטע ביז זיי גייען אויס.

מיין ליאלקע האט זייער גיט געוואלט שטארבן. מילא איך, ווי א יידיש קינד האב קיין ברירה גיט געהאט. האב איך זי אינגעהילט אין מיין געבלימטן טיכל, זי באהאלטן אויפן צווינטער אין אן אויסגעהילטן בוים, וועמען ס'האט א דונער געטראפן. אליין האב איך זיך געלאזט גיין נאך די יאמער-קולות. ווייט בין איך אבער גיט דערגאנגען. די מאטקא האט מיך געפונען ביי איר מאגס קבר און מיך גענומען צו זיך א היים."

"און די ליאלקע? פרעגט דער פעטער, מיט א קול ווי ער וואלט געקניט צעבראכן גלאז. „א זי?" ענטפערט דאס מיידל. „זי ווארט נאך אלץ אויף מיר. זי מיינט אז איך בין נאך אלץ א קינד, הונגעריק נאך מעשיות. קומט זי מיר צו חלום. זי האט מיר אפילו צו וויסן געטון, אז דו וועסט קומען; און מיר וועלן ווידער ווערן קינדער..."

"איך ווייס, איך ווייס, צו מיין גרויסן באדויער ווייס איך," האט ער מער געטראכט, ווי גערעדט, איך ווייס אז מיר וועלן ווידער ווערן קינדער, אפזוכן די ליאלקע וואס האט אונדז אין חדר אריין געפירט. מיר וועלן באנייען די פארשפילטע שפיל, וויסנדיק אין פארויס, אז קין האט נאך אלץ א ווילדע הנאה זיך צו באדן אין הבלס בלוט."



ווען די פויערטע איז פון קעלער ארייפגעקומען האט זי שוין דעם גאסט אין הויז גיט געטראפן. דעם מיידלס געלעגער איז געווען ליידיק... זי איז געשטאגען און געקלערט און גיט געקאנט באנעמען וויאזוי א הייליקער מאן וואס וואנדערט איבער די וועגן צו ברענגען טרייסט און האפענוג פאר אומגליקלעכע, קומט גאר זוכן א נקבה? און ווייל די פויערטע האט דאס רעטעניש גיט געקאנט לייזן, האט זי זיך אראפגע-לאזט אויף די קני תפילה צו טאן. די תפילה וואס זי האט אין זינען

געהאָט, איז ווי אויסגעטריקנט געוואָרן. דאָס האַרץ האָט איר געזאָגט, אַז דאָס איז אַ שלעכטער סימן. אונטערן פּריפעטשיק האָט דאָס נאַפּטקנייטל געצאָנקט און אָנגעפילט די שטוב מיט טאַנצנדיקע שאַטנס. אַ גאַנצע נאַכט האָט עס אַזוי געטלעט, און זי איז געזעסן און געקוקט אין צאַנקנדיקן פּינטל, אַזוי ביז אין ווייסן טאַג אַריין.

צומאַרגנס איז ביי דער פּויערטע אין הויף געוואָרן אַן אָנגעלאַפּ. שכנים זענען זיך געקומען דערוויסן, סטייטש, זיי האָבן אַליין געזען ליכט אין איר פענצטער וואָס האָט געברענגט ביז האַלבער נאַכט. ווער קאָן זיך היינט פאַרגינען ברענען נאַפט אומזיסט און אומנישט? ניט אַנדערש נאָר עפעס האָט געמוזט פאַסירן? האָט זיך אפּשר די קו געקאַלט, דאָס פּערד פאַרקאַכן אין אַ זומפּ? שטייט מען אַזוי און מען שמועסט: דער אַלטער בילאָווו, די וואַסיליעכע, און די צעדרייטע יאַדוויגע. פאַרלייגט די וואַסיליעכע די הענט אויפן בויך, „האַט איר געזען ליבינקע די נעכטיקע שקיעה, צייט איך לעב האָב איך אַזאַ הימל ניט געזען. מען זאָגט, אַז אַזעלכע הימלען ברענגען מגפות אויף דער וועלט“.

„אמת“, שלאָגט איר איבער די צעדרייטע יאַדוויגע, און איר שקראַפּל-נאָז פּלאַמט פון באַגייסטערונג. עס איז אַ סברא, אַז דאָס איז דאָס בלוט פון די אומגעבראַכטע ייִדן. אפּשר ניט פון אַלע ייִדן, נאָר דעם ראַבינס בלוט איז זיכער אויפן הימל אַרויף. איך אַליין האָב אים געזען שטיין איינגעהילט אין ווייסן טלית, ווען אַלע אַנדערע זענען געווען אויסגעטאַן ביז צום ביינ. דער קאַמענדאַנט האָט אים באַפוילן די שמאַטע אַראַפּצו-נעמען. דער ראַבין האָט זיך קיין ריר ניט געטאַן. האָט דער קאַמאַנדאַנט אים באַפוילן צו טאַנצן. דער ראַבין איז געשטאַנען ווי אַ בויס אַרײַנגע-וואַקסן אין דער ערד. טאַנץ שווייגהונט, צאַרנט דער דייטש. דער ראַבין שטייט גלייך ווי ניט אים מיינט מען. ער שטייט איינגעהילט אין טלית און מאַדליעט זיך צו זײַן גאַט.

„איך וועל דיין קאַפּ שפּאַלטן. דיין פלייש פאַר די הינט וואַרפּן. טאַנץ, זאָג איך דיר, טאַנץ!“ אַרום און אַרום שטייען אונדזעריקע און לאַכן. דער דייטש ווערט מלא רציחה. ער ציט אַראַפּ זײַנע ווייסע הענטש-קעס, כאַפט אַרויס דעם רעוואָלווער און צילט דעם ראַבין גלייך אין קאַפּ אַריין. ער פּייערט איין מאַל, און נאָך אַ מאַל. דער טלית פאַלט צו

דער ערד, א לידיקער. מ'זעט ניט קיין גוף, קיין סימן פון בלוט. דער טלית ליגט אן אויסגעשפרייטער, ווי די פליגל פון אן אָדלער. ערשט איך הייב אויף די אויגן און זע ווי דער הימל איז איין גרויסער רויטער טיך, קאָכט און שוימט מיט פרישן בלוט.

„עט וואָס אַ באַבע באַלאַבעטשעט.“ רופט זיך אַן דער אַלטער בילאָוווו. „טויט איז טויט. מיטן מלאך המוות מאַכט מען קיין קונצן נישט. נאַראַנים און ווייבער גלייבן אין נסים. איך גלייב אין כוח. וואָלט איך נאָר געווען אַ ביסל ייִנגער, אַ ביסל שטאַרקער, וואָלט איך דאָ ניט באַלאַמוטשעט. אוצרות וואַלגערן זיך אונטער ייִדישע חורבות, גאַלד אין די בייכער פון די טויטע זשידעס. די טויטע זשידעס, וואָס האָבן ניט באַוויזן דאָס גאַלד צו באַגראָבן, האָבן זיי עס אַיינגעשלונגען. אוי וואָלט איך געשניטן בייכער, געריסן גאַלדענע ציין פון מויל. נאָר גיי טו עפעס, אַז די הענט דינען ניט מער. די פּיס צוויי שבריי-כלים, ווילן מער ניט טראָגן. אַפילו אויף די אויגן קאָן איך זיך מער ניט פאַרלאָזן. איך בין ווי אַן אויסגע-טרוקנטע זאַנג אין פעלד, די זערנע האָט דער ווינט פאַרטראָגן. דער שפּראַך פון מינע לענדן איז ווי אין וואַסער אַריין. איך ווייס אַפילו ניט וווּ זיין געביין איז אַהינגעקומען? שטייט אַ באַבע און פּלויִדערט וועגן נסים. פּראַוואַסלאָוונע וואַלגערן זיך נאַקעט אויף די פעלדער. שוואַרצע ראַבן פּיקן זייערע געדערעם און זי וויל מיך אַינרעדן, אַז דאָס בלוט פון אומגליביקע ייִדן קומט פאַר גאָט.“

„אפשר טאַקע דערפאַר האָט זיך דער ראַבין ניט געוואָלט אויסטאָן“, ענטפּערט אים יאָדוויגע. „מסתמא האָט ער ווויל געוויסט, אַז פאַר גאָט קאָן מען זיך נאַקעט ניט שטעלן.“

„באַבע-מעשיות!“ זאָגט בילאָוווו. „מיר אַלע זענען געקומען אויף דער וועלט נאַקעטע. נאָר פאַר אַ מענטשן קאָן מען זיך פאַרדעקן. פאַר גאָט איז אַפילו די נשמה נאַקעט.“

די אלמנה וואָס איז געשטאַנען די גאַנצע צייט אַ שווינגדיקע, האָט פּלוצים דערפילט אַ שוואַכקייט אין אירע גלידער. דער ראַבין! דער גאַסט אין איר הויז איז ניט געווען קיין מאַנאָך, ס'איז געווען דער ראַבין. דער געדאַנק איז ווי אַ בליץ אַריבער איר לייב. הענט און פּיס האָבן זיך גענומען טרייסלען. דער ראַבין איז געקומען און צוגערויבט איר טאַכטער.

בלומע לעמפעל

כדי צו פארדעקן איר אויפרעגונג, האָט זי אָנגעהויבן טרײַבן די הינער, זיך בייזערן אויפן הונט.

„ניטאָ קיין צײַט ליבינקע, די זון שטייט שוין הויך אין הימל און בײַ מיר איז די קו נאָך ניט קיין געמאַלקענע. די הינער ניט געקאַרמעט. דער חזיר איז כליוו פאַרשפּאַרט.“

„נו, איר האָט דאָך אַ דערוואַקסענע טאַכטער“, זאָגט די גוײַע און אַ כײַטרע שמײכל לײגט זיך אויס אויף איר פנים.

די אלמנה ענטפערט ניט. זי לויפט אַרײַן אין הויז. זי זוכט אויפן בוידעם, אין קעלער, אין גאַרטן. „האַסט געזען דײַן שוועסטער?“ פרעגט זי איר יינגל.

„ניין מאמע, ניט געזען.“

„און דעם בײנאַכטיקן גאַסט האָסטו יאָ געזען?“

„איד, האָב קײנעם ניט געזען!“

„מאַריאַ, מאַריאַ!“ רופט זי אין בלויען שטח אַרײַן. געענטפערט האָט איר אַ ווידערקול, וואָס האָט זיך אָנגעשלאָגן אין וואַלד, זיך אויסגעשפּרייט איבערן טײַך און צו נישט געוואָרן.

די אלמנה האָט פאַרבראַכן די הענט. זי האָט אויפגעהויבן די אויגן צום הימל. „מאַריאַ, מאַריאַ!“ האָט זי גערופן מיט פאַרמאַכטע ליפן. קער זיך אום מאַריאַ. דו ביסט אַ געטויפטע, און ער אָן איבערגעבליבענער, איינער צו פיל, ער איז אַ ייד, אַ ייד...“

דאָס ווידערקול האָט נאַכגעזאָגט אָן אויסגעצויגענעם, ביז אין דער אייביקײט אַרײַן: „ייד, ייד, ייד!“

אין געוועט מיטן גורל

סעלמא האלצמאן איז געשטאנען אין קיך און צוגעגרייט מיטאג. זי האט אויסגעלייגט קעז אויף א געבלימטן טעלער, געזוימט מיט א גאלדן רעמל. זי האט דעם קעז אויסגעפורעמט ווי א הארץ, מיט צוויי רויטע פאזעמעקעס אין דער מיטן.

אין עס־שטוב אויפן טיש איז שוין געשטאנען א פלאש רויטער וויין, צוויי פינקלענדיקע גלעזער, טעלער, גאפל, לעפל, שעלעכלעך פאר קאווע. שטילע מוזיק האט איינגעהילט דאס הויז ווי אין א דרימל. א דראבנער רעגן האט באטופט די שויבן. כאטש אין הויז איז געווען טונקל, האט זיך סעלמא ניט געאייילט צו מאכן ליכט. זי האט געטיילט אירע געפילן מיט די שאטנדיקע ווינקלען, וואס זאפן אין זיך די מוזיק ווי פירות פון פארבאט.

סעלמא האט ווי פארגעסן פאר וועמען זי גרייט דעם מאלצייט. אזוי לאנג זי איז געווען באשעפטיקט האבן אירע גערוון גערוט. און אפשר האט זי בכיוון ניט געוואלט געדענקען, אז זי איז באגאנגען א נארישקייט, זיך געלאזט איבעררעדן פון איר צעבאלעוועטער קווינע, צו דינען איר ווי א שירעם פאר אירע טריפענע „סכאדקעס“.

די לעצטע נאכט האט סעלמא נישט געקאנט שלאפן. עס האט זי פארדראסן וואס זי לאזט זיך פירן ביי דער נאז. זי אליין היט דעם כבוד פון חופה וקידושין־רינגל, מאכט צו־נישט דעם בליק וואס רירט אן א סטרונע, גרייט גאר צו א געהיימע טרעפונג. ווייל זי אליין שטייט אין א זייט, קוקט אויפן ארום ווי פון אונטער א גלעזערנעם קלאש. שוין באלד צען יאר ווי זי איז פארהייראט. אנדערע ווייבער האבן שוין קינדער אין שול, און זי האפט נאך אלץ אויף א נס. יעדעס מאל ווען זי זעט א פרוי פירן א קינדער־וועגעלע, פילן זיך אירע אויגן אן מיט טרערן. דער דאקטער זאגט; אז סיי אירווינג, סיי זי זענען לויט אלע כללים

פאטענט. ס'קאן זיין, זאגט ער, אז מיט געביטענע פארטנערס, וואָלטן ביידע געווען פרוכטיק. אויך אין דער פלאנצן-וועלט, פרוווט ער דערקלערן, זענען פאראן געוויסע מינים וואָס פראָדוצירן נישט אויף איין סאַרט ערד נאָר אויף אַ צווייטער זענען זיי גראָד פראָדוקטיוו.

אורוונינג וויל פון קיין שידונג נישט הערן. לויט אים איז עס פשוט אַ פאַרברעכן צו ברענגען קינדער אויף דער וועלט, וואָס שטייט אויפן ראַנד פון אונטערגאַנג. ער ווייסט, זאָגט ער, אז די בעסטע מוחות אין דעם אַזוי גערופענעם „טינק טאַנק“ גרייטן אַ צוואַה פאַר אַ מעגלעכן באַזוכער פון חלל, ער זאָל וויסן ווי אַזוי אַנצוהייבן אַ נייעם בראשית. זיי האָבן אַפילו צוגעטראַכט אַ געשריפט אַזא, אין דער פאַרעם פון חיות, מענטשן, ביימער, מכשירים צו נוצן פאַר אַ נייעם פאַרוויי. מיט איין וואָרט, אַ מין נח'ס תיבה טאַמער וויל דאָס פאַרבלאָנדזשטע באַשעפעניש זיך איינגעסטיקן אויף אונדזער וויסטן פלאַנעט. בלויז פאַרוואָס און פאַר-ווען אַ וועלט איז משוגע געוואָרן און באַגאַנגען זעלבסטמאָרד, האַלטן די סופיריער מוחות ניט בייטיק צו דערקלערן. זיי זענען זיכער אז צו דעם סוד וועט זיך דער צוקונפטיקער ערד-מענטש אַליין דערשלאָגן.

סעלמאַן אינטערעסירן נישט קיין וועלט-פראָבלעמען. צרות רבים רירן זי נישט אָן. זי דרייט זיך אויפן געלעגער, דרימלט איין און וועקט זיך איבער. אין דער פרי פאַרגעסט זי וואָס זי האָט ביינאַכט באַשלאָסן. אנשטאַט אַפצורופן די טריפענע טרעפונג, גייט זי אַוועק אין „סופער-מאַרקעט“, האַנדלט איין שוועמלעך, גרינע אַרבעסלעך, רויטע פאַזעמקעס און פרישע זעמעלעך. זי טוט דאָס מיט צערייצטער ענערגיע, ווי דווקא די קאַנספיראַציע פון דעם ענין וואָלט זי אויפגעלעבט. זי לויפט פון איין שטוב אין דער צווייטער, דאָ גלעט זי אויס דאָס בעט, דאַרט פאַרציט זי די פירעהאַנגען. פאַרן גרויסן שפיגל בלייבט זי שטיין. אַ שפאַגל-נייער קנייטש האָט זיך באַוויזן אַרום די אויגן. זעען אויך אַנדערע וואָס זי זעט? די קנייטשן מערן זיך. די יאַרן לויפן. באַלד וועט זיין צו שפעט. אויף וואָס וואָרט זי, אויף מענאַפּאָז? דאַראַטי, איר קווינע, ערשט צוויי יאָר נאָך דער חתונה, האָט זיך שוין איינגעשאַפט אַ געליבטן. זי היט זיך אַפילו נישט. זי זאָגט: ton corps est a toi און גיי טו איר עפעס. אמת, זי איז ייִנגער פאַר איר. זי האָט זיך געכאַוועט אויף גלאַריאַ סטיינעמס

דיעטע. איר אַרט נישט וואָס איר מאַן זאָגט, אָדער טראַכט. זי אין די מאַדערנע פרוי: אומאַפּהענגיק, פּרזי, גיטטיק, פיזיש און פינאַנסיעל.

בין איך איינפּערזיכטיק אויף מיין קווינע? טראַכט סעלמאַ. אין אַלע אירע מיידלשע יאָרן האָט זי קיינעם ניט מקנא געווען. איר לעבנסוועג איז געווען אַנגעצייכנט פאַר איר, און זי איז נאָכגעאַנגען איר באַשערטקייט אַן תּרעמות. זי האָט זיך אַפּילו ניט באַקלאַגט וואָס זי איז געבוירן געוואָרן אַ קיילעכדיקע יתומה. איר מוטער איז געשטאַרבן אין קימפּעט. דער פּאָטער אירער איז באַאַנגען זעלבסטמאָרד איינציקע וואָכן איידער זי איז געבוירן געוואָרן. דאָס האָבן זיידע-באָבע איר דער-ציילט ווען זי איז שוין געווען אַ דערוואַקסענע. סעלמאַ האָט גערופן איר באָבע מאַמע, און דעם זיידן טאַטע. צופּיל חשק צום לערנען האָט סעלמאַ נישט געהאַט. זי האָט בעסער ליב געהאַט צו העלפן איר באָבען אין דער ווירטשאַפּט, קאָכן, באַקן, רוימען דאָס הויז. בעת די באָבע האָט געגרייט וועטשערע, האָט זי ליב געהאַט צו זינגען ייִדישע לידער, וואָס זי האָט נאָך געדענקט פון דער אַלטער היים. זיי האָבן געוווינט אין פענסילוועניע, געהאַט אַן אייגן הויז, אַ גאַרטן אַרום הויז. סעלמאַ איז געוואַקסן צוזאַמען מיט די ביימער, וואָס איר באָבע האָט לכּבוד איר דאָרט פאַרפלאַנצט. סעלמאַ האָט זיך אַפּגעגעבן מיט די בלומען אין גאַרטן, זי האָט באַזונדערס ליב געהאַט די ניט פּרעטענציעזע יערלעכע בלימעלעך, וואָס באַנגוגענען זיך מיט ווייניק און גיבן אַ סך. ווען זי איז געוואָרן ראוי לחופּה, האָט זי זיך באַקענט מיט אוירווינג האַלצמאַן. ער איז געווען פון זעלבן שטעטל, אַ בוכהאַלטער, מיט צען יאָר עלטער פון איר. מענטשן האָבן געשמועסט, אַז דאָס איז אַ שידוך געמאַכט אין הימל. ער תּורה, כּחורה און געפּוצטע שטייול, זי אַ גאָט געבענטשטע באַלעבאַסטע, גאַרניט ווי היינטיקע מיידלעך. מ'האַט געפּראַוועט אַ חתונה. זיידע-באָבע זענען געווען גליקלעך. סעלמאַ האָט זיך געפּרייט מער פאַר זיי ווי פאַר זיך אַליין. זי איז גערן-וויליק געאַנגען פון מדרגה צו מדרגה, מיט דער זיכערקייט אַז דאָס איז גאָטס ווילן און אַזוי דאַרף צו זיין.

באַלד נאָך דער חתונה איז דאָס יונגע פאַרפלאַק אַריבער וווינען אין ניו-יאָרק. סעלמאַ איז געווען באַגייסטערט פון דער שטאָט, פון די געשעפטן. איר איז נישט נימאס געוואָרן צו שפּאַצירן אויף דער פינפטער עוועניו,

אַרײַנקוקן אין די שוײַפענצטער, באַווונדערן די רײַכקײַט, די שײַנקײַט, דעם צײַבער פון זאַכן פון וועלכע זי האָט פּרײַער נײַט געהלומט. זי האָט באַווונדערט די עלעגאַנטע דאַמעס, די אויסגעפּוצטע פּראַנטן. זי האָט זיך געווונדערט: ווער פּראָדוצירט עס די אַלע שײַנע זאַכן, ווען די גאַסן זענען אײַבערגעפּולט מיט לײַדיק-גײַערס. ווען זי האָט אײַנגעזען אַז די פּראַגע אײַז נוגע אױך אײַר אַלײַן, האָט זי אויפגעגעבן אײַרע שפּאַצירן, און זיך אָפּגעגעבן מיט דער ווירטשאַפט און מיט דעם וווּלזײַן פון אײַר מאַן. די עלעגאַנטע געשעפטן האָבן זי מער נישט אײַנטערעסירט. אַרומפירן אַ קינדער-וועגעלע אײַבער די גאַסן פון נײַ-יאָרק אײַז געוואָרן אײַר אײַג-ציקער צײַל. אַלע אַנדערע ווערטן האָבן זיך אײַנטערגעגעבן דער מאַנקאַלײַע. דאָס צוזאַמען לעבן פון מאַן און וײַב האָט זיך אָנגעהויבן פּונאַנדער צו גײַן. זי, דאָס שטײַל וואַסער וואָס גראַבט טײַף, ער, דער וײַנט וואָס קומט מיט רעש און לאַזט אײַבער מיט גאַרנישט. וואַרטנדיק אויפן גס, האָט זיך סעלמאַ דערווײַל פּאַרזאַרגט מיט אַ קינדער-וועגעלע. זי האָט זיך פּאַרשאַפט אַ קאַץ און אַרײַנגעזעצט די קאַץ אין וועגעלע. די קאַץ אָבער האָט געהאַט אײַרע אײַגענע געשעפטן. אַנשטאַט צו זיצן אין וועגעלע, אײַז זי געלאָפּן אין די הײַלעצײַס צו באַפּרײַדיקן אײַרע אײַגענע נױטן. באַזן ברירה, האָט סעלמאַ אַרײַנגעבראַכט אין תּוֹז אַרײַן צוויי יונגע פּאַפּוגײַעלעך. סעלמאַ האָט די פּײַגעלעך אַרײַנגעזעצט אין אַ שטייגל און זיי אויסגעלערנט צו רופן מאַמאַ, מאַמאַ. דאָס הײַז אײַז פּול געוואָרן מיט לעבעדיקע קלאַנגען. די פּאַפּוגעס האָט דער דרויסן נישט געצויגן. די „זײַ“ אײַז געווען פּאַרליבט אין „ער“ און דער „ער“ אײַז געווען פּאַרליבט אין דער „זײַ“. זיי האָבן אױך לײַב געהאַט די בעל-הביתטע און פּײַנט געהאַט די קאַץ.

די מדּרָגות וואָס האָבן אַ מאַל געפּירט סעלמאַן פון שטאַפּל צו שטאַפּל, האָבן זיך מיט אַ מאַל אויסגעלאָזט. אַן אויסזיכטן אויף אַ בײַט, האָט דער מאַנאַטאַנער אײַנשטעל שווער געפּרעסט אויף אײַר געמיט. אין דער פּרײַלעכער „בת יחידה“, ווי אײַר זײַדע-באַבע האָבן זי גערופן, האָט זיך אין סאַמע מיטן זומער פון אײַר לעבן, באַזעצט אַ האַרבסטיקער טרױער. אײַרווינג אײַז געווען פּאַרנומען בײַ טאַג אין בײַראַ, דעם אַוונט האָט ער אָפּגעגעבן געזעלשאַפטלעכע פּאַרפּליכטונגען. כּדי נישט צו בלייבן

אליין אין הויז, גייט סעלמא מיט אים מיט. די פרויען וואָס קומען צו די מיטינגען זענען מייסטנס עלטערע. די יונגע ווייבלעך קומען נישט. זיי זענען פאַרנומען מיט קינדער, טראַכט סעלמאָ ניט ווילנדיק. די מאַנקאַ-ליע פאַרפאַלגט זי, לאַזט זי ניט צו רו. האָ, ווען זי וואַלט ניט געבוירן געוואָרן אַ יתומה, וואַלט זי נאָך היינט געהאַט עלטערן מיט וועמען זי וואַלט זיך געקאַנט באַראַטן, אויסגיסן איר האַרץ, ווי די באַבע פלעגט זאָגן. איצט זענען זיידע-באַבע טויט. דאָס הויז האָבן פרעמדע איבער-גענומען. די קאַרשן פון בוים וואָס זי האָט פאַרפלאַנצט עסן איצט אַנדערע. ווער ווייסט צי די יערלעכע בראַטקעלעך בליען נאָך אַלץ מיט יענער אַמאָליקער גרייטוויליקייט? ווער ווייסט?...

די נאַסטאַליגע באַפאַלט זי געוויינלעך אין די נאַכמיטאַג שעהן, ווען זי אַרבעט אין הויז איז שוין געענדיקט. דעמאָלט חלומט זי פון אַן אונטערגעוואָרפן קינד, פון אַן אַדאַפּטירט קינד, פון אַ קינד וואָס זי האָט פאַרשוואַנגערט פון אַ פרעמדן מאַן. אויך איצט, שטייענדיק פאַרן שפיגל, קימען איר די געדאַנקען ניט ווילנדיק אויפן זינען. זי דערמאָנט זיך אַז עמעץ האָט איר אַ מאָל געזאָגט, אַז זי איז איינגעעסטיקט ווי אַ בלום אין דער בייט. קומט אַ בין און זויגט איר נעקטאַר, לאַזט זי זיך. זי אליין נעמט קיין אַנטייל ניט. זי וואַרפט זיך אונטער איר גורל אַן ווידערשטאַנד. זי פראַטעסטירט ניט אויף איר דאָליע. זי געניסט ניט דעם רווח פון איר בלונג, און נישט דעם היזק פון פאַרגיי. דער וואָס האָט איר דאָס געזאָגט, איז בלוז געווען האַלב גערעכט. אין דער אמת'ן האָט זי זיך שוין מער ווי איין מאָל פאַרמאַסטן אין אַ געוועט מיטן גורל. יעדעס מאָל ווען עס איז געקומען דערצו, האָט זיך איר שלים-מזל אַריינגעמישט. אַדער זי איז קראַנק געוואָרן, אַדער זי האָט זיך דערשראַקן און חרטה געקריגן. איין מאָל האָט זי פשוט פאַרבלאָנדזשעט. נאָכן אָפּפאַרן אַ שעה צייט מיט דער סאָבוויי, האָט זי זיך געכאַפט, אַז זי פאַרט אין דער פאַרקערטער ריכטונג. עס האָט אויסגעזען ווי די השגחה אליין האָט צו-נישט געמאַכט דאָס וואָס האָט געקאַנט ווערן...

ערשט נישט לאַנג צוריק האָט זי זיך באַקענט מיט אַ יונגן מאַן בעת אַ שלאַקסרעגן האָט זיי ביידע אַריינגעטריבן אין אַ קאַפעטעריע. די קאַפע-

טעריע איז געווען געפאקט מיט מענטשן. מען האָט זיי ביידע באַשטאַט אין אַ ווינקל, איינער לעבן צווייטן. ער האָט זיך פאַרגעשטעלט פאַר איר, ווי אַ קונסטמאַלער. ער האָט איר געגעבן זיין וויזיט-קאַרטל און זי פאַר-בעטן אַרױפצוקומען צו אים אין אַטעליע. ער וויל זי זאָל זען זײנע לײוונטן וואָס ער גרייט אין קורצן אויסצושטעלן. ער וואָלט אויך געווען אַ בעלן זי אַרױפצונעמען אויף אַ לײוונט. בעת ער האָט גערעדט, האָבן זײנע הענט זיך געשפּילט מיט אירע פינגער. ווען זי האָט זיך נישט געווערט, זענען זײנע הענט געקראַכן העכער, אַרױף צו דער רױטער טאַפעטאַ-בלוזקע, וואָס זי האָט דעמאַלט געטראָגן. זי דערמאַנט זיך אַז בײַ יעדן באַריר פון זײנע פינגער, האָט די טאַפעטאַ-בלוזקע גערוישט, ווי אַ ים-מושל וואָס שעפטשעט סודות אין אויער אַרײַן. פאַרן צעשיידן האָט זי אים געגעבן אַ פאַלשן טעלעפּאָן-נומער, אַ פאַלשן אַדרעס.

פאַרוואָס האָט זי דאָס געטון? פּרעגט זי זיך קוקנדיק אין שפּיגל אַרײַן. צוויי הייסע אויגן קוקן שפּאַטיק אויף זיך אַליין. זי עפנט דאָס קאַסמעטיק שאַכטעלע, באַשמירט די ליפּן, שטרייכט אונטער די אויגן, פאַררױטלט די באַקן. בילדער באַגראַבענע אין די אַפּגרונטן פון דער נשמה שווימען אַרױף אויף דער אויבערפלאַך. זי טוט אָן די זעלבע רױטע בלוזקע. אומגעזעענע פינגער רירן זי אָן. די וויבראַציע לױפט פון אויבן אַראָפּ און פון אונטן אַרױף. דער אַראַמאַט פון קאַווע, געמישט מיט מאַריאַ קאַלאַס מ. באַטערפליי, טרייבן זי פון זינען. זי לױפט אַרײַן אין קיר, פאַרדרייט דעם גאַז, לעשט אויס די מוזיק. אין הויז ווערט שטיל, הױל, לײדיק...

פון זײטיקן צימער דערטראַגט זיך דאָס קול פון פּאַפּוגײ. ער רופט: „מאַמאַ, מאַמאַ“. סעלמאַ האָט פאַרגעסן אַרױסצולאָזן די פּיגל אויף זײער טעגלעכן שפּאַציר איבערן הויז. זי מוז אויך מאַכן זיכער אַז די קאַץ איז אין דרויסן. יא, זי האָט די קאַץ נאָך באַלד אין דער פּרי אַרױסגע-לאָזט. עפנט זי דאָס שטייגל און לאָזט די פּיגל אַרומפּלײען פּרי איבערן הויז. און אַט קלינגט דער טעלעפּאָן. ס'איז דאָראַטי, איר קווינע. „וואָס האָט פּאַסירט?“ פּרעגט סעלמאַ. זי איז אויפגעבראַכט אויף איר קווינע. זי האָט אָנגעוואָרפן אויף איר די אַרבעט, און אַליין אײַלט זי זיך נישט צו קומען. „סאַרי, טײערע“, לאַכט די קווינע אַרײַן אין טעלעפּאָן. „איד

קאן נישט קומען. אונדזער שכן איז געשטארבן און איך מוז גיין צו דער לוויה".

„און וואס זאל איך טון מיט אים?“

„טו מיט אים וואס דיין הארץ גלוסט. ביסט שוין א גרויס מיידל. איך דארף דיך נישט לערנען“.

„ביסט גארניט איינפערזיכטיק? איך האב געמיינט אז דו ביסט פארליבט?“

„מאך דיך נישט נאָריש, אזוי אלט-מאָדיש בין איך נישט“.

„דו שטעלסט מיך פאַר אַ דילעמע“.

„וואָס פאַראַ דילעמע? ער געפעלט דיר נישט, שיקט מען אים, דו ווייסט שוין וווּהיין“. Good luck, זאָגט זי, און הענגט אויף דאָס טרייבל. סעלמאַ בלייבט שטיין ווי אַפּגעגאַסן מיט אַ שעפּ קאַלטן וואַסער. ניין. דאָס מאָל וועט זי דער קווינע נישט צוליב טון. זי וועט שוין בעסער אַפּשטאַטן אַ ווייזט דעם קונסטמאַלער. זי וועט אים איבערראַשן. פאַר דאָראַטיס דעיט, ביל, וועט זי אַנקלעפּן אַ צעטל אויף דער טיר. זי דאַרף פאַר אים ניט זוכן קיין תּירוץ, ער איז נישט איר דעיט. סעלמאַ נעמט די פען אין האַנט. איר האַנט ציטערט. זי ווייסט אז זי שפּילט זיך מיט פּייער. די פּאַנטאַזיעס רעגן זי אויף און פּירן אין ערגעץ ניט. זי טאָר מער נישט נאָכפּאַלגן די זייף-אַפּערעס אויף טעלעוויזיע. זי מוז זיך אומקערן צום שכל הישר. צו אירע זיידע-באַבעס אויסגעטראַטענעם וועג. סעלמאַ כאַפט אויף זיך דעם מאַנטל, דעם בייטל. זי עפנט די טיר און פאַר איר שטייט ביל. זי ווייסט, אז דאָס איז ער. ער איז אַנגעטון ווי די פּראַנטן וואָס שפּאַצירן אויף פיפט עוועניו. טונקעלע זון-ברילן פאַרשטעלן אַ העלפט פון זיין פנים. ער טראַגט דעם רעגן-מאַנטל פאַר-וואַרפן אויף איין אַקסל. אַ בינטל בלומען אין דער האַנט. „איר זענט אַוודאי סעלמאַ, דאָטיס קווינע. איר דאַרפט נישט אַנט-לויפן. מיר בייסן נישט“.

„איך אַנטלויף נישט. פאַרענטפערט זיך סעלמאַ. איך וויל אייך זאָגן אז דאָראַטי קאָן היינט ניט קומען. זי וועט אייך לאַזן וויסן פאַרוואָס און פאַרווען“.

„און איר וווּ לויפט, טייערע קווינע?“

„איד? איד אייל זיך זען א מוויי“.

„טייערע קוזינע“, זאגט ער אן דעם מינדסטן טאן פון באדויער. „די מווי קאן ווארטן. די בלומען און א ביסל וואסער וועלן באַלד אַפּשטאַרבן.“ ביל גיט אַ שטופּ מיטן פּוס די טיר. ער נעמט אָן איר אַרעם און פירט זי אַרײַן אין הויז. סעלמאַ גייט אים נאָך, ווי זי וואָלט געווען דער גאַסט, און ער דער בעל-הבית. ער גייט גלייך אַרײַן אין קיך, געפינט אַ וואַזע, פילט זי אָן מיט וואַסער. ער אַראָנזשירט דעם בוקעט מיט דער געניטקייט פון אַ ספּעציאַליסט. „בלומען פאַר אַ בלום“, זאָגט ער און טראָגט איר אַנטקעגן די וואַזע.

סעלמאַ נעמט ניט די בלומען. זי איז נאָך אַלץ איבערראַשט, און נאָך מער שאַקירט.

„בו, גוט“, זאָגט ער. „מיר וועלן די בלומען אַוועקשטעלן אויפן טיש, לעבן די רויטע פּאַזעמקעס און דעם ווייסן קעז.“ ער טוט דאָס אַלץ ווי ער וואָלט געהאַט אַ פּלאַן פון הויז, געוואוסט גענוי וווּ אַלץ אַוועקצושטעלן... ער העלפט איר אויך אויסטון דעם מאַנטל. די טאַפעטאַ-בלוזקע רוישט.

ערשט זיצנדיק ביים טיש האָט סעלמאַ באַמערקט זײַן קרויזיקן קאַפּ האָר, די פאַרשפּיצטע וואַנסעלעך און די לאַקירטע נעגל. זײַן עלטער האָט זי נישט געקאַנט באַשטימען. ער האָט געקאַנט זײַן אין די שפּעטע צוואַנ-ציקער, דרייסיקער, אַדער אַפילו אין די פּרײַע פּערציקער. זײַן האַלטונג פּרײַ, שפּילעוודיק, יינגליש, פּול מיט לעבנסלוסט. זי נעמט דאָס אַלעס אויף אין איין אויגנבליק. זי ווונדערט זיך ווי זי זעט אויס אין זײַנע אויגן? ער זעט זי אַוודאי ווי אַ מיטליעריקע פּרוי וואָס שפּילט די ראַלע פון אַ זעכצן יעריקער בתולה. זי ווייסט אַז זי דאַרף סערווירן דאָס עסן, נאָר הענט און פּיס זענען בײַ איר אַפּגענומען. זײַן קאַלאַסאַלער עגאָ רעדוצירט זי, מאַכט זי פאַר אַ קאַרליק. אַ שלל פון צוגעגרייטע אַנעקדאַטן גליטשן זיך גלאַטיק פון זײַן צונג אַרונטער. סעלמאַ פּרוווט אַרויספירן אין געדאַנק דאָס פנים צו וועלכן ער איז אַזוי שטאַרק ענלעך. זי געדענקט אַז יענעם פאַרקאַטשעטע ליפּן, האַבן זי אי געצויגן, אי אַפּגעשטויסן. וואָס לענגער ביל רעדט, אַלץ נעענטער קומט דער געזוכטער. זי איז איצט זיכער אַז דאָס איז דער איטאַליענישער אַקטיאָר, וועמענס נאַמען זי האָט פאַרגעסן. זי וואָלט אים געוואָלט פּרעגן מיט וואָס ער באַשעפּטיקט

זיך ? איז ער פארהייראט ? וואָס איז זיין באַציונג צו איר קווינע ? נאָר ווען זי דערוועגט זיך שוין עפעס צו פרעגן, האָט עס מיט דעם וואָס זי וויל קיין שייכות נישט. ס'איז ווי דער איבערווייניקסטער גייגיר, און דער דרויסנדיקער רעאַקטאָר, וואָלטן באַלאַנגט צו צוויי פאַרשיידענע העמאַס-פערן. סעלמאַ וואָלט זייער נישט וועלן ער זאָל דערקענען וואָס זי טראַכט, פּרעגט זי אים צי ער אין שוין אַמאָל געווען אין אַלאַסקאַ ?

„וואָסזשע, איר קלויבט זיך פאַרן אַהין ?“ ביידע לאַכן. זי האַלט איר שמייכל צוגעקלעפט, ווי דעם רוזש אויף אירע ליפּן. אין הויז איז טונקל. דער רעגן האָט זיך געשטאַרקט. ערגעץ נאָענט האָט אַ דונער עקספּלאָדירט. דער הענגלאַמפּ איבערן טיש ציטערט. ביל פילט אָן די גלעזער מיט ווייץ. סעלמאַס גלאָז גליטשט זיך אַרויס פון איר האַנט און פאַרפּלעקט דאָס ווייסע טישטוך. זי לויפט אַריין אין קיך. טרערן שטיקן. האָס און רחמנות צו דער אייגענער אומגעלומפערטקייט פאַרשטעלן איר די ראייה. ביל מאַכט זיך נישט זעענדיק. ער גייט אָן מיט זינע אַנעקדאָטן. ער דערציילט איר וועגן דער קאַניבאַל-מאַמע וואָס איז געגאַנגען מיט איר קינד שפּאַצירן אין דער דזשונגל. דאָס קינד, ווי אַלע מענטשן-קינדער איז געווען גייגיריק צו וויסן וואָס דאָס איז, און וואָס דאָס אַנדערע איז. דאָס קינד האָט געפּרעגט און די מאַמע האָט געענטפּערט. „דאָס איז אַ יאַטשערקע, דאָרט איז אַ טשערעפּאַכע. די פּרוכט מעג מען עסן. די אַנדערע איז סם“.

„און דאָס וואָס איז ?“ פּרעגט דאָס קינד, אַנווייזנדיק אויף אַן אַראָפּ-געפּאַלענעם עראָפּלאַן. „דאָס“, ענטפּערט די מוטער, „קנאַקט מען אויף די שאַלעכץ, און מ'עסט דאָס איבערווייניקסטע פלייש...“

אַזוי רעדנדיק העלפט ער איר אויסטיילן די שוועמלעך, די גרינע אַרבעסלעך. ער שמירט אָן די זעמל מיט פוטער. ער ציגנט אָן דעם הענגלאַמפּ. די הענגענדיקע קרישטאַלן אַרום דעם לאַמפּ כאַפּן אויף דאָס ליכט און צעשפּליטערן עס אויף טאַנצנדיקע אַטאַמען. זיי פילן אָן די לופט, קריכן אַרום אויפן ווייסן טעפּיך ווי גאַלדענע חיהלעך פון אַן אומבאַקאַנטן מין.

„איר ווילט נאָך אַלץ גיין זען דעם פּילם ?“ פּרעגט ביל.
„ניט אין דעם וועטער“. ענטפּערט סעלמאַ שוין כמעט אַ באַרויקטע.

— "You're Sweet" זאָגט ביל. מיך פּערזענלעך אינטערעסירן נישט
הינטיקע פילמען, דער שמיכל פון אַ רייפער פרוי רייצט מיך מער ווי
אַ נאַקעט מיידעלע אויפן לייזונט".

דער זומער-שטורעם איז מיט אַ מאָל אַריבער. די זון האָט אויפגע-
שיינט. די גאַלדענע חיהלעך וואָס האָבן געפּויעט אַרום הענגלאַמפּ, פּאַלן
אויף זיינע שוואַרצער האָר, פאַרפלאַנטערן זיך אין זיינע לאַנגע פּאַוואַריטן.
זיי פּאַלן אַריין אין רויטן וויין און ווערן דערטרונקען.

„איר האָט שוין אפשר געהערט וואָס דער דאַקטער האָט געזאָגט צו
זיין יונגער פּאַציענטקע? „גייין“, ענטפּערט סעלמאַ. „זי האָט אים
געפּרעגט ווי אַזוי מ'ווערט פּטור פון אומגעוונטשענער תּאוּה? זייער
פּשוט. האָט איר דער דאַקטער געענטפּערט. מ'גיט איר נאָך. ווי געפּעלט
איך די עצה?“ סעלמאַ ענטפּערט נישט. ביידע עסן שווייגנדיק. „איר
זעט מיר אויס טרויעריק, טנייערע קוזינע. איר האָט אפשר געהאַט אַ
באַשטעלונג, און איך האָב אַלץ צעשטערט? איר מעגט מיר גלייבן, אַז
איין דעיט איז פּונקט אַזוי גוט ווי אַ צווייטער. אַט בין איך געקומען
זען דאָט'ן און בין גאָר באַגייסטערט פון איר קוזינע“. זיין שטים האָט
איצט געהאַט אַן אויפריכטיקן אונטערטאָן. „איך זע איר האָט היימיש
געמאַלענע בילדער. ווער איז דער קינסטלער, איר?“

„גייין. דאָס מאָלט מיין מאַן אין זיין פּרייער צייט“.

„און וואָס טוט איר מיט אייער פּרייער צייט?“

סעלמאַ ענטפּערט נישט אויף דער פּראַגע. זי וואָלט אים וועלן זאָגן,
אַז זי חלומט פון אַדם אין גן-עדן. פון נאַקעטן הייל-מענטש מיט אַ רוט
אין דער האַנט. פון ווילדן אינדיאַנער, פון שמשון הגיבור. זי חלומט אויף
דער וואָר און חלומט אין חלום. ער מוז דווקא נישט טראַגן קיין טונקעלע
ברילן. ער מוז נישט רעדן אין וויל-קלינגענדיקע סטראַפּעס. ער קאַן
זיין דער קדמון, און ער קאַן זיין דער אחרון. זי דאַרף נישט וויסן זיין
נאַמען, זיין ייחוס, זיין סטאַטוס אין דער געזעלשאַפּט. זי דאַרף נישט
דעפּינירן זיין כאַראַקטער. זי דאַרף נישט אַריינדינגען אין זיין גשמה. וואָס
זי דאַרף — איז אויספירן דאָס וואָס דורות פאַר איר האָבן פאַרשריבן
אין איר באַשטאַנד, מיט אַ טיגט וואָס לאַזט זיך נישט אַפּמעקן, נישט
אַפּוואַשן, נישט קאַרעגירן.

ביל ווארט נישט אויף אן ענטפער. ער רעדט אן אויפהער. רייד וואָס וואָלטן פון אַן אַנדער מויל אַרויסגעקומען ווילגאַר, אַגרעסיוו און אַפּשר אויך באַליידיקנדיק, גיסן זיך ווי דער ווינן אַרײַן אין איר בלוט. זיי האָבן אין זיך דעם צויבער. פון פּאַסטוכס פּײַפּל, די מיסטעריע פון וואַקסן, דעם מוז פון ווערן. וואָס ערשט איז געווען אַן אוממעגלעכער חלום, איז איצט דער וועג אַן אַ צוריק. אַלע שלוזן זענען אָפּן. ריטעם מיט ריטעם גיסן זיך צונויף. ביל הערט אויף רעדן. ער קומט צו הינטער-וויילעכץ. ער נעמט זי אַרום. זי לאַזט זיך פון אים פירן. זיי זיצן שוין אין דער טיף פון דער פלושענער קושעטקע. די גאַלדענע חיהלעך וואָס האָבן געווימלט אַרום הענגלאַמפּ, האָבן איבערגעטראָגן דאָס פּײַער אין די נישעס פון איר מהות. די טאַפעטאַ-בלוזקע רוישט, נישט אויף איר, נאָר אונטער איר. זי האַלט די אויגן אָפּן. זי זעט נישט דעם מאַן מיט די צוגעפּוצטע האַר, מיט דעם טשערעפּאַכע-קאַלנער ביז צו דער גאַמבע. דעם וואָס זי זעט האַט אַקערשט אויפגעטויכט אין שוים פון ים, אַדער אויסגעפורעמט פון שטערן-שטויב אין גן-עדן. ער איז רוי, האַרט, און ביטער ווי גראַז. זי ווייסט נישט וואָס ער שטעלט אײַן. ער ווייסט נישט וואָס זי וויל געווינען. הערן זיי זיך אײַך אײַנס אין אַנאַנדער, אין זיך, אויסער זיך, און אויך אין דעם אוממיטל באַרן אַרום. די שפּיל איז אײַנגעשטעלט. אַ געוועט מיטן גורל.

★

אײַן פּײַגעלע רופּט מאַמאַ, מאַמאַ — דאָס צווייטע צאַפּלט ביי דער קאַץ אין מויל. פון אומגעזעענעם באַרג גליטשט זיך דער שניי אַרונטער. אַן אַוואַלאַנטש דעקט צו די חמימה אין טאַל. דער כּישוף שמעלצט און ווערט צו גאַרנישט. סעלמאַ פאַרקנעפּלט די בלוזקע, זי גלייכט אויס דאָס קליידל.
„זײַט מוחל, איך בעט אײַך“, זאָגט זי מיט אַ געבראַכן קול. „אויך איך האָב היינט אַ לוויה“.

דאָס רויטע שירעמל

דעם טאָג וואָס זשאַנעט סילווער האָט באַשטימט אַ דעײַט מיט אַן אומבאַקאַנטן פּאַעט, האָט גערעגנט. די טרעפונג האָט געזאָלט פאַרקומען אין דרויסן פאַרן פּראַנציפּיזשן רעסטאָראַן. זי האָט אים געזאָגט אַז ער וועט זי דערקענען אין רויטן שירעמל וואָס זי וועט טראָגן אומאַפּהענגיק פונעם וועטער. ער האָט געענטפּערט אַז זי איז אים נישט אין גאַנצן אומ- באַקאַנט. ער האָט זי באַמערקט אויף אַ חנוכה-פּאַרטי. דער איינדרוק וואָס זי האָט אויף אים געמאַכט, לעבט נאָך אַלץ אין זײַן זכרון. ער פילט ממש ווי עפעס אוממיטל באַאַרעס פאַרבלינדט זיי ביידין. ער איז כמעט זיכער אַז אַ באַגעגעניש אויג אויף אויג וועט קלאַר מאַכן די מיסטעריע.

זײַן שטים אויפן טעלעפּאָן האָט עפעס נישט קאָארדינירט מיטן גע- זאָגטן. ס'האָט זיך געקאַנט דאַכטן אַז ער לייענט די ווערטער פון אַ פירגעשריבענעם טעקסט. ער האָט קיין קשיות נישט געשטעלט. להיפּוך צו אַנדערע צוגעשאַנצטע, אַזוי גערופּענע בלינדע דעײַטס, האָט ער זי נישט באַלעסטיקט מיט אַזעלכע פּראַגן ווי אַלט זי איז, וואָס איר שטעלונג איז בנוגע פּרייער ליבע? די קאַנדידאַטן ווילן באַלד אויפן טעלעפּאָן אויס- געפינען וואָס זיי קאַנען דערוואַרטן? וועט זיך זיי לוינען איינצושטעלן אַ נאַכטמאַל? זשאַנעט סילווער קאַן זיי שוין. ענטפּערט זי זיי אָפּ, אַן אויפן טעלעפּאָן מאַכט זי נישט קיין טראַנסאַקציעס.

דער פּאַקט אַז זי גייט זיך טרעפּן מיט אַ פּאַעט, האָט זי אי געשראַקן, אי דערהויבן. מיט יאָרן צוריק ווען זי האָט געחלומט פון פּאַעטן, האָט זי באַגעגנט רעוואַלוציאַנערן. בײַ זיי האָט זיך פּאַעזיע געגראַמט מיט קליינבירגער, אויב נישט בפירוש מיט פאַרראַט. זי דערמאַנט זיך אַז זי איז אַ מאָל געגאַנגען הערן ט. עס. עליאַט, אַליין, אַן חברטעס, אַן חברים. ווען זי איז אַריין אין זאַל וווּ דער פּאַעזיע-אַונט איז פאַרגעקומען, זענען שוין אַלע זיצפּלעצער געווען פאַרנומען. אויך אויף שטיי-פּלאַץ האָבן קיין בעלנים נישט געפּעלט. עמעץ האָט איר אַנגעטראָטן אויף דעם שוין

פון פריער אויסגעלענקטן פוס. איר האָט זיך געדאַכט אַז די ווונד בלוטיקט. אַראַפּציען דעם שוך איז נישט געקומען אין באַטראַכט. מ'איז געשטאַנען איינגעפרעסט איינער אין צווייטן. זי האָט זיך קוים באַפּרייט פון עמעצנס נייגיריקער האַנט וואָס האָט זיך געפּאַרעט אונטער איר מאַנטל. די שפּאַ-נונג אין זאָל איז געווען אין לשער. ווען דער פּאַעט האָט זיך ענדלעך אויפגעשטעלט און אַנגעהויבן לייענען, האָט עפעס אין איר זיך אָפּגעריסן, איבער די קעפּ פון די פּאַרואַמלטע דערגרייכט דעם שמאַל געפּאַרעמטן באַשאַפּער פון "The Waste Land" און זי פּאַרוואַנדלט אין אַ מין אויסטערלישער היה פון וועמענס טיפעניש עס האָט זיך אַרויסגעריסן אַ היסטערישער אויסגעשריי, באַגלייט פון אַ גרילצנדיקן שלוקערץ. זינט יענער פּאַסירונג איז זי מער צו פּאַעזיע-אָוונטן נישט געגאַנגען. די בושה פון ווערן אַרויסגעפירט פון זאָל, האָט זי באַגלייט פאַר אַ סך, אַ סך יאָרן. איצט, טראַכט זשאַנעט, ווען נישט יענער צופאַל וואָלט זי אפשר אַליין אויך געשריבן לידער. אַנשטאַט שרייבן האָט זי חתונה געהאַט, אויפגע-צויגן קינדער, און שפּעטער געבליבן אַליין. נאָך איין אלמנה אויפן פּאַר-פלייצטן מאַרק. געווען אַמאַטאָרן צו טיילן דאָס טאַפּלטע בעט. זיי זענען געקומען און געגאַנגען ווי די שטערן אין דער נאַכט. אַן אויסגעשפּילטער אַקטיאָר, אַ פּאַבריקאַנט פון זאַקן, אַ קאַרטן-שפּילער, אַ מאַן וואָס האָט פּאַרלאָזט זײַן ווייב און קינד און אַרומגעגאַנגען איבער דער וועלט אינקאַגניטאַ.

די ראַנדעווו מיטן פּאַעט איז געקומען ווי אַ באַריר פון סאַמע עצם לעבן, אויפגעוועקט די פּלאַטערלעך פון לעטאַרגישן דרימל. ווייס-זיידענע פּליגעלעך האָבן געטשאַטעוועט אין דער לופט. דער סטודיאַ-אַפּאַרטמענט וואָס איז אַקערשט געווען קאַלט און טונקל, איז באַהעלט געוואָרן פון אַ נישט דאָיק ליכט. די ווענט האָבן ווידער אַנגעהויבן צו זינגען. „פּאַראַן נאָך אַ לעבן קרוב צו פּופּציק“, האָט זי געזאָגט צום פּליגעלע וואָס איז פּאַרבליבן ווינטערן אין איר הויז. זשאַנעט האָט זיך געסטאַרעט אויפּצו-האַלטן דאָס פּליגעלע ביים לעבן. זי האָט איבערגעלאָזט קרישקעס ברויט פאַר אים אויפן טיש, אַ נישט אויסגעוואַשענעם טעלער, אַ טראַפּן וואַסער, אַ ברעקל צוקער. דאָס פּליגעלע איז אַרומגעפּלויגן פון צימער צו צימער, זיך געוואַרעמט קעגן דער זון און אין די לאַנגע ווינטער-נעכט ביים

שירעם פון איר נאכט-לאַמפּ. איין מאָל, ווען עס איז אזוי היימיש לעך אַרומגעפּלויגן, האָט עס באַגעגנט אַ פּליגעלע פּונקט ווי זי. דאָס פּליגעלע האָט צו איר אַרויסגעקוקט פּון דעם שפּיגל אין קאָרידאָר. האָט עס זיך דערנענטערט. מיט איר פּילבאַרער אַנטענע באַטאַפּט דאָס גלאַז. אַ גאַנצן טאַג איז דאָס פּליגעלע געשטאַנען, פּון אַרט זיך ניט גערירט. עס האָט געשמעקט, געלעקט, גערעדט און געבעטן דאָס אייגנאַמע פּליגעלע זאָל אַרויסקומען צו איר. עס איז אזוי געשטאַנען אַ גאַנצן טאַג און דורך דער נאַכט, ביז ביידע זענען אויסגעגאַנגען.

ווידער האָבן די ווענט געשוויגן. זיצט זי זשאַנעט אין בין השמשות פּון פּרימאַרגן אָן. ערשט פאַר זונאונטערגאַנג לעבט איר סטודיאָ אויף. דורך די שפּאַלטן פּון די ווענעציאַנער לאַדנס מאַלט די שקיעה פּאַנטאַס-טישע אוואָרן. פאַרלוירענע שיפּן שווימען צו צו איר ברעג. זיי ברענגען גרוסן פּון ווייטע לענדער, פּישוף-שליסעלעך צו פאַרמאַכטע טירן. זשאַנעט האָט זיך ליב צו שפּילן אין אויסדאַכטענישן, פּרוּווט זי אויס די שליסלעך צו די פאַרזאָווערטע קאַבינעס. אויף יעדער טיר — אַ נאַמען, יעדער נאַמען וועלט-באַרימט. טשורטשילס נאַמען שיינט אין גאַלד אויף אַ שילד פּון שוואַרצן מאַרמאַר. גראַף און גרעפּין ראַדאָוויל. זשאַן-פּאַל סאַרטר און מאַדאַם דע-באַווואַר. זשאַנעט בלאַנדזשעט אין די געדרייטע קאַלואַרן. עס ציט זי מאַדאַם באַטערפּלייס האַרצרייטנדיק געזאַנג. זי ווייסט אז אַ הויז מאַריאַ קאַלאַס קאַן קיינער אזוי ניט זינגען. גייט זי נאָך דער שטים אין די טונקעלע קאַלואַרן. די טיר פּון וואַנען דאָס קול קומט איז פאַרשלאָסן פּון אינעווייניק. וואָס עס האָט יאָ — איז אַ קוקערל הויך איבער דער טיר. זשאַנעט געפינט אַ בענקל, שטעלט זיך אויף און קוקט אַרײַן. אַ פּורפּור-ליכט הילט אײַן דאָס צימער. אויף אַ בעט פּון הימל-בלויען זײַד, וואַלגערט זיך דער גריך מיט אַ הויך געבוירענער דאַמע.

זשאַנעט ציט זיך צוריק צו אירע אייגענע ד' אמות. אין צימער טונקל. די מוזיק צאַנקט. ווי האָט געזאָגט דער גרעסטער פּון אַלע גרויסע פּאַטען: „אַלע מאַרגנס ווערן נעכטנס“. דער געדאַנק וואַרפט אויף איר אַן אַ טרויער. מאַכט זי צו די אויגן און שווימט אַוועק מיט דער פּאַנטאַם-שיף וואָס וואַרט אויף איר אין האַפּן. זי שווימט אַן באַוועגונג איבער שטייענדיק וואַסער. זי שווימט ניט פאַרויס, זי גייט צוריק אין צײַט. פּון

היינט צום בעכטן, צום פאראיאָרן, צום וואָס געווען. די שיק פירט זי צוריק פון צוואַנציקסטן יאָרהונדערט, צום מיטל-אַלטער, צו אַן אַנדערער וועלט, אויף אַן אַנדערן קאָנטינענט, אין דער צייט ווען גאַלילעאָ האָט אויסגע-רופן: „און זי באַוועגט זיך דאָך“. זי לאָזט אים שטיין ביז איבערן האַלדז אין וואַסער און צייט ווייטער אַוועק צום לאַנד פון סאַקראַטעס, פּלאַטאָ און אַריסטאָטעל, צום צוגעזאָגטן לאַנד פון מילך און האַניק. פון באַרג סיני נידערט משה. זיין קאַפּ באַקרענצלט מיט אַ ברענענדיקן דאָרן. ער טראַגט דער וועלט אַנטקעגן די לוחות-הברית. עס קומט אים באַגריסן דער גאַלדענער קאַלב. די שיק שווימט טיפּער אַרײַן אין קדמונים. זי גייט פאַרביי דעם ברונעם וווּ רבקה טרינקט אַן אירע שאָף. אברהם צעהאַקט די שטיינערנע געטשקעס, און שרה טרייבט הגרן פון שטוב אַרויס. אַרום און אַרום איז שטאַק-פינצטער, נאָר די שיק וואַרפט אַ שײַן אויף צייט און פאַסירונג. וואָס ווייטער זי גייט אַלץ שמעלער ווערט דער שטראָם. ער פירט זי אַרײַן אין אַן ענגפאַס פון וועלכן זי קאָן זיך מער ניט אַרויסדרייען. די יבשה פון ביידע זײַטן קומט זיך צונויף. זי קלעמט זי איין ווי אַ שער. די ווענט פּלאַצן. די מאַסט פּאַלט איין. די היץ איז גרויס און ווערט אַלץ גרעסער. אויף ביידע זײַטן ברעג וואַקסן ריזיקע ביימער. פּאַנטאַסטישע פייגל בעסטיקן אין די צווייגן. זיי פאַכען מיט די פליגל און קילן אָפּ די לופט. אונטער אַ ברייט צעצווייגטן פּינג-בויים דרימלט אַדם. ער האָט זיך נאָר וואָס אויסגעשיילט פונעם שטויב אין דער ערד, פון זאַלץ אין ים, און פון שטערן-שטויב. ער ווייסט נאָך ניט וואָס גוט און וואָס שלעכט, וואָס איז לעבן און וואָס איז טויט, וואָס איז מאַן און וואָס איז ווייב.

זי לאָזט איבער די שיק און דערנענטערט זיך צו אים. זי בייגט זיך אַראָפּ, טיף צו אים אין גראַז אַרײַן. „איך זוך מיין רויט שירעמל“, שעפטשעט זי אים אין אויער אַרײַן. „אַן דעם שירעמל וועט מיך דער פּאַעט קיינמאַל ניט דערקענען“. אַדם עפנט די אויגן. צוויי קליינע שפעל-טעלעך אָנגעפילט מיט בלוט. ער פינטלט. ער שאַרט אַוועק דאָס ווילדגראַז פון זײַן לײב. ביים שײַן פון מאַרגן-שטערן זעט זי אַז ער איז נאַקעט, אַן דעם פייגן-בלאַט. אויך זי איז נאַקעט און שעמט זיך ניט. ער שטרעקט אויס די האַנט און רירט זי אָן. דער באַריר צעלויפט זיך מיט פיבער-

ציטער איבער איר לייב. ער דרינגט אריין אין איר מהות ווי דער סאמע עצם שטאף פון לעבן וואס טראגט פארויס זיינע אייגענע באשלוסן. די היץ איז אומגעהייער. די שלאנג אויפן בוים לאכט. זי לאכט הויך און גרילציק. ניין, ס'איז ניט די שלאנג. ס'איז גאר דער טעלעפאן.

זשאנעט טילווער טרייסלט זיך אפ פון דער קדמונישער באגעגעניש. ס'איז שוין ווידער דער פאעט. יא, זי געדענקט אז זיי האבן א באשטע-לונג. זיי דארפן זיך טרעפן ביים פראנציזישן רעסטאראן. ניין, א טעות, ס'איז גאר אן ענגליש-רעדער. ער פרעגט זיך אויף עמעצן וואס איז איר אומבאקאנט. זי זאגט אים אז ער האט ניט דעם ריכטיקן נומער. „איך מאך ניט קיין טעות“. לאכט ער אריין אין טעלעפאן. „ניט געזארגט, טייערע פרייליין, איך האב דעם ריכטיקן נומער. מיר פעלט בלויז אייער אדרעס... זשאנעט האקט אים איבער. ער קלינגט נאך א מאָל און ווידער א מאָל. פון זיין מויל פלייצט נבול-פה.

זשאנעט מאכט ליכט. נאָר די שרעק טרעט ניט אפ. דער טעלעפאן קלינגט אן אויפהער. זי הייבט ניט אויף דאָס טרייבל. דער זיגער אויפן נאכט-קעסטל ווייזט אז ס'איז ערשט ניין דרייסיק. אין איין שעה צייט האט זי דורכגעמאכט אַזאַ וועלטרייזע. ווען ניט דער פּסיכאָפּאַט אויפן טעלעפאן וואָלט זי נאָך ווייטער געחלומט. עס קומט איר אויפן זינען דאָס רויטע שירעמל וואָס זי איז געגאַנגען זוכן צו אַדמען אין גן-עדן. דאָס שירעמל האָט איר געשענקט איר באַבע ווען זי איז געוואָרן אַ בת מצווה. עס האָט איר געוואָלט דינען ווי אַ קמיע. זי האָט דאָס שירעמל אַוועקגעשטעלט אין אַ ווינקל און אין גאַנצן דרינען פאַרגעסן. יאָרן זענען פאַרביי. זשאַנעט האָט פון שירעמל ניט געטראַכט, ניט געדענקט. ערשט ווען דער פּאָעט האָט טעלעפּאָנירט, האָט זי אַזוי אומבאַוואַזיניק אַ זאַג געטון, אַז ער וועט זי דערקענען אין רויטן שירמל אונמאַפּהענגיק פּונעם וועטער. איצט טראַכט זי, אַז לויטן חלום איז דאָס שירעמל גאַר אַ פּרוי-דיאַנישער סימבאָל. ווי לאַנג איז דער שיער צו חלומען? פרעגט זי זיך אַליין. געווען אַ צייט ווען זי איז געווען צופרידן צו זיין זעלבסטשטענדיק, פּריי, טון וואָס איר געפעלט. איצט האָט די פּרייהייט אַן אַנדערן באַדייט. זי איז פּריי צו שלאָגן קאַפּ אין וואַנט און אַפילו קיין ווידער-קול ניט הערן. און דאָך זוכט זי נאָך אַלץ. זי זוכט, געפּינט, פאַרלירט און זוכט

ווייטער. דאָס זוכן איז שוין געוואָרן אַ מיין אַדיקציע, דאָס גלעזל בראַנפן אַן וועלכן דער שיכור קאָן זיך ניט באַגיין.

די נאַכט פאַר דער טרעפונג האָט זשאַנעט ניט געקאָנט שלאָפן. די דראַטן אין די האַר האָבן געשטעקט ווי טשוועקעס אין קישן. שטיקלעך קאָנווערזאָציע וואָס קאָנען גרייַלעך אויפקומען אין דער געזעלשאַפט פון אַ פּאָעט, האָבן זיך געפלאַנטערט אין איר רעיון. די רייד וואָס זענען איר ערשט פאַרגעקומען אויסערגעוויינלעך אינטערעסאַנט, זענען באַלד געוואָרן באַנאַל. אויך דאָס קלייד וואָס זי האָט צוגעגרייט פאַר דער באַגע-געניש, האָט אין דער פּינצטער אויסגעזען ווילגאַר.

מיטן טאָג גלייַך איז זי איינגעשלאָפן און ווי דער שטייגער גייט, פאַרשלאָפן די שעה וועלכע זי האָט זיך פּירגענומען אויפצושטיין. צייט צו מאַכן איר טואַלעט האָט זי שוין ניט געהאַט. זי האָט אַ כאַפּ געטון דאָס ערשטע בעסטע קליידל, אַרויסגעצויגן די דראַטן פון די האַר, פאַר-רויטלט די באַקן, צוגעשמירט די ליפן, גענומען דאָס רויטע שירעמל און איז אַרויס פון הויז.

אין דרויסן האָט געגאַסן אַ מאַרצאַווער רעגן. די פאַרביילויפנדיקע טאַקסיס האָבן זיך ניט אָפגעשטעלט פאַר איר. זשאַנעט איז געלאָפן אויף הויכע אָפּצאַסן, דאָס שירעמל הויך איבערן קאַפּ. מיט אַ מאָל האָט אַ וויי געטון אַ ווינט, איבערגעדרייט דעם שירעם און געמאַכט אַ חורבן צו איר אויפגעטורמטער פּריזור. אויך דאָס פנים האָט שטאַרק געליטן. די מאַסקאַראַ האָט גערונען און איבערגעלאָזט שוואַרצע ריטשקעלעך אויפן וועג. זשאַנעט לויפט און טראַכט אַז אין אַזאַ מעמד איז גלייַכער אויף אַן ערשטן דעיט זיך ניט צו באַווייזן. דער וועטער-נביא האָט דווקא צוגעזאָגט אַ זוניקן טאָג, און דאָ אַזאַ מבול. אויף להכעיס זענען אויך די קאַפּעהייזער ווי אויסגערונען. ניטאָ ווו זיך אויסצובאַהאַלטן. לויפט זי ווייטער. דאָס צע-בראַכענע שירעמל אונטערן אַרעם. פּלוצים דערפילט זי אַ האַנט אויפן אַקסל. עמעץ האַלט אַ שירעם איבער איר קאַפּ. זי זעט ניט זיין פנים. זי דערקענט אים אין קול.

„אַ ווו איז איינער רויט שירעמל?“ פּרעגט ער. ער וואַרט ניט אויף אַן ענטפער. ער צייט זי צו צו זיך. „אויך האָב שוין איבערגעקלערט, געמיינט אַ דער רעגן וועט אייך אָפּהאַלטן פון קומען. זיי גייען פאַרביי

דעם פראנצייזישן רעסטאראן, נאָר זיי שטעלן זיך ניט אָפּ. די רייד וואָס זי האָט זיך פירגענומען צו רעדן זענען איצט ניט שייך. זי איז שאַקירט פון זיין אויסזען. קיין שום ענלעכקייט צום בילד וואָס זי האָט זיך וועגן אים געשאַפן. אַ חסידישע באַרד. אַ ברייטער קאָפּעליוש. דאָס פנים רויט. אויגן אָן ברעמען. „איך האָב אייך איבערגעשראַקן?“ הערט זי אים זאָגן. „איך בין שוין צוגעוויינט דערצו. זינט די ציוויליזירטע דײַטשן האָבן מיך געמאַכט פאַר אַ סטראַשדלע, דריי איך זיך אַרום ווי אַ וואָלף צווישן שאַף. האָט ניט קיין מורא, אַ ייִדישער וואָלף בײַסט ניט.“ ער לאַכט. אויך זשאַנעט ציט אַרויף אַ שמיכל אויף איר פנים.

„איר האָט ליב גולאַזש?“ פּרעגט ער.

„גולאַזש אין אַ פראַנצייזישן רעסטאראַן?“

„מיר גייען ניט אין פראַנצייזישן רעסטאראַן. מיר גייען אין אונגאַרישן רעסטאראַן, מיין רעסטאראַן. דער בעסטער רעסטאראַן אין ניו־יאָרק.“

„פאַרוואָס ניט אין פראַנצייזישן רעסטאראַן?“ פּרעגט זשאַנעט מיט פאַרסירטן הייטער. „איך קאָן ניט פאַרטראַגן ווי די פּינשמעקנדיקע פראַנצויזן ווישן אויס די טעלער מיטן ברויט.“

אין אונגאַרישן רעסטאראַן איז וואַרעם, ליכטיק, אָנגענעם. דער אָפּ־שיין פון אַ ניט־געזעענער זון שפיגלט זיך אין קלאַר געוואַשענעם פענצ־טער. אַ וווּ איז דער רעגן אַהינגעקומען? טראַכט זי. זי באַמיט זיך ניט צו קוקן אויף זיין שוואַרצן פאַרוק, אַראַפּגערוקט ביז איבער אַ האַלבן שטערן. און אפשר דאַכט זיך איר בלויו אַז זי קוקט ניט?

„נעמט אייך ניט צום האַרצן“, זאָגט ער. „ערגערע מעשים זענען אָפּגעטון געוואָרן און די וועלט האָט געשוויגן.“ ער רעדט, דערציילט וועגן זיינע שוידערלעכע איבערלעבונגען. ער רעדט מיט אַ געלאַסענעם טאָן, ניט ווי איינער וואָס רעדט וועגן זיך, נאָר ווי ער וואָלט גערעדט וועגן עפעס אַן אומבאַקאַנטן מענטשן וואָס האָט מיט אים קיין שייכות ניט. זשאַנעט פילט אַז זי דאַרף עפעס זאָגן, אַ וואָרט, אַ געדאַנק וואָס זאָל אויסדריקן מיטגעפיל. זי איז נאָך אַלץ שאַקירט. פון אַלע מעגלעכע דער־וואַרטונגען, האָט זי זיך אויף אַזאַ באַגעגעניש ניט געריכט. זיצט זי און קוקט אַריבער זיין קאָפּ צום ערב־פּרילינגדיקן דרויסן. זי זוכט דאַרט דאָס

באלאדע פון א חלום

גייטיקע וואָרט וואָס זאָל דינען ווי אַ בריק, אויפבינדן די צונג פאַר פּרייַער
קאַנווערזאַציע.

דער פּאָעט רופט צו דעם סאַרווער און באַשטעלט אַ גולאַזש. זי,
א שוואַרצע קאָווע. „דאָס אַלץ?“ פּרעגט ער ווי ער וואָלט געווען באַ-
ליידיקט.

„אפשר שפּעטער“, זאָגט זשאַנעט. „צום ערשט דאַרף איך אַ שוואַרצע
קאָווע.“ ערשט איצט באַמערקט זי די זונגלעווער וואָס זיצן אויף זײַן נאָז.
זיי דעקן צו די נאַקעטע וויעס און מאַכן גרינגער צו קוקן אויף אים.
זי פּרוּווט אַפילו שמייכלען.

דער פּאָעט בייגט זיך אַריבער איבערן טיש. „ווי רופט מען אייך
אייגנטלעך?“

„זשאַנעט. זשאַנעט סילווער.“

„זאָגט מיר זשאַנעט, וואָלט אייך גיט געאַרט ווען איך רוף אייך
גיטעלע?“

„פאַרוואָס עפעס גיטעלע?“

„גיטעלע איז מיר נעענטער צום האַרצן. ערשט היינטיקן פּרימאַרגן
האַב איך אָנגעשריבן אַ ליד, געווידמעט מיין שוועסטער גיטעלע. איך
גלייב אַז ס'איז מיר אויך געלונגען.“

„איר זענט אַ פּראָליפיק שרייבער, העי?“

„אַ ברירה האָב איך? אַז דאָס האַרץ דיקטירט און די פען איז וויליק,“

שרייבט מען. איר ווייסט גיטעלע, וואָס איך טראַכט?“

„גיין, איך ווייס גיט.“

„איך קאָן פּרוּיען, ווען מען פּרעגט זיי אַ פּראַגע וואָס פאַרלאַנגט
אַ יאָ, אָדער גיין, ענטפּערן זיי מיט אַ גאַנצן פאַראַגראַף. ביי אייך, מיין
טייערע, איז אַפילו אַ יאָ אָדער גיין אויך שווער אַרויסצוקריגן.“

„עס דאַכט זיך אייך אַזוי. איך וואָרט אויף דער קאָווע צו הייבן
מיין שטימונג. דערווייַל וואָלט איך גערן געוואָלט הערן איינער ליד.“

„איך געדענק גיט מיין ליד פון אויסנווייניק.“

„דעם נאָמען פון ליד געדענקט איר יאָ?“

„דער נאָמען איז גיט וויכטיק.“

„וואָס איז וויכטיק?“

„ווי ביי וועמען. ביי געוויסע דיכטער איז עס דער סינטאקס, די מוזיק, דער גראם. ביי מיר איז וויכטיק דער עצם געדאנק ווי ער קומט ארויס פון דמיונישן אפגרונט, באקעט, רוי, און פארעם, און געשטאלט, אבער מיט א ווילן צו ווערן דער וויזועלער אויסדרוק פון אינעווייניקסטן דרוק.“

זשאנעט זופט די קאווע און קוקט אויף דעם פאָעט. איר דאָכט אַז זי האָט נאָך אַזאַ זעלטענעם טעם אין קאווע ניט געפילט. דער פּאָעט קעגנאיבער עסט זיין גולאַזש. דאָס פעטס רינט אים איבער די ליפּן. עס אַרט זי ניט מער זיין שוידערלעך אויסזען, זיין פּאַרטאַטשנער וועג פון עסן. זי זוכט דעם מענטש אונטער דער הויט. זי וואָלט וועלן פילן וואָס ער פילט, וואָס ער ליידט, וואָס ער טראַכט. אויך ער באַמיט זיך אַרייַן צודרינגען אין אירע געדאַנקען. אַבער זען, זעט ער בלויז דאָס אויסערלעכע. דאָס פנים שוין היבשלעך אַפּגענוצט, דער קערפּער ווייבלעך פול, אויס- גערונדיקט, פול מיט צוואַג.

„איר האָט מיר נאָך ניט געזאָגט וואָס איז די טעמע פון אייער פריי- מאַרגן-ליד?“

דער פּאָעט שאַרט אַוועק דעם טעלער. ער ווישט אַרום די ליפּן, רוקט אַרויף זיינע טונקעלע ברילן און רוקט זיי גלייך צוריק אַרונטער. „מיין טעמע“, זאָגט ער, „איז משה, משה רבנו“.

„מיט, אָדער אָן הערנער?“ פּרעגט זי שוין אין גאַנצן א באַרויקטע.

„מיין משה איז ניט קיין עקסעבישאַניסט. ער טראַגט זיינע הערנער אין זיך. ער ראַנגלט זיך מיט מענטש און מיט גאָט. מיין משה באַשטייט דווקא צו רעדן מיט גאָט פנים אל פנים. ער האָט אַזויפיל צו פּרעגן, צו זאָגן. ווען דער רבנו של עולם זאָגט אים, אַז אַ מענטש קאָן ניט זען זיין פנים און בלייבן לעבן, באַשטייט נאָך משה אַלץ אויף זיינעם. אַלע מיתה-משונה טויטן נעמט ער אָן פאַר ליב פאַר איין בליק אויף זיין באַשאַפער“.

דער פּאָעט ווישט אַרום דעם שווייס פון שטערן. ער נעמט אַראָפּ זיין הוט, לייגט אים אַוועק אויף אַ זיטיק בענקל. זיין פנים איז צונטער-רויט... די ליפּן גלאַנצן. ער עפנט דאָס סערוועטל, ווישט אָפּ דעם פּלעק אויפן לאַץ פון זיין מאַרינאַרקע. זיינע אויגן אונטער די שוואַרצע ברילן גלאַנצן מיט פּאָעטישער תקיפות. ער נעמט איר האַנט איבערן טיש און טראַגט

זי צו די ליפן. „ווי געפעלט אייך עפעס ווי שיין עס האָט זיך אויס-
געלייטערט?“ זאָגט ער. אַ ניט באַהאַלטענער צוויי-דייטיקער שמייכל צייכנט
זיך אויף זײַן פנים.

„איז דאָס וואָס איר טראַכט?“

„ניין.“ ענטפערט ער. „ציוויליזירטע מענטשן זאָגן ניט וואָס זיי
טראַכטן.“

„וואָס האַלט אייך אָפּ צו זאָגן וואָס איר טראַכט? איך בין שוין אַ
גרויסע, צוגעוויינט צו הייס און קאַלטס.“

„איר זענט זיכער?“

„אַלע הונדערט פראַצענט.“

„דער אמת איז אז איך וואָלט אייך געוואָלט פאַרבעטן אַרויף צו
מיר אויפן דריטן שטאַק. איך וווינן דאָ. דאָס איז מיין בנין. מיין רעסטאָראַן.“
„איר שפּאַסט.“

„ניין, איך שפּאַס ניט. אַ מענטש מוז מאַכן אַ לעבן. פון פּאַעזיע מאַכט
מען קיין לעבן ניט. איך וויל איר זאָלט זיך באַקענען מיט מייע שאַפּונ-
גען, מיט מיין אמתן איר, מיט מיין באַשטאַנד.“

„ניט היינט.“ ענטפערט זשאַנעט. „איך האָב אַ קאַפּווייטיק.“

אַ געדיכטע שטילקייט האָט זיך אַראַפּגעלאָזט איבערן טיש, זיי איינ-
געהילט אין אַ פּריוואַטן נעפל. אַרום זיי האָבן די געסט גערעדט, געלאַכט.
אַ רויטע שקיעה האָט באַפאַרבט די שוויבן. נאָך אַ פאַרצויגענעם שווינגן האָט
דער פּאַעט זיך צוגעבויגן נאָענט איבערן טיש, און מיט אַ געדעמפטער
שטים אַרײַנגערעדט איר אין פנים אַרײַן: „אַנטשולדיקט וואָס איר האָב אייך
אַנטוישט. איר האָט אַוודאי דערוואַרט אַ בײַראָן. אַ פּאַעט אין אַ שוואַרצער
פעלערינע מיט אַ רויטן אונטערשלאַק. איר האָט געהאַפּט, אַז ער וועט
אייך באַצוינגען. ער וועט אייך נעמען מיט געוואָלט. איר האָט אפשר
געוואָלט ער זאל אייך קידנעפּן, פאַרגוואַלטיקן. אויף זײַן רײטוואָגן אַרײַן
אין די בלעטער, ווערן פּאַפּולער. זײַט מיר מוחל זשאַנעט אויב איך מאַך
אַ טעות. דער אמת איז אַז מיר ביידע האָבן זיך גענאַרט. איר האָב געוואַרט
אויף אייך מיט גלי און גליווער. אַן אומבאַשטימט פאַרגעפּיל האָט מיר
צוגעזאָגט איבערצולעבן יענעם ווייטן ציטער וואָס האָט מיך געמאַכט
פאַר אַ פּאַעט. איר האָב געהאַפּט אַז מיר וועלן זיך דערנענטערן איינער

צום צווייטן. מיר וועלן אַרויסברענגען אויף דער אויבערפלאַך, וואָס אונדז
אַליין איז אפשר אומבאַקאַנט. איר אַבער זענט געקומען אַן אויפגערעגטע,
אַ צעשטרייטע. דאָס רויטע שירעמל האָט זיך בײַ אייך געפעלט. ס'קאָן
זײַן אַז דערפאַר זענען מיר אַזוי צערודערט, ניט וויסנדיק אַליין פאַר-
וואָס."

זשאַנעטס בליק איז אָנגעשטעלט אויף אירע נאַסע שיך. אַ געדיכטער
טרויער הילט זי אײַן, זונדערט זי אָפּ ווי אין אַ קלאַש. אַ געפיל פון
הכנעה צווינגט זי די אויגן צו פאַרמאַכן, זיך איבערטראַגן אין געדאַנק
ערגעץ אין אַ טונקעלן געבעטהויז. זי בעט אַן ווערטער, אַן טרערן,
עלעהיי אַ וואַרעם וואָס ראַיעט זיך אין זײַן אייגענער צעריסנקייט. זי
וויל בעטן פאַר זיך, פאַר אים, פאַר דער צעשפאַלטענער מענטשלעכער
נשמה, פאַר די סתירותדיקע געפילן וואָס שטופן זי פאַרויס און האַלטן
זי צוריק. זי ווייסט אַז זײַן אויסזען טאַר איר ניט שטיין אין וועג. זי ווייסט
אויך אַז זי האָט געקאַנט אַרומגיין מיט אַזאַ פאַרברענטן שאַרבן, מיט אַפּ-
געסמאַליעטע אויגן, נאָר דערפאַר ווײַל זי איז געבוירן אַ ייִדישע.

זשאַנעט הייבט אויף דאָס צעבראַכענע שירעמל און לייגט עס אַוועק
אויף איר שויס. רעדן איז מער גיטאַ וועגן וואָס. פרווון בײַטן זײַן מיינונג
וועגן איר, איז אויך מער ניט וויכטיק. מיט צוגעמאַכטע ליפן, פאַרשטייט
זי אים בעסער. מיט צוגעמאַכטע אויגן, זעט זי אים בעסער. זי זעט אים
ווי דעם אייביקן ייִד וועמען אַפילו דער טויט קאָן ניט פאַרטיליקן. ווען
ער פאַרברענט זײַן פנים, דעהייבט זיך זײַן נשמה. אַ קאַריקאַטור פון
אויסן, אַ פאַעט פון אינעווייניק. ער לעבט איבער אַלע בילבולים, אַלע
פאַגראַמען, ווײַל געשיכטלעך — איז ער אומשטערבלעך...

איר לעצטער טאָנץ

יענעם אָוונט ווען סימאָן באַנמאַרשעי איז אַרײַנגעקומען אין דעם עלעגאַנטן קאַבאַרעט אויף שאַמפּס־עליזע, האָבן די רעגולערע יושבים גלייך דערקענט דעם שינוי וואָס איז פאַרגעקומען אין פּאָליצײ־שעפּס מעטערעסע. עפעס אַ פּרעמדער, ביז איצט אומבאַקאַנטער עלעמענט האָט זיך אויסגשפּרייט אויף איר פנים און ווי אַ שאַטן פאַרווישט סײַ דעם שמייכל, סײַ דעם שטאַלץ, געבליבן איז דער נאַקעטער גדר וואָס איר פּאָזיציע האָט אויפגעשטעלט.

אַרום די באַזעצטע טישלעך האָבן זיך פּרויען געסודעט. זיי האָבן געקוקט אויף זייערע באַגלייטער מיט פאַרשנדיקע אויגן, ווי זיי וואַלטן אויף שטומלשון געוואַלט אַראַפּלייענען דעם איינדרוק וואָס די בלאַנדע מאַדמואַזעל האָט אויף זיי געמאַכט. רעדן דאַריבער האָט מען נישט געוואָגט. ס'איז נישט געווען קיין סוד, אַז דאָ שוויבלט און גריבלט מיט געהיים־אַגענטן. מיטן פּאָליצײ־שעף האָט זיך קיינעם נישט געגלוסט צו פאַר־טשעפען.

יענעם אָוונט האָט דער פּאָליצײ־שעף און זײַן בלאַנדע געליבטע אונטערהאַלטן דעם געשטאַפּאַ־אַגענט הער גרובער, און זײַן אַסיסטענט פּריץ אונטערמייער. אייגנטלעך האָט דער געשטאַפּאַ־אַגענט איינגעלאָדן דאָס פּאַרל. די בלאַנדע מאַדעמואַזעל האָט זיך דווקא געפרוווט אַרויס־צודרייען, נאָר דאָס איז איר נישט געלונגען. זי האָט דעם געשטאַפּאַ־אַגענט נישט פּאַרטראַגן. נישט חלילה צוליב דעם וואָס ער האָט מיט זיך פאַרגעשטעלט. זי איז שוין געווינט געווען צו אונטערהאַלטן דײַטשישע אַרײַנדרייגער, הער גרובער איז איר געווען דערווידער צוליב מער פּער־זענלעכע טעמים: ערשטנס האָט ער פאַר איר קיינמאַל נישט געהאַט אַ קאַמפּלימענטירנדיק וואָרט. ווען ער האָט גערעדט צו איר, האָט ער אַרײַ־בערגעקוקט איבער איר קאַפּ, ווי ער וואַלט בכיוון געוואַלט אויסמינדן אַן אויג־אויף־אויג באַגעגעניש. זײַן אַנטיפּאַטיע צו איר האָט אים נאָך

געמאכט מיאוסער אין אירע אויגן ווי ער איז באמת געווען. מען האָט געזאָגט, אָז ער טראָגט אַ ווילדן האָס אויף פּראַנציזישע פּרויען. פאַר זיין סעקסועלן געברויך באַשטעלט ער דויטשע פּרייליינס. אַפילו מיט זיי פירט ער נישט קיין געשפרעכן. ביי אים איז אַ פּרוי עפעס ווייניקער ווי אַ מענטש. זי איז נאָך אַלץ די „פּרויענצימער“ פון מיטלאַלטער. ער האָט גערעדט ווייניק, נאָר ווען ער האָט זיך צערעדט, האָט ער מיט זיינע קורצזיכטיקע אויגן געצווונגען דעם צוהערער אים צו קוקן אין מויל אַרײַן. אין דער געזעלשאַפט פון פּריינט האָט ער זיך געהאַלטן שטייף, קאַלט און פון ווייטנס. די מעשענע קנעפּ אויף זיין געפאַסטן מונדיר האָבן געגלאַנצט מיט אַן אומהיימלעכער סופּעריאָריטעט. דער שראַם אויף זיין פנים האָט דערציילט פון זיין העלדישקייט, ער האָט אויך אַפּגעשפּילט זיינע שטימונגען. ביי דער מינדסטער אויפּרעגונג האָט זיך זיין שראַם אַנגעצונדן, ווי אַ בלוטיקער זעבל אויף זיין רעכטן פּראַפּיל, זיך אויס-געשפּרייט פון אויער ביז צום מויל-ווינקל.

לדיפּוך צו אים איז זיין אַסיסטאַנט אַ פּרויען-פּרעסער. ער פּרעסט זיי מיט די אויגן, מיט די הענט, און אַפילו מיט די פּיס. צום ווילן פון זיין שטרענגן שעף איז ער אונטערטעניק. ער פונקציאָנירט ווי אַ זייגער... נאָר אין פּרט פון פּרויען איז ער זעלבסטטענדיק. אַפילו דאָ, ביים טיש בשעת ער איז פאַרנומען מיטן איבערזעצן אַ דויטשן באַריכט אויף פּראַנ-צייזיש, שפּילט ער דערווייל אַ פּוס-צו-פּוס שפּיל מיט דער שיינער מאַדע-מואַזעל קעגנאיבער.

מאַדעמואַזעל באַנמאַרשעי איז פאַרטון אין זיך אַליין. זי קוקט אין שפּיגל. איר אייגן בילד פאַסצינירט זי. איז פאַרליבט אין איר אייגענעם אויסזען. איר אויסזען איז איר פאַספאַרט וואָס עפנט פאַר איר גרענעצן וואָס זענען פאַר אַנדערע פאַרשלאָסן. זי אַרבעט איבער איר פנים. דאָ פאַרריכט זי אַ לאַק, דאָ שמירט זי צו די ליפּן, שטרײכט אונטער די אויגן. זי פירט דעם שטיפּט מיט פלינקע פינגער, וואָס טונקעלער דאָס אייבער-דעקל, אַלץ ליכטיקער שיינען אירע אויגן. פונקען פון עראַטישן זשאַר צינדן און לעשן זיך אין זיי. זי פילט די פונקען אין די שפיץ פינגער פון אירע הענט. זיי צעלויפן זיך איבער איר רוקן ביז אַרונטער צו די פּיס, מיט וועלכע דער אַסיסטאַנט זוכט אַ פאַרבינדונג. הייבט זי זיך אויף און

ועצט זיך איבער. דאָס מאָל איז דער פּלאַם נישט פאַר יענעם. זי האָט דעם פּלאַם אויפגעבלאָזן צוליב אַ קאַפּריז וואָס האָלט ערשט אין ווערן. דער שמועס ביים טיש גייט אָן אויף דײַטש. מאַדעמואַזעל באַנמאַרשעי פאַרשטייט נישט קיין דײַטש. זי כאַפט אויף איינציקע ווערטער וואָס זי האָט נאָך געדענקט פון אירע ייִדישע טאַטע־מאַמע. מעסיע דוראַנד ווייסט ניט, פאַרדעכטיקט ניט, אַפּילו אין חלום וואָלט אים אַזאַ ווילדער געדאַנק ניט קאַפוּיר געקומען, אַז זײַן געליבטע איז אַ ייִדישע. ער פירט זײַן געשפרעך אין אַ געדעמפטן טאָן. די הויט אויף זײַן פנים איז אָנגעצויגן, געל ווי פאַרמעט. דאָס נערוועזע צוקן אַרום רעכטן מויל־ווינקל, זאָגט עדות אויף דעם ערנסט פון זייער שמועס.

אויפן טיש צווישן פולע און ליידיקע גלעזער ליגן צײַטונגען אין פאַרשידענע שפּראַכן. ס'איז געווען דער זומער פון 1944. בײַ די ברעגן פון נאַרמאַנדי זענען די עלייס שוין געשטאַנען מיט ביידע פיס אין גאַלדענעם זאַמד. די נײַ־געשאַפענע לאַגע האָט אַוועקגעשטעלט די בלאַנד געפאַרבטע מאַדעמואַזעל אין אַ דילעמע. דער וואַרעם פון ספּקות וואָס לויערט אויף יעדן שייִדוועג, האָט זיך אויך אַרײַנגעכאַפט אין איר צע־פיעשטשעטער נשמה. סימאָן האָט נישט געהאַלטן פון פּרינציפּן. זי האָט מאַנעוורירט איר לעבן לויטן צײַכן פון קאַפּריז. פּרינציפּן האָבן זיך מיט איר נישט אָנגעקערט. זי האָט זיך פאַרלאָזט אויף איר אינטוּיציע, זי זאָל זי פירן פון מדרגה צו מדרגה, זאָל עס אַפּילו זײַן דורכן שלאַפּצימער. איצט האָט די אינטוּיציע איר אונטערגעזאָגט, אַז ס'איז צײַט צו בײַטן די פעל. אויך אירע חלומות האָבן זיך דראַסטיש געבײַטן. די עראַטיק האָט אָפּגעטרעטן און געמאַכט פּלאַץ פאַר דעם קאַשמאַר. נאַכט נאָך נאַכט, האָט זי דער חלום געבראַכט צו אַ וועג אָן אַן אויסגאַנג. זי האָט געוואָגן־דערט אין אַ גאַרטן מיט געדרייטע סטעזשקעס. דער וועג איז געווען געווימט מיט צוגעשוירענע ביימלעך: אַזעלכע וואָס וואַקסן אין גאַרטן פון ווערסאַי. זי קאָן דעם וועג. אין חלום איז זי שוין אַ סך מאָל דאָרט געווען. כדי אָנצוקומען וואָהין זי גייט — מוז זי אַריבערגיין די בריק. דער וועג איז אַ קאַמפּליצירטער. די סטעזשקעס שלענגלען זיך אין אַלע זײַטן. זיי טיילן אָפּ די נישעס, וווּ די קורטיזאַנעס פּלעגן אויפּנעמען די קעניגלעכע הויפּלייט. זי האָט אַפּילו איבערגעלאָזט סימנים זי זאָל אין חלום פון וועג

נישט אראפ. דער גערטנער מיטן לאנגן בעזעם האט די קענצייכנס אפגע-
ווישט. זי בלאַנדזשעט אין אַ פּרעמדער געגנט. די גאַסן שמאַל, פינצטער,
טויט. זי דרייט זיך ווי אין אַ לאַבירינט. אין רינשטאַק פון ביידע זייטן
גאַס ווייקן זיך פון ווינט פאַרטראַגענע צייטונגען, גלאַז פון אויסגע-
האַקטע שויבן. אַלע טירן זענען פאַרקלאַפט מיט ברעטער. אויף די ברע-
טער האַקנקרייצן. אין חלום דערמאַנט זי זיך, אַז דאָס איז גאַר דער
בעלוויל. ערגעץ דאָ אויף רי ראַמפאַנג געפינט זיך די ייִדישע בעקעריי.
איר מאַמע פלעגט דאָ איינקויפן עפל-שטרודל, צוקער-לעקעך. אין חלום
איז די בעקעריי פאַרחתמעט מיט ברוינע האַקנקרייצן. אַ דייטשער סאַל-
דאַט מיט אַ ביקס אויפן אַקסל שפאַצירט אַ היץ און צוריק. אונטערן לאַמטע-
רן-סלופ וויגט זיך אַ שילדל מיט דער אויפשריפט „בעלוויל יודן-ריין“.
סימאָן געדענקט דעם חלום. ער קומט צו איר אין פאַרשיידענע וואַר-
יאַציעס, און זי ענטפערט אים אַפּ מיט ראַסקאַש און געפאַר.
ערשט היינט פרימאַרגן האַט זי דורכגעפירט אַ געוואַגטע מיסיע. זי
האַט געשוואַרצט אַן „אַר.עי.עף“ פּליצער, אַן אַנטלאַפענער פון געפאַנ-
גענשאַפט און אים איבערגעגעבן אין די הענט פון דער רעזיסטאַנץ. זי
האַט דעם פּליצער אויסבאַהאַלטן אין איר דינסטמיידלס בוידעם-שטיבל.
זי האַט געהיילט זיינע ווונדן, אים באַזאַרגט מיט ציווילע קליידער, אַ
פאַלשן פאַספּאַרט, אים אַרײַנגעזעצט אין איר אויטאָמאָביל און אים
געבראַכט וווּ מ'האַט באַדאַרפט. סימאָן באַנמאַרשע האַט רק געאַרבעט
פאַר גדולים. מיט פּראַסטע בשר-ודם האַט זי קיין מגע-משא נישט געוואַלט
האַבן. צו איר געליבטן איז זי געווען די אידעאַלע מעטרעסע. זי האַט
בײַ אים קיין טובות נישט געבעטן. די אונטער-שמשים האָבן שוין געטון
די אַרבעט פאַר איר. זיי זענען געווען די וועלכע האָבן זי באַזאַרגט מיט
פאַספּאַרטן, זי געוואַרנט פאַר געפאַר. זי האַט זיי אַפּגעדינט מיט העכערע
פאַסטנס, בעסערע שכירות. איר עסטעטישער קוק אויפן לעבן האַט אַפּ-
געוואַרפן די קלאַנגען וועגן מאַסן-מאַרד. אין איר בלאַנד-געפאַרבטן קאַפּ
האַבן זיך אַזעלכע ווילדע מעשים נישט געקאַנט מיעשטשען. דער פאַרנעם
פון די אכזריות זענען געווען אַזוי אומגעלומפערט צום מענטשלעכן באַגריף,
אַזוי אַז מ'האַט זיך מער גענויגט צום ליגן ווי צום אמת.
אודאיי האַט סימאָן געוויסט פון די שטראַף-עקספּידיציעס. פאַר דעם

טויט פון איין דײַטש, זענען צענדליקער פראנצויזן געשטעלט געוואָרן צו דער וואַנט. „דאָס מײַנט קריג!“ האָט מעסיע דוראַנד געפרוּווט פאַרענט-פערן זײַנע פאַרבינדעטע. ווען דאָס שיסן וועט זיך אָפּשטעלן, וועט אַלץ צוריקגיין צום אַלטן סדר.“

אין דעם עליועי נאַכט-קלוב האָט דער ליכט-פראַיעקטאָר זיך געדרייט, געפאַליעט מיט אַלע פאַרבן פון רעגנבויגן איבער די קעפּ פון די געסט. די מוזיק פון טאַנץ-זאַל האָט גערייצט די געמיטער. דער פולער בוזעם פון מאַדעמואַזעל באַנמאַרשעי האָט זיך געהויבן און געפאַלן לויט דעם טאַקט פון דער מוזיק. איר ווייסער האַלדז האָט געבלענדט אין די אויגן. אין איר אויפגעטורעמטער פריזור האָט געשטעקט איין איינציקע רויז, נאָך אין גאַנצן אַ פאַרמאַכטע. אין געדאַנק האָט זי פאַרגליכן איר געליבטן מיטן ענגלישן אָפיציר. דער ענגלענדער פול מיט קוראַזש און האַפּענונג, דער פראַנצויז פאַרשלאָסן, רעזיגנירט. קוקנדיק אויף אים האָט זי דער-פילט אַז זי איז אַ דרויסנדיקע. אמת, זי איז אַלע מאָל געווען ביי אים אַ דרויסנדיקע. ווי דורך אַ שפאַרונע האָט זי אַריינגעקוקט צו אים אין האַרצן. איצט האָט זיך די שפאַרונע אויך פאַרמאַכט. זי ווייסט אַפילו נישט צי ער פלאַנט צו לויפן מיטן שונא, אָדער בלייבן אין לאַנד אינ-קאַנגיטאַ? אַזוי, צי אַזוי, וואָס געווען איז נישטאַ מער. דער קאַפיטל אין איר לעבן איז געקומען צו אַ סוף.

סימאָס עלטערן זענען געקומען פון וואַרשע. זי איז געבוירן געוואָרן אין פאַריוז. אַלס קינד פלעגט זי זיך סטראַיען אין די פאַנטאַסטישע שמאַ-טעס וואָס האָבן אָנגעפולט זייער הויז. דאָס זענען געווען גענוצטע קליי-דער, שיד, היט, זיידענע אונטערוועש. דאָס אַלץ האָט דער טאַטע אירער איינגעהאַנדלט אין די רײכע הייזער אַרום די גרויסע בולוואַרן. ער איז אַרומגעגאַנגען מיט אַ זאַק אויף די פלייצעס און אויסגעוונגען אויף פראַנצויזיש; „מאַרשאַן ד׳האַבי שיפּאַן!“ פענצטער האָבן זיך געעפנט. ווייבער האָבן אַרויסגעשטעקט זייערע צעפאַטלטע קעפּ. טייל האָבן די שמאַטעס אַרונטערגעוואָרפן אומזיסט. אַנדערע האָבן אים אַרויפגעבעטן, זיך געהייסן באַצאַלן און אים דערלאַנגט דאָס פעקל פאַרמאַכטערהייט. די מוטער פלעגט די זאַכן אויססאַרטירן. זי פלעגט אָננייען קעפּ, פאַר-צערעווען די לעכער, אַרויסנעמען די פלעקן. סוף וואָך פלעגט זי די סחורה

ארויספירן אויף דער „מאָרשע“. זי האָט געצויגן אירע קונים מיטן וואַרשעווער ניגון. איר אַקצענט האָט איר צום מיסחר נישט געשאַדט. אויף דער „מאָרשע סאַנט-אַנטוואַן“. האָבן זיך אַלע אַקצענטן געמישט: אַלזשיריאַנער, פּאַליאַקו, כינעזער, רוסי, אפילו אַמעריקאַנער יאַלדן זענען געקומען זוכן מציאות.

די קליינע סימאָן האָט זיך געכאַוועט ביי אַ פּראַנציזישער ניאַניע. זי האָט איינגעזאַפט אין זיך דער ניאַניעס מינהגים, דעם זינגנדיקן ריטעם פון איר שפּראַך. די ניאַניע האָט איינגעפלאַנצט אין איר אַ ליבשאַפט צו דער גאַלדענער עפּאַכע, ווען די גרויסע מלכים אין געפּודערטע פּאַרוקן האָבן געוועלטיקט איבערן לאַנד. שעהען לאַנג האָט די קליינע אויסגע-הערט די מעשיות פון די שיינע הויפּדאַמען וואָס האָבן אונטער די קוליסן געפירט די פּאַליטיק. פון דער ייִדישער געשיכטע האָט זי כמעט גאַרניט געוואוסט. שפּעטער ווען זי האָט שוין געקאַנט לייענען פאַר זיך אַליין, איז איר דער ייִדישער גורל מער נישט אָנגעגאַנגען. מאַריע אַנטוואַנטס ביטערער סוף האָט זי מער אָנגערירט ווי די פּאַגראַמען אין צאַרישן רוסלאַנד.

זיבעצן יאָר איז זי אַלט געווען ווען זי איז אָנגעקומען אַלס סעקרע-טאַרשע צו מעסיע לעגראַנד. ער איז געווען איינער פון די גרעסטע הורטאַווינקעס פון פּרוכט אין די פּאַריזער האַליעס. ביי אים אַ יונגע פרוי איז געווען ווי אַ יונגע פּרוכט, ערשט פון בוים אַרונטער. עס האָט לאַנג ניט גענומען ביז מעסיע לעגראַנד האָט געמאַכט דער יונגער סימאָן אַן אָנבאַט. סימאָן האָט די געלעגנהייט ניט דורכגעלאָזט. לויט דעם נוסח פון די ראַמאַנען וואָס זי האָט געלייענט און די מעשיות וואָס איר ניאַניע האָט דערציילט, האָט זי וויל געוואוסט אַז מוזל קלאַפט נישט צוויי מאַל אין דער טיר. זיי האָבן באַשטימט זייער ערשטע ראַנדעוואו אין אַ דיסקרעטן האַטעל טיף אין בולאַנער וואַלד. זי האָט געוואַרט אויף אים אין אַ פּרי-וואַטן צימער. אונטער די פּיס פּערסישע טעפּיכער. שווערע פּאַרטיערן אויף די פענצטער. די מעבל אין סטיל פון לואי דעם 14טן, אויף די ווענט קונסט-בילדער. שטילע מוזיק. פּרישע בלומען. קעלבער אין רויטע מונדירן, די הענט אין ווייסע הענטשקעס האָבן מיט גרויס פּאַמפּ געעפנט דעם פּאַר-זיגלטן שאַמפּאַניער. אין סימאָנס באַנעמונג האָט מען ניט געקאַנט דער-

קענען אָז דאָס איז איר ערשטע אַוואַנטורע. אפילו דער ראַפּינירטער מעסיע לעגראַנד האָט געשטוינט ווי גרייטוויליק זי האָט אָפּגעגעבן איר בתולהשאַפט, ווי דאָס וואַלט שוין פון לאַנג געשטאַנען אין איר וועג. מעסיע לעגראַנד האָט זיך מיט אַן אמת אין איר פאַרליבט. ער האָט נישט געמאַכט קיין סוד פון זײַן פאַרהייראַטן לעבן, זײַן פרוי. זײַנע קינדער. סימאָן האָט עס גענומען ווי אַ דרך הכלל. פאַר די דרײַ יאָר וואָס דער ראַמאַן איז אַנגעגאַנגען איז זי אויסגעוואַקסן צו אַן אמתער קאַקאַטע. זי האָט געלעבט אויף זײַן חשבון אין אַן אייגענער וווינונג. זי האָט געביטן איר נאַמען פון בראַטלאַווסקי אויף באַנמאַרשע. זי האָט גענומען פּריוואַטע לעקציעס בײַ אַ פּראַפּעסאָר פון דער סאַרבאַנע. געקלידט האָט זי זיך אויף סאַנט-האַנאַרע. טײַערע קאַסמעטיקס און שיינהייט-סאַלאַנען זענען געוואָרן בײַ איר אַ נײַטיקע געווינהייט.

אירע עלטערן האָבן דער טאַכטערס פּירונג געהאַלטן בסוד. צווישן זיך האָט איינער געוואָרפן די שולד אויפן צווייטן. מײַזאַל זי געווען שיקן אין ייִדישע שולן, זי באַקענען מיט ייִדישע יונגע-לײַט — וואַלט עס אפשר צו דער צרה נישט געקומען. איצט האָבן טאַטע-מאַמע מער קיין דעה נישט געהאַט. זיי האָבן געהאַפּט, אַז ווען דער באַשערטער זיווג וועט קומען, וועט ער מיטן קדושין-רינגל אַלץ פאַרדעקן.

אין דער זעלבער צײַט וואָס סימאָן האָט אַנגעהאַלטן אירע באַציונגען מיט מעסיע לעגראַנד האָט זי פאַרפירט אַ ליבע מיט אַ דיפּלאַמאַט פון דער אַמעריקאַנער אַמבאַסאַדע. דער דיפּלאַמאַט האָט זי באַקענט מיט די אינטריגעס פון פּאָליטיק. ער האָט זי פאַרגעשטעלט פאַר די טיטאַנען פון איר צײַט, די וואָס שפּילן האַנטבאַל מיטן גורל פון דער וועלט.

די פּרײַנדשאַפט מיט מעסיע לעגראַנד האָט סימאָן פון דעסטוועגן נישט אויפגעגעבן. פון צײַט צו צײַט האָבן זיי זיך נאָך אַלץ באַגעגנט אין זעלבן האַטעל וווּ די פּאַוועס אויף די ווענט, האָבן אין זייערע פאַרביקע פעכערס אויפגעהאַלטן די פּײַערן פון זייער ערשטער נאַכט. עס האָט זי נישט געאַרט וואָס אויך דער דיפּלאַמאַט האָט איר קיין קדושין-רינגל נישט אַנגעבאַטן. די וועלט איז געשטאַנען ביים ראַנד פון אַ קאַטאַסטראַפע. די אומזיכערקייט פון מאַרגן, האָט געמאַכט דעם הײַנט אינטענסיווער, פּראַפּיטירן פון היִ-שעה, איז געוואָרן די מאַדע פון טאַג.

פאָריו איז געפאלן. די מעכטיקע מאַזשינאַ-ליניע האָט אויסגעהויכט איר מעכטיקע נשמה נאָך איידער זי האָט באַוויזן אַ קרעכץ צו טון. דער פראַנצייזישער שטאַלץ, טויטלעך פאַרווונדעט, איז געבליבן ליגן אין אַ היבערפלעט. דער זיגער האָט געזוכט און געפונען קאַלאַבאָראַטאָרן וויליק צו דינען דעם הערן-פּאַלק. מעסיע דוראַנד, וועמענס נאָמען איז דורך זיינע פּאַליטישע יאָרן געשטאַנען אויף דער רעכטער זייט, האָט געפונען חן אין זייערע אויגן און דערהויבן געוואָרן צו שעף דע פּאַליס.

סימאָן באַנמאַרשעי איז שוין דעמאָלט געווען די געליבטע פון דעם שפּאַגל נייעם פּאַליציי-שעף. ער האָט זיין געליבטע געזען ווי אַ פאַרקער-פערונג פון דעם אייביק ווייבלעכן מין. אַ פרוי וואָס ציט איר גייסטיקע חיזנה פון מאַדע-זשורנאַלן. אירע באַליבטע העלדן זענען די אַמאָליקע הויפּדאַמען וואָס האָבן אַנגעפילט די קעניגלעכע בודואָרן. נישט איין מאָל טראַכט ער, אַז זי איז פשוט געבוירן געוואָרן אַ ביסל צו שפעט.

סימאָן באַנמאַרשעי איז צופרידן פון זיין געשאַפענער מיינונג. עס גיט איר אַ געלעגנהייט צו קוקן, זען און נישט געזען ווערן. אויך דאָ, אין דעם אַנגערויכערטן, שאַמפּאַניער-פאַרגאַסענעם נאַכט-קלוב, האָט זי געקוקט און געזען ווי דער סוף ווערט צוגעגרייט. אויך זי האָט זיך געגרייט צו מאַכן אַ סוף פון אַ פאַרבינדונג וואָס האַלט נישט מער. דאָס געפיל וואָס זי האָט געהאַט פאַר אים איז שוין פון לאַנג אַפּגעשטאַרבן. געבליבן איז אַ ליידיקייט. און אַזוי ווי איר טעמפּעראַמענט האָט קיין ליידיקייט נישט פאַרטראַגן, האָט זי באלד דאָ ביים טיש גענומען פלאַנען אַ דראַ-מאַטישן זיי-געזונט. זי וועט שפילן די ראַלע פון אַ שיכור. מיטן גלאַז שאַמפּאַניער אין דער האַנט וועט זי אויפדעקן די קאַרטן. זי וועט אַפילו אַנדייטן איר יידישן אַפּשטאַם. עס וועט זיין אינטערעסאַנט צו זען ווי איר געליבטער וועט רעאַגירן? וואָס הער גרובער וועט זאָגן. זי וועט, פאַרשטייט זיך, לענקען אירע רייד אַהין און צוריק. אַט וועט זי זיין אַ יידישקע, און באלד דאַרויף אַן אור-אור אייניקל פון מאַדאַם פאַמפּאַ-דור. אין איר דימיון האָט זי געקלעטערט איבער קאַפּ-שווינדלענדיקע הייכן. איר פנים האָט געפלאַמט מיט דער דראַמע פון מאַמענט.

פון אונטער די שוואַרצע ברילן האָט הער גרובער זי אַבסערווירט. אים איז ניט געפעלן געוואָרן ווי זי צינדט איין ציגאַרעט נאָך אַ צווייטן,

זופט דעם ווייזן און שמירט דאס פנים. ער האט שוין פון לאנג פאר-
דעכטיקט אז די צו שיינע מאדעמואזעל שפילט א טאפלטע ראָלע. עס האט
אים פאַרדראַסן למאי ער האט באַצייטנס ניט גענומען קיין שריט. איצט
טאַר ער עס מער ניט אַפלייגן זי מוז עלימינירט ווערן, באלד, נאָך
אפשר היינטיקע נאכט?

„פאַרוואָס פאַרבעט איר נישט די מאַדעמואזעל צום טאַנצן?“ האט
ער זיך פלוצים געווענדט צו זיין אַדיוטאַנט. „מען זאָגט, אז איר זענט
א ספּעץ אין דרייען מיט די פיס“.

פריץ אונטערמייער איז גאָר געווען צופרידן פון דעם אומגעריכטן
אַנבאַט. ער האט אויף גיך אַרײַנגעלייגט די פאַפירן אין בריווטאַש, צו-
גויפגעלייגט די צעוואַרפענע צייטונגען און דערווייל פאַרגעסן אז איין
שוך איז אונטערן טיש. די מאַדעמואזעל האט זיך הויך צעלאַכט, און
אזוי לאַכנדיק האט זיך איר בליק פאַרטשעפעט אין אַ באַקאַנטן נאַמען.
מאַרסעל לעגראַנד איז אַרויסגעשווומען פון אַ קליינער נאַטיץ אין „פאַרי-
סואַר“. זי האט די צייטונג צוגעטראָגן צו די אויגן, נאָר געזען האט זי
גאַרניט. פּײַער־רינגען האָבן אַרומגעכאַפט דעם טיש, דעם זאַל. זײַן נאַמען
אַרום פּײַער האט געפלאַטערט אומבאַשעדיקט ווי מאַטן אין אַ זומער־נאַכט.
זי האט געלייענט און געלייענט: „מעסיע מאַרסעל לעגראַנד, הורט־סוחר
אין די האַליעס, איז היינטיקע נאַכט דערשאַסן געוואָרן, פאַר ליפּערן
פאַרסטע פּראָדוקטן צו דער דײַטשער אַרמײ“.

מאַדעמואזעל באַנמאַרשעי האט אַ פאַך געטון מיט די הענט ווי אַ
געשאַסענער פּויגל. Sale Boche! — האט זי אַ וואָרף געטון די קללה
אין דער לופט. די דײַטשן האָבן דעם באַדײַט ניט געכאַפט, אַדער אפשר
זיך ניט וויסנדיק געמאַכט. דער פּאַליצײ־שעף האט אַ שאַר געטון די
צײַטונג צו זיך. זײַנע פאַרוואַלקנטע ברעמען האָבן זיך צוגויפּגעצויגן.
ער האט אַפּגעמאַסטן זײַן געליבטע מיט אַ פינצטערן בליק. „ווער איז
דער מאַן, אַ באַקאַנטער, אַ פּרײַנט?“

„אַ באַקאַנטער און אַ פּרײַנט!“ האט זי געענטפּערט, שוין אין גאַנצן
אַ באַרזיקטע. איר אומגעריכטע דרייסטקייט האט זי אַליין איבערראַשט.
זי האט דערפילט אַ טיפע באַפּרידיקונג, ווי זי וואַלט זיך אַקערשט
באַפּרײט פון אַן אַבסטראַקטער לאַסט. עס האט זי נישט געאַרט וואָס איר

ענטפער האָט ווי אַ באַמבע אויפגעריסן. זאָל עס פירן וווּ עס וועט פירן. דעדר זיג האָט זיין קרבן. איר זיג, האָט זי צוריקגעפירט צו זיך אליין.

מעסיע דוראַנד האָט אויסגעליידיקט זיין גלאַז ביו צום דגאַ, „ווי קומט עס וואָס איר האָב זיין נאַמען קיין מאָל נישט געהערט?“

„מסתמא האָב איר נישט געהאַלטן פאַר נייטיק צו דערציילן!“ האָט סימאָן געענטפערט. אירע ווייסע געפלעגטע הענט האָבן געפלאַטערט אַרום איר פנים, באַפעסטיקט די רויז אין איר פריזור און געשענקט הער גרובער אַ קאַקעטישן שמייכל. הער גרובער האָט אויף איר שמייכל נישט געענטפערט. זיינע אויגן אונטער די שוואַרצע ברילן האָבן קיין פינטל ניט געטון. בלויז דער שראַם אויף זיין פנים האָט זיך צעשפילט מיט אַלע פייערן פון גיהנום. ער האָט זיך אויפגעשטעלט, איינגעצויגן דעם פאַסעק, אַנגעטאַפט די מעדאַלן, „מיר וועלן באַלד זיין צוריק“, האָט ער זיך פאַרענטפערט און איז אַוועק מיט זיין אַסיסטאַנט צום טעלע-פאָן-ביידל.

צוריקגעקומען איז ער אַ האַפערדיקער. אויף זיין פנים האָט מען נישט געקאַנט דערקענען, אָז ער האָט נאָר וואָס געחמתעט אַ טויט-אורטייל. ער האָט אַפילו געבראַכט פאַר דער מאַדעמואַזעל צוויי פייער-רויטע קאַרנאַציעס. ער האָט זיך געפרוּווט וויצלען, נאָר קיינער האָט ניט געלאַכט. „איר זענט גערעכט“, האָט ער געזאָגט, זיין טאָן שוין אינגאַנצן אַ געביטענער. „מיר האָבן מער וויכטיקע ענינים צו דער-לעדיקן ווי ליבעס-שמערצן. אויב די פרויליין האָט נישט דאַקעגן, וועט שוין אונטערמייער זען זי זאָל זיך נישט לאַנגוויילן.“

ווען דער געשטאַפּאַ-אַגענט איז געבליבן אליין מיט זיין פראַנצייזישן קאַלאַבאָראַטאָר, האָט ער זיך פאַרטרוילעך צוגערוקט צו אים. „זייט נישט אַזוי פאַרצווייפלט, הער אינספּעקטאָר, איר האָט נאָך נישט געהערט דאָס לעצטע וואָרט. דויטשע מוחות אַרבעטן פלייסיק. איין אַטאַמישע באַמבע וועט אונדז די וועלט אויף אַ טעלער דערלאַנגען.“

מעסיע דוראַנד האָט זיך באַמיט צו האַלטן זיין בליק. „ס'איז גאַרניט אַזוי גרינג צו ליגן ביים וואַלף אין פּיסק און וואַרטן אויף געהיימע וואַפן.“

„איר וועט לאַנג נישט דאַרפן וואַרטן, הער דוראַנד. מיר דויטשן

לייגן נישט אָפּ אויף מאָרגן וואָס מיר קאָנען טון הייַנט". ער האָט אַרונ-
טערגענומען די ברילן און מיט פאַרקוועטשטע אויגן געקוקט אויף זיין
קאַלאַבאָראַטאָר. „ווי לאַנג קענט איר שוין איינער פּרײַנדין, איר מיין
פרויליין באַנמאַרשעי?״ האָט ער אַ פּרעג געטון מיט אַ הינטערטאָן וואָס
האָט אַ שטאָך געטון דעם פּראַנצויז; ער האָט פאַרביסן די ליפּן. די הויט
אויף זיין פנים איז געוואָרן געבלעך, בלאַס. „הער גרובער", האָט ער
געזאָגט, „מיטן פאַרדעכטיקן מיין כלה, פאַרדעכטיקט איר אויך מיך. ס'קאָן
טאַקע מעגלעך זיין, אַז דער סוחר פון די האַליעס וואָס איז עלימינירט
געוואָרן, איז אירס אַ באַקאַנטער. דאָס מיינט נאָך נישט אַז זי איז פאַר-
וויקלט אין דעם פאַראַט. אויך איר האָב באַקאַנטע אויף דער אַנדערער
זײַט. גאַנץ פאַרזי האָט זיך דאָך נישט איבער נאַכט געביטן. וויסן, זאָלט
איר וויסן, אַז מיין כלה איז אין גאַנצן אַפּאָליטיש. מיר קלייבן זיך אין
קורצן חתונה צו האָבן."

„אויב אַזוי ווינטשט איר אייך גליק!" האָט געזאָגט הער גרובער. ער
האָט צוריק אָנגעטון די ברילן פאַרגעלייגט אַ טאַסט. אַ קעלבער איז צוגע-
קומען און אָנגעפילט די גלעזער. „מיר וועלן נאָך בויען די טויזנט יעריקע
הערשאַפט צוזאַמען. נעמט מיין וואָרט, הער אינספּעקטאָר". „ער האָט
אויפּגעהויבן דאָס גלאַז אין דער הייך. פאַר פּרײַנטשאַפט. פאַר זיג!"
פאַר אַ וויילע זענען זיי געזעסן שווייגנדיק. „זײַט נישט אַזוי פאַר-
צווייפלט, פּרײַנט דוראַנד. עס וועט נאָך גוט זיין. איר ווייס וואָס איר
רעד. דער נײַער וואָפּן וועט אין איינציקע פאַר טעג ברענגען דעם זיג
וואָס דריי יאָר קריג האָבן נישט באַוויזן."

„לטובות וועמען?" האָט דער פּראַנצויז געפרעגט.

„לטובת אונדז, נאַטירלעך."

סימאָן באַנמאַרשעי האָט זיך געלאָזט פירן. זי האָט זיך גענייטיקט
אין צײַט דורכצוויפּן אירע טראַכטענישן. צעשויערטע פלענער האָבן זיך
געפלאַנטערט אין איר קאָפּ. דאָס וואָס זי האָט געטראַכט מיט אַ שעה
פריער, איז איצט ביט חל געווען. איר שיכורע ראַלע וואָס זי האָט זיך
פאַרנומען צו שפילן איז איר איצט פאַרגעקומען לעכערלעך. איצט באַ-
לאַנגען אירע געדאַנקען אויסשליסלעך צו מאַרסעל לעגראַנד. וואָס האָט
ער געטראַכט אין אַנבליק פון טויט? אפשר האָט ער פון טויט אין גאַנצן

נישט געטראכט? אפשר האָט ער גאָר געפילט, אַז בניצושטייערן זײַן לעבן פאַרן פּאַטערלאַנד — איז אַ פּריווילעגיע? זי וויל, זי מוז אים זען. זי וועט בעטן פּריץ אונטערמײער ער זאָל זי צופירן צו דער לאַסאַנטעי טורמע. זי וויל אײנאַטעמען די לופט וואָס האָט אײנגעזאַפּט זײַן לעצטן אויסגעשרײ. זי וויל שטיין און קוקן אויף זײַן קערפּער וואָס ליגט דאָרט אַ נאַקעטער אָפּצושרעקן דעם המון. זי אָבער שרעקט זיך נישט. זי פילט אין זיך דעם כּוח אָפּילו דעם טויט צו באַצווײנגען. טאַנצנדיק טוליעט זי איר בוזעם צו זײַן שטיפּער ברוסט. זײַן קערפּער ציטערט. דער טאַנץ פאַרציט זיך. מיט פאַרושמורעטע אויגן פאַרטרויט זי אים איר בקשה. פּריץ אונטערמײער זאָגט איר אַלץ צו, כאָטש ער ווייסט, אַז טון וועט ער טון נישט וואָס זי וויל, נאָר וואָס זײַן שעף האָט אים באַפוילן. איצט וואָרט ער. ער וואָרט אויף דעם לעצטן באַפולמאַכטיקטן באַפעל. ווען דער קעלנער דערלאַנגט אים אַ פאַרזיגלטן קאַנווערט רײסט ער איבער דעם טאַנץ. דער קאָליר אויף זײַן פנים בײט זיך „קומט!“ זאָגט ער. „מיר מוזן שוין פאַרלאָזן דעם זאָל.“

סימאָן באַנמאַרשעי קוקט אים אָן קאַקעטיש. „וואָס האָט פּאַסירט? אינער זיגריכע אַרמײ האָט זיך אונטערגעגעבן?“ ווידער בײט זיך דער קאָליר אויף זײַן פנים, פון רײט אויף בלאַס און ווידער רײט. „מיר דײטשן גיבן זיך נישט אונטער!“ זאָגט ער מיט אַ האַרטער, קײנמאָל פּרײער נישט געהערטער שטים. נעמט אינער בײטל מאַדעמואַזעל און קומט. ניטאָ קײן צײט צו דיסקוטירן.

„איז דאָס אַ באַפעל?“

„שטייטשט עס ווי איר ווילט. גײן מוזן מיר. שוין. איצט.“

„איך מוז וויסן וואָהין מיר גײען, ווען נישט בלײב איך דאָ.“

„איר קומט מיט מיר. איך בין פאַראַנטוואָרטלעך פאַר אינער זיכער-

קײט.“

„ווער האָט אייך געמאַכט פאַר מײן אַפּאַטראָפּ?“

„דער מיט וועמען איר מאַכט ליבע.“

„איך גלײב אייך נישט.“

„גלײבט יאָ, אָדער גלײבט נישט. דאָס איז אינער פּריווילעגיע. אָבער

קומען מוזט איר שוין.“

באלאדע פון א הלום

„טאָ ווייזט מיר דעם באַפעל. איך מוז צום ערשט זען ווער עס האָט
דעם באַפעל געחתמעט?“
„דער באַפעל איז פאַר מיר, ניט פאַר אייך.“
„גיי איך נישט!“
„וועל איך אייך אַרויסטראַגן מיט געוואַלד.“
„איך וועל מאַכן אַ סקאַנדאַל!“
„טוט עס, קיינער וועט זיך סיני ווי פאַר אייך ניט איינשטעלן.“
„איך דאַרף ניט קיין הילף. איך קאָן מיין שטעטל אַליין באַשטיין.“
„איך ווייס אַז איר קאָנט. קומט מאַדעמואַזעל, איז זיין שטים געוואָרן
ווייכער. ס'איז אַ פּראַכטופּלע נאַכט. אין אַזא נאַכט איז אַלץ מעגלעך.“
„איך האָב אַ רעוואָלוציע; מעסיע פּרייץ.“
„מיט פּרויען דועליר איך נישט.“
„קאָן איר גיין אין טואַלעט?“
„איר קאָנט אויב איר מוזט, נאָר אין מיין באַגלייטונג.“
„איר שפּאַסט.“
„איך שפּאַסט שוין גאַרניט. איר באַנעמט ניט דעם ערנסט פון דער
סיטואַציע.“

„פון וועלכער סיטואַציע רעדט איר? פון דער סיטואַציע אויפן פּראָגט,
אַדער פון אַ פּערזענלעכער ווענדעטא?“
„טייערע פּרויליין, איר זענט צו רייצנד איך זאָל זיך קריגן מיט אייך.
אַבער באַפעל, איז באַפעל.“ ער האָט גענומען איר אַרעם און זי אַרויסגע-
פירט אין דרויסן. צוויי עס-עס לייט האָבן שוין געוואַרט אויף זיי. זיי
האַבן אַריינגעזעצט דאָס פּרויליין אין זייער וואַרטנדיקן אויטאָ, וואָס איז
געלאָפּן פון שאַמפּ-עליזעי צום פּלאַץ דע-קאָנקאָרד, פאַרביי געפאַרן דעם
עלעגאַנטן רעסטאָראַן וווּ זי און מעסיע לעגראַנד זענען אַ מאָל גליקלעך
געווען. פון דאָרט האָט זיך דער אויטאָ אַריינגעדרייט טיפּער אין וואַלד
אַריין, וווּ איין איינציקע קויל אין קאָפּ האָט אָפּגעפאַרבט אירע בלאַנדע
האַר, מיט אַן אָפּשטויסנדיקן רויטן קאָליר...“

דאָס וואַרטן אויפן שמאַטילניק

נאָך אזוי פיל יאָרן שפעטער, שלעפּ איך נאָך אַלץ דעם פּריער. איך שלעפּ דאָס הויז, די גאַס, די שטאָט און אפילו דאָס דאָרף. אָפט מאָל זאָג איך צו מיר אַליין: גענוג! געשיכטע איז געשיכטע! מיש איבער אַ בלעטל און זע, נייע שפּראַצונגען אין גאַרטן. „דער רעגן איז פאַר-גאַנגען, אוועק. דאָס קול פון דער טורטלטיוב לאַזט זיך הערן“. שפיץ איך אָן די אויערן און הער, ניט די טורטלטיוב, נאָר די נאַכטיגאַל. איר טריל פאַלט אַרײַן אין אַ קאַליידעסקאַפּ פון געזאַנגען. אויבערטענער ראַנגלען זיך מיט אונטערטענער. ריטמען פּלאַנטערן זיך. איין קלאַנג דער-שטיקט דעם צווייטן — אַ פּוגע אָן אַ דיריגענט.

איך זיך ווי אין אַ פעסטונג ביים האַלב-אַפענעם פענצטער. פּריער פּרילינג הערשט אויף מיין וועלט. די געזאַנגען פון יענער זײַט גבול פּלאַטערן אין דער לופט. זיי שוועבן אַריבער דעם טײַך, דראַפּען זיך אַרויף אויפן באַרג גלייך צו מיר אין האַלב-אַפענעם פענצטער אַרײַן. ווי אזוי האָב איך זיך געקענט ווערן קעגן אַ געזאַנג געזונגען ניט פאַר לויז, ניט פאַר אַפּלאַדיסמענטן, נאָר צום ראַזעוון פּרילינג-אָונט וואָס האָט זיך געצויגן ביז שפּעט אין דער סודותדיקער נאַכט אַרײַן.

דאָס געזאַנג האָבן געזונגען די שקצים אין דאָרף, די זעלבע וואָס האָבן געטראָגן בלאַנקע מעסערס אין די כאַליעוועס פון זייערע שטיוול, ווען זיי זענען געגאַנגען זונטיק אין קלויסטער אַרײַן. די שאַרף פון זייערע מעסערס און דער פּישוף פון זייערע געזאַנגען האָבן זיך פאַר פּרי איינגענעסטיקט אין מיין נשמה, ווי אַ געשפּאַלטענער איך, זײַט בײַ זײַט.

געווען יש אומרים וואָס האָבן געטייטשט דעם פאַראַדאַקס פון מעסער און געזאַנג ווי אַ לעגיטימע ירושה פון אור-מענטש צום אייניקל. דעם געדאַנק האָט אויך געטיילט יאַסיפּ, דער אויפגעקלערטער פּויערן-זון. ער איז צוריקגעקומען פון דער גרויסער שטאָט מיט דריי זילבערנע פּאַסיקלעך אויף זײַן שטייפן קאַלגער. מיט די שיקסעס אין דאָרף האָט ער נישט

אויף צוריק. ווען זיי האבן דערגרייכט די מיטנאכטיקע שעה, איז שוין שרהקע געשטאנען ביים ראנד פון אפענעם גרוב. נאקעט, פארשעמט, מער טויט ווי לעבעדיק, האט זי נאך אלץ געווארט, ניט וויסנדיק אויף וועמען. דאס זייגערל האט א לעגיטימער יורש פון יענעם ווייטן אור-מענטש, פון איר האנט אראפגעריסן, אנגעטאן אין ברוינעם מונדיר, די הענט אין ווייסע הענטשקעס, האט ער זיך צוגעפניפט א מעלאדיע וואס האט זי אמאל ביז טרערן גערירט.

איך ווייס ניט צי איז די מעלאדיע דערגאנגען צו איר באווסטזיין? צי האט זי נאך געהאפט אז ער וועט זיך באווייזן, איבערן גבול די האנט איר דערלאנגען, איר פארזיכערן, אז דאס איז נאך ניט דער סוף פון מענטש.

וואלט ער געווען מיטגעגאנגען מיט איר, וואלט איך געזונגען שירה. דער פאק אויף מיינע פלייצעס וואלט פליגל געבוירן. וואלט גאטס צארן זיך געווען אויסגעגאסן אויף יעדן גלייך, איינגעשלונגען קינד און קייט, חיה און פויגל, די פיש אין וואסער, די פלאנצן אויף דער ערד; וואלט א מבול געווען פארטרונקען אלץ מיט אנאנדער אומאפהענגיק פון ראסע, רעליגיע, וואלט דער סם אין מיין הארצן געווארן מן. איד וואלט באנומען דעם חורבן מיט גרויס אפשיי. איך וואלט זיך געבוקט צו דער נאטור, צו אירע קאפריזן. איך וואלט אליין גענידערט אין מויל פון אפגורנט און געפונען א זין ניט געפרעגטערהייט. דאס וואס מענטש האט געטאן צו מענטש קאן איך ניט מוחל זיין. ווי אזוי זאל איך זאגן קדיש נאך א שטאט, נאך א פאלק, נאך קינדער און זקנים, נאך שטארקע און נאך שוואכע, נאך שיינע און נאך מיאוסע, נאך פרומע לייט און גנבים? ווי אזוי זאגט מען ברוך דיין אמת נאך הערשעלע דעם משוגענעם, נאך כאצקעלע דעם בלינדן? זיי זענען אפשר געווען די איינציקע וואס זענען געשטאנען ביים אפענעם קבר און ניט משיג געווען ניט דעם ווייטיק און ניט די בושא.

טייל מאל טראכט איר, אפשר בין איך גאר משוגע, א וויסטע איינרע-דעניש, א מעלאנכאליע אזא וואס קען פירן גלייך אין משוגעים-הוין. און ווייל איך היט זיך פאר פארמאכטע טירן, כאפ איך דעם פאק וואס וועגט שווער אויף מיין געמיט און הייב אן ארויסווארפן דעם געכטן

וואָס איז משפיע אויפן היינט. איך קלייב נישט איבער. איך וואָרף וואָס עס קומט מיר אין האַנט אַרײַן. וואָס מער איך וואָרף אַלץ מער זאָמלט זיך אָן. שטופ איך אַראָפּ די האַנט בײַ צום סאַמע דנאָ, און צי אַרויס אַ בינטל בעטלערס. איך האָב גאַר נישט געוואָסט אַז זיי לעבן נאָך ערגעץ - וווּ אין מיין באַוואָסטזײַן. יעדער פון זיי מיט זײַן באַשטימטן מום, מיט זײַן חולאת. יעדן מאָנטיק פלעגן זיי זיך יאָווען אויפן יאַריד, זיך אויסזעצן אַרום ראַטהויז, ווער מיט אַפּגעזעגטע פּיס, ווער מיט אַ שקרויפּל פּנים, בעטן נדבות בײַ די דורכגייערס. יעדער פון זיי מיט זײַן אייגנאַרטיקן אופן. איינער דרייט אַ לירע און זינגט אַ טרויעריק ליד, אַן אַנדערער מיט אַ מאַלפעלע אויף די אַקסל לאַזט דאָס מאַלפעלע אַרויסציען אַ קוויטל פאַר יעדן איינעם וואָס דערלאַנגט אים אַ מטבע. מיך ציט די בלינדע גויע. איך האָב ליב זיך איינצוהערן צו אירע רייד געווענדט צום הימל, וווּ מלאַכים מיט ווייסע פליגל האַלטן אַן אויג אויף איר. זיי גרייטן פאַר איר אַ טיש אין די הויכע עולמות, וווּ דאָס אמתע לעבן הייבט זיך ערשט אָן.

זי ווייסט אויף זיכער אַז דער „פאַן יעזוס“ אַליין וועט צוריקשטעלן איר ראיה. זי וועט אַראָפּקוקן פון דער הייך אויפן מענטש אין דער נידער און זיך מאַדליען פאַר זייערע זינדיקע נשמות.

סיי זומער, סיי ווינטער, פלעגט זי קומען, פאַרנעמען איר חזקה פלאַץ ביים סאַמע פענצטער, וווּ מיין מומע רחלע האָט געוואוינט. זי פלעגט זיצן אויף אַ נידריק בענקעלע, די ספּודניצע בײַ אַראָפּ צו דרערד. אויף איר ברוסט האָט זיך געבאַמבלט אַ מעשענער צלם, אין די הענט אַ שוור פאַטשערקעס, וואָס זי האָט כסדר גערוקט פון איין אַרט אויפן צווייטן. זי האָט נישט געדאַנקט פאַר די נדבות וואָס לײַט האָבן איר געשענקט, אַפילו ווען אַ יאַטל האָט געלאַטכענט גראַשנס פון איר פאַדעליק, האָט זי נישט איבערגעריסן אירע רייד וואָס האָבן געשטראָמט ווי לאַווע פון אַ ווילקאָן. אירע ליפּן פאַרטרוקנט, די אויגן — צוויי ליידיקע שיסעלעך; דאָס קול שאַרף ווי די שווערד פון מלאך דומה, וואָס איז ממונה אויפן גהינם און אויף די רוחות.

מען האָט דערציילט, אַז נאָך אַלס קינד האָט איר אייגענער פאַטער איר די אויגן אויסגעשטאַכן. אין צײַט פון הונגער האָבן עלטערן פאַר-

קריפלט זייערע אייגענע קינדער, זייערע ווייבער, און אפט מאָל זיך אליין אָפגעשניטן אָן אויער, אַ פּוס, אָפּגעהאַקט אַ האַנט, כדי צו דער-וועקן באַרמהאַרציקייט פון די וועלכע האָבן זיך געקאַנט פאַרגינען אָפּ-צושפּאַרן אַ שטיקל ברויט דאָס חיות צו דערהאַלטן.

אַ שטאַרקן איינדרוק האָט אויף מיר געמאַכט דער בלינדער גויעס מאַקאַברישער טאַנץ. אין סאַמע מיטן טאַג, ווען די זון האָט דערגרייכט איר הויכפונקט און דער זייגער אויפן ראַטהויז האָט אויסגעקלונגען די צוועלפטע שעה, איז זי אויפגעשטאַנען פון איר נידריקן בענקעלע, געטאַפט די לופט צי קיינער שטייט איר ניט אין וועג, און ווען זי האָט געפונען דאָס פּאַסיקע אָרט, האָט זי זיך אַוועקגעשטעלט טאַנצן. עס האָט זי נישט געאַרט דאָס געלעכטער און אויך נישט דאָס געוויין וואָס דער ווילדער טאַנץ אירער האָט אַרויסגערופן ביים אַרומיקן עולם. איר ספּודניצע איינגעריכט אין בלאַטע, דער צלם אויף איר האַרץ האָט אונטערגעשפּרונג-גען און זי טאַנצט איר אומגעלומפערטן טאַנץ ביז זי פּאַלט מיטן פנים צו דער ערד. אירע הענט און פיס וואַרפן זיך ספּאַזמאַטיש. די ציין פאַר-קלעמט. אַ ווייסע פינע שוימט פון איר מויל. נאָך אַ וויילע שטייט זי אויף, געפינט איר בענקעלע און געמט ווידער אויף דעם המשך וואָס זי האָט מיטן טאַנץ איבערגעריסן.

איצט מיט יאָרן שפּעטער טרעפט זיך אין מינוטן פון אַנגסט איך זאָל אומבאַוואוסטערהייט זיך שטעלן טאַנצן. נישט דווקא אין דער צוועלפ-טער שעה פון טאַג אָדער פון דער נאַכט, נאָר פונקט צו דער רגע ווען מיין צייט שטעלט זיך אָפּ און הייבט אָן לויפן אויף צוריק, ווי די שוואַרצע ווייזערס אויף שרהקעס האַנט-זייגערל. איך טאַנץ ביז חלשות און דערנאָך, דערנאָך שטיי איך אויף כדי ווייטער אַנצוגיין מיטן צופאַל פון גורל.

געווען אויך יידישע בעטלערס. זיי האָבן אויף די יאָרידים ניט אָפּערירט. די יידישע בעטלערס האָט מען גערופן אַרעמעלייט. די אַרעמע-לייט פלעגן גיין איבער די שטובן איינמאַנען די נדבות. די מאַנסלייט פלעגן קומען פרייטיק, די ווייבער — שבת אין דער פרי. שבת האָט מען קיין געלט נישט גענומען. ברויט און חלה האָבן אַנגעפילט די קאַשיקעס פון די גייער איבער די הייזער. געווען פאַרבאַרגענע אַרעמע

לייט, וואָס זענען אליין איבער די הייזער נישט געגאָנגען. פאַר זיי האָבן גבאיטעס געטאָן די אַרבעט און דערפאַר זיך דערוואַרבן פולע קאַשיקעס מיט מיצוות. דער פּערזענלעכער ייחוס פון יעדער גבאיטע האָט באַשטימט וויפּיל און וואָס מ'זאָל אַרײַנגלייגן אין איר קויבער. פאַר די גאָר געהויבענע האָט מען געגעבן אַ גאַנץ ברויט, אָן איי, ווער עס האָט געהאַט אַ קו אין שטאַל האָט אַרײַנגעשטעלט אַ פּלעשל מילך פאַר אַ דעכעוויטשנעם יורד, אַ שטיקל פּוטער, אַ ביסל אײַנגעמאַכץ אויף נישט צו באַדאַרפן.

די אַרעמע לייט האָבן אַרײַנגעבראַכט אין הויז אַרײַן אַ געוויסע סאַרט פאַרוויילונג, ניט אַזוי פאַר דערוואַקסענע, ווי פאַר דער מיידעלע וואָס געווען. אירע צופּלוסן און אַפּפּלוסן וואָשן נאָך הײַנט מײַן זאַמדיקן ברעג. איך זעץ זיך צו לעבן איר בײַם פאַרפרוירענעם פּענצטער און זע מיט אירע אויגן ווי שוואַרצע ראָבן טאַנצן אויפן ווייסן שניי. און ווייל איך קוק אַזוי טיף אַרײַן אין דער ווייסער ווייט, ווערט מיר באַנג. פאַרהאַר איך אַ ביסל, מיר איז גוט צו זיצן לעבן איר. זי נעמט מיך אַרײַן אין איר אַטמאָספּער און מיר ווערן ווידער אײַנס.

פאַראַן אַזוי פּיל צו טראַכטן, צו פּילן אין די קורצע ווינטער-טעג, וואָס האָבן גאָר קיין סוף נישט. פאַלן מיר אויף אַ המצאה. איך און זי מאַכן מיר איבער דעם סדר פון די וואַכן-טעג. פון חנוכה ביז פּסח הייבן מיר אָן די וואָך ניט מיט זונטיק, ניט מיט מאַנטיק — בײַ אונדז הייבט זיך די וואָך אָן מיט דאַנערשטיק. דאַנערשטיק איז דער טאַג ווען די צוגרייטונג פאַר דעם צענטראַלן טאַג שבת הייבט זיך אָן.

דאַנערשטיק גייט די מאַמע אײַנקויפן אויף שבת. מיטן צעראַטענעם טאַש גייט זי פון געוועלבל צו געוועלבל, צו געבן יעדער פון טאַטנס קונים עפעס צו לייזן. ווייל קיינער איז אין הויז ניטאָ, בושעוועט דאָס מיידעלע אין די פאַרבאַטענע שופּלאַדן. זי ווייסט וווּ עס ליגן דער מאַמעס מיידלשע סטאַניקלעך, זיידענע זאַקנבענדלעך, שמעקנדיקע זיף, אַ ליידיק פּלעשעלע פון פאַרפּום. זי האָט אויך ליב צו בלעטערן די אַלטע מאַדע-זשורנאַלן, קוקן אויף די אויסגעסטרויעטע פּאַנעלעך מיט די אויסטערלישע פּריוורן. זי שמעקט צו דער זיף, מעסט אָן די סטאַניקלעך, פּול מיט פאַרבאַטענע סודות.

ווען עס הייבט אָן טונקלען פאַרמאַכט זי די שופּלאַדן און שטעלט

זיך אָוועק ביים פענצטער אָפצוואַרטן דער מאַמען. אָפט מאל זענען די פענצטער געפרוירן און לאָזן אפילו קיין שאַטן נישט דורך. טוליעט זי זיך צו צום אויוון, וואָס איז שוין אויך קאלט און הייבט אָן צו ציילן ביז הונדערט. באַלד ביים אָנהייב איינס זעט זי, פונקט ווי איך איצט, די מאַמען אַרויסקומען פון חנה דער רויטערס געוועלבל. זי גייט פאַמעלעך די מאַמע. זי קלייבט סטעזשקעס אין נאַסן שניי. דער צעראַטענער טאַש אין איר האַנט איז איבערגעפולט מיט גוטע זאַכן. מיר נעמען זיך ניט קיין צייט אויסצורעכענען די גוטע זאַכן. מיר ציילן ווייטער, איך און זי, ביז מיר קומען צו צו דער צאָל פופציק, איז שוין די מאַמע ביי דער גרויסער שול. דאָרט איז שוין דער טראַטואַר טרוקן. גייט זי אַ ביסל גיכער. מיר זעען גענוי ווי זי פאַרהייבט דאָס קלייד ווען זי גייט אַראָפּ די שטיגן פון דער שול. זי שפּרייזט אַריבער דעם שטראַן צו דער גיד-ריקער גאַס. זי גייט פאַרביי דעם שוואַרצן שניידערס כאַלופּע. דאָ שטעלט זיך אַ געפאַר, טאַמער חלילה דערוועט זי די שניידערקע, איז אונדזער ציילן נישט ווערט קיין אויסגעבלאָזן איי. ווען מיר קומען צו צו הונדערט און זי איז נאָך נישטאַ, הייבן מיר אָן אויפּשניי. אפשר האָבן מיר אין איילעניש עפעס איבערגעהיפּערט. באַיך ברירה הייבן מיר ווידער אָן פון גומער איינס.

ווי נאָר זי קומט אַהיים ווערט אַלץ כי טוב! אין שטוב ווערט וואַרעם, ליכטיק, גן-עדנדיקע ריחות גייען אויף פון איר טאַש. מיר פאַרווכן פון יעדן מיז וואָס זי פאַקט אויס: אַ טרוקענע פלוים, אַ לעק צוקער, אַ ראַזשינקע, אַ לעפעלע האַניק. מיר שמעקן צום הייוון, צום צימרינג, צום זאַפּראַן און אפילו צום פעפּער. נאָך אַזוי פיל רייכע איבערלעבונגען שלאָפן מיר איין איידער דער טאַטע קומט פון דער יאַטקע.

זיי קומען מיר נאָך אַלץ צו חלום יענע עקזאַלטירטע טעג און נעכט. איך זע דאָס מיידעלע ווי אין אַ וויזע איינגעפאַסט אין אַן אידיליע, אויסגעהאַפּטן מיט תכלת-בלויע פעדעמלעך. האַט זי נישט געהאַט קיין ליאַלקע, האַט זי באַשאַפן אַ ליאַלקע מיט די פינגער אויף אַ פאַרנעפּלטער שויב. זומער יאַנט זי זיך נאָך פּלאַטערלעך, זינגט מיטן ווינט. זייענדיק אַ בת-יחידה, האַלט זי די מאַמע ווינטער אין שטוב. אַליין צווישן די ד' אַמות, באַשאַפט זי אַן אייגענע וועלט, מיט באַשטימטע פונקציעס

פאר יעדן באזונדערן טאג — און לויט די כללים פון אינגעשטעלטן סדר פונקציאנירט זי. פרייטיק איז א פולער טאג. פאראן אזוי פיל צו טאן: פוצן די ליכטערס, דאס שטייכל, דעם חנוכה-לאמפ. זי עפנט אויף די טיר פאר די ארעמע-לייט, גיט אכטונג די מילך זאל גיט אויסלויפן. אונטער די פלאמען פון אויוון באקט זי א פלאם-פלעצל. די קנישעס, די קיכעלעך און דער האַניק-לעקעך קומען ערשט שפעטער.

נאך ליכט-בענטשן ברענגט דער טאטע אן אורח אויף שבת. טייל אורחים עסן שווינגדיק. מסתמא טראכטן זיי פון זייערע פארשעמטע שבת-טישן ערגעץ ווייט אין דער מדינה. אנדערע דערציילן גרויליקע געשיכטעס, פאגראמען פון וועלכע זיי האבן זיך על פי גס געראטעוועט. זיי דערציילן אויך מעשיות פון גוטע יידן, פון נסים ונפלאות. ביי מיר אין זכרון איז אינגעקריצט די מעשה וועגן א יונג ווייבל וואס איז געשטארבן אין קינפעט. מען האט די טויטע אריינגעזעצט אין א הייסער וואנע וואסער. מ'האט איר באפוילן אפצוגעבן דאס נפשל וואס בעסטיקט אין איר. א מנין יידן האבן געזאגט תהלים. ער, דער אורח, איז געווען איינער פון זיי. וויבער האבן געקלאגט. די הייבאם האט זיך געפארעט ארום דער טויטער: „דרינג דיך מת!“ האט זי איר באפוילן. „גיב אפ דאס קינד צום לעבן וועלן מיר דיך מקבר זיין ווי ס'קומט א כשרער יידישער טאכטער“.

דאס בילד פון דער טויטער אין דער וואנע וואסער האט אפילו דעם שלאף נישט איבערגעריסן. נאך דער ריח פון שבת קודש האט צוריק בארויקט דאס געמיט. באלד אין דער פרי איז געקומען מאַרינע הייצן די הרובע. זי ברענגט מיט זיך דעם ריח פון ראָזעווע ברויט, פון א טרונק בראַנפן און דעם גנאי אויף אירע שטיוול. שפעטער קומען די ארעמע וויבער. שבת גיט מען נישט קיין געלט, נעמען זיי ברויט, חלה, א טעפעלע הייסע קאווע אויסצוטרינקען בחפזן שטייענדיק אויף איין פוס ביי דער טיר. מיר ווארטן אויף אונדזער פרוויליגירטער אַרעם-מאַנעכע. זי איז נאך גאָר א יונג מיידל. אירע עלטערן — אויף יענער וועלט, פארנעמט זי זיך מיט די יתומים וואס זיי האבן איר איבערגע-לאָזט. די מאַמע זאָגט, אז זיי וווינען אן באַהייצונג, אן באַליכטונג. מיר לייגן אַרײַן אין איר קאַשײַק אַחוץ דער חלה, אױך אַ שטיקל פלייש,

א ביסל מייערן-צימעס, מלבושים פון וועלכע מיר זענען ארויסגעוואקסן. דאס מיידל נעמט אלץ וואס מ'גיט איר. זאגן, זאגט זי מער ניט ווי „גוט שבת“ און „א גוטן שבת“.

נאָכן טשאַלט און נאָכן קוגל ווערט שטיל אין הויז. דער טאַטע לייגט זיך צו אין אַנטוועכץ אויף דער באַנק ביי דער הרובע. פון האַלץ אין דער הרובע איז שוין קיין זכר ניטאָ, בלויז דאָס אַש טלזעט זיך נאָך אַ ביסל. צו דער מאַמען קומען געסט. זי נעמט זיי אויף מיט טיי און קיכלעך. זי זאָגט כסדר: „געניסט, געניסט!“ בשעת זיי שמועסן פון „דיין און דאָוּן“, שפיגלט זיך די קליינע אין די מעשענע לייכטערס. שבת בייט זיך איר אויסזען. פון דער קליינער מיידעלע ווערט אַ פאַר-פּוצטע פּריצטע, אַזאַ ווי אין די אילוסטרירטע זשורנאַלן וואָס ליגן באַהאַלטן אין דער מאַמעס שופּלאַד. זי קליידט אָן איר אַפּ-בילד אין סאַמעט און אין זינד. אויף אירע ברוינע לאַקן טוט זי אָן אַ ווייסן שלייער. די לייכטערס וואָס זי האָט אַזוי אייפּעריק געפּוצט, שטיצן איר חלום ביו זון-פאַרגאַנג.

זונטיק איז אַ ליידיקער טאַג. עס פילט זיך די שטילקייט פאַרן שטורעם. ניטאָ מער וואָס צו טאָן ווי אויסבאַרשטן דעם טאַטנס שבתדיקע בעקעשע און זי אַרײַנהענגען אין שאַפּע. דער שטורעם קומט אויף די פליגל פון מאַנטיקדיקן יריד און נעמט אלץ איבער. מיר צעטיילן זיך, איד און זי. איד לאָז דאָס מיידעלע אין איר היפּנאַטיזירטן מצב. איד געפין אָן אַפּענע טיר ביי מיין מומע רחלע. זי און מיין באַבע פירן אָן אַן איין-טאַגיקן רעסטאַראַן. זיי קאָכן יאָיכלעך פאַר די ירידניקס. יעדעס יאָיכל אין אַ באַזונדער טעפּעלע. אין יעדן טעפּעלע — אַ פּערטל עוף פאַרבּראַקט מיט פּעטרושקע, מיט קריפּ און נאָך מיט אַזעלכע גוטע זאַכן וואָס פאַרשמעקן ניט נאָר דאָס הויז, נאָר אויך דעם דרויסן ביז אין מיטן מאַרק אַרײַן. די אַפּנעמער פון די יאָיכלעך זענען סירוב סוחרים פון די אַרומיקע שטעטלעך. ווען זיי האָבן אַ גוטן יריד, באַשטעלן זיי אַחוץ די יאָיכלעך, אַ פאַרציע פאַרגליווערטע פּיס, אויך אַ גלעזל באַרנפּן, וואָס מיין מומע רחלע דערלאָנגט בגנבה, וואָס מ'פלעגט רופן, אונטערן טיש. די סוחרים זיצן אויסגעזעצט אַרום אַ לאַנגן שמאַלן טיש, אויף צוויי לאַנגע, שמאַלע בענק, אַנגעשפּאַרט אויף צוויי הויך פאַרבעטע בעטן.

איך געדענק נאך די קרעפקע יידן מיט די פראסט-באדעקטע בערד. זיי סמאטשקען די ביינער און כלעפטשען די יויד. זיי פארגעסן אויך ניט א קניפ צו טאן מיין מומע רחלען אין הינטן, בעת זי דערלאנגט עפעס צום טיש.

דער רעסטאראן ארבעט בלויז אום ווינטער. זומער, ווען די פויערים זענען פארגומען אין פעלד און די ירידים דרימלען אונטער, ווערט מיין מומע רחלע א ווייסע סוואטשקע. אין איינעם אַזאָ נישט אַהין און נישט אַהער יריד, האָט מיין מומע חתונה געהאַט. דער חתן טאַקע איינער פון די קרעפקע סוחרים וואָס איז איבערן ווינטער געוואָרן אַן אַלמן. ער איז אַריינגעקומען און געטראָפֿן מיין מומען זיצן ביי דער מאַשין נייען פרעמדע אויסשטייער. „פאַק איין דאָס פעקל, שוין די העכסטע צייט זאָלסט פאַרוואַכן דעם טעם פון עץ החיים, האָט ער באַפעלעריש אַ זאָג געטאָן און דערביי ניט פאַרגעסן איר אַ קניפ צו טאָן אין גראָבן פלייש אַריין. ער איז פאַרבליבן איבער נאַכט ביי אַ קרוב אין שטעטל. מאַנטיק אַוונט, נאַכן יריד, האָט מען געשטעלט אַ חופּה, איינגעפאַקט און אַוועקגעפאַרן. אויך די באַבע האָט איינגעפאַקט איר פאַרמעגן און געקומען וווינען צו אונדז אַהיים.

מיין באַבע איז געווען אַ קליינטיקע, אַ שטילינקע. זי האָט זיך אַרומגעדרייט אין שטוב שטיל ווי אַ הינדעלע. זי האָט אפילו „געדושאַ-בעט“ דאַרע שטיקלעך ברויט ווי אַן עוף. זי האָט די דאַרע רעפטלעך ברויט געהאַלטן אין דער קעשענע פון איר באַרכענעם אונטערראַק. עס האָט איר גענומען זייער לאַנג צו צעקניען אַ ביסן ברויט. ווען זי איז ניט געווען פליישיק האָט זי איינגעטונקען דאָס ברויט אין וואַרעמער מילך.

זי האָט געקענט קאַכן און באַקן. ביי אונדז אין הויז האָט זי בלויז געוואָסן דאָס געשיר. זי האָט ווייניק גערעדט, מיר קיין מעשה קיינמאַל ניט דערציילט. ערשט נאָך איר טויט בין איך געוואָרן געוואָרן, אַז זי איז געווען איינע פון די אַריבערגעוואַרפענע קינדער איבער דער גרענעץ. אַ קיילעכדיקע יתומה פון אַ יאָר צען, האָט מען זי חתונה געמאַכט מיט מיין זיידן, דעמאַלט אַ בחורל פון צוועלף יאָר, וועמען פאַניע האָט זיך געקליבן צו מאַכן פאַר אַ סאַלדאַט. אַ פויער האָט זיי געפונען וואַנדערן

אין פעלד, האָט ער זיי אַרויפגענומען אויף זיין וואָגן און זיי אַרײַנגעפירט אין שטאָט אַרײַן אין סאַמע מאַנטיקדיקן יריד.

יידן בעלי רחמים האָבן אָפּגעהאַלטן אַן אסיפה, זיך לאַנג געאַמפערט וואָס מיזאַל מיט זיי טאָן, ביז איינער אַ רײכער לעדער-סוחר, וואָס האָט געהאַט אַ גרויס הויזגעזינד און אַ קראַנק ווייב, האָט דאָס פאַרל אַרײַנגענומען צו זיך. ער האָט זיי אָפּגעגעבן אַ באַזונדער שטיבל. דער יונגערמאַן, אַ ווײלעקענער, האָט געלערנט מיט דעם לעדער-קרעמערס קינדער פון אַלף-בית ביז גמרא. דאָס צען-יאַריקע ווייבל האָט אַרויס-געהאַלפן דער באַלעבאַסטע אין דער ווירטשאַפט.

ווען דער זיידע איז אַלט געוואָרן אַכצן יאָר און די באַבע זעכצן, איז זי פאַרגאַנגען אין טראַגן. דעמאָלט איז שוין איר מאַן געווען אַ פאַלנער מלמד, געוויינט אין אַן אייגענער דירה. חשובע בעלי-בתיים האָבן געשיקט זייערע קינדער צו אים אין חדר. אַזוי לאַנג ווי ער האָט געלעבט האָבן ווייב און קינדער קיין הונגער נישט געליטן. ווי נאָר ער האָט פאַרמאַכט די אויגן איז די באַבע מיט אירע צוויי טעכטער געבליבן ווי אויפן וואַסער. מיין מוטער, די עלטערע, האָט באַלד חתונה געהאַט. די באַבע מיט מיין מומע רחלע האָבן באין בחירה פאַרביטן דעם חדר אויף אַן איין-טאַגיקן רעסטאָראַן.

מיין באַבע איז איר גאַנץ לעבן פאַרבליבן אַ קינד: נאָיוו, דער-שראַקו, רק געזוכט אַ ווינקל זי זאָל זיך נישט וואַרפן אין די אויגן. זי האָט זיך קיינמאַל נישט געמישט אין מיינע עלטערנס פּריוואַטע סיכסוכים, אפילו דעם אייניקל קיין דעה נישט געזאָגט. פונקט אַזוי שטיל און באַשיידן ווי זי האָט געלעבט, אַזוי איז זי אויך אויסגעגאַנגען. מ'האַט אפילו נישט געוויסט צי זי איז קראַנק. פאַרטאָג האָט זי מיין טאַטע געהערט אַראַפּגיין פון בעט צו טאָן איר באַדערפעניש. זי האָט זיך געוואָשן די הענט, געזאָגט אַשר יצר, צוריק אַרײַן אין בעט און איז געשטאַרבן.

נאָך דער באַבעס טויט האָב איך געירשנט איר באַרעכענעם אונטער-ראַק, אַ פאַר פאַרלאַטעטע העמדער, די אויסגעטראַגענע לאַטשן, מאַיל-צעפרעסענע קליידער וואָס זי האָט קיינמאַל נישט געטראַגן. איך האָב די ירושה צוגעלייגט צום פעקל שמאַטעס וואָס איך האָב געזאַמלט פאַרן שמאַטילניק.

אלע קינדער פון אונדזער גאס האבן געווארט אויפן שמאטיליביק. ער פלעגט קומען איין מאל אין יאר, ערב פסח, פונקט צום טאג ווען די קינדער זענען פריי געווארן פון שול און פון חדר. זיין האנדל איז באשטאנען מיינסטנס מיט קינדער. זיי האבן געזאמלט פאר אים גאנצע זעק מיט ביינער און שמאטעס, צעבראכענע שטיקער אייזן, פארזשאווערטע טעפ. אין ביינער בין איך געווען א מיליאנער. מיין טאטע האט מיט יעדן שטיקל פלייש וואס ער האט אהיים געבראכט צוגעלייגט א פענכער פול מיט ביינער, קרוכלע ביינער, ביינער אויסגעטרונקטע, אלטע ביינער. ערב פסח האט זיך דער פאק פארטאפלט, צו מאל אויך פארדרייפאכט. דער שמאטיליביק האט אויפגעהויבן דעם שווערן פאק, גיט געמאסטן, גיט געווייגן. ער האט צונויפגעצויגן זיינע פארוואקסענע ברעמען, אפגעזיפצט און אריינגעווארפן דעם פאק אין זיין טיפן וואגן.

ביי אים איז אלץ געווען אן ארטיקל. ער פלעגט באליינען זיינע ליוועראנטן מיט א הילצערנעם פערדל, א גומענעם באלעם, א ליאלקע, א מעשה-ביכל, א קניפ אין באק און צוגעוונטשן א פריילעכע פסח. די גאס האט פשוט אויפגעלעבט יעדעס מאל ווען דער שמאטיליביק איז פארפארן מיט פערד און וואגן. דער גלאק האט געקלונגען, פארהארעוועטע ווייבער זענען אים אנטקעגן געלאפן מיט צעריסענע קאלדערעס, אלטע קאלאשו, שיד וואס לאזן זיך מער גישט פארריכטן. פאר דעם האבן זיי געקראגן א בלוי כוסהלע אויף פסח, א גלאז מיט א גאלדענעם ראנד. די אוצרות האט מען איינגעפאקט אין צייטונגס-פאפיר און ארויפגעטראגן אויפן בוידעם פון איין פסח צום צווייטן.

די יונגע פסח-זון האט ליב געהאט זיך צו שפילן מיט די פיל-פארביקע גלעזער וואס מ'האט אויסגעשטעלט אויפן קאמאד לכבוד פסח. זי האט זיך געשפיגלט אין דער גרינער וואזע, אין אליהו הנביאס רויטן בעכער, אין מיין בלויען כוסהלע מיטן דעליקאטן אויערל. זי האט די קאלירן צונויפגעגאסן, זיי כעמיש פארוואנדלט אין שימערירנדיקע שטע-רנס. די שטערנס האבן זיך אויסגעשפרייט און באשפרענקלט די פריש געקאלכטע ווענט, די ליימענע פאדלאגע, דעם ווייס-פארשפרייטן טיש מיט דער פסח-קערה אין דער מיטן.

ווען די זון האט זיך פארנומען אין אן אנדער ריכטונג, האב איך

צעשפרייט מײנע דינע פינגער און זי אַרײַנגעלאַקט אין יענעם ווינקל וווּ מײַן בעט איז געשטאַנען. די שטראַלן האָבן זיך געזיפּט דורך מײַנע פינגער ווי דורך אַ רעשעטע. זיי זענען געוואָרן דאָס מעל און דאָס ברויט פאַר מײַן שפּעטערן וואַגל־וועג. ווען איך האָב אויפּגעהויבן די הענט אין דער הייד, האָבן די שטראַלן גערעגנט ווי גאַלדענער ראָזשינקע־וויין איבער מײַן קאָפּ. דער וויין האָט געײרן אין מיר. גיט געהערטע קלאַנגען האָבן אָפּגעענטפּערט אין דער טיף. די זון האָט געשטעמפּלט די גיט־געשריבענע נאָטן. די ליריק האָב איך אַלײַן פאַרפּאַסט: צוואַג־ווערטער פאַר מאַרגן, פאַר שפּעטער, פאַר קומענדיקן פּסח ווען איך וועל ווידער זײַן אַ קינד.

די שפּיל פון ליכט און שאַטן איז בײַ מיר שוין אַ כראַנישע. זי באַגלייט מיר אויף אַלע מײַנע וועגן און אומוועגן אויך. נאָך היינט כאַפּ איך זשמעניעס שטראַלן און לאַז זיי באַלייכטן די שאַטנדיקע ווינקל־לען. איך רעד זיך אײַן אַז איך בין נאָך אַלץ אַ קינד, נאָרו און אומשולדיק ווי מײַן באַבע איז געווען. אויך איך מײַד אויס מענטשן און זיי, ווי זיי וואַלטן דערפּילט די אויסטערלישקייט פון אַ טשודאַק, ווילן מיט מיר קײן מגע־משא נישט האָבן.

איך קלייב נאָך אַלץ בײַנער, גיט פון מײַן טאַטנס כשרער יאַטקע, נאָר די וואָס זענען שטעקן געבליבן אין מײַן זכרון. איך וואַרט עס זאָל קומען דער שמאַטילניק, ער זאָל אַראָפּנעמען דעם שווערן פּאַק פון מײַן געבוירגענער פּלייצע און אים אַרײַנוואַרפּן אין זײַן טיפּן וואַגן. ער זאָל לויט זײַן שטייגער מיר אַ קניפּ טון אין בעקל און מיר באַגליקן מיט אַ כוסהלע, הימליש בלוי, באַטופּט מיט ווייסע בלימעלעך. ווען די צײַט וועט קומען, זאָל דער לאַנג דערוואַרטער נביא אַרויס פון פאַרבאַרגעניש, און ענטפּערן אויף מײַן ברכה אַ הויכן אָמן...

די צווילינג-שוועסטער

יעדן פרילינג טרעפן זיי זיך די צווילינג-שוועסטער, זיי טרעפן זיך אין דעם קליינעם איטאליענישן קוראָרט אַבאַנאָ, וואָס נעסטיקט צופיסנס די אָפּעניגען-בערג. די שוועסטערן קומען זיך צונויף פון צוויי אַנטקעגנגע-זעצטע פּאַלסן — איינע פון לאַנדאָן, די צווייטע פון בערלין. געוויינלעך קומט די פון לאַנדאָן פריער. זי ברענגט פאַר איר שוועס-טער די נאַשערייען וואָס זענען אין בערלין ניט בנימצא. זי ברענגט כשרן ווורשט, געזאַלצענע פּרעצלס, שמאַלץ-הערינג אַזש פון ווייטשעפּל. זי ברענגט אויך מיט היימיש געבאַקענע ציבעלע-פּלעצלעך, ווי מ'פלעגט מאַכן אין פּוילן.

די בערלינער שוועסטער האָט ניט ליב קיין זיסע מאכלים. זי זאָגט, אַז זיס איז זי אַליין. און דאָס איז טאַקע אמת אויך. מענטשן קלעפּן זיך צו איר ווי בינען צו האַניק. איצט איז דער האַניק שוין אַ ביסל פאַרלעגן, אָבער זי ציט נאָך אַלץ דעם אויפּמערק. דער בלוי אין אירע אויגן, דער גאַלד אין אירע האַר, וואָס איז אַזוי פיל בייגעשטאַנען אין צייט פון דער היטלער-מגיפה, גילט נאָך אַלץ. ווען זי קומט, ברענגט זי מיט זיך גאַרנישט. זי האַנדלט איין אירע פּרעזענטן אין איטאַליע גופא. זי ווייסט, אַז איר שוועסטער רירט ניט אַן קיין זאַך וואָס טראָגט דעם דייטשן שטעמפּל. דעם סיכסוך האָבן זיי שוין לאַנג אויסגעגליכן. זיי האָבן איבער-געברענט די פאַראיבלען, אַוועקגעוואָשן דעם פאַרדרוס און געלאָזט דעם צווילינג-בונד אומבאַשעדיקט.

שוין שיינע עטלעכע יאָר ווי די טרעפונג גייט אָן. נאָך דעם ווי זיי וויינען זיך אויס, לאַכן זיך אויס, מעסטן אָפּ איינע די צווייטע מיט די אויגן, מיט די הענט, מיטן האַרץ און מיט דער נשמה, גיט מען אַזוי זייטיק אַ פּרעג: „און די משפּחה וואָס מאַכט?" די פּראַגע קומט מען אָפּ מיט אַ טרוקענעם „שיינעם דאַנק". באַלד דאַרויף גייט מען איבער צו די נייעס פון האַטעל, וועלכע געסט זענען צוריקגעקומען, ווער עס

איז אריבער אין אן אנדערן האטעל. די וואס איז געקומען פריער גיט אויך איבער אן די פאריעריקע מאסאזשיסטקע האט חתונה געהאט. איר שטעלפארטרעטערין האט פינגער ווי צוואנגען. די בלאטע-לייגערין איז אן אמתע קאמענדיאנטקע. זי האלט אין איין רעדן. צי מ'פארשטייט, אדער מ'פארשטייט נישט, גייט זי נישט אן. זי גיט א טראסק ארויף די בלאטע, א פאטש אין הינטן — „פיניטא לא קאמעדיא“ און זי איז שוין נישטא.

בעת די לאנדאנער שוועסטער ווארט איז זי דערווייל בודק די בעטן. זי גלעט אויס דאס קישעלע ווו איר שוועסטער דארף שלאפן. זי לייגט אריין דאס עסנווארג אין פריקאסטן. די אנדערע מתנות לייגט זי אויס אויפן בעט. אויפן טישל ביים פענצטער שטעלט זי אוועק א פאר פרישע בלומען, א בוך וואס זי האלט אין לייענען, דערנאך זעצט זי זיך אוועק ווארטן.

דאס ווארטן איז ביי דער לאנדאנער א באזונדער פארגעניגן. זי דארף נישט קיינעם אפגעבן קיין חשבון וואס זי טוט מיט איר צייט. זי קאן זיצן מיט די אויגן אפענע, אדער פארמאכטע. זי קאן טראכטן פון אלץ אדער פון גארניט און ניט פילן אז זי פארשווענדט די צייט. זיצט זי און קוקט ווי די שקיעה שפילט אויס אירע לעצטע שטראלן אויפן גאענטן בארג. א פארנאכטיקער אומעט שארט זיך פון בארג ארונטער צום שוויים-באסיין, וואס איז איצט אין גאנצן ליידיק. מענטשן עסן שוין אונט-ברויט. איר איז ליב דא צו זיצן, קוקן ווי ליכט און שאטן ראנגלען זיך און ווערן צו נישט. אן אומגעזענער פויגל ציקלט אויס אן אונט-סערענאדע. זי טראכט, אז אין איר לעצטן בריוו וואס איר שוועסטער האט געשריבן, האט זי אנגעדייט אז זי וועט אפשר קומען מיט א פריינד. זי האט נישט געשריבן צי מיינט זי א פרוי אדער א מאן.

לעצטנס זענען אירע בריוו מער רעטעניש ווי אינפארמאציע. זי פילט אז מיט יעדן יאר ווערט דער מהלך ווייטער, דער קלימאט קילער. א מאל איז די קארעספאנדענץ געווען א ספאנטאנע. האט זיך איינע פון זיי געלאזט מאכן א מאנטל, האט זי אין בריוו אויסגעברייט די לענג און ברייט, צוגעלייגט א שטיקל שטאף, זאל די שוועסטער זען מיט די אייגענע אויגן, אנטאפן מיט די אייגענע הענט. האט מען זיך געגרייט איבער-

דעקארירן די ווינונג, האט מען אנגעפיקעוועט די קאנווערטן מיט מוס-טערן פון פאפיר און געווארט אז די אנדערע זאל באשטעטיקן וואס די ערשטע האט אויסגעקליבן. היינט זענען די בריוו קורץ. זיי זאגן ווייניק און פארשטעלן א סך, דער עיקר די בריוו וואס קומען פון בערלין. די קילקייט וואס ווייעט פון יענער זייט, מאכט די לאַנדאָנער שוועסטער טרויעריק. זי פילט, אז די פעדעם רייסן זיך, נאָר דעם קנופ וואָס האָט זיי פאַרצווילינגט, קאָן קיין שום כוח אין דער וועלט נישט איבעררייסן. אין צימער טונקלט. אַ נאַגנדיקע בענקשאַפט קריכט אַרויס פון די ווינקלען, זונדערט זי אָפּ פון דער איצטיקייט. זי איז אַלע מאָל געווען די עלטערע שוועסטער, מיט אַ גאַנצער שעה עלטער פאַר דער בערלינגער. וואָס אַזוינס האָט פאַסירט אין דער ווייטערער צייר-לידה שעה, וואָס האָט זיי געמאַכט אַזוי גורלדיק אַנדערש? די אומגעריכטע פּראָגע וואָס איז אַזוי פּלוצים אויפגעשוועמען, בויערט לעכער אין איר מוח. איז עס מעגלעך אַז די איינציקע שעה האָט געשפּילט אַזאַ דעצידירנדיקע ראַלע? האָט דעם טאַטנס כאַראַקטער גענומען אין דער לעצטער שעה די אויבערהאַנט און פאַראַרואַכט אַ ווייבערישע ווערסיע אויפן אַמאָליקן ויתרונצו?

ניין, דאָס איז אַן אַבסורד. אין דער לעצטער שעה איז דער עמבריאַן אַ פאַרטיקער מענטש. אַלץ וואָס די לעצטע שעה קאָן טאָן — איז פאַר-לענגערן דער קימפעטאַרינס יסורים.

די היטלער-מגפה האָט בלי ספק זי אַריינגעפירט אין דעם זומפּ אין וועלכן זי איז געבליבן שטעקן. אָבער שוין פריער, אַ סך יאָרן פריער, האָט שוין איר ייִנגערע שוועסטער פאַרמאַגט אַלע אַטריבוטן זיך דורכ-צושטופן דורכן אויער פון אַ נאָדל און אַרויסקומען גאַנץ. גאַנץ? פּרעגט זי זיך. ווי אַזוי קאָן מען אַרויסקומען פון אַ פייער וואָס האָט געברענט גאַנצע 4 יאָר און בלייבן אומבאַשעדיקט?

אמת, נאָך אַלס קינד איז זי, טייבעלע, געווען די נאָכשלעפּעריין, ווייל ראָזעס פריינדשאַפט האָבן אַלע געזוכט. אויב ס'האָבן אַ מאָל עקזיס-טירט פּישוף-מאַכערינס, איז ראָזע מסתמא די לעצטע פון דעם מין. זי האָט געקאַנט וואַרפן דעם באַלעם אין קעגנערס פעלד און אַרויסקומען אַ זיגער. פריער די קינדער, שפעטער די לערערס. אַלע זענען געפאַלן פאַר איר צויבער. זי, טייבעלע האָט געהאַרעוועט איבער דער היים-אַרבעט.

ראָזע האָט איבערגעשריבן און אויסגענומען. אַפילו אין לאַגער האָט זי געפונען וועגן ווי אַזוי אַרײַנצושמוגלען אַ שטיקל ברויט. אַפט מאל האָט אַזאַ פענעץ ברויט דעצידירט צווישן טויט און לעבן.

אין לאַגער האָט קיינער נישט געפרעגט ווי אַזוי, אָדער פון וואַנען? אַלע וועגן זענען געווען פֿשר אויפצוהאַלטן דאָס חיות פון אַ העפטלינג. זוכן סטעזשקעס אין טיפע בלאַטעס איז געוואָרן ראָזעס צווייטע נאַטור. נאָך דער באַפֿרײַונג, ווען די שארית הפליטה האָבן זיך צונויפגעפאַרט, אָבל מיט אָבל. איינער אויפן צווייטן האָט זיך אָנגעשפאַרט ווי אַ פעסטונג קעגן דער פֿײַנטלעכער וועלט, דעמאָלט האָט זיך ראָזע אײַנגעשפאַרט, אַז זי פאַרט קיין דײַטשלאַנד.

„וואָס עפעס דײַטשלאַנד? פון אַלע לענדער איבער דער וועלט האָסטו דווקא אויסגעקליבן דײַטשלאַנד?“

„איך האָב אַ סיבה.“

„וואָס איז די סיבה?“

„דאָס איז פֿערזענלעך.“

„אַזוי גאָר?“

„יאָ.“

טייבעלע געדענקט דאָס פֿײַנלעכע שווייגן וואָס האָט זיך נאָך דער קאַנווערסאַציע אײַנגעשטעלט. זי האָט לאַנג געטראַכט און איבערגעטראַכט. „ווייסטו וואָס — האָט זי ענדלעך געזאָגט — „דו לאַז אָפּ דײַטשלאַנד און איך וועל אַפלאָזן דעם שידוך. איך ווייס אַז דיר געפעלט נישט מיין אַפֿקלייב. מיר וועלן ביידע פאַרן קיין ישראל. מיר וועלן אַרבעטן אין אַ קיבוץ, אַזוי ווי מיר האָבן אַ מאל געחלומט.“

„דו קאַנסט אַפלאָזן דעם שידוך. קאַנסט פאַרן קיין ישראל, נאָר נישט מיט מיר. איך פאַר קיין דײַטשלאַנד.“

ראָזע האָט קיין סוד נישט געמאַכט פון איר ווידערווילן צום שידוך. „מיר זענען טאַקע צווילינג-שוועסטער, האָט זי געזאָגט, אָבער לעבן, לעבן מיר אויף צוויי באַזונדערע פלאַנעטן. דו האָסט אויסגעקליבן אַ חתן פון אַן אַנדער יאָרהונדערט. ער האַלט די אויגן אַרויף צום הימל. ער זעט נישט דעם הײַנט. ער קלאַגט נאָך אַלץ אויפן חורבן בית־המקדש. ער קלאַפט זיך על־חטא און גלייבט אַז מיטן קלאַפּ אין האַרצן זענען זײַנע

התחייבותן געענדיקט. איך וואָלט וועלן וויסן פאַר וועמענס זינד ער קלאַפט זיך על־חטא, פאַר דעם מערדערס, אָדער פאַר דעם דערמאַרדעטן? „פאַר דיַינע!“ וויל איר טיַיבעלע ענטפערן, נאַר זאָגן זאָגט זי גאַר־נישט. זי וואָלט איר געוואָלט זאָגן, אַז אויך זי פּילט זיך צו קלאַפן אין האַרצן, רייניקן איר געוויסן פאַר שלינגען אַזוי גיריק אַ ביסל זופּ פון אַ שקאַרמיצל, פאַר קוויקן זיך מיט אַ זעלטענעם איי, מיט אַ געבראַטענער קאַרטאָפּל — און ניט געוואָגט צו פרעגן איר שוועסטער וועלכער „קוכאַזש“ האָט אויסגעגאַסן זיין „פּשאַ־יוכאַ“ אויף איר ווייסן לייב. אין לאַגער האָבן עבירות נישט עקזיסטירט. יעדע זינד וואָס האָט מחי־תּמתים געווען אַ נפּש, האָט געהאַט איר אייגענע באַרעכטיקונג.

ביידע שוועסטערס זענען אַנגעגאַנגען פאַר פּאַליאַטשקעס. יאָדזשאַ, ווי ראָזאַ האָט דאָרט געהייסן, האָט געאַרבעט אין קיך. די פּוילישע העפּטלינג־גען, לויטן פּוילישן שטייגער, האָבן אַנגעהאַלטן זייער פאַרביסענעם האָס, ווי אַ מחיצה קעגן די זשידעס. יאָדזשאַן האָבן זיי לויט איר שפּראַך און אויסזען אַרײַנגענומען אין זייער קריַיז און שום ווייטערער אויספאַרשונג. זי, „בראַניען“ האָט מען ווי נישט געזען. איצט זוכט טיַיבעלע אַ רויק לעבן. זי וויל פאַרגעסן אין דעם וואָס געווען. זי וויל ווערן אַ נאַרמאַלער מענטש, אויב דאָס איז מעגלעך. אין דער אַזוי גערופּענער פּריַיער וועלט פּרעגן מענטשן אָפּ די סאַמע ראַדנע עקזיסטענץ פון לעבן, פון גלויבן, פון פּריַיען ווילן, פון גאַט אַליין.

זיצט זי אַזוי די לאַנדאַנער שוועסטער און טראַכט. זי טראַכט אַהין און צוריק. זי טראַכט, אַז פון אַלע פּייַניקונגען, יסורים און עינויים, דערנידערונגען, אַנטמענטשונגען, האָבן אויף איר שוועסטער אַזוי שטאַרק נישט געווירקט, ווי ווען דער טאַטע האָט גערייַניקט אַן אָפּטריט מיט די הוילע הענט. אַנגעהויבן האָט זיך עס ווי אַ וויסטער וויץ. סײַז געשען באַלד די ערשטע וואָך פון דער דיַיטשער אינוואַזיע. דער טאַקע איז געגאַנגען גען דאווענען מינח־מעריב, ווען צוויי ברוינע מונדי־ן מיט שוואַרצע האַקנקריַיצן אויף די אַרעמס, האָבן אים פאַרהאַלטן. זיי האָבן אים צוגעפּירט צו אַן אָפענעם גרוב, וואָס מענטשן האָבן גענוצט פאַר זייערע פיזישע באַדערפענישן.

„וואָס איז דאָס?“ האָבן זיי אים געפרעגט.

„דאָס איז מענטשלעכער אָפּפּאַל“. האָט דער טאַטע געענטפּערט.
„דאָס איז שײַסע, יודע, יודישע שײַסע. זאָג שײַסע!“ האָבן זיי
באַפוילן.

דער טאַטע האָט נאַכגעזאָגט.
„איצט רייניק עס אָפּ, דו שמוציקער יודע“.
„איך האָב נישט מיט וואָס, הער קאַמאַנדאַנט“.
„וואָס הייסט מיט וואָס? האָסט צוויי הענט, רייניק!“
דער טאַטע האָט פּראָטעסטירט: „אַזא שמוץ דאַרף מען מיט נאַפּט
באַגיסן און דערנאָך מיט ערד פאַרשיטן“.
„איך זאָג, רייניק!“

דער טאַטע רירט זיך נישט פון אָרט. „איר מיינט עס ניט, הער
קאַמאַנדאַנט. דאָס איז דאָך קעגן מענטשלעכן איינשטעל. דערלויבט מיר
צו ברענגען אַ לאַפּעטע און אפּשר עמעצן מיר צו העלפּן אין דער
אַרבעט“.

„איך האָב געזאָגט, מיט די הוילע הענט. פאַרשטייסט דו מיך יודע,
מיט די הוילע הענט!“

דער טאַטע מאַכט נישט קיין באַוועגונג.
„דו וואָסט זיך קעגנשטעלן אַ דײַטשן אָפיציר?“
„איך שטעל זיך נישט אַנטקעגן. איך פאַרלאַנג בלויז מענטשלעכן
איינזען“.

„נו גוט, דו וועסט האָבן איינזען“. ער האָט עפּעס אַ זאָג געטאָן צו
זיין אַדיוטאַנט. יענער איז אַרײַן אין שיל און באַלד צוריקגעקומען מיט
צען יידן. „זעסט די צען צעשראַקענע הערינג־קעפּ, איד גיב דיר זעכציק
סעקונדן, קוים טוסטו נישט ווי איך האָב דיר באַפוילן, ליגן זיי באַלד
טויט, און דו שטרויענער העלד וועסט זיי באַגראָבן, און מיט דער שײַסע
זיי צודעקן.“

דער טאַטע, בדרך הטבע אַ גרויסער מפּונק, האָט זיך אַראַפּגעבוּיגן
צום עיפּוש. ניט אויס שרעק פאַר זיין לעבן, נאָר די לעבנס פון צען יידן
האָט ער נישט געוואַלט איינשטעלן אין קאַן.
דער פּאַל מיטן טאַטן האָט געלאָזט אַ ריס אין ראָזעס גשמה. זי איז
געווען דעם טאַטנס טאַכטער, דאָס עפעלע איז זיין אויג. זי, טיבעלע,

האָט זיך מער געטוליעט צו דער מאַמען. דער ריס אין ראָזעס זעכצן-יעריקער נשמה האָט זיך נישט געלאָזט היילן. זי איז געוואָרן סטאַיש סײַ צום לעבן, סײַ צום טויט. די שפּעטערדיקע הריגות, נגישות, דערנידערונג-גען, האָבן זי שוין אַזוי שטאַרק נישט גערירט. טראַכטנדיק פון יענעם ווייטן אינצידענט, האָט טייבעלע פאַרשטאַנען פאַרוואָס איר שוועסטער האָט גע-מוזט גיין קיין דײַטשלאַנד. זי איז געגאַנגען אויסברענען איר ווונד מיט דערנידערונג, כנגד דערנידערונג.

מענטשן וואָס זענען געקומען פון בערלין האָבן געבראַכט אומגע-בעטענע גרוסן: ראָזאַ לעבט מיט אַן אונטערוועלט-יונג. זיי פירן אַ האַנדל מיט גנבישער סחורה. שוין מער ווי איין מאָל געווען אַנגעקלאָגט אין געריכט. אַנדערע האָבן דערציילט, אַז די זאַכן מיט וועלכע זי האַנדלט זענען אויסשליסלעך צוגערויבט ייִדיש פאַרמעגן וואָס דײַטשן האָבן איבער-געשיקט צו זיך אַהיים. זי פאַרבינדט זיך מיט די דינסטן וואָס אַרבעטן אין זייערע היימען, דערנאָך צווינגען זיי די בעלי-בתים אַפּצוגעבן די צוגערויבטע חפּצים די שייַן אויסגראַוירטע בשמים-ביקסלעך, די חנופה-לאַמפּן, די לײַכטער, די ספרים, די קרוינען פון ספר-תּוּרות. טייבעלע האָט קיין קשיות נישט געפרעגט. פאַר איר איז גענוג געווען אַ ניט ווילנדיק וואָרט, וואָס רײַסט זיך אַ מאָל דורך דער קאַנטראַלע, און הייבט אַן זוכן אַ פאַרענטפּערונג וואָס פּלאַנטערט זיך ווי די פּיס פון אַ שיפור אויפן וועג אַהיים.

טייבעלעס מאַן האַלט אַז ראָזאַ איז טומאה, מ'טאַר זי אין אַ ייִדיש הויז ניט אַרײַנגלאָזן. ער וויל נישט זען איר שאַטן אונטער זײַן דאַך. ער וויל נישט אַטעמען די לופט אין איין הויז מיט איר. ער וויל נישט זי זאָל אַנרירן זײַנע קינדער. זי איז אַ מכשפה, און די תּורה זאָגט: מכשפה לאַ תּחיה. טייבעלע באַטראַכט איר שוועסטער ווי אַ למד-וואָוניק אין ווייבלעכער געשטאַלט. זי שטעלט אײַן איר לעבן פאַרן כבוד פון איר טויטן טאַטן, און אפשר אויך פאַר איר אויסגעהרגעט פאַלק. זי האָט עס געטאַן אין געפאַנגענשאַפט און טוט עס איצט אויף דער פּרײַ. דער טאַטע האָט מקריב געווען זײַן מענטשלעכע ווערדע, כּדי צו ראַטעווען צען ייִדישע לעבנס. ער האָט שפּעטער געזאָגט, אַז ער וואָלט ליבערשט געווען

אָנגענומען צען מאל חיבוט הקבר איידער אויסצופירן דעם ווילדן באפעל. אויך דאָ ביים פענצטער, איינגעהילט אין שלוחהדיקער רון, קומען טרערן אין אירע אויגן. זי דערמאָנט זיך אין די קינדערייאָרן, בייגט זי זיך אַראָפּ צו די צוויי קליינע מיידעלעך, וואָס לויפן באַרוועסע אַרום אין דרויסן. זי קושט די ערד אויף וועלכער זיי האָבן געטראָטן. זי קושט דעם הימל, די גרינע סאַסנע-ביימער, דעם בלויען דעמער, די אומשולדיקע נאַטור. זי דערמאָנט זיך אויך אין די לאַנגע ווינטער-נעכט. דער דרויסן שוואַרץ, אין שטוב איז ליכטיק. אין אָפענעם קאַמין ברענט אַ פייער. די מאַמע קאַכט וואַרעניקעס. דער טאַטע קוקט אַרײַן אין אַ ספר. זיי, די מיידעלעך פאַרען זיך ביים לאַקשנברעט. ס'איז חנופה. געסט קומען, זיי ברענגען מתנות. דער טיש איז געדעקט. דער בליצלאַמפּ שלינגט די שאַנטס אײַן. מען עסט. מען לאַכט. אויך זי עסט. זי בײַסט אײַן דעם ערשטן וואַרעניק. פּעדערן פּליען פאַר די אײַגן. די צײַן בלייבן שטעקן אין אַ געמיש פון קלייען, פּעפּער און זאַלץ. אַלע לאַכן. ווער עס בײַסט אײַן דעם געפּעלשטן וואַרעניק — איז דער נאַר פונעם אָונט.

אַ גאַנצע נאַכט האָט זי דעמאָלט געוויינט. עס האָט זי פאַרדראָסן פאַרוואָס עס האָט געטראָפּן זי, און ניט ראָזען. איצט בייגט זי זיך מיט ליבשאַפט איבער יענער סצענע. זי פּרוּווט אַרײַנדרײַנגען אויף אײַן רגע כאַטש אין דער פּאַסטאַראַלער גליקזעליקייט פון יענער קיינמאָל מער ווינטער-נאַכט.

איצט, טראַכט טײַבעלע, וואָלט זי וועלן טיילן די דערמאָנונג מיט איר שוועסטער. אפשר וואָלטן ביידע געלאַכט. נאָר ווייל ראָזע איז נאָך אַלץ נישטאַ, דרייט זי אָן די טעלעוויזיע. דער פּלאַטקע-מאַכער, וואָס אינפאַרמירט זײַנע צוהערער מיט אַלע אויסטערלישע געשעענישן, האָט צוגעזאָגט צו ווייזן עפעס אַזוינס וואָס האָט נאָך פּרײַער קיינמאָל נישט פּאַסירט. אַ הויכער אָנגעשטעלטער אין דײַטשן פּאַלקסראַט האָט גערייניקט מענטשלעכע צואה מיט די נאַקעטע הענט. ס'הייסט, אַז ער איז שאַנטאַ-זשירט געוואָרן פון אַ ײִדישער פּרוי מיטן נאָמען ראָזאַ קאַרנאַווסקי. עפעס האָט זי וועגן אים געוואָסט, וואָס אַנדערע דאַרפן וועגן דעם נישט וויסן. צוגעשטופּט צו דער וואַנט, האָט ער באין ברירה איר פאַרלאַנג

באלאדע פון א חלום

אויסגעפירט. ער האָט שפעטער דערקלערט אַז ער איז געווען אונטערן
איינפלוס פון קאַקאין און נישט באַנומען וואָס ער טוט.
די פרוי קאַרנאַוווסקי, וואָס פירט אָן מיט דער קנייפע „צום רויטן
מלאך“, האָט דערקלערט, אַז פאַר דער עפנטלעכקייט האָט זי גאַרנישט
וואָס צו דערקלערן. דאָס איז אַ פערזענלעכער ענין.

א לידל פאר א יידישער נשמה

איך קום אפט אריין אין טעמפל בית שלום. אלס מיטגליד פון דער הדסה, העלף איך דארט צוגרייטן א „לאנטשן“. מיטגלידער פון קרובישע ארגאניזאציעס האבן דארט א פרייען פלאץ אפצוהאלטן זייערע מיטינגען. אין אונטערשטן טייל פון טעמפל איז פאראן א קיך מיט אלע באקוועמ- לעכקייטן, וווּ מ'קאן צוגרייטן כיבוד, אויפקאכן קאווע.

איינמאל ווען איך בין געווען פארנומען מיט גרייטן די טישן, זענען אריינגעקומען דריי יונגע לייט. זיי זענען שטיין געבליבן ביז דער טיר און געקוקט מיט פארלעגנהייט, ווי זיי וואלטן זיך געווינדערט צי דאס איז טאקע דער פלאץ וואס זיי זוכן?

„קאן איך אייך מיט עפעס העלפן?“ האב איך זיי געפרעגט.

„איך האף אזוי.“ האט איינער פון די יונגע לייט געענטפערט.

איך האב באמערקט, אז אלע דריי טראגן לעדערנע זשעקעטן, געפאסטע הויזן, מיט קינסטלעך אפגעבלאקירטע פלעקן. אלע דריי האבן געהאט לאנגע האר, צוויי ברונעטע און איינער א בלאנדער. דער בלאנדער האט געהאלטן א פיינעם לעדערנעם טאש אונטער ארעם.

דעם אמת געזאגט האב איך זיך א ביסל דערשראקן. ווער ווייסט וואס ער טראגט אין לעדערנעם טאש?

דער עלטסטער פון די דריי האט זיך א שאר געטון פארויס. „ער האט היינט יארצייט“, האט ער אנגעוויזן אויף דעם בלאנדן יונגן מאן, דער בלאנדער יונגער מאן האט זיך א ביסל פארוויטלט, אראפגעלאזט דעם קאפ און זיך פארקוקט אויף די שיד.

„טא וואס זשע קאן איך טאן פאר אייך?“ האב איך געפרעגט שוין אינגאנצן מיט מיין נאטירלעכן קול.

„מיד ווילן זען דעם ראביי, זיין ווייב איז געווען א יידישע. איר פארשטייט וואס איך מיינן?“

איך האָב באַטראַכט דעם בלאַנדן יונגן מאַן. אין מיניע אויגן האָט ער אַפילו קיין צוואַנציק יאָר ניט אויסגעזען.

„ווי לאַנג איז איינער פרוי טויט?“ האָב איך געפרעגט.

„היינט אַ יאָר.“ האָט דער עלטצטער פאַר אים געענטפערט.

איך האָב זיי אַנגעוויזן אויפן רבינס אָפיס, זיי האָבן זיך דאָרט פאַר-זאַמט אַ לענגערע צייט. ווען זיי זענען אַרויסגעקומען, האָט זיי דער רבי באַגלייט ביז צו דער טיר. ער האָט זיי געבעטן צוריקצוקומען אַרום זעקס אַ זייגער אין אַוונט. ער וועט שוין באַזאָרגן אַ מאַן וואָס וועט זאָגן קדיש און אויך אַנצינדן אַ ליכטל פאַר דער נשמה.

זעקס אַ זייגער אין אַוונט בין איך אויך אַריין אין טעמפל. פאַרט ניט קיין געוויינלעכער ענין, האָב איך געטראַכט, אַפילו ביי היינטיקע צייטן. ווען איך בין געקומען זענען שוין אַלע דריי יונגע לייט געזעסן אין דער ערשטער ריי, פונקט קעגנאיבער דעם באַלעמער. אַלע דריי האָבן געהאַלטן אַפּענע סידורים. זיי האָבן זיך אויפגעשטעלט, ווען די מתפללים האָבן זיך אויפגעשטעלט. ווען אַלע האָבן זיך צוריקגעזעצט, האָבן זיי זיך אויך צוריקגעזעצט.

איך האָב ניט געקאָנט זען צי זיי קוקן אַריין אין די סידורים. איך האָב בלויז געזען זייערע רוקנס, די יאַרמולקעס אויף זייערע לאַנגע האָר. איך האָב באַמערקט, אַז זיי האָבן זיך קיין איין מאָל ניט אומגעקוקט, ניט אין דער רעכטער זייט און ניט אין דער לינקער זייט. זיי האָבן מן הסתם געפילט די נייגיריקע אויגן, וואָס האָבן אויף זיי געצילט פון אַלע זייטן. זיי האָבן קיין סימן פון אויפמערק ניט געגעבן. מיט קיין אבר ניט גערירט, ווי זיי וואַלטן זיך באַמיט ניט מבטל צו זיין די מיסטישע איבערלעבונג.

נאָכדעם ווי דער עלטערער ייִד האָט אַפּגעזאָגט קדיש, האָט דער בלאַנ-דער יונגער מאַן זיך אויפגעשטעלט, אין די הענט האָט ער געהאַלטן אַ גיטאַרע. ער האָט אַ ציפּ געטון די סטרונעס. זיינע חברים פון ביידע זייטן זענען פאַר אַ וויילע געשטאַנען שטיל און באַלד דאָרויף אַנגעהויבן זינגען דאָס פּאָפּולערע לידל פון דעם מיידל וואָס האָט זיך ניט געקאָנט צופאַסן צום לעבן און אויסגעקליבן אַ פּרינען טויט.

דער עולם איז געבליבן זיצן ווי געפלעפט. מ'האַט די יונגע לייט

געלאזט אויסזינגען דאָס לידל. זיי האָבן געזונגען מיט געדעמפטע שטימען. די מתיקות פון זייער געזאָנג האָט ווינטלדיק געצערטלט און מיט ציטער זיך צעגאַסן איבערן לייב.

אַזוי גיך זיי האָבן פאַרענדיקט דעם קאַנצערט, זענען זיי אַוועק אָן אַ זיי געזונט. אויף דער באַנק וווּ זיי זענען געזעסן, האָבן זיי איבערגע-לאָזט אַ פעקל פּלאַטעס פאַר די אַנוועזנדע אין טעמפל. אויך איך האָב געקריגן אַ פּלאַטע. עס האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז זיי זענען געווען די אַרגינעלע מחברים פון דעם ליד וואָס האָט זיך פאַרקויפט אין די מיליאָנען. אין דער היים האָב איך געלאָזט גיין די פּלאַטע. איך האָב זיך אייני-געהערט אין די ווערטער און נאָך אַ מאָל און ווידער אַ מאָל איבערגע-לעבט די טראַגעדיע פון דעם ייִדישן מיידל וואָס האָט זיך פאַרליבט אין דעם זיסן געזאָנג וואָס איז געפּלאָסן פון די הייסע ליפּן פון דעם בלאַנדן יונגן מאַן. ער, אַפהענגיק פון כעמישער דערהויבונג. זי, אַפהענגיק פון זיין ליבע. און אפשר האָט זי געעקבערט דער פאַקט וואָס זי האָט זיך אַפּגעשיידט פון אירע אייגענע און אַוועק אויף פרעמדע וועגן? אפשר האָבן גרינע אויגן פון אייפּערזוכט זי געטריבן צום ראַנד, אפשר?

אפשר איז זי געווען דאָס פּלאַטערל אויף דער גרינער לאַנקע געטריבן פון בענקשאַפט אויף וועגן אומבאַקאַנטע?

דורך די נאַכטיקע שויבן האָבן אירע טרויעריק ייִדישע אויגן אַרייני-געקוקט צו מיר. איך האָב זיך אַפּגעקערט פון דעם בילד, אויפּגעהויבן די נאָדל פון דער שוואַרצער פּלאַטע, און אומגעריכט פאַר זיך אַליין געזאָגט: יתגדל ויתקדש...

דער אויסגעטראַכטער

דעם טאָג וואָס מיין גרויסער ברודער האָט פאַרלאָזט די היים און אוועק זוכן יושר, האָב איך געליטן אַ פּערזענלעכן קאַטאַקליזם. די פייגל וואָס פאַרמאָגן אַ נאַטירלעכן חוש פאַר אַן אַנקומענדיקער קאַטאַסטראָפּע, האָבן פאַרלאָזט די בעסטן און צעטומלטע געפלאַטערט אין ליידיקן חלל. אויך די בהמות אין שטאַל זענען געוואָרן אומרויך. אין מיטן דער נאַכט אָנגע-הויבן צו מרוקען און שטויסן מיט די הערנער די שטייבערנע וואַנט.

אייגנטלעך איז די אויפטרייטלונג ניט געקומען אין זעלבן טאָג פון זיין אוועקגיין, זי איז געקומען אין דער נאַכט ווען איך האָב אומגעריכט פאַר זיך אַליין פּוּתּר חלום געווען די רייד וואָס ער האָט אַרײַנגערעדט אין זיין ייִנגערן תּלמיד.

דער מענטש — האָט מיין גרויסער ברודער געזאָגט — איז סײַ צדיק, סײַ רשע. היינט הרגעט ער, מאַרגן טוט ער תּשובּה. ער טוט ביידע מיט גרויס התּפּעלות, מען קאָן אַפּילו זאָגן מיט ווילדער הנאה. עס איז ביי אים אַ מין מאַזאַכיסטישער אַקט. ער ווייסט אַז ער איז אַן אונטערגעוואַרפּע-נער, אַ ממוזר אויף מאַמע ערד. זוכט ער דעם טאַטן אין דער הייך און אין דער גידער. ווען ער געפּינט אים ניט אין דער קדושה, זוכט ער אים אין דער טומאה.

דעם אמת געזאָגט, האָב איך דעם זין פון זיינע רייד באַנומען ביסלעך-ווייז, ווי אַ ביטערן רעצעפּט — טראָפּן, נאָך טראָפּן, געמאַסטן אויפן שפּיץ פון אַ קאווע-לעפעלע. יעדעס מאָל ווען זיינס אַ געדאַנק האָט אויפגעבליצט אין מיין מוח, האָט מיין וועלט זיך אַ וואַקל געטאַן. די כּרײַזאַנטעמעס וואָס האָבן זיך געראַנגלט מיט הייסע טעג און מערדעריש קאַלטע נעכט, זענען להכּעיס דעם איינשטעל אַרויס מיט אַ שלל פון קאַלירן, ווי אַ הורא פון נצחון קעגן קידערהױדער פון דער וועלט.

אויך איך האָב געגלייבט אַז איך וועל פאַרמאַכן די פענצטער, פאַר-

שליסן די טירן, זיך איבערדעקן איבערן קאפ, וועל איך אויסמיידן דעם צוזאמענשטויס וואס גייט אן אויפן אפענעם שלאך.

דאס איז געווען אין יענער ווייטער צייט ווען אַ הויז איז געווען אַ היים, די היים אן אוניווערס, מענטשן ווי פלאנעטן האָבן געקרייזט אַרום מיין צענטער, יעדער מיט זיין ליכט, מיט זיין השפעה. מיין יונג האַרץ, נאָך אין גאַנצן פריי פון אַנגעצייכנטע סטעזשקעס, האָט אויפגענומען אימפערעסיעס, זיי אויסגעקריצט אויף דער נשמה מיט אַ טינט וואָס לאָזט זיך ניט אַפּמעקן.

זיך איך מיר אַזוי ביים פענצטער און זע ווי די שפּין וואָס האָט זיך באַזעצט אונטער אונדזער דאָך, שפינט אויס אַ פּאַלאַץ פון גאַרנישט. זי אַרבעט אָן אַפּשטעל, מיט אַ פּאַסיע ווי זי וואָלט געבויט אַ טעמפל פאַר דער אייביקייט. צו וואָס טויג איר אַזאַ פּאַלאַץ מיט אַזעלכע קאַמפּליצירטע אוואָרן? פּרעג איך זיך אַליין. קוק איך און זע אַז דער פּאַלאַץ איז גאַר אַ כאַפּ-שטייגל, אַ נעץ אַריינצונאַרן נאַיווע אינסעקטן און זיי פאַר-מוטשען צום טויט. זי אַרבעט טאַג און נאַכט, ביז דער ערשטער ווינטער-שטורעם ווישט אַפּ דעם בנין, דעם בויער אין איינעם מיט די קרבנות וואָס האָבן זיך געראַנגלט אין געוועב.

— מיר איז גוט, טראַכט איך — מיין הויז איז ניט געבויט פון שפינ-וועבס. מיך באַשיצן די ווענט פון ווינט, דער דאָך פון רעגן. דער טאַטע שונאַרכט ריטמיש ביי דער הרובע. די שטיפּמאַמע זייגט אָן דאָס קינד. אין דרויסן פּאַלט אַ שניי. דער הימל איז שוואַרץ און די ערד איז ווייס. איך קוק אין דער נאַכט אַריין און טראַכט: ווען מיין גרויסער ברודער וועט געפינען דאָס וואָס ער איז אַוועק זוכן — וועט ער זיך אומקערן אַ היים. אין שטוב וועט ווידער ווערן פריילעך. אַלע שטערן וועלן צירקלען אַרום מיר. איינגעפונדעוועט אין מיין וועלט, וועל איך זינגען פי-טוב!

און ווי איך טראַכט אַזוי, הער איך ווי עמעץ פאַרעט זיך ביי דער דרויסנדיקער טיר. איך שפּרינג אַראָפּ פון טאַפּטשאַן און לויף אים אַנט-קעגן. גיין, ס'איז ניט מיין ברודער. ס'איז אַלעמענס שיק-יינגל. זיין נאַמען ווייס איך ניט. איך באַגעגן אים אַפט ביים שוואַרט'ס שעכט-שטיבל וווּ מ'קוילעט עופות. ער נעמט צונויף די עופות אין די בעל-הבתישע היזער. ער קריגט פאַר יעדן עוף אַ פאַר גראַשן. ווען דאָס עוף איז אַ

הון, טאפט ער אָן וווּ מ'דאַרף, ווען ער געפינט אָן איי שלעפט ער עס אַרויס און ברענגט אַ היים זײַן מאַמען אַ מתנה.

— אייער ברודער — זאָגט ער און פאַרהיקעט זיך, — אייער ברודער האָט געשיקט נאָך אייך. מיך ווונדערט נישט וואָס דער זאָהיקע זאָגט, מיך ווונדערט וואָס ער אירצט מיך.

— איר דאַרפט עפעס צו מײַן ברודער ? — אירץ איך אים צוריק.

— איך דאַרף נישט צו אים. ער דאַרף צו מיר.

איך קוק אים אָן אין דעם האַלב־פינצטערן פירהויז. עס פאַלט מיר איין אַז ער איז נישט ביים קלאָרן זינען. לאַז איך אים שטיין און לויף אַרײַן אין שטוב. ער גייט מיר נאָך. — אייער ברודער — חזרט ער איבער, שוין אין אַ מער פאַרשטענדלעכן טאָן — אייער ברודער איז אַנטלאָפן פון געפענקעניש. ער געפינט זיך בײַ יענקל בעקער אין הויז. ער איז נאַקעט, באַרוועס און צעבלוטיקט אויך.

דער טאַטע וועקט זיך איבער. וואָס טוט ער ביים בעקער ? שוין ווידער די מויד ? — שרײַט ער אויפן ייִנגל. וואָס ווילסטו פון אים ? — שרײַט אים איבער די שטיפּמאַמע — דאָס האַרץ האָט מיר אָבער געזאָגט, אַז דער בענאַק דינער וועט אונדז ברענגען אויפן פייער. אַ קאַמוניץ האָט זיך אים פאַרגליסט צו זײַן. דער האָבער האָט אים געשטאַכן. ס'איז אים געווען צו גוט. שאַ יידענע, הער שוין אויף. דו הערסט וואָס דאָס ייִנגל זאָגט, ער איז נאַקעט און באַרוועס, צעקיילט און צעביילט. דער טאַטע קרעכצט. ער פאַקט־איין אַ פאַר זאַכן, דעם ברודערס אַלטע שיך, אַ העמד, אַ פאַר הויזן. — נאָ, נעם און טראָג עס אָפּ, זאָגט ער צו מיר. „איך צום בעקער גיי נישט!“ רופט ער אויס און פאַרזיגלט דאָס געזאָגטע מיט אַ קלאַפּ אין טיש.

גייען מיר שוין ביידע. דאָס שיק־ייִנגל און איך. מיר גייען נישט דורך דער שטאַט. מענטשן קאָנען אונדז דערבליקן און אַרויסרופן אַ חשד וואָס קאָן דערגיין צו דער פּאָליציי. לאַזן מיר זיך באַרג אַראָפּ, צום טײַך. דער טײַך איז געפרוירן, דאָך האַלט ער נישט דעם שניי. ער פאַרווישט אונדזערע פוסטריט. ער נעמט אונדז ביז צו דער מיל, באַלד הינטער דער מיל וווינט דער בעקער.

מײַן גרויסער ברודער זעט אויס קליין, איינגעבראַכן, פאַרשעמט. דער

גלי אין זיינע אויגן אויסגעלאָשן, דאָס פנים רויט, געשוואַלן. אויף יענער זייט גרענעץ וווּ סע געוועלטיקט דער יושר האָט מען אים נישט אַרײַנגע- געלאָזט. אויף דער זייט גרענעץ האָבן די האַלערטשיקעס אים אויסגע- האַקט צוויי צײַן. זיי האָבן אַראָפּגעצויגן זײַנע שטיוול, די וואַרעמע הונקע, די הויזן און אים איבערגעגעבן דעם אַרטיקן פּאַליציאַנט. דער פּאַליציאַמאַן האָט אים באַזעצט אין אַ פּינצטערן שײַער. ער האָט אים באַפוילן זיך צו פּאַרהאַלטן רויק, ביז ער וועט זיך צוריק קערן מיט עפעס צוצודעקן די נאַקעטקײט, אידער ער גיט אים איבער צום פּאַן קאַמענדאַנט.

פּאַרשטייט זיך אַז מײַן ברודער האָט אויפן פּאַליציאַמאַן נישט געוואַרט. ער האָט אויפּגעבראַכן די טיר, איבערן טאַג זיך באַהאַלטן אין אַ סטויג היי. ווען ס'איז צוגעפּאַלן די נאַכט, איז ער געלאָפּן גאַנצע פּינף קילאָ- מעטער נאַקעט און באַרוועס ביז צום בעקער אין הויז אַרײַן.

איך האָב אים געטראָפּן זיצן ביים אויוון איינגעהילט אין אַ צודעק. מאַלפעלע! — האָט ער זאָג געטאַן מיט אַ געבראַכענער שטייג — ווי שײַן דו ביסט אויסגעוואַקסן. זאָגנדיק דאָס, האָט ער אַוועקגעדרייט דעם קאַפּ, איך זאָל נישט זען ווי טרערן פּילן אָן זײַנע אויגן.

מײַן ברודער האָט ליב געהאַט מיך צו רופּן מאַל-פע-לע. אפשר דערפּאַר וואָס איך האָב געהאַט אַ טבע זיך צו דראַפּען אויף ביימער? איך האָב אים וועגן דעם קײַנמאַל נישט געפּרעגט. איך האָב פשוט נישט געוויסט וויאַזוי מ'רעדט צו אַ מענטש וואָס איז אַלץ אין אײַנעם: טאַטע, מאַמע, פּרײַנט, געליבטער און אפשר אויך גאַט? האָב איך אַראָפּגעלאָזט די אויגן צו דרײַערד, און די פּראַגע געלאָזט הענגען אין דער לופּטן.

מײַן ברודער איז פּאַרבליבן ביים בעקער ביז איבערן ווינטער. בײַ טאַג האָט ער פּאַרבראַכט אויפן בוידעם. בײַ נאַכט האָט ער געקנאַטן גיזשעס ברויט. ער האָט אויך געהײצט דעם אויוון און פון צײַט צו צײַט געגנבעט אַ קוש ביי דער מויד, וואָס איז אין אמתן געווען אַ קליין בלייך, הויט און בײַן-מײדל. דורכן טאַג פּלעגט אים דאָס הויט און בײַן-מײדל אַרויפּטראָגן עסן אויפן בוידעם. די ליבע וואָס האָט זיך אײַנגעשטעלט צווישן זיי איז געווען אַ סטיכישע. אָן דרײַדלעך, אָן פּאַלבאַנעס, אָן שבועות, אָן קאַנטראַקטן, אַזוי נאַטירלעך ווי זי וואַלט ערשט אַראָפּ פּונעם באַ- שאַפּערס וואַרשטאַט. ער און זי אונטערן געלעכערטן דאַך האָבן אויסגע-

בוים פאר זיך און עדן; און עדן וואס האט זיך אָנגעהויבן אין ווינטער און אין פרייען פּרילינג געקומען צו א סוף.

עמען האט אים באַראַיעט צו ווערן אַ לערער אין אַ דאַרף. אין יענעם דאַרף האט דער אימפּאַרט פון יושר קיין אַפּאָץ נישט געפונען. אַלץ וואָס איז געווען קעגן מלכות איז געווען קעגן די בירגער פון יענעם דאַרף. ביט געווען דאָרט קיין זשאַנדאַרמען, קיין פּאַליציאַנטן, דאָרט האט געוועלטיקט דעם פּריצעס אויטאָריטעט. איז אים עמען נישט געפּעלן, האט ער אַרויס-געשיקט זיינע שטאַרקע און זיי האָבן שוין געוואוסט וויאָזוי זיך צו ספּראַווען מיט אַפּטריביקע און צוריק איינשטעלן די אַלטע אָרדענונג.

מיין ברודער איז אפשר ביט געווען קיין שיינער אין דעם אָנגענו-מענעם זיין. זיין שיינקייט האט מען געמוזט דערפילן, ווי מ'דערפילט די דינסטע נאַטע אויף אַ סטראַדיוואַריום פּידעלע. ווען ער האט גערעדט האָבן זיינע אויגן געלויכטן, גאַלדן העל, ווי געפאַנגענע זונען אין דער פּריומע פון הענגליכטער. צו באַנעמען זיין שיינקייט האט מען אַליין געמוזט פאַרמאַגן שטחים רוי-ערד אויפצונעמען די קערנער וואָס אַ שטרעב-גער טאַטע און אַ מילדע מאַמע האָבן אין זיין נשמה פאַרפלאַנצט.

אָזוי האָבן איך אים געווען, געפילט פל זמן ער האט געלעבט. דער פּיעדעסטאַל אויף וועלכן איך האָב אים אָוועקגעשטעלט איז ביט געווען פון שטיין און ביט פון גיפס, באַר פון ריינעם נשמה-דראַנג, אַן שום פּגימה. גאָך זיין טויט איז ער געוואָרן דער עצם-מיטאַס אויף מיין פּסיכישן וואַנדער-וועג. פל זמן ער האט געלעבט האָבן איך מיר געקאַנט פאַרגינען דעם לוקסוס פון דער בלום וואָס וואָרט אַז די בין זאָל טון פאַר איר דאָס געוונטשענע...

און אפשר האָבן איך גאָר קיין ברודער קיינמאַל ביט געהאַט? אפשר האָבן איך קיין היים ביט געהאַט? ביט קיין טאַטן, ביט קיין מאַמען, ביט קיין „א מאַל איז געווען?“ מען זאָגט אַז אַ באַדרענגטער געמיט קאָן אַרויסרופן מאַדנע האַלוצינאַציעס. אפשר בין איך אַליין ביט מער ווי אַ האַלוצינאַציע, אַ קאַשמאַר אַזאָ וואָס גייט איבער פון דור צו דור, אפשר? אַנומלטן זיין איך מיט מיין שכנה. מיר שמועסן ווי סע פּירט זיך וועגן אַנדערע שכנים, די וואָס רינגלען אונדז אַרום. פּלוצים דאַכט זיך מיר אַז איך רעד צו אַ טויטער. איר שאַטן וואָס האט אַקערשט געטאַנצט אויף

דער וואנט, ליגט איצט אויסגעצויגן אויף דער ערד. איך פרעג זי צי זי וואלט אפשר געטרונקען א גלאז טיי? ענטפערט זי: יא, אדרבא! איך לויף אריין אין קיך שטעל אונטער דעם קאפ אונטערן לויפנדיקן קראן. מיניע קני ציטערן. איך קער זיך אום מיטן גלאז טיי. מיין שכנה רעדט, לאכט ווי קיינמאל גארניט. צו מארגנס לאזט מען מיר וויסן אז זי איז טויט. איך דערצייל ניט קיינעם פון מיין פארגעפיל. איך האלט דאס פאר א פערזענלעכן ענין. א מאל האט מען פאר אזעלכע זאכן געברענגט אויפן שניטערהויפן. היינט ברען איך זיך אליין.

יא, קעגן דעם וואס איך האב אויספאנגטאזירט א ברודער. מסתמא האב איך געמווט האבן אויף וועמען זיך אנצולענען, אויף וועמען צו בויען א פונדאמענט נאכן לעצטן חורבן. איך האב אפילו אויסגעטראכט פאר אים א ליבע גיט מיטן בעקערס פראסטער טאכטער, נאר מיט א מין ראמאנטישער אנדיגע, א מיידל מיט גאלדענע צעפ און א פישופדיקן געלעכטער. איך האב זי באזעצט ביים ראנד פון סאסנע-וואלד ווו א שמאל, לויטער ריטשקעלע איז געלאפן פון ערגעץ קיין ערגעץ, ניט וויסנדיק אליין וואהיין עס לויפט? דאס מיידל האט דער וואלדאויפזעער געפונען טאקע ביים לויפנדיקן טייכל ווען זי איז נאך גאר א קינד געווען. ער האט זי א היים גענומען און ווי אן אייגענע זי אויפגעצויגן.

מיין ברודער האט זיך באקענט מיט דער שיינער מושא ווען ער איז אנטלאפן פון בעקערס בוידעם און געקומען אין דארף אריין ווי א פריי-וואטער לערער. מושא איז געווארן זיין פליניסיקע שילערין. אין די ביכער און אין דער ליבע. זי האט ליב געהאט צו פילן זיינע הייסע ליפן אויף איר יונגן גוף. זי האט אים געלערנט די נעמען פון יעדן גרעזל, פון יעדער בלום. זי האט פארמאגט די פעיקייט צו דערהערן דעם ערשטן טראפן רעגן איידער ער איז געפאלן צו דער ערד. זי האט דערזען די ערשטע שוואלב נאך איידער דער שניי האט אנגעהויבן צו שמעלצן. זי האט אויך אויפגעכאפט די ציטער-סטרונע אין מיין ברודערס הארץ, און אים אפ-געענטפערט מיט איר הייסן פולסירנדיקן יונגן לעבן.

אויפן שארף געווירצטן נאדל-אנשיט, אונטערן אפדאך פון סאסנע-וואלד האבן זיי אפגעהאלטן זייערע „סכאדקעס“. דער וואלד, דער גרויסער מכניס אורח האט זיי אויפגענומען ווי אלע אנדערע לעבעדיקע באשע-

פענישן. זיי האבן פאר דעם וואלד קיין סודות נישט געהאט. זיי האבן געוויסט אז וואס דער וואלד זעט, באהאלט ער אין זיך. ער גיט אן אפדאך די פארליבטע, קארמעט די ניי-געבוירענע, די וואס הויזן אין זיינע גע-מארקן. ער ווישט אויך אפ דאס בלוט פון די נאכטיקע אכזריותן, אזוי אז ווען די זון וועט ווידער אויפגיין — זאל זיין א נייער באגינען.

יענע נאכט ווען דער וואלד האט צוגעדעקט מיין ברודערס בלוט, איז מושא ארומגעלאפן זוכן איר געליבטן. ווען זי האט אים נישט געטראפן אין דער גראטע, האט זי אים געזוכט אין וואלד. זי האט אים געזוכט אונטערן ווייסן ליפע-בוים, אין שויס פון דער בערעזע, און ווען די נאכט איז צוגעפאלן און ער איז נאך אלץ נישט געווען, האט זי זיך צוגעטוליעט צום אלטן דעמב. די וועווערקעס וואס האבן זיך אויפגעהאלטן אין זיין אויסגעהוילטן שארבן, זענען זיך צעלאפן. א שלאנג איז ארויסגעשפרונגען און צוריק אריין אין איר רוח אריין. מושא האט געזוכט דאס צלמל אויף איר האלדז און עס נישט געקאנט געפינען. זי האט געפרוהט שרייען, נאך דאס קול איז אין קעל שטעקן געבליבן. די שלאנג האט ווידער ארויס-געשטרעקט דעם קאפ און מיט ווונדער באטראכט דאס פרעמדע באשע-פעניש. דאס מיידל מושא האט מיט קיין אבר נישט גערירט, אויג אויף אויג ווי היפאטזיירט זענען זיי געשטאנען און געקוקט איינער אויפן צווייטן. ערשט ווען די שלאנג האט זיך צוריקגעצויגן, האט מושא אויפ-געהויבן איר קול און גערופן איר געליבטן. געענטפערט האט איר א שווארצע קרא מיט א גרויליקן געלעכטער. מושא האט געגלייבט אין די פירזאגעכצער פון שווארצע קראען. א שווארצע קרא מיניט טויט. די שטארקע יונגען האבן אים זיכער דערהרגעט. זיי האבן זי געווארנט מיט דעם זשיד זיך נישט ארומצושלעפן. איצט איז פאר איר אלץ קלאר. דאס איז געווען א פארשווערונג. איר אייגענער פאטער האט געהאט א האנט דערביי. פונקט יענעם טאג האט זי דער טאטע מיטגענומען אין הויף אריין. די פריצה, האט ער געזאגט, האט פאר א מתנה.

מושא איז נישט גערן מיטגעגאנגען. דעם טאג וואס זי האט געהאט א טרעפונג, האט זי ליב געהאט זיך צו פארען אין איר בלומען-גארטן. זי האט געזונגען לידער, זיך געבארן אין דער זון. ווען די צייט פון דער

טרעפונג איז געקומען, איז זי געווען אַנגעלאָדן מיט די ריחות פון גאַרטן, מיט דער בענקשאַפט פון די לידער און מיט די שטראַלן פון דער זון. דאָס מאָל האָט זי אַ חוץ איר רייך אים אונטערגעטראָגן די מתנה וואָס די פריצה האָט איר געשענקט; אַ רויטע קאַמיועלקע אַרומגעפּוצט מיט אַ זילבער-טאַשמע. זי האָט אים געוואָלט איבערראַשן, לאָזן זינע פינגער אַריינדרינגען אין אירע ברוסטן... איצט איז גאַכט, קיין שטערן, קיין לבנה. די פייגל וואָס האָבן אַקערשט געזונגען, זינגען גיט מער. מושאַ מיעשטשעט זיך איין אין שאַרבן פון דעמב, פּלעדערמיז פּלאַטערן אַרום איר. זיי פּלאַנג-טערן זיך איין אין אירע האָר. מושאַ הייבט אויף איר ספּודניצע און דעקט זיך איבער איבערן קאַפּ. עס באַפּאַלט זי אַ מידיקייט. מאַכט זי צו די אויגן און דרימלט איין.

אין חלום זעט זי ווייסע פּלאַטערלעך שוועבן אין דער לופט. ווייסע פּלאַטערלעך אין דער צייט פון יאָר, איז איר אַ גרויסער ווונדער. דער פּרילינג איז נאָך אַזוי יונג. מ'קאָן הערן דעם פּאַרוויי שפּראַצן פון דער ערד אַרויס. אויך זי פילט דעם פּרילינג. אירע בריסטן קוועלן אָן. זיי צערייסן די שנירלעך פון איר רויטער קאַמיועלקע. זיי דעקן אָפּ דאָס פּאַרהוילענע ליב. זינע פינגער שמאַלע, בלייכע דערנענטערן זיך צו איר. גיטע טייערער, ריר גיט אָן — זאָגט זי צו אים אין חלום — אַ חתן מוז צו וואַרטן... זע ווי די געסט הויליען, ווי זיי טאַנצן. דאָס פּרייען זיי זיך אַזוי מיט אונדער חתונה, להכעיס דעם טאַטן, להכעיס דער מאַמען... דער חלום בייט זיך. זי איז שוין ווידער אַליין. מענטשן לויפן פון אַלע זייטן. די סטענגעס פון איר שלייער פּאַרשטעלן איר די ראיה. זי זעט גישט די געסט. זי הערט בלוין דעם טומל. דער רעש ווערט שטאַרקער, קומט בעענטער, דאָס זענען גאַר קינדער אויף דער לאַנקע, זיי יאָגן זיך נאָך ווייסע פּלאַטערלעך. זיי פּאַרשפּאַרן די פּלאַטערלעך אין גלעזערנע סלויעס. און אַט פּלאַצט אַ סלוי. די שפּלינטערס פּלעזן אין אַלע זייטן איין שפּלינטער טרעפט אין האַרצן. מושאַ עפנט די אויגן. ערשט דער וואַלד איז פול מיט מענטשן. וויבער לויפן מיט ברענענדיקע שטורקאַצן אין די הענט. די מענער באַוואַפנט מיט העק, קאַסעס, דרענגער. אַלע לאַכן. אַלע שרייען. אַ גרופע מענטשן רינגלען זי אַרום. מען רופט זי צויג, ייִדן-הור. עמעץ רייסט זי ביי די צעפּ, שלעפט זי אַרויס פון איר באַהעל-

טעניש. עמעץ רייסט איר קאמיוועלקע. דער שפיץ פון א שטיוול דרינגט אריין אין איר בויך. עמעץ שפייט איר אין פנים.

— א זשיד האט זיך דיר פארגלוסט? — שרייט קאטערינע, זייער שכנטע איבערן פלויט. מושא קען דאס פנים — עס טראגט איר אנטקעגן דעם „גוט מארגן“ יעדן טאג פון יאר. א פנים פון א פרוי, א מאמע, א פריינדלעך פנים, א פנים פון א מענטש. איצט שטייט פאר איר א מכשפה, א וואקסאנאליע. אין איר האנט א צעפלאמטער פאקל, די אויגן — קיילעכדיק, רויט ווי ביי א קראַ. ווילסט אים זען? שרייט זי איר אין פנים אריין — אַט הענגט ער, ווי א סטראַשילע אויפן בוים.

מושא דרייט ניט אויס דעם קאַפּ. זי וויל ניט זען זיין פאַרפּיניקטן גוף. פאַר איר לעבט ער. פאַר איר וועט ער ווייטער לעבן, אַזוי ווי זי האַט אים געקאַנט. אַזוי ווי זי האַט אים געליבט. דאָס צלמל וואָס זי האַט פּרִיער געזוכט און ניט געפונען איז איר איצט אין די הענט אַרײַנגעפאַלן. זי טראַגט עס צו צו די ליפּן. דער געקרייציקטער אויפן בוים און דער אויפן צלם, ביידע זענען יידן. דער געדאַנק שאַקירט זי. ער גיט איר אויך צו קוראַזש. מושא גלייכט זיך אויס, זי ציט איין די קאמיוועלקע, פאַרריכט די האַר און שפאַנט אַוועק פון די ברענענדיקע שטורקאַצן, פונעם שיכורן געלעכטער, פונעם געקרייציקטן אויפן בוים. זי נעמט אַרײַן אַלץ אין זיך און שווינגט אַ פאַרעקשנטן שווינגן, שאַרף און שטעכיק ווי די נאַדלען פון סאַסנע-וואַלד.

אויף קבר-אבות

א חברטע מײנע, מיט וועמען איך טרינק א מאָל אַ קאווע, קלינגט מיר עלף אַ זייער בײַ נאָכט און בעט בײַ מיר אַ מיטל צו פאַרטרייבן דעם אומעט. „דעם וואָס?“ — פּרעג איך, כאַטש איך ווייס וואָס זי מיינט. שוין ניט דאָס ערשטע מאָל ווי זי גיט מיר אַ שטעל צו צו דער וואַנט, ווי איך וואַלט געהאַט דעם ענטפּער אין קעשענע. „מען נעמט זיך אַ געליבטן“, — זאָג איך איר. „וואָס הייסט מען נעמט, זיי שטייען דען אויסגעשטעלט אין סופּערמאַרקעט אויף דער פּאַליצע?“

אויף דער פּאַליצע שטייען זיי טאַקע ניט. זיי דרייען זיך אַרום מיט האַלב-אַנגעפילטע וועגעלעך און זוכן באַקאַנטשאַפט. אַנזומלען האָט מיר איינער אַזאַ קאַנדידאַט פאַרטשעפּעט. ער וויל וויסן מײַן מבינות אויף אויסלענדישן קעז. איך ענטפּער אים אַז דאָס איז אַ געשמאַקזאַד, איינעם-שמעקט קאַמעמבער, אַ צווייטער קאַן אַפילו דעם ריח ניט פאַרנעמען. מיט דעם ענדיקט זיך עס ניט. ער גייט מיר נאָך, ער וויל וויסן צי איך בין אַ חתונה-געהאַטע און צי וואַלט איך געווען אַ בעלן צו עסן מיט אים מיטאַג אין דערבײַקן רעסטאָראַן? איך זאָג אים אַז מײַן מאַן וואַרט אויף מיר אין דרויסן, און איך ווינטש אים מער גליק מיט אַנדערע ווייבער.

איך דערצייל ניט מײַן חברטע וועגן דעם באַגעגעניש. איטלעכער מוז געפינען זײַן אייגענעם וועג. מיר, ווען עס ווערט אומעטיק, ווען איך פיל אַז איך זינק אין אַ ליידיקייט אָן אַ דנאָ, ווען די ווענט ווערן ענגער, דער סופּיט נידעריקער, הייב איך זיך אויף און פאַר אויף קבר-אבות. ס'רעדט זיך אַזוי, קבר-אבות. איך ווייס אַפילו ניט וווּ דאָס געביין פון מײַנע עלטערן איז אַהינגעקומען. דעם קבר וואָס איך פאַר זען, געפינט זיך אין ליאָן. פּראַנקרייך, אַ פאַר הונדערט קילאָמעטער פון פאַריז. די מצבות אויף דעם בית-עולם שטייען אויסגעשטעלט אין גלייכע רייען, שטייף ווי זעלנער אויף אַ פּאַראַד. איך גיי מיט די אויגן צו דרערד. איך מײַד

אויס צו קוקן אויף די מצבות, ווו די נעמען פון גאנצע משפחות זענען אויסגעקריצט אין שטיין.

ווייל מיין וויזיט איז א ריין עמאציאנעלער, האַנדל איך איין א פאַר בלומען אויפן וועג. איך באַהאַלט די בלומען אונטער מיין מלבוש. איך וויל ניט דער וועכטער זאָל מיך האַלטן פאַר אַן אויפגעקלערטער. גיי דערצייל אים, אַז מיך האָט די אויפקלערונג אין גאַנצן אויסגעמיטן. איך ווייס ניט פאַר וואָס שטיינער זענען רעכט און בלומען זענען פאַלש? איך ווייס אַפילו ניט פאַר וואָס איך קום דווקא צום אַרט פון טויט, אויפצו- מונטערן דאָס לעבן?

גיי איך מיר אַזוי מיט מיינע פאַר סעזאָנאווע בלומען אונטער דער פאַלע. געוויינטלעך קלייב איך אויס די בלומען לויטן ריח. ריחות סטי- מולירן מיך. זיי וועקן אויף ריחות פון אַ מאַל. מאכלים וואָס מיין מאַמע פלעגט קאַכן. אַקאַציע-ביימער אין פולן בלי. דער ריח אויף זיין לאַץ און דעם רויך פון קרעמאַטאָריע.

איך לייג אַוועק די בלומען אויף די שטיינדלעך וואָס אַנדערע, פאַר מיר, האָבן געלאָזן. איך שפאַר אַן דעם קאַפּ אויף דער קאַלטער מצבה. איך שטיי אַזוי לאַנג, ביז עפעס אין מיר הייבט זיך אַן רירן. אַן עמאָציע, דין ווי אַ סטרונע, גיט אַ ציטער. ערגעץ פון חלל לויפט אַן אַ ווינט, צעשויערט די בלומען וואָס איך האַלט אין דער האַנט. דאָס זענען ניט קיין בלומען, דאָס איז ווייסע קאַנוואַליע אויפן שלייער פון אַ פּלה. דאָס גלאָז איז שוין צעבראַכן, בייגט ער זיך אַראָפּ, דער גרויסער חתן, נידעריק צום מויל פון דער קליינער פּלה. ער דעקט אָפּ דעם שלייער און גיט איר אַ קוש. ער נעמט זי אַרום און הילט זי איין אין אַ טומאַן פון גאַלד, אַזאָ וואָס גייט אויף איבערן ערשטן פאַרזיי. די וועלט איז יונג. דער גן- עדן — פּריש. פּאַוועס פּאַכען מיט פּילפאַרביקע פעכערס. אַדם און חוה האָבן זיך נאָר וואָס דערקענט. ליבע איז אַ וואָרט וואָס האַלט ערשט אין ווערן, גיט זי זיך איבער דער באַשערטקייט, כאַטש זי באַנעמט ניט דעם זינען פון וואָרט.

דער וואָס איז מיר באַשערט געווען האָט אַלץ פאַרשטאַנען, אַלץ געוויסט. ער האָט געוויסט אַז זיי האָבן געשטעלט אַ פּרייז אויף זיין קאַפּ. און דאָך איז ער געגאַנגען. ער איז געגאַנגען אויספירן אַ שליחות און

האָט עס אויסגעפירט. אויך איך האָב געוויסט און גאַרנישט ניט געזאָגט. דער פּלאַם אין זײַנע אויגן, דער שטורעם אין זײַן האַרצן האָט מיך אָפהענטיק געמאַכט. ווי אַזוי האָב איך געקאַנט זאָגן נײַן צו דער זכּיה אַנטייל צו נעמען אין היטלערס סוף ? יאָ, די באַמבע האָט אויפגעריסן. דער צוג איז אַראָפּ פון די רעלסן. הונדערטער טויטע, מיטן האַקנקרייץ באַפּוצטע אַנטלויפערס ; צווישן זיי — זײַן קאַפּ מיט איין נאַכגעהאַנגע-נעם אַרעם. דעם קערפּער האָט מען ניט געקאַנט געפינען.

מיר האָבן געווונען, שעפּטשע איך דורך פאַרקלעמטע צײַן. מיר האָבן פאַרלוירן אַ פּאַלק און געווונען אַ לאַנד. און דער מיַדבר וועט בליען. מיר האָבן געווונען, זאָג איך ווידער אויפן קול, ווי איך וואָלט זיך אַליין וועלן איבערצײַגן.

דו ווייסט אַז איך לאָז זיך נאַרן פון אַ ליאַדע וועמען, אַפילו פון אַ ליאַדע וואָס. ערשט הײַנט, אויפן וועג צו דיר, האָב איך זיך געלאָזט אַפּנאַרן פון אַ פאַרשײט ווינטל, וואָס האָט אַ ווייע געטאַן אויף מיר. די זון האָט זיך אַפירגעשאַרט פון אונטער איר האַרבסטיקן צודעק, בין איך אַרײַן אין בלומען-געשעפט און אויסגעקליבן קאַנוואַליע אַנשטאַט כּריי-זאַנטעמעס. איצט טראַכט איך, אַז ניט די וואַרעמקײט פון דער זון האָט מיך פאַרפירט, נאָר דער פּלירט אויפן וועג פון דאָרט אַהער האָט מיך געמאַכט פאַרגעסן אַז ס'איז האַרבסט און ניט פּרילינג. זײַ מוחל טײערער, דו ועסט ווי צעחוּשט איך בין. אַט שטיי איך און רעד צו אַ שטיין, וואָס דעקט צו די ערד אין וועלכער עס רוט דער קאַפּ וואָס האָט אַ מאַל די גאַנצע וועלט אַרומגענומען. דער מאַרד וואָס האָט אין אים געציטערט איז שוין לאַנג אויסגעטריקנט.

איך שטיי און רעד ווי פון אַ פירגעשריבן שורה-גריזל. און אפשר איז עס גאַרניט אַזוי קרום צו רעדן צו אַ שטיין ? דער שטיין לעבט איבער די צײַט, לעבט איבער געשעענישן, לעבט איבער דאָס לעבן. זײַ וויסן, אַז דאָס לעבן נאָך פּופּציק יאָר גײט נאָך אַלץ אָן. איך ווך נאָך אַלץ די פּאַעזיע מיט וועלכער דו ביסט אַזוי פול געווען. אין דײַן פּאַעזיע בין איך נאָך אַלץ צוואַנציק. אַנגעטאַן אין רויטן סאַמעטקלייד, שוואַרצע לאַקן ביז צו דער טאַליע, טאַנץ איך פאַר דיר דעם שפּאַנישן טאַנגאָ. די קאַסטינעטן רוישן אין מײַן האַנט. טייל מאַל ביסטו אַזוי שוידערלעך וואָר, אַז איך

מוז קומען, לייענען דיין נאמען אויסגעקריצט אין שטיין, מיך צו איבער-
ציגן אז דו ביסט ניט מער.

דער אביעקט פונעם פלירט האָט גענומען מיין אַדרעס. ער קומט אָפּט
קיין פאַריו. דעם אמת געוואָגט, האָב איך זיך פירגענומען צו טראַכטן
בלויז וועגן דיר. דאָך האָב איך אים געגעבן דעם ריכטיקן אַדרעס, דעם
טעלעפאָן-נומער אויך. ווי דו זעסט, נעם איך מיר פיר איינס, און טוען
טו איך עפעס אַנדערש. עמעץ מאַכט דיר אַ קאָמפּלימענט, קוקט דיר אין
די אויגן, פאַרזעט דעם חורבן אויף דיין פנים, — און שוין ביסטו גרייט
צו טיילן דיין בעט מיט אים. כאַטש נאָר אויף איין טאָג, אַ שעה, אַ רגע.
יא, זיי קומען די ליבהאַבערס, אָן ליבע. זיי קומען ווי די שטערן אין דער
נאַכט, קומען און גייען. קיין פאַעזיע איז אין זיי ניטאָ. בלויז פאַקטן,
קאַלטע פאַקטן און איד לאָז זיך נאָר אַלץ נאַרן.

ווי דו זעסט האָב איך מיך אויסגעלערנט זאָגן ליגן. איך בין געוואָרן
אַזאָ געניטע ליגנערין, אַז איך בין מער גענויגט צו גלייבן דעם ליגן ווי
דעם אמת. צו וועמען קאָן איך רעדן אויב ניט צו דיר? מיט מיין חברטע
מערי רעד איך ניט אַזעלכע זאַכן. דאָס וואָלט געמיינט חוּק מאַכן פון זיך
אַליין. ווי קאָן איך איר זאָגן, אַז די ליגנס וואָס איך טראַכט אויס זענען
גאָר קיין ליגנס ניט. זי האָט שוין פון לאַנג גענומען וואַקאַציע פון טראַכטן.
זי גייט נאָך דעם פראַנצייזישן נוסח פון אַלף ביז תוּו. זי לויפט מיט די
מיטליפערס און לאַכט איבערן גאַנצן וועג.

צוריק וועגס מייד איך אויס געזעלשאַפט. איך זיך מיטן קאַפּ איך
שויב איינגעפרעסט. דער שנעלצוג גליטשט זיך אויף שטילע רעדער. די
געגנט בײַט זיך. פון שטאָט ווערט דאָרף, פון דאָרף — פעלד, וואַלד.
גרינע בערג ליאָמעווען דעם האַריזאָנט. דאָ איז נאָך אַלץ גרין, ציכטיק.
דער שטאָלץ פון פאַרגאַנגענע דורות איז פאַרחתמעט אויף יעדן פיצל לאַנד.
וויינגערטנער דראַפען זיך אויף די בערג און נידערן אַראָפּ אין די טאָלן.
מען פאַרט פאַרביי אַ געגנט וווּ פאַרמערס פראָדוצירן די באַרימטע „פּוּיאַ
גראַס“, וואָס טאַקע נאָר דער מענטש האָט געקאַנט צוטראַכטן. מחנות
גענדז שטייען פאַרגולמט אויף איין אַרט. זיי רירן זיך ניט. זייערע אַג-
געשטאַפטע בייכער הענגען אַראָפּ ביז צו דער ערד. אַ, טראַכט איך,
וואַלטן זיי געוואָסט פאַר וואָס מען קעכלט זיי אַזוי. וואַלטן זיי זיך אויפגע-

הויבן אויף זייערע מאכטיקע פליגל און אוועק אין דער וועלט, ווערן פון גאנדי, א גאנצקייט....

איד טראכט ווי גרינג דער מענטש אדאפטירט און פאסט זיך צו צו די ווילדסטע אכזריותן. אט ערשט ניט לאנג האט א קולטורעל פאלק געזאגט אמן צו היטלערס טעאריעס, און מיט אייפער צעריסן יידישע קינדער לעבעדיקערהייט. קינדווייז בין איד געשטאנען און געקוקט ווי פלינקע קצבי-יונגען האבן געבונדן אן אקס און געהאלטן זיין קאפ פארן שוחט. דאס פארגאסענע בלוט האט אויף מיר קיין איינדרוק ניט געמאכט. איד בין געווען מער איבערגענומען מיט דעם לידל וואס די יונגען האבן בעת-מעשה געזונגען, ווי מיט דעם ריטואל פון שעכטן.

און נאך עפעס איז מיר אויפן זינען געקומען: וואס וואלט געווען ווען אונדזערע סאטעליטן, וואס נישטערן דעם קאסמאס, וואלטן זיך אָנגעשטויסן אויף לעבן, אויף באַשעפענישן וואָס לויפן גיט דווקא אויף צוויי פיס, רעדן ניט אונדזער לשון? וועלן מיר פון זיי מאַכן אַ נייע אינדוסטריע, אַ מין קאָסמישע „פּוּיאַ גראַס“? אַלץ איז מעגלעך. מיט אונדזערע אייגענע חיות האָבן מיר נאָך ביז היינט גיט קיין בשותפותדיקע שפּראַך. מיר ניצן זייער פּלייש, זייער פעל, זייער וואָל, אפילו זייערע ביינער. זייערע רעכט, זייערע גויטן — גייען אונדז ניט אָן.

אויף דער קעגנאייבערדיקער באַנק זיצט אַ יונג פּאַרפּאַלק. זיי זעען גיט דעם דרויסן, זיי האַלטן זיך אַרומגענומען און קושן זיך. זיי זענען נאָך גאַר יונג. מסתמא געבוירענע נאָך דער מלחמה. קאָן זיין אַז זיי זענען ערשט נאָך דער חתונה און זיי פאַרן קיין פאַריז אַ לעב צו טאַן. וואָס איז ליבע? — טראַכט איד. ליבע, ענטפער איד זיך אליין, דאַרף גיט קיין דערקלערונגען. אַזוי האַט ער מיר געזאָגט. און נאָך עפעס האַט ער געזאָגט: גרויסע ליבשאַפט פאַרטראַגט גיט קיין רייד. ס'איז נאָך גיט באַשאַפן געוואָרן דאָס וואָרט וואָס זאָל זיין אַזוי טיף ווי דאָס שווייגן.

ווען איד טראַכט וועגן דעם טיפן שווייגן, ווערט מיר אומעטיק אויפן האַרצן. וואַלט ער איצט געלעבט, וואַלטן מיר געזעסן זאַלבענאַנד, מיר וואַלטן געקוקט אויף דער שקיעה, אויף די שווימענדיקע וואַלקנס און מיר וואַלטן געשוויגן אַ שוויגעניש אַנגעלאָדן מיט פּאַעטישע אימאַזשן. איד וואַלט אין די וואַלקנס דערזען יהודיתן, אויפן שוועל פון הולופרנס

געצעלט. זי קווענקלט זיך. פארבליפט פונעם גאלד, בארוישט פונעם וויירעך, פארגעסט זי א וויילע אין דער שווערד אונטערן מאנטל. זי איז גרייט צו צעברעכן די שווערד און אנטפלעקן איר חן פאר דעם הערשער פון בבל. דער בליץ אין איר דמיון געדויערט ניט מער ווי איין רגע, דאָס איבעריקע לעבט שוין אין דער אייביקייט.

די שקארלאַט-שקיעה טונקלט, ווערט געדיכטער, דראַמאַטישער. אַ בלוט-רויטע לבנה גייט אויף אין מיזרח. די סצענע בײַט זיך. שטיקער ליכט פישופן אויס אַבסטראַקטע בילדער. ס'איז ניט מער יהודית, ס'איז שלומית. די שיין פון דער לבנה פאלט אויף איר ווירבלטאַנג. זי טאַנצט און שײלט פון זיך די שלייערס, שלייער נאָך שלייער ביז צום נאַקעטן קערן. דעם שיכורן מלכס צוואַג גייט זי ניט אָן. זי וויל ניט זײַן גאַלד. זי וויל ניט זײַנע ברייאַנטן. זי וויל ניט די העלפט פון זײַן קיניגרייך. פאַר איר איז גענוג דער קאַפּ פון יוחנן, מיט די פאַרבלוטיקטע לאַקן אויף אַ זילבערנער טאַץ.

די נאַכט פאַלט צו. די וויזיע לעשט זיך. איך ווייס ניט וואָס ער וואַלט אין דער שקיעה געזען. ער וואַלט אַוודאי געזען שמשון-הגיבור, די מכבייער, נאַפאַלעאַן.

איך ווייס ניט ווען איך בין אַינגעשלאַפן. איך בין געווען מיד. די אויגן האָבן זיך צוגעמאַכט און מיך פאַרטראַגן ערגעץ ווייט אין אַ פינצטערן קעלער, פול מיט מיני און מיט מענטשן. אַלע רעדן מיט איין מאַל. אַלע שעלטן די דײַטשע מערדער, וואָס באַמבאַרדירן אַפענע שטעט.

„קום! — זאָג איך אים — איך וויל ניט שטאַרבן אין דער פינצטער. איך וויל זען דעם הימל, די ערד, די זון. איך וויל לעבן אין דער ליכטיק. איך וויל זאָלסט מיר ליב האָבן אין דער ליכטיק, אין אַ גאַרטן פול מיט רויזן, אויף אַ בעט פון זײַד און פוך.“

„רעד ניט קיין נאַרישקייטן, — ענטפערט ער מיר — מיר האָבן ניט אַזאַ גאַרטן. מיר האָבן ניט אַזאַ בעט.“

„טאָ וועלן מיר גיין אין פאַרק. דו קענסט דעם פאַרק לעבן קלויסטער ? דאַרטן וועלן אונדו די באַמבעס ניט טרעפן. מיר וועלן זיך קושן ווי דאָס פאַרל קעגנאיבער. אויף להכעיס די מעסערשמידטס וועל איך פאַרגיין אין

טראָגן. איך וועל געבערן אַ צווילינג אָדער גאָר אַ דריילינג: צוויי מיידעלעך און איין זון".

„דו פּאַנטאָזירסט, טייערע. איך ווייס אַז דו ווילסט ניט ברענגען קיין קינדער אין אַזאַ ווילדער וועלט".

„איך וויל, איך וויל!" — ענטפער איך.

איך שטרענג זיך אָן אים צו דערפילן און פּאַל צו מיטן קאַפּ צו דער קאַלטער שויב. דער צוג רירט זיך. דאָס פּיפּן אין דער נאַכט ווערט אַ סירענע. און שוין בין איך צוריק אין פּריערדיקן חלום. די ספּנה איז פּאַרביי. אַלע שטופּן זיך צום אַרויסגאַנג. דאָס געדראַנג איז גרויס. זיי שטופּן אונדז צו צו אַ וואַנט. די וואַנט פּאַלט איין און אַנטפלעקט אַ טונעל. אין טונעל איז שטאַק פּינצטער. ביים סוף פון טונעל פּינטלט אַ שיין, צאַנקט און ווערט פּאַרלאַשן ווי אַ יאַרצייטליכט.

„מיר איז קאַלט, טייערע. טוליע זיך צו מיר. נייג צו דיין אויער צו מיין ברוסט, וועסטו הערן גלעקער קלינגען. געדענקסט די גלעקער אויף די העלדזער פון שאַף, אויף יענער ווייטער פּאַשע, וווּ מיר האָבן זיך צום ערשטן מאָל געליבט?"

„דו מיינסט צום לעצטן!" — זאָגט ער.

איך עפּן די אויגן. אין דרויסן איז פּינצטער. די לאַמפּן אין וואַגאַן אַראָפּגעדרייט. דאָס יונגע פּאַרפּאַלק איז איצט איינגעהילט אין באַשיידענער אינטמיקייט. איבער זייערע פּאַראייניקטע קעפּ הענגט אַ מאַנטל. דער אייבערשטער טייל פון זייערע קערפּערס איז אין גאַנצן איזאָלירט. דער אונטערשטער טייל, אָפּן, ציטערט קאַנווולסיוו, ווי פון אַן אינעווייניקסטן אויפּרייס. צוויי צוגעקומענע פּאַסאַזשירן דיסקוטירן דעם מצב אין מיטעלן מיזרח. איינער זאָגט, אַז ישראלס געהיימער וואַפּן איז חכמה. די צייט איז אויפן צד-שפּנגד.

דער שנעלצוג איילט. פונקען פּאַלן ווי שטערן אין דער נאַכט. איך מאַך צו די אויגן און קלאַמער זיך צו די שעפעלעך אויף יענער ניטדאַקיער פּאַשע. אָבער דער שלאַף איז שוין פּאַרביי. פון ווייטנס זעט מען שוין די ליכטער פון אַרלעאַן, די שטאַט וואָס האָט אַרויסגעגעבן די נאַציאָנאַלע העלדין זשאַן דאַרק. איין מאָל האָבן מיר, איך און ער, שפּאַצירט איבער דער שטאַט, זיך אָפּגעשטעלט פאַר אַ זעלטן שיינעם ריוון-גאַרטן. די

בעל-הביתטע האָט פון יענער זײַט פאַרצוימונג אונדז געדאַנקט פאַר די קאַמפּלימענטן. „גלייבט מיר, — האָט זי געזאָגט — ס'איז מער אַ „גויסאנס“ ווי אַ פאַרגעניגן. ווער דאַרף זיי, זיי גייען סײַ ווי סײַ אין ניוועץ. זיי קומען אויף, בליען, און לאָזן מיר איבער דאָס מיסט צו רייניקן.“

„איך פאַרשטיי וואָס איר מיינט, — רופט זיך אָן מיין באַגלייטער — שאַפּענהויער האָט דאָס שוין געזאָגט מיט יאָרן פּרילער.“

„ווער?“ — פּרעגט די גערטנערין.

„אַ שכן אויף אונדזער גאַס.“

מערקווערדיק, טראַכט איך, ווי דאָס רעאַלע און אַבסטראַקטע מישן זיך פּסדר. מ'קאָן דעם פאַרבאַרגענעם דיריגענט קיין דעה ניט זאָגן. ווי ער שפּילט, אַזוי מוז מען טאַנצן.

ווי האָט געזאָגט די הייסבלוטטיקע פּרינצעסין: גיט די טײַכן און גיט די ימים, גיט די וואַסערן פון פּגרת און גיט די כּוואַליעס פון ירדן קענען מיין דאַרשט שטילן. אַ יוחנן, יוחנן. ווי שטאַרק איך האָב דיך געליבט!

דער ווונדער-קוואל

א קורצע צייט נאכן גרויסן חורבן האבן זיך פארשפרייט קלאנגען אז אויפן געוועזענעם רבינס הויף איז אויפגעגאנגען א היילנדיקער קוואל. אן אוקראינישע פויערטע וואס פלעגט יעדן פרימארגן גיין צום ברוי-געם שעפן וואסער האט אויפן וועג אהיים זיך צוגעזעצט אפרוען אויף א הייפעלע צעקרישטע ציגל, וואס זענען אמאל געווען א טייל פון רבינס בנין. זי האט אראפגעצויגן אירע צעלעכערטע הענטשקעס, באטראכט אירע רעוומאטיש געשוואלענע פינגער און אזוי קרעכצנדיק זיי צוגעלייגט צום מויל. זי האט אנגעהויבט איין מאל און א צווייט מאל, דערנאך האט זי פארשטעקט די הענט אונטער די פאכוועס. ווייל זי איז אזוי געזעסן פארטיפט אין אירע יסורים, איז איר פארגעקומען, אז זי הערט דאס ריזלען פון א וואסערפאל. ווי קומט אהער וואסער? האט זיך די פויערטע געחידושט. איז זי אויפגעשטאנגען פון איר זיץ-ארט, זיך איבערגעצלמט, „אודאי א לאך אין עמער“, האט זי גערעדט צו זיך אליין. זי האט איבער-געשטעלט די עמערס פון איין ארט אויפן צווייטן. גיין, די עמערס אירע זענען גאנץ, אומבאשעדיקט. דאס וואסער אין זיי נישט געמינערט. פאר-זשמרעט זי די אויגן און זעט ווי פון צווישן דעם הייפעלע צעבראכענע ציגל, שלאגט א לעבעדיקער קוואל.

די פויערטע האט אויף גיך אפגעזאגט א תפילה, דערנאך האט זי זיך אנגעבויען און אונטערגעשטעלט אירע רעוומאטישע הענט אונטערן קוואל-ליקן וואסער. זי האט די פינגער צוגעלייגט צו די ליפן, א לעק געטאן מיט דער צונג; „פאטער אין הימל, דאס וואסער איז זיס, טעם גן-עדן“. האט זי אונטערגעשטעלט ביידע הענט און פון די זשמעניעס געזופט דאס זיסע וואסער. ווען זי האט אפגעווישט די הענט האט זי באמערקט, אז אירע צעדרייטע פינגער האבן זיך אויסגעגלייכט. דער ווייטיק איז אוועק, ווי מיט דער האנט צוגענומען.

די פויערטע האט אויפגעהויבן די אויגן צו דער אויפגייענדיקער

זון. די זון האָט נאָך ניט געוואָרעמט. זי האָט זיך ערשט געדראָפּעט באַרג אַרויף. דער הימל איבערן באַרג האָט געפּאָליעט מיט אַלע פּאַרבן פּון קאַיאָר. די פּויערטע האָט גענומען די קאַראַמיסלע אויף די אַקסלען און איז אַוועק אַהיים.

גייענדיק האָט זי איינגעטיילט די צייט פון טאָג, זי האָט אָנגעצייכנט אין געדאַנק וואָס און ווען זי האָט צו טאָן. אַזאַ געוויינהייט שוין ביי איר נאָך פון דער צייט ווען זי האָט געהאַט אַ הויזגעזינד; אַ הויף מיט חזירים, הינער, גענדז, אַ קו אין שטאַל, אַ פּערד און וואָגן, אַ מאָן וואָס האָט באַאַרבעט די פּעלדער, און קינדער וואָס האָבן אים מיטגעהאַלפּן. דאָס איז געווען איידער דער דייטש האָט די געגנט אַקופּירט. געוויינט האָט זי דעמאָלט אויף יענער זייט טייך, וווּ אַלע פּראַוואַסלאַווע האָבן דעמאָלט געוויינט. איצט איז די שטאָט און דער דאָרף איין ישוב. די יעניקע וואָס אַרבעטן אין די ניי-אויפגעקומענע פאַבריקן וווינען אין נייע הייזער וואָס זענען אויסגעוואַקסן אויף די חורבות פון דער יידישער שטאָט. די פּויערים וואָס האָבן לאַנד זענען פאַרבליבן אויף זייערע איינגעפונדעוועטע ערטער. זי האָט פאַרפּאַקט איר פּעקל, און איז אַוועק וווינען אין דעם איינציק פאַרבליבענעם יידישן הויז, וווּ זי איז אַ מאָל געווען אַן איינגייערין.

דאָס הויז אין מיטן מאַרק, האָט געהערט צום רויטן שענקער. זי דרייט זיך אַרום אייניקע אַליין אין די ליידיקע פּאַקאַיעס. טייל מאָל דאַכט זיך איר, אַז זי הערט דעם שענקערס סומנע טריט שפּרייזן איבער די סקריפּנדיקע פּאַדלאַגעס. זיינע גרויסע שוואַרצע אויגן גלאַצן אויף איר פון אָנגעוואַקסענעם שפינוועב, וואָס הענגט אַראָפּ פון הויכן סופּיט. זי זעט זיין בלייך פנים איינגעראַמט אין דער רויטער באַרד. ער מאַדליעט זיך פּסדר. אויף זיין פּוקלדיקער פלייצע הענגט אַ ווייסער טלית.

פאַר אַ סך יאָרן איז די פּויערטע געווען אַן אַרײַנגייערין ביים שענקער אין הויז. יעדן דינסטיק נאָכן יאָריד פּלעגט זי דאָרט העלפּן וואַשן די גלעזער, די בענק און די טישן. זי האָט געפּוצט די פענצטער, פּאַלירט דאָס מעבל, ביז דאָס הויז האָט געפּינקלט פון רייניקייט. אַ חוץ די פאַר זלאַטעס לויז, האָט זי דאָרט אָפּגעגעסן אַ פּיינעם מאַלצייט. פאַרן אַהיימ-גיין, פּלעגט איר די שענקערין מיטגעבן אַ נאַש פאַר די קינדער; אַ זיסן זעמל, אַ שטיקל ווורשט. פּיינע מענטשן געווען די שענקערס. דאָס ווייב

איז געווען געשטופלט, ער האַרבאַטע, די קינדער שיין ווי די ליכטיקע זון. בלויז די מיוזיקע האָט פון צײַט צו צײַט אונטערגעקערענקט. דווקא זי, די איידעלע, די פאַרפיעשטשעטע איז אַרויס אַ לעבעדיקע פון פּײַער. באַלד אין דער ערשטער אַקציע איז דער שענקער אומגעקומען. די שענקערין איז צוגעשטאַנען צו איר: „האַב רחמנות, נאַסטשע, נעם צו דיר מיין קליינע טאַכטער, זי איז אַ דעליקאַטנע קינד. מיר וועלן זיך שוין מיט גאַטס הילף אַן עצה געבן, און דיר, נאַסטשע, וועט גאַט באַלוינען“.

דריי יאָר צײַט האָט די פּויערטע דאָס מיידל אויסבאַהאַלטן. זי איז אויסגעשטאַנען שרעק און נגישות סײַ פון די אייגענע, סײַ פון פרעמדע. ווען איר מאַן האָט זיך אַנגעשיפורט, האָט ער גערופן דאָס מיידל בײַ איר ״דישן נאַמען. ער איז אַרומגעלאָפּן איבערן הויף און געשריגן בקול „סורקע, די פּראַפּינאַציע ברענט!“ שכנים האָבן געלאַכט. זיי האָבן זיך אויך געסודעט, נאָר זי און סורקע זענען שײַער פון שרעק נישט אויסגעגאַנגען. היינט שיקט איר דאָס מיידל פעקלעך אַזש פון אַמעריקע. זי שיקט איר וואַרעמע קאַלדרעס, פּוטערנע לאַטשן. זי שרייבט, אַז זי איז גליקלעך צו וויסן, אַז זי, נאַסטשע, וווינט אין זייער הויז.

אַזוי איז די פּויערטע געגאַנגען און געלאָזט די געדאַנקען לויפן אַהין און צוריק. דאָס וואַסער אין אירע עמערס האָט ריטמיש געפלאַפּלט. אויף יונג צעבלעטערטע וועסנע-ביימער האָבן פייגל געכאַוועט זייערע יונגע משפּחות. זי האָט געטראַכט אַז צום אַלעם ערשטן וועט זי אויפקאַכן וואַסער, פאַרברײַען אַ ביסל ציקאַריע. דערנאָך וועט זי אַנקאַרמען די הינער. אויב זי וועט געפּינען אַן איי, וועט זי פּראַווען אַ פּײַנעם פּרישטיק. שפעטער וועט זי אַוועק צום זון, אפשר וועט די שונר אַפּשפּאַרן אַ ביסל מילך, וועט זי אויך האָבן אַ גוטע וועטשערע.

אין הויז בײַ איר איז געווען קאַלט. קיין אַנגעהאַקט האַלץ צום הייצן האָט זי נישט געהאַט. איז די פּויערטע אַוועקגעגאַנגען צו איר שכנה אויף דער נײַער גאַס צו בעטן בײַ איר אַ פאַר שײַטלעך האַלץ. אַזוי גיך ווי איר זון וועט געפּינען צײַט איר האַלץ צו צעהאַקן, וועט זי דעם חוב אומקערן.

די פּויערטע האָט געטראָפּן די שכנה אַ פאַרזאָרגטע. איר ״נגעלע,

פון א יאָר פינף, איז פלוצעם פאַרשלאַפט געוואָרן. ער ליגט ווי געליימט, קאָן די פיס ניט באַוועגן. זי האָט שוין צוגעלייגט הייסע און אויך קאַלטע קאַמפרעסן. נאָר דאָס קינד הערט נישט אויף צו וויינען. ער דראַפעט זיך ממש אויף די גלייכע ווענט. „וואָס טוט מען, מוטערל טייערע?“ וויינט די יונגע מאַמע.

די פויערטע האָט געהויבן די אַקסלען, גיט געוויסט וואָס צו זאָגן. האָט זי גענומען די פאָר שייטלעך האַלץ און איז אַהיים געגאַנגען מאַכן פייער. זי איז געזעסן מיטן רוקן צום אויוון, געטונקען ברויט אין דער הייסער ציקאַריע און זיך געווינדערט ווי אומגעריכט דער ווייטיק אין אירע הענט איז פאַרשווינדן. ווען דאָס פייער איז אויסגעגאַנגען, האָט זי גענומען דאָס טעפל אין וועלכן זי האָט אַקאַרשט געטרונקען די ציקאַריע און איז אַוועק צום קוואַל.

די פויערטע האָט אונטערגעשטעלט דאָס טעפל אונטער דעם קוואַל-דיקן וואַסער. ווען ס'איז פול געוואָרן, איז זי צוריקגעגאַנגען צו דער שכנה, אויף דער גייער גאַס. זי האָט נישט געטראַכט וואָס זי גייט טאָן. זי האָט אָבער געפילט אַז זי דאַרף עפעס טאָן. האָט זי איינגעטונקען די פינגער אין טעפל וואַסער און באַשמירט דערמיט דעם יינגלס קני. אַזוי איין מאָל און נאָך אַ מאָל. דאָס יינגל האָט אויפגעהערט צו וויינען. האָט זי צוגעלייגט אירע נאַסע פינגער צו זיינע אויגן. דאָס יינגל האָט אַ שמייכל געטאָן און איז באַלד אַנטשלאַפן געוואָרן. דעם זעלבן פאַרנאַכט, האָט ער זיך שוין געשפילט מיט די קינדער אין גאַס.

די נייַעס אַז אויף דעם אַלטן רבינס הויף איז אויפגעגאַנגען אַ היילן-דיקער קוואַל האָט זיך גיך פאַרשפרייט איבער דער געגנט. מענטשן פון ביידע זייטן טיין זענען געקומען צום קוואַל, געטובלט זייערע קראַנקע גלידער אין דעם ריילנדיקן וואַסער און זענען גענען געוואָרן. אויף די חורבות פון רבינס הויף, האָבן די געהאַלפענע געצונדן ליכט. מ'האָט אויפגעשטעלט בענק צום זיצן. דער הויף איז פאַרוואַנדלט געוואָרן אין אַ מין פאַרק, מיט פריש געפלאַנצטע ביימער, מיט וויל שמעקנדיקע בלומען. מענטשן זענען געקומען טרינקען וואַסער פון ווונדער-קוואַל. קאַליקעס האָבן געבעטן נדבות. יעדער באַוונדער האָט דערציילט און איבערדערציילט די ווונדער פון דעם קוואַל. מענטשן האָבן געשווירן אַז דאָס וואַסער

היילט ניט בלויז פיזישע חולאתן, נאָר אַפילו גייסטיק צערודערטע ווערן געהאַלפן.

דער לאַקאַלער פּאַעט האָט פאַרפאַסט אַ ליד וועגן דעם אַלטן רבינס שיינער טאַכטער. ער האָט די ליריק צוגעפאַסט צו שעווטשענקאַס טרויעריקן ניגון. שיקסעס האָבן די באַלאַדע געזונגען אין די אָוונטן נאָך דער אַרבעט. זיי האָבן פאַרגאַסן טרערן איבער דעם ביטערן גורל פון דער שיינער מרים, וואָס קומט אַרויס פון מאַסן-קבר, יעדעס מאָל ווען די לבנה איז פול. זי קומט צו צום הויז וווּ זי איז געבוירן געוואָרן. זי בלאַנדזשעט איבער דער חורבה ביז וואַנען זי געפינט דאָס אַרט וווּ זי האָט צום ערשטן מאָל איר חתן געקושט. זי בלייבט זיצן אויף דעם שטויס שטיינער, דאָס פנים אין די הענט פאַרבאַרגן. פון דעם מיידלס זאַנפטע טרערן שפרודלט איצט דער היילנדיקער קוואַל.

די רויטע הערשער און די שוואַרצע גלחים האָבן געקוקט מיט חשד אויף דעם בייזן ווונדער. „וואָס טויג אייך די שפּיל?“ האָבן די רויטע געטענהט. די יידן האָבן אייך שוין געגעבן אַ געקרייציקטן גאַט, ווילט איר אים אָפּפאַרן מיט אַ טויטער יידישקע? מיר ביטן אייך אָן לעבעדיקע געטער, געטער וואָס וועלן אויפריכטן איינער דאָליע. איר דאַרפט זיי ניט זוכן אין הימל, אויך ניט אונטער דער ערד. מאַכט-אויף אייערע אויגן און זעט וווּ אייער דאַברע-מזל שטייט אָנגעגרייט פאַר אייך.“

דער גלח האָט אין זײַן זונטיקדיקער דרשה אַרויסגעבראַכט דעם אַלט-נייעם געדאַנק, אַז די מעשה מיטן היילנדיקן קוואַל איז ניט מער ווי אַ יידיש שפּיצל. עס לייגט זיך נישט אויפן שכל, יידישע טרערן זאָלן היילן קריסטלעכע חולאתן. אויב דאָס זענען יידישע טרערן זענען זיי ניט געקומען היילן די פּראַוואַסלאַוונע וואָס גלייבן אין יעזוס קריסטוס. פונקט דאָס פאַרקערטע איז אמת. אַ סימן האָט איר אַז די פּויערטע וואָס האָט די ערשטע געטרונקען דאָס וואַסער איז טאַקע געשטאַרבן.“

אָהיימגייענדיק פון קלויסטער האָבן זיך די שקאַצים אַ לאַז געטאַן אין פאַרק אַרײַן. זיי האָבן צעבראַכן די בענק, צעטריבן די בעטלערס, צע-טראָטן די בלומען. די מענטשן זענען זיך צעלאָפּן. נאָר דאָס וואַסער האָט ניט אויפגעהערט צו ריזלען. איבערן טאַג און דורך דער נאַכט האָט עס

אויסגעמוליעוועט א ריטשקע וואָס איז געלאָפֿן באַרג-אַראָפּ צום טײַך. דאָרט האָט עס זיך אָנגעשלאָסן מיט די וואַסערן וואָס האָבן אַ מאָל געטובלט פרומע ייִדן איידער זיי זענען אַוועק דאווענען שחרית. וואָס ווייטער דאָס וואַסער איז געלאָפֿן, אַלץ פֿולער איז עס געוואָרן פֿון די טײַכן וואָס זענען צוגעקומען אויפֿן וועג. וואַסערן ריינע, דורכזיכטיק קלאָרע. וואַסערן מוטנע, פֿול מיט שלײַם פֿון אויסגעשפיגענע לונגען. אַלע אין איינעם האָבן געאײלט איבער בערג און טאָלן, איבער גרענעצן און לענדער צו מאַמע-ים.

מיט דעם האָט זיך די מעשה מיטן קוואַל ניט געענדיקט. אַן אַנדערער שרייבער מיט אַ סך נאַקעט פּאַפּיר האָט פּאַרשריבן די בויגנס לויט ווי זײַן האַרץ האָט דיקטירט.

עס איז געווען, האָט ער געשריבן, די צײַט צווישן ביידע וועלט-מלח-מות, איידער דער פּעריאָדישער מאָרד-שגעון האָט באַפּאַלן די וועלט, איז דאָס לעבן אין שטעטל אָנגעגאַנגען מיטן אײַנגעשטעלטן ריטעם עלעהיי די סעזאָנען פֿון יאָר. געווען טעג פּרידלעכע, זאַטע, טעג פֿון צוזאַג, טעג פֿון ייאַושי. ייִדן און גוֹיִים האָבן געלעבט ווי שכנים איבערן פֿלויט. גאַענט און אָפּגעוונדערט. דער טאָג וואָס האָט זיי ביידן פּאַראַייניקט, איז געווען דער טאָג פֿון יאָריד.

אין איינעם אַזאַ יאָריד-טאָג האָט זיך באַוווּן אַ פּרעמדער בעטלער, קיינמאָל פּרײַער ניט געזעענער. זײַנע אויגן זײַנען געווען אויסגעשטאַכן. דאָס פנים רויט, געשוואַלן. ער איז געקומען צו רײַטן אויף אַן אויסגע-דאָרט אייזעלע, אָנגעפירט פֿון אַ קליין ייִנגל. זיי האָבן זיך דורכגעשטופּט דורך די אָנגעלאָדענע וועגענער, די קויפּער און די פּאַרקויפּער, און פּאַר-נומען אַן אַרט צווישן די הימישע בעטלער, וועמענס פּלאַץ ס'איז געווען בײַ דער וואַנט פֿון ראַטהויז. קײנער האָט זיי ניט געפּרעגט ווער זיי זענען, אָדער פֿון וואַנען זיי קומען? פּאַרנאַכט, ווען די יאָרידיקעס זענען זיך צעפּאַרן, די בעטלער צעגאַנגען, האָבן מענטשן באַמערקט אַז דער פּרעמדער בעטלער מיט די אויסגעשטאַכענע אויגן רירט זיך נישט פֿון אַרט. ווען זיי זענען צוגעקומען געענטער, האָבן זיי דערזען אַז ער איז טויט. דאָס ייִנגל וואָס האָט אים געדינט ווי אַ ליכט אין דער פינצטער, איז נעלם געוואָרן. פֿון דעם אייזעלע איז אויך קיין שפור ניט געבליבן.

מ'האט דעם בעטלער באגראָבן. וועגן דעם יינגל און דעם אייזל האָט זיך קיינער נישט געקומען.

פאַרטאָג, ווען דער רב פון שטעטל האָט געעפנט דעם טויער צו גיין אין שיל אַרײַן דאווענען, האָט ער געטראָפן דאָס יינגל שלאָפן אויף דער שוועל פון זײַן הויז. דער רב איז צוריק אַרײַן אין שטוב, אָפּגעזוכט אַן אַלטע יופיצע און צוגעדעקט דאָס שלאָפנדיקע יינגל. שפעטער ווען ער האָט דערזען אַ צלמל אויפן יינגלס האַלדז, האָט ער צעשניטן די יופיצע אויף שמאַלע פאַסעקלעך, געמאַכט אַ פּײַער און פאַרברענט די רעשטלעך. דאָס פאַרבליבענע אַש האָט ער פאַרשפּרייט איבער די צעוואַקסענע דערנער אויף זײַן הויף.

צומאַרגנס האָט מען אים ווידער געטראָפן אויסגעצויגן אויף דער שוועל, ווי ער איז דורכגעשלאָפן די נאַכט. די רביצין האָט אָן דעם מאַנס וויסן אים דערלאָנגט אַ ביסל וואַרעמס. טאַקע אַ גוי, האָט זי געטראַכט, אָבער פאַרט גאַטס באַשעפעניש. ווען מ'האָט אים געפרעגט פון וואָנען ער קומט, האָט ער געענטפערט אַז ער ווייסט ניט. טאַטע-מאַמע האָט ער גיט געדענקט. ער האָט געזאָגט, אַז דער בלינדער בעטלער ביי וועמען ער האָט זיך געכאוועט האָט אים געזאָגט, אַז ער איז צוועלף יאָר אַלט. ער האָט אים אויך געזאָגט, אַז דאָס מאַגערע אייזעלע האָט אים געבראַכט צו זײַן טיר.

דאָס יינגל איז געבליבן דינען בײַם רב אין הויז. דאָס צלמל אויף זײַן האַלדז איז פאַרשווונדן. ווען מ'האָט אים געפרעגט וואָס ער האָט דערמיט געטון, האָט ער געענטפערט, אַז דאָס מיזערנע אייזעלע איז געקומען און עס בײַ אים צוגענומען. דער רב האָט פאַרדעכטיקט אַז דאָס האָט די רביצין געטאָן. זינט זייער בן-יחיד איז אַוועק אין דער וועלט אַרײַן און לאָזט פון זיך גיט הערן, טוט די רביצין אָפּ זאַכן וואָס פאַר-שוואַרצן אים דאָס פנים. זי חברט זיך מיט ווייבער פון דער הינטערגאַס. אַ פאַרלעסלעכער מענטש האָט זי געזען אַרײַנגיין צו דער קאַרטן-וואַר-פּערין, וואָס האַלט זיך אויף אויפן צווינטער. מיטן אַנקום פון יינגל האָט זיך איר מצב געבײטן. זי איז צוריק אַרויף אויפן דרר-הישר. ער איז געוואָרן איר ידיד, איר רעכטע האַנט. ער האָט איר געהאַלפן אין דער הויז-אַרבעט, געפּאָלגט אַ גאַנג, געלאָפן צום שוחט קוילען אַן עוף אויף

שבת. ער האָט אַרײַנגעבראַכט לעבן אין הויז אַרײַן און רו אין איר געמיט. אויך ער, דער רב, האָט קעגן אײגענעם ווילן אָנגעהויבן פילן אַ וואַרעמקײט צום ײַנגל, ווי ער וואָלט געווען אַ ממלא מקום פאַר זײַן זון. ער האָט דאָס געפיל געהאַלטן בשתיקה. ער האָט אויסגעמיטן צו רײדן צו אים, צו קוקן אויף אים, אָדער אַפילו צו שטיין אין זײנע דלת-אמות. די קלײנע מרימל ווידער, האָט געפונען אַ קוואַל פון פרייד אין אים. ער האָט געזונגען שײנע לידער און דערציילט נאָך שענערע מעשיות. ער האָט געקאַנט אויספֿיפֿן די טענער פון פייגל, דאָס וואַיען פון ווינט, קוואַקען ווי אַ זשאַבע, פישטשען ווי אַ מויז. ער האָט געפוצט אירע שיד, גערייניקט אירע קאַלאַשן. כאַטש זײ זענען בײדע געווען אין זעלבן עלטער, איז ער אָבער געווען שטאַרקער, פלינקער, מער דערוואַקסן ווי מרימל. ווען סע האָבן זיך געשטעלט די בלאַטעס, האָט זי דער יוג גענומען אויף די פלייצעס און זי אַפגעטראָגן אין שול אַרײַן. ער אַליין איז אין שול אַרײַן נישט געגאַנגען. ער האָט קיין מעטריקע ניט פאַרמאַגט. ער האָט געזאַגט, אַז זײַן נאָמען איז יאַסיפ. גערופן האָט מען אים דער שבת-גוי. דער נאָמען יאַסיפ האָט מרימלן דערמאַנט אין יוסף פון חומש, וועמען די ברידער האָבן פאַרקויפט צו סוחרים פון אַ פרעמדן לאַנד. דעם ײַנגל איז די מעשה זײער געפעלן, האָט ער אָנגעהויבן אַרײַנצוקוקן אין די אותיות וואָס גײען פון רעכטס צו לינקס. עס האָט אים לאַנג ניט גענומען צו לײענען דאָס טײטש-חומש, די סדרה פון דער וואָך, אַלץ אין ייִדיש וואָס איז געוואָרן זײַן טעגלעכע שפראַך.

אַזוי גיך ווי ער האָט זיך אָנגעהויבן פאַראינטערעסירן מיטן געדרוקטן וואָרט, האָט אים מרימל ערשט ריכטיק דערזען. זי האָט געגאַפט ווי גיך ער האָט באַנומען אַלץ וואָס זי האָט אים אָנגעוויזן. זײַן פאַרגעדענקען ניט נאָר דעם טײטש, נאָר אויך דעם קלאַנג פון וואָרט ווי עס איז אַרײַס-געקומען פון איר מויל. זי האָט זיך מער נישט דערוועגט אים צו רופן שבת-גוי. ער איז איר פאַרגעקומען ווי אַ כאַראַקטער פון אַ מעשה-ביכל, וועלכע זי פלעגט ליב האָבן צו לײענען. אירע חלומות זענען פול געוואָרן מיט וויזיעס. זײַן שאַטן איז איר נאָכגעגאַנגען אַפילו ווען ער איז אין הויז ניט געווען. זי האָט ליב געהאַט צו זיצן ביים פענצטער, זיך צוקוקן ווי ער האַקט אָן האַלץ אויפן ווינטער. דער הויף וואָס איז פריער געווען

פארוואקסן מיט ווילדגראַן, איז איצט געווען אַ בליענדיקער גאַרטן. אין סאַמע מיטן גאַרטן האָט ער פאַרפלאַנצט אַ בוים. ער האָט איר מבטיח געווען אַז אויף דעם בוים וועלן וואַקסן שוואַרצע קאַרשן, שוואַרץ און גלוסטיק ווי דער גלאַנץ אין אירע אויגן. ער האָט דעם זאַג איבער די ליפן ניט געבראַכט. מרימלן האָט זיך געדאַכט, אַז זי הערט זיינע געדאַנקען, און אַ גרויל ווי אַ זומער-ווינטל איז אַריבער איר לייב.

און עס איז געווען זומער. און עס איז געווען ווינטער. און ווען דער פּרילינג איז געקומען האָט זיך דער קאַרשן-בוים צעבליט מיט שניי-ווייסע בליטן קעגן דער זון. ווען די בליטן זענען אָפּגעפלאָן, האָבן זיך באַוויזן רויטע קערן. אַרום די רויטע קערן האָבן זיך געוויקלט און אַנט-וויקלט דאָס פלייש און בלוט פון שוואַרצע קאַרשן. דער יונג איז אויס-געוואַקסן הויך און איידל, דאָס פנים איינגעראַמט אין אַ גאַלדן בלאַנד בערדל. זיינע אויגן טיף אין שטערן אַרײַנגעוואַקסן האָבן אַפּירגעקוקט ווי פון אונטער אַ באַשיצנדיקן דאַשעק. מרימל איז פון איר קינדעשער קיילעכ-דיקייט ניט אַרויסגעוואַקסן. די לאַסט פון איר ייִחוס האָט איר ניט דערלויבט צו טאַנצן, שווימען, זײַן אַקטיוו, ווי די אויפגעקלערטע מאַדע האָט דיק-טירט. אַנשטאַט צו פאַרברענגען אויף דער פּריי, האָט זי געוונגען פון דער פּריי. זי האָט געוונגען פון גאַלדענעם פויגל וואָס קלאַפט אין איר שויב. צום ווינט וואָס וויעט אין די ביימער. פון פּרײַען מאַרגן, ביז אין דער נאַכט אַרײַן האַלט זי אין איין זינגען. זי זינגט צום זומער און זינגט צום ווינטער. זי זינגט בעת זי וואַשט דאָס מיליכיקע געשיר, בעת זי פּוצט די לײכטער. ביים מאַכן אַ ברכה, ביים לײענען קריאת-שמע. דער רב קאַן איר זינגען ניט פאַרטראַגן, לאַזט ער זי רופן צו זיך אין בית-דין. ער זאָגט איר „אַז זינט דער בית-המקדש איז חרוב געוואָרן, איז ניט רעכט פאַר אַ ייִדישער טאַכטער צו זינגען אַזוי הויך“.

דער מוטערס זאַרג איז ניט דאָס זינגען. זי קימערט דער טאַכטערס אויפגעוירענע ברוסטן, וואָס רײסן די אויגן און צעמישן איר געדאַנק. זי וואַגט ניט איר פאַרדאַכט איבער די ליפן צו ברענגען. וואָס די אויגן זען, פאַרניינט דער געדאַנק. זי קאַן איר טאַכטערס וועגן. זי ווייסט וווּ זי פאַרברענגט יעדע רגע פון טאַג. בײַ נאַכט שלאָפן זיי אין איין חדר. זי פאַרשט איר טאַכטער, נאַר דאָס מיידל פאַרשטייט ניט אין וואָס

עס האַנדלט זיך. אַן אומבאַקאַנטע פּרייַד שטראַלט אַרויס פון אירע אויגן. זי שטייט איבערן קיבל, ברעכט און לאַכט. ערשט ווען די מוטער דערפילט, אַז דאָס וואַסער איז שוין איבערן האַלדז, שאַרט זי זיך אַריין צום מאַן אין בית-דין שטוב. „דאָס קינד האָט אַ געוויקס אין בויך. מ'דאַרף זען אַ דאַקטאָר“, זאָגט זי.

דער רב פאַרשטאַרצט די ברעמען. ער קוקט אויף זיין ווייב ווי ער וואַלט זי ערשט איצט דערקענט: „דו ביסט דאָך אַ מאַמע. אַן אשה. פאַראַן סימנים, רחמנא-ליצלן. אפשר דאַרף מען גאַר זען דעם שדכן און זי פאַרקנסן מיט דעם יונגן-מאַן וואָס ער האָט פאַרגעשלאָגן?“

„אַ בראַך איז מיר! דאָס קינד ווייסט ניט פון וואָס צו זאָגן. זי איז אַ צנועה. אַ צדיקת. ווי לייגט זיך דיר די צונג אַזעלכע ווערטער פון מויל אַרויסצולאָזן? אַזעלכע זאָכן קומען ניט פון דער לופט. ווען זי וואַלט זיך געטראָפן מיט אַ מאַן, וואַלט איך זיכער געוויסט.“

„דער שגץ איז אַ מאַן, און דו האַלטסט אים אין הויז! פאַרשטייסטו ניט, אשה, ער מוז גיין. היינט, שוין.“

ווען די נאַכט איז צוגעפאַלן איז דער שגץ אַוועק. כאַטש גאַט אַליין איז געווען זיין עדות, אַז ער האָט דאָס מיידל בפועל ממש קיינמאַל ניט אַנגערירט. אמת, אין חלום ווי אויף דער וואַר האָט ער באַגערט איר ווייבלעכקייט. ער האָט געקושט אירע גלידער, געברענט אין איר שויס. אין חלום האָט ער זי געראַטעוועט פון פייער, זי אַרויסגעשלעפט פון וואַסער. ער האָט זי באַפרייט פון פאַרגוואַלדיקער, פון רויבער, באַנדיטן. זיין גאַנצע וועלט האָט זיך געדרייט אַרום איר לעבן. ער האָט זיך באַגנוגט מיט אַ קוש אין אירס אַ שטיקל אונטערוועש, וואָס מרימל האָט געלאָזט פאַלן אויף דער ערד. ער האָט זיך געזעטיקט מיטן ריח פון אירע שיד, וועלכע ער פלעגט אַזוי לאַנג פּוצן, ביז ער האָט געקאַנט זען זיין אייגענע צורה טונקלהייטיק ווי אַ יד. אים האָט זיך געדאַכט, אַז מיט אַזאַ אויסזען וואַלט ער געקאַנט געווינען מרימלס האַרץ. ער האָט אַפילו געפרוּווט אויסשמירן זיינע האַר מיט דער סאַדע פון קוימען. דאָס האָט אַבער ניט געהאַלפן. זיין פאַרריסענע נאַז, די גרינע אויגן, זענען אים געשטאַנען אין וועג. ער האָט ניט געוואַרט מ'זאָל אים הייסן גיין. ער האָט צום

לעצטן מאָל אַ קוק געטאָן אויף איר. אירע ווייסע הענט מיט די חן-
גריבלעך איבער יעדן פינגער האָבן צוליב עפעס געהאַלטן איר פנים
פאַרשטעלט. אָן אַ וואָרט אַרויסצוזאָגן האָט ער זיך אויסגעדרייט און
איז אַוועק.

אויפן וועג האָט די דײַטשע אינוואַזיע אים אָנגעיאָגט. ער האָט געוואָלט
לויפן אויף צוריק, ווען אַ פּוילישע בריגאַדע האָט אים פאַרשטעלט דעם
וועג. זיי האָבן קיין קשיות ניט געפּרעגט. יעדער געזונטער מאַנספאַרשוינ
איז אײַנגעשלאָסן געוואָרן אין זייערע רייען. פון דער הייך האָבן די
מעסערשמידטס געזייעט טויט. די בריגאַדע האָט זיך אײַנגענעסטיקט אין
וואַלד. זיי האָבן געמאַכט אַבלאַוועס אין די גאַענטע דערפּער, רעקוויזירט
שפּיז פאַרן ווינטער און זיך געגרייט צו אַ ווידערשטאַנד.

ווען דעם יונג איז ענדלעך געלונגען צו אַנטלויפן, האָט ער די שטאַט
וואָס ער האָט איבערגעלאָזט, מער ניט דערקענט. די שול חרוב. דאָס
ראַטהויז באַמבאַרדירט. דאָ און דאָרט אַ פאַריתומט הויז. אַ פינצטערע
ליידיקייט האָט אַרויסגעקוקט פון די צעבראַכענע פענצטער. די מענטשן
וואָס ער האָט באַגעגנט, האָבן אים ווי נישט געזען. האָט ער וועמען עפעס
געפּרעגט, האָט אים יענער נישט געענטפּערט. פּלוצעם האָט אַ געדאַנק
אויפגעבליצט אין זײַן מוח, אַז ער איז נישט גלאַט אַזוי אַ מענטש ווי
אַנדערע מענטשן. ער האָט באַשײַמפּערלעך דערפילט אַז עפעס אַ מיסטיי-
שער כוח באַשיצט אים. ער האָט זיך דערמאַנט אַז די קוילן פון די
נידעריק פּליענדיקע עראַפּלאַנען האָבן אים ווי בכיוון אויסגעמיטן. די
פּלאַמען וואָס האָבן אַרומגעכאַפט די שטאַל וווּ ער האָט גענעכטיקט האָבן
אים ניט אָנגערירט. אים האָט פאַרדראָסן פאַרוואָס ער האָט בײַז איצט
די גאַט-געשענקטע מתנה ניט דערקענט. ער האָט ניט אויסגעפאַרשט דעם
מקור פון זײַן שטאַם. איצט איז פון דעם שטאַם, דעם וואָרצל און די
צווייגן קיין זכר ניט פאַרבליבן. ער ווייסט אַפילו ניט צי ער איז אַ
ייד, אָדער אַ גוי? איז ער געשיקט פון גאַט, אָדער פון טייוול? וואָס
איז זײַן שליחות אויף דער וועלט? ווער האָט פאַראויסבאַשטימט דעם וועג
וואָס האָט אים געפירט צום רבינס הויז? ווער האָט באַפּרוכפּערט זײַן
מרימל און געלאָזט דעם חשד פאַלן אויף אים? ער האָט טאַקע צופיל
געטראַכט פון איר. ער האָט צופיל געחלומט פון איר. ער האָט זי צופיל

באגערט. די דארף־שיקסעס וואָס זענען געקומען אין וואַלד אַרײַן הוליען, האָבן אים געלאָזט קאַלט. זייער נאַקעטקײט האָט אים אָפּגעשטויסן. ער האָט אָפּגעקערט זײַן בליק, כדי נײַט צו פאַרשוועכן מרימלס אימאַזש.

די שטאַט איז אים אַנטקעגנגעקומען ווי אַ בײַזער חלום, אַ פּאַנטאַם פון דעם וואָס אַמאָל געווען. די נײַ־געשאַפּענע רעאַליטעט האָט אים אַראָפּ־געטריבן פון היימישן טראַקט, באַרג־אַראָפּ צום טײַך, דער איינציקער קענצײַכן וואָס איז פאַרבליבן אומבאַשעדיקט.

עס איז געווען פּרײַזער פּרילינג. דער טײַך בײַ די ברעגעס איז נאָך געווען געפרוירן. די סטעזשקע פאַרוואַקסן, מיט מיסט פאַרשאַטן. די פּײַס פון אַ בר־מײַן האָבן אַרויסגעשטעקט פון אונטערן מיסט. דער יונג האָט זיך נישט אָפּגעשטעלט. תּהומיקע געדאַנקען ווי שוואַרצע קראַען האָבן געטשאַטעוועט אין זײַן רעיון. לעבט זי? איז זי טויט? האָט מען זי פאַר־ברענט אין שול אָדער פאַרשלעפט אין געטאַ?

פון ווייַטנס האָט זיך דער קאַרשן־בוים געוויגט אין ווינט. דער פּלױט אַרום רבינס הויז איז געווען צעבראַכן. דאָס הויז חרוב, בלוז די מורח־וואַנט אונטערגעשפּאַרט פון אַן אַלמער מיט ספרים, איז געבליבן גאַנץ. דער יונג האָט אַ מײַש געטאַן די שמות. די אינווייניקסטע כתובים האָבן נאָך אַלץ גערייכערט. מיטן רויך, דעם שטויב און דעם מיסט איז אויפגע־גאַנגען דער ריח וואָס האָט אים קײַנמאָל נײַט פאַרלאָזט. דאָס איז געווען דער ריח וואָס האָט אים געפירט אויף אַלע זײַנע וועגן. ער איז געלאָפּן פאַרויס ווי דער עמוד־האש בײַם לײַכט פון טאַג, און בײַ דער פּינצטער־ניש פון דער נאַכט האָט ער אים געפילט אַרום זיך. ער, דער ריח האָט אים געבראַכט צום רבינס הויז.

איצט האָט דער ריח געשטראַמט נײַט פון דער הייך. נאָר פון דער טיף, קריכנדיק אויף אַלע פיר, האָט ער אַנגעטאַפט די קלאַפּטיר וואָס דעקט צו דעם קעלער. דער ריח האָט אים געפירט טיף אַרונטער צום סאַמע דנאָ. אים צוגעפירט צו אַ געלעגער אויסגעבעט פון שטרוי. ער טאַפט אַן פּינגער דין און טרוקן, ווי אָפּגעבראַכענע צווייגן. אַ פּנים, האַר, מרימלס קערפער אײַנגעהילט אין שמאַטעס. בײַ איר אַנטבלויזטער ברוסט זײַגט אַ קינד. ער וויל זי נײַט וועקן, בלייבט ער זיצן לעבן איר.

בלומע לעמפעל

דורכן שמאלן קוקערל גנבעט זיך אריין א פרימארגן שטראל. די שיין
באהעלט איר פנים. אירע ליפן עפענען זיך, נאך קיין קלאנג קומט ניט
ארויס. ער וויל עפעס זאגן, עפעס פרעגן, נאך אויך זיין צונג איז ווי
געליימט. נעמט ער דאס קינד אויף די הענט, דריקט עס צו צו זיין הארץ.
דאס קינד שמייכלט. אויך מרימלס ליפן טיילן זיך פונאנדער. ער הערט
איר קול, קומען פון צווישן די שפאלטן אין די ווענט, אבער און ווידער
א מאל חזרט זיך עס איבער: איך בין די גליקלעכסטע פון אלע טויטע".

א שניי-שטורעם אין זומערלאַנד

ווינטער, ווען ביו-יאַרק ליגט געקאוועט אין שניי, איז, און זלידנע זאווערוכעס, שפּאַנט מיין מאַן איין זיין אַלטן „פּאַרד“ און, ווי די פּייגל, הייבן מיר אַן דעם לאַנגן וועג פון צפון קיין דרום.

אויפן וועג, ווען מיזיצט מיט פּאַרלייגטע הענט, טראַכט מען טראַכטע-נישן. בעת מיין מאַן טרייבט דעם וואַגן, כדי וואָס גיכער אַנצוקומען אין דער זוניקער פּלאַרידע, טראַכט איך פּאַרוואָס אַזוי פּיל אויטאָס יאָגן זיך קיין צפון, צום שניי, צום איין, צו די זלידנע זאווערוכעס.

איך וועל אָבער ניט אַפּשטעלן אַ יאָגנדיקן אויטאָ און פרעגן: סטייטש? צייט האָב איך, טראַכט איך ווייטער. קשיות צו וועלכע קיין ענטפּער איז ניטאָ, האָבן אַ טבע זיך צו מערן. איין פּריקע שאלה יאָגט אַן אַ צווייטע און אַ דריטע, און אַן קיין שום לאַגישן איבערגעאַנג קומט מיר אויפן זינען מיין פּריינד, וואָס איז געוואָרן פון אַ „פּראַגרעסיוון מענטש“ אַ ליובאַ-וויטשער חסיד.

אַן אַנדער פּריינד האָט געטאַן להיפּוך ער איז געוואָרן אַן אַפּיקורס. ער זאָגט, אַז ער גלייבט ניט מער אין גאַרנישט. ניט אין גאַט, ניט אין מענטשן. דאָס לעבן, זאָגט ער, איז אַ חלאת, אַזאָ מיין אַנשטעקנדיקע קרענק, וואָס גייט אַריבער פון דור צו דור, עלעהיי מאָזלען. איך הער אים אויס און פרוּוו זיך ניט אַנטקעגנצושטעלן. אים גייט עס דווקא אין לעבן מיך צו איבערצייגן, אַז דער גאַנצער אמת ליגט ביי אים אין וועסטל-קעשענע. אַ שווער געליטענער בעתן חורבן, קוק איך אויף אים ווי אויף אַ מאָדערנעם איוב. איך שאַקל מיטן קאַפּ אויף אַלע זיינע אַרגומענטן. ניט איך קאָן און ניט איך וויל אים אַריבערציען אויף מיין זייט. ס'נעמט זיך אַוודאי דערפון, וואָס איך האָב קיין „זייט“ ניט. איך בין אַ פּאַרעווער מענטש, אַ מענטש וואָס פּאַרמאַגט ניט דעם נייטיקן רוקנביין אַפּצושלאַגן דעם צד-שכנגד. דערפאַר טאַקע האָב איך דרך-אַרץ פאַר יענעמס מיינונג, ווי אויסטערליש זי זאָל ניט זיין.

מיין פריינד, דער נעא-חסידי, האלט זיין נשמה-טראנספארמאציע אונ-
טערן אפדאך פון פרוואטקייט. און דווקא דערפאר וויל ער מינדט אויס
דיסקוסיעס, גראב איד זיך אין — פאר וואס און פאר ווען? ס'קאן דאך
ניט זיין בלויז דערפאר וויל זיין ווייב האט אים געגנט. ער איז דאך
אזוי גליקלעך מיט דער צווייטער. זי האט אים געבוירן א זון, נאך וועלכן
ער האט אלע יארן געבענקט. פון דער ערשטער האט ער צוויי טעכטער,
איינע שענער פון דער צווייטער. שיינקייט איז אבער ניט אלע מאל א
ברכה. שיינקייט, פונקט ווי חכמה, קאן גענוצט ווערן סיי לטובה, סיי
לרעה. און אפילו אין דעם פרט פון גוט און שלעכט זענען פאראן חלוקי-
דעות. ס'קאן זיין אז דער קידער-ווידער האט תמיד עקסיסטירט, אבער
ניט אין אזא צעמישעניש, ממש מעשה-בבל. ניטא קיין פארבינדונג צווישן
עלטערן און קינדער. מיין פריינד האט זיך, ווייזט אויס, גענומען צום
הארצן, ווען זיין עלטערע טאכטער, וואס לערנט אין א גאר געהויבענעם
קאלעדזש, האט זיך אום סאמע ערב יום-כיפור אריינגעשטעלט אין הויז,
און דערקלערט די עלטערן, אז זי דארף אן אבארט. די מוטער האט זיך
אנגעכאפט ביים קאפ.

— שא, שריי ניט — האט זיך דאס מיידל געבייזערט. — ס'האט
פאסירט אן אקצידענט!

דער קרישטאלענער לאמפ וואס האט באשטראלט דעם יום-טובדיק
געדעקטן טיש, האט זיך פלוצעם אויסגעלאשן. אויף די זילבערנע לייכטער
איז געפאלן א שאטן.

— וואס הייסט אן אקצידענט? — האט די מוטער געשריגן.
— דו ווייסט גאנץ גוט וואס איד מיינט. — האט דאס מיידל קאלט-
בלוטיק געענטפערט.

— און אז איד ווייס, איז וואס? זאל איד זיך אפשר שטעלן טאנצן?
— דארפסט ניט טאנצן. דארפסט אויך ניט מאכן קיין סקאנדאלן. אלץ
וואס איד בעט ביי אייך איז א הלוואה פון א פאר הונדערט דאלער.

— ווער איז דער טאטע? אפשר קאן מען שטעלן א חופה?
— מ'קאן, אז מ'וויל. איד וויל ניט. איד האב ניט בדעה צו ווערן
א מאמע צו אכצן יאר.

יענעם ערב יום-כיפור איז מיין פריינד אוועק אין שול. אומגעקערט

אהיים האָט ער זיך נאָך בעילה. דאָס איבערקערעניש וואָס איז אָנגעגאַנגען אין אים יענע יום-כיפור-נאַכט, ווייסן בלויז די אותיות פון מחזור, אויף וועלכע ער האָט געהאַלטן די אויגן אָנגעשטעלט, נאָר קיין איינציק וואָרט גיט אַרויסגעזאָגט. בלויז דאָס קוקן, דאָס פאַרטיפטע שווייגן האָט באַרויקט זיין געמיט. די אותיות האָבן אַרויפגעקוקט צו אים מיט אויגן, וואָס זייערע טרערן זענען אַ מאָל אויף די שמות געפאַלן. זיי האָבן געלינדערט זיין ווייטיק, אים ממש אָנגענומען ביי דער האַנט און אָנגעצייכנט אַ נייעם תוכן אויפן אַלטן וועג.

אונדזער אַלטער „פאַרד“ לויפט, די מיילן וואָס זענען פריער געווען פאַר אים, זענען איצט ווייט הינטער אים. ער שלינגט ווי אַן אכזר די מינוטן, די שעהען, די טעג, די יאָרן — און אפשר איז עס גאָר די צייט וואָס לויפט פאַרביי און איך זיך אויף איין אַרט און לאָז זיך אָנגיין? איך ווייס אַז איך האָב קיין ברירה ניט, מיין איך אויס צו קוקן אויפן „ספידאַ-מעטער“ איך האָב ניט ליב צו ציילן די אויף אייביק פאַרשלונגענע צייט. איך ווייס אַז דאָס טוט שוין עמעץ פאַר מיר. ער ציילט אַפּ אַזוי פיל און אַזוי פיל און גיט מער, אַ מאָל דאָס אויך ניט. טרייב איך די אומהיילעכע געדאַנקען. צוליב וואָס זיך גריבלען אין השערות ווען איך ווייס גיט וווּ אַיין און וווּ אויס? איך קאָן דען עפעס אָפדינגען? איין מאָל אַינגעשטעלט אַ סיסטעם — און באַסטאַ! נו, מילא, ווי זאָגט דער אַלטער זינגער? בעל-פרח דרייט מען זיך. מיט מיין גורל אָבער פיר איך אַן אייביקן קאַמף. דער אמת איז, אַז קיין סך האָב איך ניט אויפגעטאָן. איך האָב באַלד גיט געהאַט מיט וואָס אָנצוהייבן מיין ווידערשטאַנד. דאָס ביסל האָב-און-גוטס וואָס איך האָב געירשנט, האָב איך מיט אייגענע הענט אויף שטיקער צעריסן. איך האָב אַזוי צו זאָגן, אַרויסגעצויגן די פעדעם פון אַלט-געוועבעטע גאַבעלענען: פאַדעם נאָך פאַדעם אָפגעוונדערט די סודותדיקע סילוועטן, ביז איך בין געבליבן מחוץ-למחנה, צו פירן מלחמה מיט זיך אַליין.

דער הימל איבער די „קאַראַליינעס“ איז בלוי און לויטער. די וואַטע-פעלדער פוסטעווען. פון איין זייט איז דער האַריזאָנט אָפגעדעקט, פון דער צווייטער זייט — וועלדער. אַרום גידעריקע היזלעך טוליען זיך היימישע גערטנער. דער סאַלאַט גרינט. אַ קו פאַשעט זיך, די ביימער שטייען ביז

די קני אין וואסער. אויף איטלעכן בוים א נעסט. די נעסטן זענען ליידיק. איך וואלט וועלן וויסן ווער ס'האט געצייכנט די מאפע פאר די קאמפלי-צירטע גסיעות פון די פייגל ?

„כעמיע!“ — זאגן די וויסערס. און אז זיי זאגן מוז מען זיי גלייבן. די פייגל קאן איך דאך גיט פרעגן. פרעג איך זיך אליין. שוין אזא טבע ביי מיר אַנצומעסטן מענטשלעכע באַגריפן אויף בעלי-חיים וואָס טיילן דעם פלאַנעט ערד מיט אונדז. איך נעם זיך אליין די פרווילעגיע צו מישפטן וועלכע חיה איז קלוג, וועלכער פויגל איז שוין. ווי אַ לעגטימער מיטגליד פון דער מענטשלעכער געזעלשאַפט, שטעל איך זיך פון איינ-געווינטקייט אַוועק אויפן העכסטן שטאַפּל אויף דעם לייטער פון באַשאַף. אזוי לאַנג ווי קיין אַנדער בעלי-חיים, וואָס לעבט און אַטעמט מיט דער זעלביקער לופט, פרעגט גיט אַפּ מיין חוצפה, גיי איך אָן מיט דעם אַנגע-נומענעם איינשטעל, קוק אויף אַלע אַנדערע באַשעפענישן פון אויבן אַראָפּ. אַפט קומט מיר אויס צו גיין אין דער ברוקלין-ביבליאָטעק, פון וואַנען איך שעפּ מיין וויסן און דערבליק אויך מיין אומוויסן. אויפן וועג שטעל איך זיך אַפּ אין זאָלאַגישן גאַרטן. איך גיי פאַרביי מיט גיכע טריט די שטייגן פון העלפאַנד, פון לייב און פון טיגער. ביי דער שטייג פון די מאַלפעלעך שטעל איך זיך אַפּ. שוין אַ לענגערע צייט ווי איך פיר אַ שטומען שמועס מיט אַ גאַלד-ברוין מאַלפעלע. עס קוקט אויף מיר מיט שאַרפע קלוגע אויגן, וואָס לויפן אין אַלע זייטן. ווען זיי שטעלן זיך אַפּ אויף מיר, הייבט אָן מיין איינשטעל לגבי די פירפסיקע זיך צו צעשמעלצן. פאַרגעסענע העוויות זוכן אַ שפּראַך איבערצוגעבן די געפילן פאַר וועלכע איך אליין האָב קיין ווערטער גיט. פאַרהוילענע געדעלעך לויפן אין די שפיץ פינגער פון מייע הענט. איך פיל ווי די פינגער מייע ציען זיך אויס און רירן אָן די סאַמעט-גלאַטע פעל פון דעם גאַלד-ברוינעם מאַל-פעלע. זיי דרינגען אַרײַן אין זײַן געדיכטן פעלץ צו זוכן דעם אומפלייט וואָס זויפט זײַן בלוט. איך פיל ווי מייע אויגן פילן זיך אָן און גייען איבער. קער איך זיך אַפּ. איך וויל אים גיט איבערגעבן מענטשלעכע קאַמ-פלעקסן. זאָל עס זיצן אין פאַרצוימטן גן-עדן, וואַרטן אויף אַ פרייען מאַלצייט. זאָל עס שלינגען די צוגעוואַרפענע באַנאַנעס, טרינקען וואַסער פונעם פלומפּ. זאָל עס זיך דראַפּען אויף די ראַמפעס און מייען אָז דאָס

זענען ביימער. זאל עס טראכטן אז היינט איז אייביק, אייביק לעבן, אייביק ליבן, אייביק טראכטן, אז איצט איז אייביק...

אויפן וועג צו דער ביבליאטעק ווערט מיר קלאר פאר וואס חוה האט געזוכט די געזעלשאפט פון דער שלאנג. מיט אדמען האט זי ניט געפירט קיין שמועס. ווי זיין באשעפער האט אים געבאטן, אזוי האט ער געטאן. סורפריזן פון אים האט זי ניט געקאנט דערווארטן. האט זי גענייגט איר אויער צו דער שלאנג. זי האט טאקע פארשפילט א פרייען מאלאצייט, אבער זי האט געוונען זעלבסטענדיקייט.

איך גיי מיט פאמעלעכע טריט. איך טראכט, אויב ס'האט פאסירט איין מאל, קאן עס גריילעך טרעפן נאך א מאל. אויב ניט א שלאנג פון גן-עדן, קאן עס זיין א באשעפעניש פון אנדערע וועלטן, ערגעץ פון דער טיפעניש פון דער גאלאקטישער סיסטעם. ניטא קיין ניס אונטער דער זון, — זאגט מען. אלץ חורט זיך איבער. ס'קאן געמאלט זיין, עס זאל קומען אין דער פולער געשטאלט פון יענער קלאסישער שלאנג, איידער זי האט פארלוירן הענט-און-פיס, דעם כוח פון ווארט, דעם שוונג פון געדאנק, די גבורה פון ווילן!

פרעגט זיך א שאלה: ווי אזוי וועלן מיר זיך צוגויפרעדן? די קאס-מישע אורחים וואס פארפלייצן די טעלעוויזיע רעדן אלע ענגליש. דאס איז טאקע גוט און פיין. ס'קאן אבער טרעפן, אז דער אורח רעדט „סוואהילי“ און פאר וואס ניט דאס לשון פון פייגל, פון חיות, מיטן קול פון ווינט, מיטן ברום פון ים? וועלן מיר אים פארשפארן אין א שטייג, אריינשטעלן אין א צירק?

איך גיי און מיין שאטן גייט מיר נאך ווי א הינטעלע ביי דער זייט. שאטנס פאסצנירן מיך. זיי דערמאנען מיך אין עפעס פארגעסנס. איך זע דעם שאטן ניט ווי אן אבסטראקציע וואס האט קיין האפט ניט. ביי מיר איז דער שאטן די געשטאלט אין שטיין, דאס ווארט אין געדאנק, איידער עס קומט צום אויסדרוק.

אריינגעקומען אין דער ביבליאטעק, פארגעס איך אלע גריבלענישן. איך קלייב אויס צוויי ראמאנטישע ביכער, „אנא קארענינא“ און „מאדאם באווארי“ איך בין א בעלנטע צו זען נאך א מאל און ווידער א מאל וואס זיי האבן געוונען, און וואס איך האב פארשפילט. און אפשר וויל איך

מיך אליין טרייסטן, אן מיר איז גארניט אזוי שלעכט אין מיין אליין געמאכטער תפיסה? ברעכן קראטעס איז נאך אלץ א העראזשער אקט. נאראס פראל מיט דער טיר האט טאקע אפגעהילכט איבער דער גארער וועלט. נאך ווי אזוי די אפענע וועלט האט זי אויפגענומען, דאס האט איבערן ניט דערציילט.

פארטאן אין מייע אייגענע אוואנטורעס, האב איך ניט באמערקט ווען מיר זענען אריבער דעם תחום פון איין שטאט אין א צווייטן. דער זעלביקער הימל. די זעלביקע ערד. ניין, די ערד אין דזשארוזשיע האט א רויטלעכן קאליר. און דער הימל וואס איז אויף יענער זייט גבול געווען בלוי און לויטער, האט זיך פלוצעם באהאלטן אונטער א שווערלייביקן וואלקן. די לופט איז פול געווארן מיט קראען-געפילדער. דעם אפענעם האריזאנט האט א שווארצער וואלד פארשלונגען. ביי דער זייט פון א ריוו ליגט א געפטרט פערד. אן איינציק שנייעלע פארהאלט זיך אויף מיין פענצטער. באלד קומט א צווייטס. ווייסע פליטערלעך פליען אין אלע זייטן, ווי ביים באדעקן א פלה.

— וואס טוסטו, שרייבסט לידער? — פרגט מיין מאן מיט אן אויפווארף. בעת ער טרייבט דעם אויטא, דארף איך היטן יעדן שינוי אין וועטער. דאס איז אין מיין אחריות, אדער בעסער געזאגט, עס דארף אזוי זיין וועדליק אלע פללים פון דער לאגיק. נו גיי רעד צו דער לאגיק ווען זי איז אויף וואקאציע.

דערוויילע שיט א שניי, גארניט קיין דרומדיקער. דער יונגער-מאן וואס האט אנגעפילט אונדזער טאנק מיט בענזין, האט אונדז אבער גע-ווארנט אז א שניישטורעם ציט אין אונדזער ריכטונג. גיי טראכט וועגן א שניישטורעם ווען דער הימל איז לויטער ווי א פריש געלייגט אייעלע. די זון איז אזוי שארף, אז איך מוז אראפרוקן די קלאפע איבער מיין פענצטער. פון דעם שפיגעלע וואס אויף דער קלאפע שווימט ארויס צו מיר א בלייך פנים, די האר צעפאטלט. אומברחמנותדיקע קניישטן דער-ציילן וואס איך פרוו צו פארדעקן. דאס פנים דערמאנט מיך אין מיין מומע רחלע. אזוי האט זי אויסגעזען ווען זי פלעגט זיצן ביים פענצטער, ארויסקוקן אויפן „פראספעקט-פארק“ און מיטן ניגון פון דער „צאינה-וואינה“ ארויסינגען איר וועלטבאנעם: אזוי, אזוי קינד מינס, אלצדינג

אויף גאָטס ערד באַנייט זיך, ביימער בליען, דאָס גראָז וואַקסט, נאָר דער מענטש ווערט פאַרוויאָנעט, אבר נאָך אבר שטאַרבט אָפּ. ער גיט אָפּ די נשמה צום באַשעפער און דעם גוף צו דער ערד פון וועלכער ער איז באַשאַפן געוואָרן...

דער טויט רופט בני מיר אַרויס מער בושה ווי שרעק, איך האָב זיך געשעמט ווען מיין מאַמע איז געשטאַרבן. איך האָב זיך געשעמט פאַר אירעט וועגן און אויך פאַרן לעבן, וואָס איז פאַרמישפט צום טויט. וואָס הייסט אַ מענטש גייט און שטאַרבט אין סאַמע בלי? זי האָט זיך אַקערשט געקליבן צו פאַרן קיין קריניצע. פאַר דער נסיעה אין יענעם באַרימטן וואַרעמבאָד, האָט זי געלאָזט אויפנייען אַ בלויען קאַסטיום, געקויפט אַ הוט מיט פעדערן און אַ שירעם מיט רויטע קאַרשן אויפן הענטל. דער קאַסטיום און דער שירעם זענען געבליבן אין קופערט. דער הוט מיט די פעדערן, איינגעהילט אין זינדפאַפיר, האָט געשמאַכט אין שאַכטל אויף דער שאַפּע. איך האָב זיך אויך געשעמט פאַרן הוט, פאַרן שירעם, און דער עיקר פאַר די רויטע קאַרשן.

איך פאַרבייג צוריק די קלאַפּע מיטן שפיגעלע. איך קאָן נאָך אַלץ ניט אָננעמען דאָס אומפאַרמינדלעכע. סײַ אין חלום, סײַ אויף דער וואַר בין איך נאָך אַלץ יענע. נישקשה, טראַכט איך, אַ וואַך צײַט אין דער זון, שווימען אין מילדן ים-וואַסער, וועלן די קנייטשן זיך אויספרעסן, איך וועל צוריק קריגן קאַלירן, אָפּנאַרן די וועלט און אפּשר זיך אַליין אויך?

— שלאַפּסט? — פּרעגט מיין מאַן, שוין אין גאַנצן אַרויס פון די פּלים. דו האַסט זיך נאָך אַלץ ניט אויסגעלערנט אַז אַ מאַשין איז ניט קיין לידל. אַ מאַשין ווייסט ניט פון קיין קונצן. זעסט ניט וואָס ס'טוט זיך אַרום דיר? אוווו איז „האווארד דזשאַנסאָן“, „האַלידעיִ-אין“. אויסגע-טריקנט? וואַלסטו ניט געחלומט וועגן דײַנע נאַרישקייטן, וואַלסטו געזען די מודעות, אַזוי וועלן מיר נאָך בלייבן שטעקן אויפן וועג.

מיין מאַן גלייבט אַז ער האָט אַ רעכט צו קאַנטראַלירן מיניע געדאַנן-קען. ער געהערט נאָך צום אַלטן חדר. בני אים גייט אַלץ מיט אַ סיסטעם, קוים גייט עפעס אַרויס פון זײַן איינגעשטעלטן סדר, פאַרלירט ער דעם קאַנטראַל איבער זיך און איבער יענעם. איך ווייס אַז ער איז אויפגע-רעגט, ענטפער איך קיין וואַרט ניט. אומזיסט זוך איך „האווארד דזשאַנ-“

סאָנס" רויטן דאָך, וואָס לאַזט זיך געוויינטלעך זען פון מיילן ווייט. די נאכט פאלט צו. דער אויטאָ גליטשט זיך. דער שניי וואַגאַבונדעוועט. די סכנה איז גרויס. מיין מאַן לאַזט אויס דעם כעס צום פעדאל. ער דריקט מיטן פוס אַראָפּ, אַראָפּ. דער אויטאָ לויפט ניט, ער פליט. זען זעט מען גאַרניט, ניט די מאַשינען וואָס לויפן פאַר אונדז און ניט די וואָס קומען אהינטער. פלוצעם — דער פּייה פון אַ סירענע. וועמען לויפט מען נאָך? מיין מאַן נעמט אַוועק דעם פוס פון פעדאל. דער אַלטער „פאַרד" גליטשט זיך. דער פּייה פון דער סירענע קומט בעענטער. שטעלט זיך אָפּ לעבן אונדז. אַ פּאַליציי-מאַן קלאַפט אַן אין פענצטער. ער בעט די ליצענץ אין אַ העפעלעכן טאַן. נו מילא, זיצט מען שוין אין געהאַקטע ווונדן און מ'וואַרט אויפן פּסק-דין. ניין, ער האָט ניט די אויטאָריטעט צו פאַרענדיקן דעם ענין. פאַר טרייבן אַכציק מייל אַ שעה מוז מען געבראַכט ווערן צום „שעריף".

נו, פאַרן מיר שוין אויף צוריק. דער פּאַליציי-אויטאָ פאַרויס און מיר נאָך אים. דער שיינוואַרפער פון זיין אויטאָ באַלייכט דעם וועג. די לאַנד-שאַפט ווי פון אַ מעשה-ביכל, פרעמד און פּאַנטאַסטיש: ווייסע פעלדער, גאַלדענע שניי-פליטערלעך פון פּאַליציי-שן ליכט. נאָך צוויי לאַנגע מאַנאַטאַבע טעג פון זיצן אין אויטאָ און קוקן אויף אַ לאַנדשאַפט וואָס בייט זיך ניט, איז אַפילו אַ פּאַליציאַנט אין אַ זאווערוכע-נאַכט אַן אַנגעלייגטע אַוואַנטורע. דאַרף עס דאָך זיין גוט? ניין, טויג עס ערשט ניט. די געדאַנקען בושעווען ווי דער שניי אין דרויסן: פון וואַנען ביסטו אַזוי זיכער, אַז דער איידלרעדנדיקער פּאַליציאַנט איז גיט קיין פאַרשטעל-טער באַנדיט? זיין פּאַליציי-קאַר קאַן אויך זיין אַ גערויבטע, שוין געהערט אַזעלכע זאַכן. אפשר איז ער גאַר אויסן אונדז צו באַרױבן, אויב גיט ערגערס? מ'זעט ניט קיין יישוב. ער וועט אונדז אַוודאי צופירן צו אַ פאַרוואַרפן אַרט, וווּ אַ האַן גיט קיין קריי גיט און אַפּטאַן זיין שטיקל אַרבעט... ביי דער שניין פון פּאַליציי-שן שיינוואַרפער זע איד ווי בלייך מיין מאַן איז. צי איז ער אויך חושד אַז עפעס איז גיט פּשר?

איך דערוועג זיך גיט צו פרעגן. אין דמיון זע איך שוין ווי ער שטעלט אונדז אָפּ אין מיטן וואַלד, באַפעלט אונדז אַרויסצוגיין פון אויטאָ. מיטן

געלאָדענעם רעוואָלוציער אין האַנט, הייסט ער אויסליידיקן די קעשענעס, אָפּגעבן צירונג, געלט. ווערטפּאַפּירן, ער נעמט אויך צו דעם אַלטן „פּאַרד“ ער גיט אים איבער זיין שותף, וואָס ליגט די גאַנצע צייט באַהאַלטן אין זיין אויטאָ, ער לאָזט אונדו שטיין אין מיטן וואַלד און זיי פּאַרן אַוועק מיט ביידע אויטאָס.

דאָס וואַלט נאָך גיט געווען אַזוי שלעכט, טראַכט איך ווייטער. ס'קאָן זיין ערגער. וואָס קאָן זיין ערגער? — פּרעג איך זיך אַליין, באַרויבט, און באַגולט און געלאָזט שטיין אין אַ פּינצטערן וואַלד אָן אַן אָפּדאַר, אָן אַ צודעק. דערצו טראַג איך נאָך אָפּענע שיד, אַ ליכט זשאַקעטל. אויך מיין מאַן האָט זיך שוין איבערגעטאָן אַזוי ווי ס'פּאַסט פּאַר אַ וואַרעמען קלימאַט. גישקשה, רוקט זיך אונטער אַן אַנדער געדאַנק: איין נאַכט אין וואַלד וועט אונדו, חלילה, נישט אומברענגען. פּאַרקערט, מיר וועלן האָבן די געלעגנהייט צו פּילן דעם טעם פון אונדזערע ברידער און שוועסטער, אויב אַפּילו גיט מער ווי אויפן שפיץ מעסער...

פּאַרטיפּט אין גרויל פון יענער טראַגישער צייט, האָב איך זיך געפּילט אַנטוישט ווען מיר זענען אַרויס פון וואַלד. ליכט האָט געפּלייצט פון אַלע זייטן. מ'האַט שוין געקאָנט זען די שרײַענדיקע רעקלאַמעס פון „האוואַרד דזשאַנסאָן“ און „האַלידעי-אין“. דער פּאַליציאַנט האָט אונדו צוגעפּירט צו אַן איינשטאַקיק הויז. דאָס שילדל אויף דער טיר האָט באַשטעטיקט, אַז דאָ איז דער זיצאַרט פון לאַקאַלן „שעריף“. דזשאַן מעקמילן.

מיר זענען אָפּגעקומען מיט פּופּציק דאַלער שטראַף.

— גמ זו לטובה — זאָגט מיין מאַן, שוין אין גאַנצן אַ באַרויקטער. — ווער ווייס פון וואָס פּאַר אַן אומגליק דער פּאַליציאַנט האָט אונדו געראַטעוועט? מיר האָבן זייער פּיין געקאָנט אַריינקראַכן אין אַ בוים, אָדער געניזוקט ווערן פון אַן אויטאָ הינטער אונדו. אין אַזאָ ווילדער זאָווערוכע זאָל מען אָפּגעהיט ווערן וואָס עס קאָן פּאַסירן.

און אַט איז שוין דער „האַלידעי-אין“, אַ געראַמער צימער, אַ ריינע וואַנע. וואַרעם וואַסער. דאָס בעט אויסגעבעט. ווייסע קישנס, וואַלענע דעקן. אויפן נאַכטישל אונטערן ראַוועווען אַבאַזשור, צוקערקעס דאָס האַרץ צו דערקוויקן. איך שטיי ביים פענצטער און דערוועג זיך גיט הנאה

בלומע לעמפעל

צו האָבן פון די אַלע גוטע זאַכן. איך זע יענעם ווייטן וואָלד, פון וועלכן
קיין אויסוועג איז ניט געווען. איך זע די פּנימער פון אייגענע און פרעמדע.
מיר ווילט זיך פאַרנייגן דעם קאַפּ צו דרײַערד און בעטן מחילה בײַ די
ביינער וואָס זענען צו קבורה ניט געקומען. איך שטיי נאָך לאַנג און
טראַכט, נאָר איך טו גאַרנישט ניט.

הערשעלע דער טוקערינס

א מאָל איז געווען א ייד מיט א יידענע, א גאָט-פּאַרטיק פּאַר-פּאַלק. זיי האָבן געוווינט אין א הייזל ביים ברעג פון טייך אין שכנות מיט דער באַד און מיט דער קערנעצע פון וואַנען דאָס שטעטל האָט געשעפט וואַסער.

דער ייד איז געווען אַ בלעכער. ער האָט די מלאכה געירשנט פון זײַן טאָטן, אין איינעם מיטן שטיבל, מיט די בלעכ, צינג און האַמער. ער האָט אויך געירשנט די ווייבער וואָס זענען געקומען מיט זייערע צעלעכערטע טעפּ, דער בלעכער זאָל זיי פאַרלייטן. דאָס זענען מערסטנס געווען ווייבער פון אַרעמען שטאָד. האָט איינע געהאַט גאָט אין האַרצן, האָט זי אים צוגעוואָרפֿן אַ פאַר גראַשן. אלא ניט — האָט דער בלעכער אויפגעהויבן די אויגן צום הימל, דער וואָס לעבט אייביק וועט שוין מוזן ממלא זײַן. אפשר וועט בײַ אַ רײַכן פּויער דער בלעכענער דאָך זיך צעברעכן? און אַרעמער פּויער האָט דאָך ניט קיין בלעכענעם דאָך. דער וואָס האָט יאָ, לייגט אַ לאַטע אויף אַ לאַטע. פאַר אַ טאָג לאַטעס לייגן, קריגט דער בלעכער אַ טויף אייער, אַ הון אויף שבת, אַ מעסטל קאַרטאָפֿל און זומער-צײַט אויך אַ ביסל גרינס פון גאַרטן.

פון די פאַרדינסטן האָט מען קיין מלבוש ניט געקאַנט אויף זיך אַרויפצײַען. שײך האָבן זיך צעריסן. הויזן האָבן זיך אויסגעריבן. אַ לײַבל אויפן לײַב, אַ קליידל פאַר דער יידענע אין שול אַרײַן צו גיין. ווינטער, ווען די שקצים האָבן זיך געגליטשט אויפן טײַך, האָבן זיי אין איין וועגס אויסגעהאַקט דעם בלעכערס שוויבן, גלאַט אַזוי מקיים צו זײַן און אַלטע מיצווה.

אַזוי ווי דער ייד מיט דער יידענע האָבן געוווינט אין שכנות מיט דער באַד, איז די בלעכערקע באין ברירה געוואָרן אַ טוקעריין. זי האָט די מלאכה באַטראַכט פאַר אַ הייליקער טוונג. מיט גרויס התפעלות האָט זי געמאַכט די ברכה על טבילת הנשים. ווען זי האָט אויסגערופֿן: פּשר,

כשר, כשר! — האָט זי בפירוש געהערט ווי אַ בת-קול פון דער הייד
האָט איר אָפגעענטפערט: כשר, כשר, כשר... דעמאלט איז דאָס ווייבל
ארויסגעקומען פון דער מקוה שיינענדיק ווי אַ מלאך וואָס טראַגט אין
זיך דעם סוד פון ווערן.

איין שיינעם זומער נאָכמיטאָג, ווען די ווייבלעדן זענען אַ היים גע-
גאַנגען, און אין באַד האָט שוין געטונקלט, איז די טוקערין אליין אויך
אַריין אין מקוה. שוין דאָס פערטע יאָר ווי זי לעבט מיט איר מאַן, היט
אָפ אַלע דינים, נאָר די טראַכט אירע רירט זיך ניט, ליגט פאַרפרוירן
ווי אַ שטיין צו וועמען די זון קומט ניט צו.

יענעם אָונט איז זי אַריין אין שטוב אַן אויפגעלייגטע. זי האָט
פאַרקאָכט אַ קאַשע פון גראַבע גרויפן, אַריינגעלייגט אַ פליגל פון אַ הון,
אַ פיסל פון אַ קאַטשקע, פאַרבראַקט מיט גרינעם פעפער, מיט טרוקענע
שוואַמען, אונטערגעשלאָגן מיט אַ גענדון איי.

אין זכות פון שרה, רבקה, רחל און לאה, האָט זי אויסגעליידיקט דעם
בוטל פון פאַריעריקן ווישניאַק און דערלאַנגט איר מאַן ער זאָל מאַכן אַ
ברכה. דער בלעכער וואָס איז אַ גאַנצן טאַג געזעסן אויף אַן אַנגעהיצטן
דאָך, האָט ממש געפילט ווי דער ווישניאַק גיסט זיך צונויף מיט די הייסע
זונשטראַלן וואָס ער האָט איינגעזאַפט. ער האָט אויסגעציקלט די ברכה
מיט אַ יום-טובדיקן ניגון. דערנאָך האָט ער אַ קוק געטון אויף זיין
יידענע, וואָס האָט אַקערשט אָפגעצייילט איר פינעף אין צוואַנציקסטן
זומער, און אים איז געוואָרן הייס אין אַלע אברים. דער ווישניאַק האָט
געשפילט, און ער האָט זיך צעזונגען מיט אַ געזאַנג וואָס האָט געקוועלט
אין אים. „איר צו דיר / און דו צו מיר / טרינק דו, / און גיב מיר“.

און ווייל אין שטוב איז געווען הייס, און די לעצטע זונשטראַלן האָבן
זיך געלייגט ביי די פיס — האָט די טוקערין אַראַפגעוואָרפן פון זיך דאָס
אייבערשטע קליידל, דאָס אונטערשטע איז ווי פון זיך אליין אַראַפגעפאַלן.
יענע זומער-נאַכט איז די טוקערין פאַרגאַנגען אין טראַגן. צו דער
צייט האָט זי געבוירן דעם בלעכער זיין הייס-באַגערטן זון. זיי האָבן
אים גערופן הערשעלע, נאָך דער טוקעריןס טאַטן, הערש-בער, דעם דרדקי
מלמד. זיין פרומקייט האָט פאַרכאַפט די פאַנטאַזיע פון שטעטל, און מיט
דער צייט אויסגעוואַקסן צו אַ לעגענדע. מ'האָט דערציילט, אַז איידער

דער מלמד האָט זיך געזעצט צום טיש לערנען מיט זײַנע חדר-ינגלעך, פלעגט ער זיך צום ערשט טובלען אין טײַך. סײַ זומער, סײַ ווינטער, איידער די זון האָט זיך באַוווּזן אויף דער וועלט, האָט מען אים שוין געזען גיין מיטן תפילין-זעקל צום טײַך און פון דאָרט אין שול אַרײַן צו דאָווענען מיטן ערשטן מנין. ווינטער, ווען דער טײַך איז געווען געפרוירן, האָט ער אויסגעאַקט אַ פּלאַנקע און זיך אונטערגעטונקען. אַפט מאל ווען דער פּראָסט האָט זיך געשטאַרקט, האָבן זיך זײַנע באַרוועסע פּיס צוגעקלעפט צום אײַז און געלאָזט אַ פאַרבלוטיקטן שליאַך נאָך זיך.

הערשעלע איז געוואַקסן מיט אַלע מעלות, געזונט און שטאַרק, שוין ווי דער טאַג און פאַרסודעט ווי די נאַכט. זײַנע האָר זענען געווען קרויזיק-ברוין, די אויגן גרוי, אײַנגערעמט אין שוואַרצע ווײַסע. צו זעקס יאָר האָט ער שוין גענוצט מער ווערטער ווי זײַנע טאַטע-מאַמע. וווּ ער האָט די ווערטער גענאַשט, איז געווען אַ רעטעניש. ער פלעגט אַפט אַרײַן-קומען אין באַד, זיך פאַרשטעקן אין אַ ווינקל, גענאַגט אַ צוקערל וואָס אַ ווייבל האָט אים געשאַנקען און זיך צוגעהערט צו די גרילן וואָס האָבן געגרילצט אין פאַרבאַרגעניש. הערשעלע קוקט אויף די נאַקעטע ווייבער. זײַן האַרץ שוויילט מיט זיס און זויער ווי די צוקערקעס אין זײַן מויל. אין געדאַנק רירט ער אָן די ווײַסע, נאַסע ווייבערישע לײַבער. עפעס זוכט ער און ווייסט אַליין ניט וואָס. ער לויפט אַ היים, נאָר די וויזיעס לויפן אים נאָך. זיי שווימען אַרום אין זײַן דימיון און געפינען אַ תיקון אויף אַ פּאַפּנדעקל, געצייכנט מיט אַן אויסגעלאַשענער קויל. ער באַלעבט די ווייבער אויף שטיקלעך בלעך. ער לאָזט ניט אויס די ברוסטן, דעם בויך, און דעם סוד פון אַלע סודות.

די וויזיעס טראַגן זיך איבער אין חדר אַרײַן. שרה און הגר, רבקה בײַם ברונען, רחל און לאה, אויך ער וואָלט פאַר רחלען געדינט צוויי מאל זיבן, און אויב צוויי מאל פּערצן וואָלט נײַטיק געווען — וואָלט עס פאַר אים אויך ניט געווען צופיל. ער זעט רחלען מוטער-נאַקעט. זי קומט אַרויס פון מקוה אַ פאַרפלאַמטע: ראַזעווע ליפן, ראַזעווע וואַרצלען. איר בליק איז אַנגעצילט אין אַן אומבאַקאַנטער ווייט. ער וויל וויסן וואָס, אָדער וועמען זי זעט? מאלט ער אויס אַ בלום. די שוואַרצע בלום אויפן ווייטן פּאַפּיר רופט בײַ אים אַרויס אַ פעס. ער מוז האָבן פאַרבן, ער מוז

איבערטראָגן דעם קאַליר פון דער בלום אויף וועלכער זי קוקט. ער מוז רעפראָדוצירן דעם ראָזעווען רייך פון אירע וואַרצלען, דעם צויבער אין אירע אויגן. ער מוז. אָן פאַרב און אָן פאַפיר האָט זײַן לעבן קיין ווערט ניט. הערשעלע בײַט־אויס שטיקלעך בלעך פאַר קרינדלעך פון אַלע קאַלירן. נאָר אויך דאָס באַפרידיקט אים נישט. קנעט ער אויס פון ליים פיגורן און שטעלט זיי אויס צו טריקענען. זײַן פאַטער כאַפט זיך וואָס דאָ קומט פאַר, נעמט ער צונויף די פיגורן, די שטיקלעך בלעך און די פאַפנדעקלעך און וואַרפט דאָס אַלץ אין טײַך אַרײַן.

צוועלף יאָר איז הערשעלע אַלט געווען ווען זײַן טאַטע איז געשטאַרבן. די מאַמע זײַנע איז אַוועק פון באַד און אַנגעהויבן זוכן אַנדערע פרנסות. אַ פרנסה וואָס זאָל פאַסן פאַר גאָט און פאַר לײַט. כאַטש בעקערײַ איז ניט אַנגענומען פאַר אַ געהויבענער מלאַכה, פילט זי אָבער אַז פאַר גאָט אין הימל איז עס קיין בושע ניט. זי גיט ניט קיין פאַלשע וואָג, רעכנט ניט איבער. שבת, ווען די אַרעמע לײַט לאָזן זיך איבער די הייזער, האָט זי שוין שישקעס ברויט אַנגעגרייט פאַר זייערע אָפּענע קויבערס. אמת, די אַרבעט איז אַ שווערע. זי באַקט בײַנאַכט, אין דער פרי העלפט איר דער זון צעטראַגן די ברויטן צו די קונדן. איר מערכה האָט זיך אַ ביסל אַ הייב געטון ווען זי האָט אַנגעהויבן באַקן חלה אויף שבת. ס׳איז געווען די צײַט ווען יונגע וויבלעך האָבן אויסגעטון די שייטלען און זיך באַוויזן אין גאָס מיט אַפּגעדעקטע האָר, מיט נאַקעטע אַרעמס און קליידער ביז צו די קני. אַזוי פאַרקאַכט זענען זיי געווען אין דער גײער מאַדע, אַז זיי האָבן קיין צײַט ניט געהאַט צו באַקן חלה אויף שבת. דעמאָלט האָט די געוועזענע בלעכערקע גענומען אויף זיך די מיצווה צו באַשניגען דעם ייִדישן טיש, ניט נאָר מיט חלה, נאָר אויך מיט ראָזשינקע־וויין, ס׳זאָל, חלילה, ניט געמאַכט ווערן אַ ברכה איבער יין נסך.

הערשעלע איז מיטגעאַנגען מיט זײַן מוטער פון הויז, צו הויז. ער האָט געהאַלפן טראָגן די שווערע פעק. ער האָט זיך צוגעקוקט און אײַנגעהערט וואָס די גאָס האָט צו דערציילן דערנאָך איז ער אַוועק צום טײַך, זיך אַוועקגעזעצט אויף אַ שטיין און געדימעט. וואָס מער ער האָט געטראַכט, אַלץ ווייניקער האָט ער גערעדט. ער האָט אפשר יאָ גערעדט, נאָר ניט בקול רם. ער האָט גערעדט צו די בויגנס פאַפיר אויף וועלכע

ער איז ניט מיד געוואָרן צו צייכענען און מעקן. אין דער לעבעדיקער שפראך האָט ער ניט געקאָנט אויסדריקן זײַנע צעשווומענע געפילן, צונויפנעמען ברעקלעך און זיי מאַכן גאַנץ. אויך איז ניט געווען צו וועמען צו רעדן. די יינגלעך אין זײַן עלטער האָבן אים געהאַלטן פאַר אַ משוגענעם. ער האָט אויפגערודערט דאָס שטעטל מיט זײַן אויסטערלי-שער באַנעמונג. סטאַטש, אַ יונג פון זיבעצן יאָר גייט אַרום באַרוועס, דאָס העמד צעכראַסטערט, די האָר ביז איבער די אויערן, כאַטש גיי און פלעכט אים אויס צעפּ. אויך די מיידלעך האָט ער זייער ווייניק אימפּאַ-נירט. אַפילו דער פּישוף אין זײַנע אויגן האָט ניט געקאָנט ביישטיין זײַנע באַרוועסע פּיס.

הערשעלע האָט זיך אויסגעלערנט שרייבן נאַטן. זיצנדיק אויפן שטיין, מיט די פּיס אין וואַסער, האָט ער פאַרצייכנט דאָס קוואַקען פון די זשאַבעס, דאָס קול פון דער קוקאַווקע, און דאָס סענסיטיווע טרילן פון דער נאַכטיגאַל. הערשעלע האָט זיך ניט געציילט מיט דער עפנטלעכער מיינונג. ער האָט ליב געהאַט מוזיק. איז ער נאַכגעלאָפן די קלעזמער וואָס זענען געקומען שפּילן אויף חתונות. ער האָט ניט גערוט ביז ער האָט אויפגעכאַפט דעם וואַלעך אויף אַן אַליין-געמאַכטן פּינעלע. ער איז שוין געווען אַ גרויסער בחור, אַ „ראוי לחופה“, — האָט זײַן מוטער געזאָגט. הערשעלע האָט געלאַכט. נאָר אין זײַנע אויגן האָט זיך באַוויזן אַ פּייכטיקייט, געוואָרן פול און זיך אַראַפּגעקייקלט איבער זײַן פנים, ווי מיקוה-טראַפנס אויף אַ נאָרוואַס געפּשרטער פּלה.

די מיסטעריע פון די טבילה-ווייבלעך האָט אים קיינמאַל ניט פאַר-לאָזט. זיי זענען אַרײַנגעדורנגען אין זײַן מהות און רק געמאַנט נתגלה צו ווערן אין זייער נאַטירלעכער שיינקייט. הערשעלע פּאַלגט אויס זייער באַפעל. ער באַשאַפט זיי און צעשטערט זיי. ער פאַרעמט זיי אויס אין ליים, רונדיקט אויס זייערע גלידער, די העלדזער, די הענט, די פּיס. ער שטעלט אויס די ליימיקע פיגורן אַנטקעגן דער זון. „געטשקעס“, זאָגט די מאַמע, און ברעכט די הענט. ניט אַנדערש נאָר אַ דיבוק האָט זיך אײַנגענעסטיקט אין איר זונס נשמה. פון צײַט צו צײַט פאַרלייט ער אַ טעפּל, קריכט אַרויף אויף אַ גווישן דאָך. נאָר זײַן האַרץ איז ניט דערביי. ער ויצט אויפן דאָך און זינגט. זײַן שטים באַצויבערט די שיקסלעך. ביי

זיי זענען זיינע באַרוועסע פיס קיין מניעה ניט. טייל מאָל ווען ער בלייבט נאַכטיקן אין שטאַל, פּדי צו זיין פרי ביי דער אַרבעט, שאַרן זיי זיך אַרײַן צו אים. זיי דעקן אָפּ זייערע גראַבע לײוונטענע העמדער און גיבן זיך איבער אַן פּרעטענציעס.

פאַר די פאַר זלאַטעס וואָס הערשעלע קריגט פאַר זיין אַרבעט, קויפט ער אײַן גרויסע בויגנס פאַפיר, קויפט אײַן בלייערס, פענדזלס און פאַרב פון אַלע קאַלירן. זיין חלום איז לײוונט, אַ פאַליטרע. ער האָט אַזויפיל צו דערציילן דעם נאַקעטן לײוונט. קלאַפט ער דעכער, פאַרלייט טעפּ, נאָר פון שיד טראַכט ער ניט. די מוטער קאָן מער קיין חלות ניט באַקן. די אויסטערלישע וועגן פון איר זון פאַרשאַפן איר בויזנות און טרייבן זי פרי פון דער וועלט.

הערשעלע בלייבט אַליין אין שטיבל ביים טײַך. ווען ער האָט ניט קיין לײוונט מאָלט ער אויף די ווענט, אויף די טירן, אויפן פריפעטשיק, אויף דער הרובע. ער מאַלט זיין טאַטן אויף אַ בלעכענעם דאָך. ער מאַלט זיין מאַמען ביי דער מולטער. ער מאַלט דעם טײַך, דעם הימל, די ביימער, נאָר די וויזיעס פון די טבילה-ווייבלעך שעפן זיך ביי אים ניט אויס.

אינמאָל אין אַ הייסן זומער-טאָג איז אַ פריצעטע מיט איר סוויטע פאַרבייגעריטן דעם וואַסער-ברעג. די פערד זענען געלאָפן און אַפגעשפּריצט זייערע רייטער. זייער געלעכטער האָט צוגעצויגן הערשעלען צום פענצ-טער. די באַנדע רייטער האָבן זיך אַפגעשטעלט. אַ דאַמע אין הויזן, מיט אַ פעדער אין איר הוט, האָט באַמערקט די מאַלעריי אונטער דער סאַמע סטריכע פון בלעכערס דאָך. די מאַלעריי האָט פאַרגעשטעלט אַ רעגנבויגן וואָס גינדערט אַראָפּ פון דער הייד, נעמט אַרום דאָס פענצטער. די שויבן פון פענצטער זענען באַמאָלן מיט פאַסטאַראַלע סצענעס. פעלד-בלימלעך אין אַקוואַרעל, לײכטן מיט אַ ניט-דאָקן ליכט. אויפן סאַמע אונטערשטן שטיבל שווימט אַ פרוי אין טונקעלען וואַסער. גאַלדענע האָר כוואַליען זיך, אַנטפלעקן איר ווייסע פלייצע. דער רעגנבויגן פאַלט אַרײַן אין וואַסער, רירט אַן איר פלייצע און ווערט צו נישט.

הערשעלע קוקט און זעט ווי די דאַמע אין די געפאַסטע הויזן, מיט דער פעדער אין איר הוט, טיילט זיך אָפּ פון איר סוויטע, גיט אַ צי די

לייצעס און דערנענטערט זיך צום הויז. זי קלאפט אָן אין דער טיר און ניט-וואַרטנדיק אויף אַן ענטפער קומט זי אַריין אין שטוב. אַן אַ וואַרט אַרויסצורעדן דרייט זי זיך איבער די ענגע צימעלעך. זי שטעלט זיך אָפּ לעבן יעדער מאָלעריי. נאָכדעם ווי זי איז אַרומגע-גאַנגען צוויי מאל היין און צוריק, האָט זי אַראָפּגענומען דעם הוט, אַ מיש געטון אירע גאָלד-רויטע האָר, און מיט די הענט אויף די היפטן שטיין געבליבן פנים אל פנים מיטן בעל הבית פון הויז. „ווער איז דער מאָלאָזש, דו?“ „יא, איך.“ האָט הערשעלע געענטפערט. „ווי רופט מען דיך, שיינער מאָלאָזש?“ — האָט זי אַ פּרעג געטון האַלב לאַכנדיק, האַלב טראַציק.

הערשעלע שטייט פאַר דער פּריצעטע שטייף ווי אַ סטאַטוע. ער האָט נאָך אין זיין לעבן אַזאַ שיינקייט ניט געזען, בפרט אַזוי נאַענט. דער ריח וואָס ציט פון איר צו אים שמעקט ווי מירטן אויפן שלייער פון אַ פּלה. „מיין נאָמען איז הערשעלע.“ האָט ער ענדלעך געזאָגט. אַן אַ פאַרוואָס האָבן זיך ביידע צעלאָכט. „מיך רופט מען יאָדוויגאַ, יאָדוויגאַ קאַזשימנאַ-וואַ. איר, העשעלע, רופט מיך יאָדוואַ.“

הערשעלע שאַרט זיך הינטערוויילעכץ. ביי דער וואָנט בלייבט ער שטיין. ער נעמט זיך אַן מיט קוראַזש און פּרעגט צי זי האָט אויך ליב צו מאָלן?

„איך שפּיל זיך מיט פאַרבן. איר, פּריינד העשעלע, האָט טאַלאַנט.“ הערשעלע קוקט אויף איר מיט פּרעגנדיקע אויגן. ער האָט נאָך קיינמאל דאָס וואַרט ניט געהערט:

„איר ווייסט ניט וואָס טאַלאַנט מיינט?“ זאָגט זי לאַכנדיק. „איר דאַרפט ניט וויסן. איר האָט עס, און דאָס איז גענוג.“ די פּריצעטע שמייכלט, איר פנים פלאַמט. זי גייט צו צום פּענצטער. „איך מוז שוין לויפן“, זאָגט זי. „מיין סוויטע וואַרט. איר לייענט פּויליש?“ פּרעגט זי שטייענדיק שוין ביי דער טיר. „אַ ביסל“. ענטפערט הערשעלע.

„אויב אַזוי איז גוט. זייער גוט. איך וועל צוריקקומען. מיר וועלן צוזאַמען שטודירן די גרויסע מייסטער. ווייסט איר וואָס עס מיינט אַבסט-ראַקטע קונסט?“ הערשעלע דרייט מיטן קאָפּ אין ביידע זייטן. ביי דער טיר דרייט זי זיך אויס צו אים און פּרעסט אים אָפּ אַ קוש גלייך אויפן

מויל. „איר זענט אן אמת געווינס פאר מיר. אן אנטפלעקונג, מוז איך זאגן. איך וועל צוריקקומען, העשעלע. ווארט אויף מיר.“

הערשעלע האט געווארט און זי איז געקומען. טאג-איין טאג-אויס איז זי געקומען. זי האט געבראכט מיט זיך אילוסטרירטע ביכער, קאטא-לאגן, קאנוועס, פענדזעלס און דער עיקר זיך אליין. עס האט זיך אנט-וויקלט א ליבע וואס נאר דער טויט אליין קאן לעשן. ער האט זי געמאלן אן אנגעטוענע אין ריט-הויזן, א הוט מיט פעדערן אויפן קאפ. ער האט זי געמאלן א נאקעטע אויפן פארשפרייטעכץ פון בעט. ער האט זי געמאלן אויף קאנווע, געצייכנט אויף פאפיר. ער האט זי געפורעמט אין ליים, זי אויסגעקלאפט אויף פלאכטעס בלעך, — ביז איר מאן איז אן געפארן אין זיין עלעגאנטער בריטשקע, מיט צוויי סיווע פערד נא שפיץ. ער האט א שטופ געטון די האלב-צעבראכענע טיר און מיט איין שאס פון רעוואלווער זיי ביידן דערהרגעט.

בלאָט, בלאָף, אָדער טראָומע

א סך יארן זענען אָוועק זינט איך האָב געטראַכט, געדענקט, אָדער אפילו געחלומט פון א בלאָט — ביז ס'איז מיר אַליין צו האַנט געקומען. מײַן טאַטנס אויסטייטש פאַר דעם וואָרט בלאָט, איז אַזוי געגאַנגען: א זלידנע קליפע גראַבט זיך אײַן אין דער גרגרת. גריזשעט און יאַטערט אַזוי לאַנג און אַזוי ברייט ביז עס פלאַצט, ווי להבדיל א בלאַטער, אָדער א בלאָט. א בלאַט, האָט ער געזאָגט, קאָן זיך טרעפן מיט יעדן אײַנעם. א מענטש גייט אַ מאָל אויפן היימישן וועג, אַ וועג וואָס ער קען ווי זײַנע צען פינגער, מיט אַ מאָל כאַפט ער זיך, אַז ער בלאַנדזשעט. די גאַס וואָס ער גייט אַדורך יעדן טאָג פון זײַן לעבן, זעט עפעס נישט אויס צו זײַן די זעלבע. ניט די הײַזער, ניט די מענטשן, אפילו די ביימער זענען פון אַן אומבאַקאַנטער ראַדע. און די פייגל אויף די ביימער זינגען ווי מיט ניט דאָיקע קולות. שטייט דער מענטש און גאַפעט ווי אַ נאַר. ס'איז דאָך פאַרט דאָס אַרט וווּ זײַנע פוסטריט האָבן זיך אײַנגעגעסן אין שניי און אין בלאַטעס, אין זוניקע טעג און אין חושכדיקע נעכט — און דאָ אין מיטן העלן טאָג אַזאַ צעמישעניש. די זון וואָס דאַרף גיין צו מערב, ציט גאַר צו מזרח. אַ קאַלטער שווייס באַדעקט זײַן ליב, אײַלט ער אונטער זײַנע טריט, לויפט אין קרײַז אַרום און אַרום און קומט אַלע מאָל צוריק אויפן זעלבן אַרט וווּ דער בלאַט האָט מיט אים געטראָפן. אַוודאי האָב איך מײַן טאַטן ניט געגלייבט. ער האָט ליב געהאַט איבערצוטרייבן, דערציילן גוזמאות, וואָס מיט אים אַליין האָט געטראָפן. אַט, למשל, האָט מיט אים פאַסירט אַזאַ מעשה: ער פאַרט אַהיים פונעם יאַריד. דער טאָג איז אַ מאַרצאַווער, אַבער קלאַר און ליכטיק ווי דאָס אויג פון אַ נײַגעבוירן עופעלע. די זון, כאַטש גידעריק, האָט שוין פריי לינגדיק געוואַרעמט. די שקאַפע איז געלאָפן מיט פוילע טריטעלעך. ער האָט זי ניט אונטערגעיאָגט. געווען נאָך צײַט גענוג אַנצוקומען צו מנחה מעריב אין שטאַט אַרײַן. און ווייל דאָס פערדל האָט אַליין געוואוסט דעם

וועג, האָט ער אַוועקגעלייגט די בײַטש, אָפּגעלאָזט די לייצעס און געלאָזט דאָס פּערד לויפן אויף אייגענעם באַראַט.

ער האָט זיך אָפּילו געקאַנט פאַרגינען צו כאַפּן אַ דרימל, נאָר אים האָט געגריזשעט אַ פאַרדראָס וואָס מ'האַט בײַ אים אויסגעקויפט אַ יאַלעוו-קע, אַן אַנטיק. זײַן פאַרדראָס איז נאָך מער געוואַקסן ווען ער האָט גע-טראַכט בײַ וועמען מ'האַט אים די יאַלעווקע אויסגעקויפט. אַ פּויער מיט וועמענס קינדער ער איז צוזאַמען אויפגעוואַקסן. שכנים איבערן פּלוּט, פּלעגט דער זעלבער פּויער אַרײַנברענגען זײַן מאַמען, דער שלאַמקאַווע אַן עוף אויף שבת. דערפאַר האָט זי אים מכבד געווען מיט אַ ווייסער חלה און אַ פּלעצל מיט מאַן — זײַן קאַביטע האָט זיך בשום אופן נישט געקאַנט אויסלערנען די קונץ ווי צו מאַכן זשידאַווסקע מאַכלים.

זיצט ער אַזוי, דער טאַטע מײַנער, די אויגן פאַרמאַכט און טראַכט זײַנע טראַכטענישן. פּלוצים פּילט ער ווי דער וואַגן האָט זיך אָפּגע-שטעלט. ער קוקט זיך אַרום אין אַלע זײַטן און זעט ניט קיין מניעה. גיט ער אַ פּאָך מיטן בײַטשל, ציט אויס אַ לאַנגן ווי-י-אַ-אַ, נאָר די שקאַפע רירט זיך ניט פון אַרט. קריכט ער שוין אַראָפּ פון וואַגן און פאַלט גלייך אין אַ טיפּן שניי אַרײַן. זעט ער דאָך שוין, אַז דאָס פּערד איז אַראָפּ פון וועג און אַרײַן אין ראָוו וווּ דער שניי האָט אַ טבע צו ליגן ביז העט נאָך פּסת. נו, מילא, טראַכט ער. ער וועט שוין מוזן אונטער-שטעלן אַן אַקסל און אַרויסשלעפּן דאָס פּערד-און-וועגעלע צוריק אויפן וועג. און אפשר זאָל ער צוואַרטן ביז עמעץ וועט אונטערקומען, אים העלפּן אין דער עת-צרה. ווייל טאַמער חלילה גיט זיך דאָס פּערדל אַ גליטש אויף צוריק, דעמאָלט וועלן אים שוין צוויי פאַר פּערד אויך ניט אַרויסשלעפּן.

ווי ער שטייט אַזוי און טראַכט, זעט ער ווי עפעס רירט זיך אונטערן ווייסן שניי. אַ שיפור מסתמא, און אפשר גאָר אַ הרוג? קומט ער צו נענטער, ס'איז גאָר אַ שאַף. נײַן, אַ באַראַן! אַ באַראַן מיט אַ ווילדן הער-נער-געפּלעכט, אַ באַראַן אַ רײז. אַזאַ באַראַן האָט ער אַ מאָל פאַרלוירן, שוין אַלס דערוואַקסענער בחור פון אַ יאָר דרײַצן. ער האָט געפירט דעם באַראַן אין שעכטיאַטקע אַרײַן. אויפן וועג איז ער אַרײַנגעצויגן געוואָרן אין אַ שניי-געפּעכט מיט ייִנגלעך וואָס האָבן נישט געהאַט עפעס בעסערס

צו טאָן. ער האָט דעם באַראַן צוגעבונדן צו אַ סלופּ. ווען ער איז צוריק געקומען איז דער באַראַן געוואָרן אַ האַז...

געקומען אין שעכטיאָטקע מיט ליידיקע הענט, האָט אים זיין פּאָטער אַראָפּגעצויגן די הויזן און מיט זיין לעדערנעם פּאָסעק אים געשמיסן אויפן הוילן... דאָס געלעכטער פון די קצב-יונגען גרילצט אים נאָך ביז היינט אין די אויערן.

איצט קוקט אויף אים דער באַראַן מיט מילדע גאָלדענע אויגן, עפעס ווי ער וואָלט אים געפרעגט: „דערקענסט מיך נישט!״ אַוודאי דערקענט ער אים. טאַקע צוליב זיין ויברה טראַגט ער עד-היום דעם נאַמען „געשמיענער“.

בייגט ער זיך אַראָפּ, דער טאַטע מיינער, דאָס האַרץ בײַ אים וואַרפט זיך ווי אַ געקוילעטער אַקס. ער פרוּווט דעם באַראַן אויפהייבן, אַרויפ-וואַרפן אויפן וואַגן. דער באַראַן לאָזט זיך פון אַרט נישט רירן. ער, וואָס גרייסט זיך מיט זיין גבורה קאָן זיך מיט אַ שעפעלע קיין עצה נישט געבן? מאַכט ער זיך האַרץ, שפּייט אָן אויף די דלאַניעס. דעם באַראַנס גאָלדענע אויגן קוקן אויף אים מיט חוזק. די הערנער ווי געשליפענע קינזשאַלן שטייען גרייט אים דורס צו זיין. דאָס פערד הירזשעט. די זון, אַנגעצונדן רויט, ווי דעמאָלט ווען ער האָט געשפילט מיט די יינגעלעך אין שניי. און ווי ער גייט אַזוי נאָך דער מחשבה צו יענעם ווייטן, פיינלעכן, האַרץ-קלעמענדיקן, חרפה-בושהדיקן טאַג אין זיין לעבן, גיט זיך דער באַראַן אַ שטעל אויף, לאָזט אַרויס אַ מע-ע-ע, אַזש דאָס בלוט ווערט אין אים פאַרקילט. טוט ער זיך אָן אַ כוח, גיט זיך אַ קלאַפּ אין שטערן, שאַקלט זיך אָפּ ווי פון אַ בייזן חלום און דערזעט אַז ער שטייט פאַר זיין אייגענער טיר. די טאַפּאַליע הינטער וועלכער די זון איז אַקערשט אונטער-געאַנגען, איז איצט פיינערדיק רויט. זי ברענט ווי זיין פנים פון בושה פאַר זיך — און פאַר דעם פאַרשעמטן יינגל פון אַמאָל...

איך האָב זיך דערמאַנט אין מיין טאַטנס מעשה, ווען איך אַליין האָב איבערגעלעבט אַן ענלעכע טראַומע. איך בין ניט געפאַרן ווי מיין טאַטע אויף אַ פערד-און-וועגעלע, אַפילו ניט אין מיין שוועראַלע אין וועלכן איך פאַר געוויינלעך פון דאַנען אַהין — און פון דאָרט אַהער. איך בין דאָס מאָל פאַר טשיקאַוועס געאַנגען צו פּוס. ס'איז געווען אין סאַמע

שענסטן חודש מאי. אריינזעצן זיך אין א רייכערנדיקן אויטאמאביל איז מיר ממש פארגעקומען ווי א זינד קעגן דעם פעכערדיקן ווינטל וואס האט מיך געזאלבט מיט די געווירצן פון נאָענטן ים. פון די אַרומיקע גערטנער איז אויפגעגאנגען דער ריח פון פריש געשניטענעם גראַז. און דער צעבליטער בעז האט מיך פשוט פאַרשיפורט. גיי איך מיר אַזוי אַ פאַרפּוצטע אין עסיק און אין האַניק צו אַ „דינער-פאַרטיי“, צו וועלכער אונדזערע בעלי-בתים האָבן אונדז פאַרבעטן. די פאַרטיי איז פאַרגעקומען אין טעמפל בית-שלום. איך בין געווען געקליידט ווי ס'פאַסט פאַר אַזאַ געלעגנהייט: אַ טונקל קלייד מיט אַ ווייס קעלנערל אַרום האַלדן. אויפן קאַפּ האָב איך געטראָגן אַ היטעלע מיט איין איינציקער ריטער פעדער. אַזוי ווי איך בין פון נאַטור אַ פּריוואַטער מענטש, לעב אַזוי צו זאָגן מחוץ למחנה, ווייס איך קיין סך גיט פון וועלטלעכן שטייגער. באַלד ביים אַריינקום אין טעמפל האָב איך זיך גלייך דערפילט אויסערן פּלאַץ. פּרױען האָבן געטראָגן קליידער מיט טיפע דעקאַלטן אָפּגעדעקטע פּלייצעס האָבן אָפּגעשפיגלט דאָס ליכט פון די צעצונדענע קאַנדעלאַברעס. אַלע קעפּ זענען געווען פּריוירט אין דראָבנע קרייזלעך לויט דער דזשאַנגל מאָדע. לאַנגע אויערינגען האָבן אַראָפּגעהאַנגען פון יעדן אויער. די העלדזער באַצירט מיט גאַלדענע קייטן, אויף די קייטן פּירקאַנטיקע אותיות וואָס האָבן גענידערט צו די ברוסטן, אָנגערירט די הערצער, ווי האַרץ מיט קאַפּ וואַלט קיין שייכות נישט געהאַט.

איך האָב געוואוסט, אַז אונדזערע בעלי-בתים זענען רייכע מענטשן. אַ חוץ דעם הויז וווּ מיר ווױנען, פאַרוואַלטן זיי מיט גאַנצע גאַסן פונעם שטעטל. זיי זענען געזעסן אויבן-אָן, פאַרשטייט זיך. אַרום זיי — די סאַמע געהויבנסטע פון די געהויבענע: דער רבי מיט זײַן ווייב, דער פּרעזידענט מיט זײַן יידענע, דער חזן און די וואָס לאָזן זיך קאַסטן פאַר יעדן טראָפּן כבוד וואָס ווערט זיי צוגעטיילט.

איך בין געווען אַלײן, אַן מײַן מאַן. ער האָט ניט ליב צו גיין אויף אַזעלכע אונטערנעמונגען. געזעסן בין איך בײַ אַ טיש מיט אומבאַ-קאַנטע, נאָענט צו דער בינע וווּ די אונטערהאַלטער האָבן אונטערגעהאַלטן דעם עולם מיט אַזעלכע וואַזשנע לידער ווי די „גרינע קאַזינע“. זייער רעפּערטואַר האָט אויך אַריינגענומען ישראָל-לידער און ענגלישע וואַדעויל

שלאגערס, פארבראקט מיט שמאלצאוווע וויצן. די טאצן און די פויקן וואָס האָבן זיי באַגלייט האָבן געקאָנט אויפוועקן אַ טויטן.

מיניע שכנים ביים טיש האָבן געפירט אַ הייס געשפרעך. זיי האָבן געטייטלט מיט די פינגער אויף די קליידער וואָס זענען עכט אַריגינעל פון „דעזיניערס“ האַנט, און ווער עס פאַראַדירט אַן אימיטאַציע. זיי האָבן אויך געוויסט ווער עס פאַרמאַגט אַ ווינטער-היים אין פלאַרידע, און ווער עס מאַכט בלויז דעם אַנשטעל.

אויך איך האָב געמאַכט אַן אַנשטעל. אַן איך בין פלומרשט פאַרקאַכט אין צויבער פון די אונטערטענער, אַזוי אַז איך באַמערק ניט דעם סנאָ- ביזם וואָס זיי ווייזן מיר אַרויס. ס'קאָן זײַן, האָב איך געטראַכט, ווען איך זאָל זיך געווען פאַרפּוזן אין דעם סאַמעטקלייד מיט די פליטער וואָס שײַנען ווי שטערן, איך זאָל געווען לאָזן אַפּשערן מײַן צאַפּ צו גונסטן דער דושאַנגל מגפה, וואָלט איך אפשר בײַ זיי אויסגענומען? און נאָך האָב איך געטראַכט, אַז איך וואָלט כאַטש באַדאַרפט אַראַפּצונעמען דאָס היטעלע, די רויטע פעדער שטאַרצט אַרויס ווי אַ פּאַן איבערן זאָל. נאָר עפעס האָט די קליפה אין מיר ניט דערלאָזט צו אַזאַ אַליין-דערנידערונג. האָב איך אויסגעגלייכט די פלייצע און געלאָזט דעם הוט זיצן אויפן קאַפּ. ווען ס'איז געקומען צום מאַלצײַט, האָב איך זיך געקערקט מיט יעדן ביסן. דערצו איז נאָך דער רבי אַרומגעגאַנגען באַגריסן די חשובע מיטגליד- דער פון טעמפל. צוקומענדיק צו אונדזער טיש, האָט ער זיך ברייטהאַרציק באַגריסט מיט די מענער. פאַר די ווייבער האָט ער אויסגעשיט גאַנצע זעק מיט צוגעגרייטע קאַמפּלימענטן. צו מיר האָט ער אויפגעהויבן איין- איינציקן פינגער, ווי עס וואָלט אים גישט געלוינט צו געבן די גאַנצע האַנט.

איך בין געווען אַ ביסל שאַקירט פון זיין יונגן עלטער. ער האָט אויסגעזען מער ווי איינער פון די אונטערהאַלטערס, ווי אַ ראַש-הקהל. די יאַרמלקע איז אים געזעסן אויפן סאַמע שפיץ קאַפּ. ער האָט געטראַגן אַ צוגעשוירן בלאַנד בערדל. אַ בלישטשענדיק שטייגדל האָט געשטעקט אין זיין קראַוואַט. זיין אַנצוג העל, עלעגאַנט, איז געלעגן אויף אים ווי אויסגעגאַסן. ווייל די געסט זענען געווען פאַרנומען מיט דער אכילה, האָט ער פאַרגעשטעלט פאַרן עולם מיניע בעלי-בתיים אין וועמענס כבוד

די פארטי איז געגעבן געוואָרן. דערנאָך האָט ער אויסגערעכנט די נעמען פון די סאַמע פּני-העיר, די אייבערשטע פון אייבערשטן, דערנאָך די מיטעלע אייבערשטע, די וויכטיקע און די ווייניקער וויכטיקע — ביז אַראָפּ צום סאַמע דנאָ.

ווי נאָר די מוזיקאַנטן זענען צוריקגעקומען און מ'האַט צערוקט די טישן, געמאַכט פּלאַץ צום טאַנצן, האָב איך אומבאַמערקטערהייט זיך אַרויס-געשאַרט פון דאָרטן. אַ פּולע לבנה איז מיר אַנטקעגן געקומען, אַ פאַר-פּלאַמטע, אַ ברייט צעשמייכלטע, ווי אַ פּראָפעסיאָנעלע מחותנתטע וואָס טאַנצט אויף אַלע חתונות. ווען זי האָט דערגרייכט דעם שפיץ פון קלויס-טער וואָס שטייט פּונקט קעגנאיבער דעם טעמפל בית שלום, בין איך שטיין געבליבן מיט די הענט אויף די באַקעס, פאַר אַ ווייל זיך געוויגט אַהין און אַהער, געשטעלט די פיס צום טאַקט פון אַלט-פּרענקישער מוזיק, ווי איך וואָלט געטאַנצט אַ ברוגול, האַלב פאַרשאַרט און אין גאַנצן טראַציק. מיר האָט זיך געדאַכט, אַז אַלע שטערן אַפּלאַדירן. וואָס מער איך האָב געטאַנצט, אַלץ מער אַרויסרופעריש איז מיין טאַנץ געוואָרן. איך האָב זיך געשטעלט אויף די שפיץ-פינגער, געקנאַקט מיט די קנאַפּל. די פּעדער אין מיין הוט האָט זיך אויסגעלייגט ביי מיניע פיס, ווי דער פּרינץ אין פאַרצייטיקן מעשהלע. און ווייל דער שטח אויף וועלכן איך האָב געטאַנצט איז געווען געשפּאַלטן האָבן זיך מיניע קנאַפּל אויסגעקריי-מט, זיך געוואַקלט און געדרייט און מיט אַ קרעכץ זיך צעבראַכן. איך אַבער האָב עס ניט באַמערקט. איך בין געגאַנגען גאַס-אויס, גאַס-איין, טאַנצנדיק זיך געקרימט און קרימענדיק געטאַנצט. מיט אַ מאָל האָב איך באַמערקט, אַז די לבנה וואָס איז מיר פּריער אַנטקעגן געגאַנגען, שטייט גאָר איצט הינטער מיר. די גאַס, די הייזער, כאַטש מיט לבנה-שיין פאַר-גאַסענע — זעען מיר אויס פּרעמד. לויט מיין זייגערל האָב איך שוין פון לאַנג געדאַרפט זיין ביי מיין הויז. קאָן עס געמאַלט זיין, אַז איך בין אַריבער די בריק און אומבאַמערקטערהייט אַריין אין אַן אַנדער שטעטל? קאָן עס געמאַלט זיין, אַז איך האָב אַריבערגעשפּרייזט דאָס וואַסער, און ווי יענער מאַן מיט די בלאַנדע לאַקן — די פיס ניט איינגענעצט? ...

כדי איינצוזאַמלען מיניע געדאַנקען, האָב איך זיך אָפּגעשטעלט אין מיטן וועג. איך האָב גישט געוואָסט צי זאָל איך זיך פאַרנעמען אויף רעכטס

אָדער אויף לינקס, גיין פאַרויס אָדער גאָר צוריקוועגס. אַוודאי האָב איך געקאַנט אַנקלאַפּן אין אַ ליאַדע טיר און געווירר ווערן וווּ איך בין אין דער וועלט? נאָר ווידער האָט זיך די קליפּה איינגעשטעלט פאַר מיין פּוּד און נישט געקוקט אויף מיין מידיקייט, מיך געצווונגען ווייטער צו גיין. בין איך געגאַנגען, שוין נישט מער מיט יענע געפּליגלטע טריט נאָר פּאַ-מעלעכל, באַדאַכט געשטעלט איין פּוס פאַרן צווייטן. ווען איך האָב דערזען אַ באַנק האָב איך זיך צוגעוועצט.

ווי מיין טאַטע אַמאָל, דאָרט ווייט, איבער אַלע נישטדאַיקע בריקן, איבער קיין מאָל מער ימים, ווי ער דאָרט אויפן פּערד און וועגעלע, האָב איך אויך דאָ אויף דער באַנק צוגעמאַכט די אויגן און ווי איך בין אַזוי געזעסן אַן אויסגעליידיקטע ביז צום גרונט, האָב איך בממש דערזען דאָס מיידעלע פּון אַמאָל. אַזאָ דאָרינקע, אַן אויסגעבלייכטע, מיט אַ שוואַרץ פאַרטעכל איבער איר קורץ קליידל. פּונקט ווי איצט דאָ, איז אויך דאָרט וווּ זי איז געשטאַנען געווען פּאַלנער פּריילינג. נישט בייַ נאַכט, נאָר אין אַ ליכטיקן פּרימאַרגן. דאָס מיידעלע אין שוואַרצן פאַרטעכל שטייט באַהאַלטן בייַ דער מילכיקער אונטערן טויער. דורך אַ שפּאַרונע זעט זי ווי די מיידלעך און די ייַנגלעך פּון פּועל-הצעיר זאַמלען זיך אויפן פּלאַץ הינטער דער געמיינדע. זיי זענען אַלע פּריילעך. זייער טומל און געלעכ-טער לופּט ווי אַ דראָזש איבער איר לייב. זיי שטייען אויסגעשטעלט אין גלייכע שורות, די מיידלעך באַזונדער, די ייַנגלעך באַזונדער, גרייט פאַרן מאַיאָון אויספּלוג אין נאַענטן וואַלד אַרײַן. די אַנפירער, מיינסטנס סטור-דענטן פּון העכערע קלאַסן, טשעפען אַן ווייס-בלויע טאַשמעלעך. דאָס מיידעלע אין שוואַרצן טרויער-פאַרטעך שעמט זיך צו ווייזן איר פנים. מ'האַט איר אַפּליקאַציע צוריקגעוויזן, שטייט זי בייַ דער מילכיקער היב-טערן טויער. איר האַרץ קלעמט. צו ווערן אַ מיטגליד פּון פּועל-הצעיר איז געווען איר גרויסער חלום. מאַרשירן מיט אַ פּאַן אין דער האַנט, זינגען העברעיִשע לידער, זיך אויפהייבן פּון איר בראַכשטול אויף די פּליגל פּון דער התקווה און אַוועקפּליען אין לאַנד וווּ מאַראַנצן בליען און וווּ ס'איז זומער אין סאַמע מיטן ווינטער. דאָס מיידעלע האָט וויל געוויסט פאַרוואָס מ'האַט איר אַפּליקאַציע אַפּגעוואַרפּן. די פּלאַקס-האַריקע פּרימאַדאַנע פּון דראַמאַטישן קלוב, וואָס לערנט אויך די קינדער זינגען,

איז באשטאנען אַנצוהאַלטן דעם פרעסטיזש פון אַ געקליבענער יוגנט. זי האָט געטענהט, אַז דאָס אַרײַנגעמען די טאַכטער פון געשמײסענעם, קאָן מיטשלעפן מיט זיך די גאַנצע הינטערגאַס. אַזאַ שריט וואָלט אַן צווייפֿל געשעדיקט די באַצױנג מיט די פּני העיר, די שיינע בעלי־בתים וואָס צאָלן פאַר די מונדירן און האַלטן אויף די ביבליאָטעק.

שטייט זי, דאָס מיידעלע, און קוקט אויף די אויסדערוויילטע, די גליקלעכע קינדער. האַנט אין האַנט געשלאָסן מאַרשירן זיי אַראָפּ צו דער רױטער בריק וואָס פירט אין וואַלד אַרײַן. זייערע ווייטע בלווקעס פאַר־טונקלען די ווין. זייערע געזאַנגען צעשפּאַרן די הימלען. זי זעט בפּירוש ווי דער הימל עפנט זיך, ווייטע מלאַכים מיט צעבראַכענע פּליגל פּאַלן צו דרײַערד אַראָפּ... כאַפּט זי זיך דאָס מיידעלע, אַז דאָס איז איר שולד. איר מאַמע אין גן־עדן נעמט זיך אַן איר קרױודע. זי האָט זיך אַוואַדאיר געשטעלט פאַרן פּסאָ־הפּבור און גורם געווען דאָס פּאַלן פון די מלאַכים.

דאָס לאַדישטשיקל מיט זויער־מילך וואָס דאָס מיידעלע טראַגט פאַר איר טאַטן אין יאַטקע אַרײַן, איז שוין פון לאַנג וואַרעם געוואָרן, סײַ פון אירע הענט און סײַ פון אירע טרערן.

זיצנדיק אויף דער באַנק האָב איך זיך אַנגעבוּיגן צו יענעם ווייטן מיידעלע און מיט גרויס ליבשאַפט אַוועקגעווישט אירע טרערן וואָס זענען איצט געפּאַלן אויף מײַן פנים. איך האָב אַרויסגענומען דאָס לאַדישטשיקל פון אירע הענטלעך און אויסגעגאַסן די זויער־מילך אויפן אַרטן ברוק. „האַב קיין פאַראיבל נישט, מיידעלע“, זאָג איך מיט אַ ווייכער שטימ, און ריר אַן מיט די ליפן איר האַרץ אונטערן שוואַרצן פאַרטעכל. „יענע אַלטע קרױודעס האָבן זיך שוין פון לאַנג אויסגעגלייכט“, זאָג איך שוין אַן ווערטער. און דער טאַטע, ער וועט שוין אויף דיר מער נישט שרײַען. קום, ליבינקע, לאַמיר גיין אַהיים, אַזוי טריט נאָך טריט לויט אונדזער אייגענעם שטייגער...

די נסיעה אויפן טעלעפאן

ראָז, מיין ריכע קווינע פון אַפֿ-טאָון האָט מיך פאַרבעטן אַרויסצו-
פאַרן מיט איר קיין טאַנגלווד.

די געלעגנהייט אַרײַנצונעמען אַ גוטן קאַנצערט אונטערן פּרינען הימל,
האַט מיך אַ הייב געטון פון בענקל. דאָס טעלעפּאָן-טרייבל אין מיין האַנט
האַט געקלונגען מיט טענער פון אַ סימפּאָנישן אַרקעסטער. סאַפּראַנאַס
זענען אַרויס מיט די דינסטע טרעלן. לאַנגהאַריקע מיידלעך האָבן מיט
דינע פינגער געצופּט די סטרונעס פון דוד המלכס אַלטע האַרפּן. מיין
האַרץ האָט געפּויקט, געטריבן די בלוטן מיט שוימיקן רעש — מיט אַ
מאַל האָב איך זיך צעווייגט, אַזאַ אינטענסיווער, שטומער געוויין, ווי
נאַר אַ נשמה קאָן זיך פאַרגינען.

אויפן אַרט האָב איך פאַרגעסן אַז מיין קווינע קאָן קאַליע מאַכן דעם
בעסטן קאַנצערט מיט אַזאַ אינספּירירטער באַמערקונג: אַז זי וואָלט
איצט געגעסן דעם בייגל מיט לאַקס, וואָס זי האָט אין איילעניש איבער-
געלאָזט אין שטוב אויפן טיש.

מיין קווינע איז אַ הי-געבוירענע. בײַ איר אין סאַלאָן שטייט אַ פּיאַנע
מיט אַן אַפענעם פּליגל. ווען זי נעמט אויף געסט, זעצט זי זיך אַוועק
ביי דער פּיאַנע און קלאַפט אויס אַלע פּאַפּולערע לידלעך וואָס האָבן
אַנגערײסן אויף בראַדווײ. דאָס שפּילן אויף דער פּיאַנע גיט איר גרויס
חשיבות. די געסט זשאַלעווען ניט קיין קאַמפּלימענטן און זי זשאַלעוועט
ניט געטראַנקען און פאַרבײסן כּיד-המלך.

קאַמפּלימענטן זענען בײַ מיין קווינע פון גרויסער וויכטיקייט. ווען
זי שפּילט, ווערט איר אַרטשי דער גאַסטגעבער. ער דערלאַנגט און נעמט
אַראָפּ פון טיש. ער דרייט זיך צווישן די געסט אויף די שפּיץ-פינגער.
ער דיריגירט זיי און מאַניפּולירט זיי. ווען אַרטשי פאַרזשמורעט זיינע
ממזרישע אויגן און לייגט צו אַ פינגער צו די ליפּן, מיינט עס צו ציען
די אויפּמערקזאַמקייט פון זײַנע געסט אויף דער הויכער קוואַליטעט פון
זײַן ווייבס שפּילן. ער ווייזט זיי אויך אַן ווען צו שווייגן און ווען צו

אפלאַדירן. ניט ווײַל ער איז אַזוי פאַרגלייבט אין איר טאַלאַנט. אַרטשי ווייסט, אַז מיט אַ ריכטיקן קאַמפּלימענט אין דער ריכטיקער צײַט, קאָן ער אַפּקויפּן אַלע זײַנע זינד. מיט זײַן טשאַקען האָט ער טאַקע געווונען איר האַרץ און איר פאַרמעגן. איך ווייס ניט צי מײַן קווינע פאַרשטייט זיך ניט אויף זײַנע שטיק, אָדער זי מאַכט זיך ניט וויסנדיק וועגן דעם וואָס אַנדערע זעען און ווייסן. איך אַליין האָב אים געזען מיט זײַן געוועזענער אַרײַנגײן אין אַ טײַערן רעסטאָראַן. ער האָט זי געהאַלטן אַרום דער טאַליע און זי האָט הויך געלאַכט. איך האָב געטראַכט, אַז ס׳איז אפשר מײַן פּליכט זי אויפּמערקזאַם צו מאַכן? דערנאָך האָב איך געטראַכט, אַז זי ווייסט און וויל פאַר יעדן פּרײַז אָנהאַלטן די סינדערעלאַ-מעשה אין וועלכער זי איז פאַרוויגט געוואָרן. ביי איר איז דער שטעל, מער ווי דער גאַנג. זי זאָגט, „אַז מײַקראַצט ניט. בלוטיקט מען ניט. ווען דו, מײַן טײַערע קווינע, וואָלסט ניט געווען אַזוי טיף אַרײַנגעקוקט אין די געדערים, וואָלסטו אויך געווען מיט לײַטן גלײַך“. זי באַגלייט דעם שטאָך מיט אַ לאַנגער דרשה, אַזאָ ווי עס פּאַסט דער טאַכטער פּון מײַן פעטער, וועלכער האָט מיך אָהער געבראַכט.

בײַנאַכט אויפּן געלעגער ווייס איך גענוי וואָס איך האָב געדאַרפט זאָגן און ניט געזאָגט. איך האָב ווייניקסטנס געקאַנט זאָגן, אַז ווער ס׳וויינט אין אַ גלעזערן הויז, וואָרפט ניט אויף יענעם קײן שטיינער. נאָך אַ סך אַזעלכע גרייטע שלאָגווערטער קומען מיר אויפּן זינען. איך פיר אַ לעבעדיקע דיסקוסיע מיט זיך אַליין, אַזוי ביז אין ווייטן טאַג אַרײַן. דער פּועל יוצא פּון רעדן צו זיך אַליין, איז אַ שלל פּון חלומות. אין חלום בין איך אַלע מאָל אַ זיגער. אין דער פּרי ווען איך קוק איבער דאָס געחלומטע, ווער איך ערשט רעכט אין פעס אויף זיך אַליין. איך באַפּאַל זיך מיט זידל-ווערטער, וואָס איך וואָלט ניט געזאָגט דעם ערגסטן שונא.

באַוואַפנט מיט אַלע „קלוגע“ שלאָגווערטער, לויף איך צום טעלעפּאָן גרייט צו עפענען פּײַער, אַזוי גיך ווי מײַן קווינע וועט עפענען דאָס מויל. לאַזט זיך אויס, אַז זי איז ניט אין דער היים. צומאַרגנס און איבער-מאַרגן האָב איך שוין קײן חשק מיט איר צו דיסקוטירן, ביז זי קומט ווידער אויפּן טעלעפּאָן. זי רעדט און איך הער. די ענטפּערס וואָס איך האָב צוגעגרייט, האָבן איצט ניט קײן טעם. זי דערציילט מיר אין איין

אָטעם, אַז אַרטיש האָט שוין ווידער דערקלערט וואָפּנשטילשטאַנד: דאָס הייסט, זי רעדט, שרייט, שפּייט אויס די גאַל; ער שווייגט ווי אַ פּיש. וואָס דער פּראַבלעם איז, זאָגט זי ניט. ווייל איך שווייג, נעמט זי אָן אַ דראַ- מאַטישן טאָן: „אויך דו קערסט ניט צי לעב איך, צי בין איך טויט? נו, מילא, מיט דיר האָב איך דאָך ניט חתונה געהאַט, אָבער אים מוז איך עפעס אָפטון“ — העשעט זי אַריין אין טעלעפּאָן. זי וועט אַרויסציען די געלטער, אַנטלויפן אין דער וועלט אַריין. זי וועט אים פאַרסמען, זיך דערטרינקען. „פאַרוואָס ניט גטן?“ — שלאָג איך איר איבער. „דו אַליין זאָגסט דאָך, אַז דו ביסט אַ פּראַקטישער מענטש?“

מיין קווינע היפט איבער מיין פּראַגע. זי נייטיקט זיך ניט אין מיניע עצות. זי דאַרף אויסנוצן דעם אַרסענאַל וואָס איז געווען געמיינט פאַר אים, האָט ער זי געלאָזט שטיין מיט אַלע ניט-אויסגעשאַסענע קוילן און איז אַוועק פון הויז.

בעת זי רעדט, לויף איך אַרום מיטן טעלעפּאָן-שטריק איבערן אַקסל, קאָך דערווייל אויף קאַווע, כאַפּ אַ בליק אויף די קעפּ אין דער מאַרגן- צייטונג און פון מאָל צו מאָל, גיב איך אַ ברום אונטער דער נאָז אַזעלכע צו האַנט-געקומענע ווערטער, ווי: נו, טאַקע, אפּשר, המ-מ-ם. מיט יאָ און מיט גיין בין איך מער פאַרויכטיק. מער ווי איין מאָל בין איך שוין געכאַפט געוואָרן מיט אַ יאָ, דאָרט וווּ איך האָב געדאַרפט זאָגן גיין — און פאַרקערט אויך דאָס זעלבע.

פאַרוואָס דווקא אַזעלכע טיפּן קלעפּן צו מיר, וועל איך שוין קיינמאַל ניט וויסן. ס'איז אַ פּאַקט, אַז ניט בלויז פּרויען, נאָר אויך מענער וואָס נייטיקן זיך אין אַן אַנשפּאַר זוכן מיך אָפּ. מיין אַנלען אויף יענעם האָט קיין האַפט ניט געפונען. איך נעם אַ טריט פאַרויס, היפּ איבער דעם צווייטן, בין איך קום צום דריטן — הענג איך שוין ווידער אין דער לופּט. דאָס מאָל, ווען מיין קווינע ראָז האָט מיך פאַרבעטן צו פאַרן מיט איר קיין טאַנגלווד, בין איך פאַרבלענדט געוואָרן פון דעם ליכט וואָס איז אויפגעגאַנגען פאַר מיניע אויגן. די שאַטנדיקע זייט האָב איך ניט געזען. איך האָב געדולדיק אויסגעהערט וואָס ער האָט געזאָגט, און וואָס זי האָט געזאָגט און וואָס פאַראַ טייערער מעבל איר פּריינדין לילי האָט איינגעקויפט. איך האָב דאָס אַנגענומען פאַר אַ קליינעם קרבן קעגן דער

גרויסער איבערלעבונג, וואָס שטייט מיר פאַר. מעשענע אינסטרומענטן האָבן פּלאַץ געמאַכט פאַר אַ פאַרבענקט פּידעלע, וואָס איז געלאָפּן מיט דראָזש איבער מיין לייב. בראַהמס קאָנטשערטאָ האָט מיט גרויס קראַפט אונטערגעהויבן די סטעליע. ווען ניט דאָס טרייבל אין דער האַנט — וואָלט איך אפשר דעם הימל דערגרייכט. הייכן וועלכע מ'קאָן מיט דער האַנט ניט דערלאַנגען האָבן אויף מוזיקאַלישע טרעפּ מיך געצויגן אַרויף. אין סאַמע מיטן טאַג, האָב איך דערזען יענע ווייטע נאַכט, דערהערט די מוזיק אונטער די שטערן, געפילט זיין האַנט, געזאַפט זיין ריח... אפשר, האָב איך געטראַכט, אפשר געדענקט ער? אויב ער געדענקט, וועט ער זיכער קומען. איך וועל זיך שטעלן פאַר אים אין דער גרייס אין וועלכער איך האָב ניט באַוויזן אַריינצוואַקסן. ער וועט מיך זען אַזוי ווי איך האָב געזאָלט זיין, געוואָלט זיין און ניט געוואָרן. וואָס פאַראַ מדרגה ער האָט דערגרייכט, ווייס איך ניט. אין חלום זע איך אים ווי אַן אינוואַליד. ער זיצט אויפן אינוואַליד-וועגעלע און וואַרט עמעץ זאָל אים פירן... איך דערנענטער זיך הינטן-אַרום. איך נעם אָן די הענטלעך פון זיין וועגעלע און פיר אים אַוועק פון דעם המון. איך פיר אים צו יענער נאַכט, צו דער שעה, צו דער רגע, וואָס איז שטיין געבליבן אין זכרון.

„פאַרוואָס דו?“ שפּטשע איך אים אין אויער אַרײַן. „עמעץ, ערגעץ, האָט זיכער געמאַכט אַ טעות. איך האָב געזאָלט זיין קאַמיל — איז אָבער דער אַלטער דומאַ אַרויס פון דער מאַדע. דו דאַרפסט מיר ניט זאָגן ווען און ווי אַזוי דאָס אומגליק האָט פאַסירט. יעדער איבערגאַנג מאַנט זיין קרבן“.

איך שטופּ דאָס וועגעלע און רעד. איך בין אַזוי פאַרטיפט אין מײַנע רעיונות, אַז איך הער ניט וואָס דער אַרקעסטער שפּילט — בין מיין קווינעס קול שרײַט אַריבער אַלע ווייטן: „וואָס איז דער מער מיט דיר, ביסט איינגעשלאָפּן?“

אַזוי האָב איך פאַנטאַזירט בין צום טאַג פון דער נסיעה. ווען איך האָב זיך דערנענטערט צו איר הויז און דערזען מיין קווינע שטיין מיט לילין פאַר איר שפּאַגל נייעם קאַדילאַק, האָב איך זיך גיך פאַרקירעוועט אין דער פאַרקערטער ריכטונג און גענומען דעם סאַבוויי צום צענטראַל פאַרק אויסצוויצן מיין בענקעניש אונטער אַן איינזאַמען בוים.

געראַטעוועט אַ ייִדישע נשמה

ער איז געזעסן מיטן קאַפּ געבויגן ביז אַרונטער צום האַרצן. ער האָט זיך איינגעהערט צו דעם יונגן רבי וואָס איז געשטאַנען ביים שטענדער און מספּיד געווען די פּרוי וואָס איז שוין געלעגן פאַרקלאַפט אין אַ פּריש לאַקירטן קאַסטן.

דער יונגער רבי מיט דער יאַרמולקע אויפן שפּיץ קאַפּ, מיטן צוגע-שוירענעם בערדל, האָט די פאַרשטאַרבענע פּרוי ניט געקענט. אַלץ וואָס ער האָט געוואָסט וועגן איר — איז געווען דאָס וואָס מ'האַט אים געזאָגט מיט אַ פּערטל שעה פאַר דער לוויה. אייגנטלעך איז דאָס אויך ניט גייטיק געווען. ער האָט געקאָנט דעם מאַמר פון אויסנווייניק. ער האָט זיך בלוז גענייטיקט אין אַ פאַר טרוקענע פאַקטן, ווי עלטער, שטאַנד, קינדער, אַ מאַן? דאָס איבעריקע איז שוין געווען סטאַנדאַרט.

אויפן שטענדער פאַר אים איז געלעגן אַן אָפּן ספּרל. כדי אויסצופילן די דרייסיק מינוטן, האָט ער צווישן איין פּיקטיוו בילד און אַ צווייטן אַריינגעבראַקט פּראָזן פונעם אָפענעם ספּרל, וואָס קיינער פון די אַנוועזנ-דע האָט במילא ניט פאַרשטאַנען. ער האָט גערעדט וועגן אַן אשת-חייל וואָס האָט געווינדמעט איר לעבן פאַרן ווילזיין פון דער משפּחה. זי איז געגאַנגען אויפן דרך פון איר מאַמען, פון איר מאַמעס מאַמע און די מאַמעס פאַר זיי, ביז צוריק צו שרה, רבקה, רחל און לאה. זי האָט געצויגן דעם פאַדעם מיט גרויס אַחריות און מיט דער זעלבער אַחריות אים איבערגעפלאַנצט אין די הערצער פון אירע קינדער לדור דורות.

אַ מאַן וואָס איז געזעסן אויף דער לעצטער באַנק אַליין, האָט געהאַלטן זיין רעכטע האַנט אין בוזעם-קעשענע, פונקט אויף דעם אָרט וווּ עס האָט גערוט דאָס דינע העפּטל לידער געשריבן אין גראַמען. ער האָט דאָס העפּטל פאַרויכטיק אַרויסגענומען, עס אַוועקגעלייגט אויף די קני, אויפגעמישט דאָס ערשטע זיטל און מיט גרויס פּיעטעט איבער-

געלייבנט: „פון מיר צו דיר, מיט ליבשאפט“. איר בילד איבער דעם געשריבענעם האָט אַרױפגעקוקט צו אים. ער האָט אַרױפגעלייגט זײַן האַנט אויף איר יונגן פנים, אַ גלעט געטאָן די פינגער וואָס זי האָט געהאַלטן אויף איר ברוסט — און צו דער זעלבער רגע דערפילט ווי אַ האַנט האָט אָנגערירט זײַן אַקסל. ער האָט נאָר האַלבױעגס איבערגעדרייט דעם קאַפּ. ער האָט זיך ניט גענייטיקט צו זען, ער האָט געױוסט װעמעס האַנט דאָס איז. ער האָט זי דערקענט אין דער איידלקייט, אין דער שפילעװדיקייט פון באַריר. די האַנט האָט זיך געגליטשט אַרױפּצו צום אויער און ווי אַ ים-מושל אָנגעלאָדן מיט סודות, האַסטיק אַ שעפטש געטאָן: „טרעף װער דאָס איז?“

ער האָט זיך ניט גענייטיקט צו טרעפן. איצט, פּונקט ווי אַמאָל, האָט ער געױוסט װער זי איז, ער האָט געױוסט לױט דעם ציטער פון האַרצן, לױט דעם ווי די האַר האָבן זיך אים געשטעלט קאַפּױער. ער האָט אַ שאַר געטאָן מיט דער האַנט איבערן אויער און די מושל האָט זיך אָפּגעטאָן. די שטים װאָס ער האָט איצט געהערט איז געקומען פון אַן אַנדערן מקור, אַ טיפּקייט װעלכע ער האָט מיט דער האַנט ניט געקאַנט אױעקמאַכן. „מאָריס“, האָט די שטים געזאָגט, „גיי אַרױף און זאָג עפעס, עפעס װאָס איז נוגע מיך, ניט דעם סטערעאַטיפּ װאָס האָט מיט מיר ניט קיין שייכות. װער מער ווי דו װייסט װער איך בין, װאָס דאָס לעבן האָט געמיינט פאַר מיר? דער מאַן װאָס רעדט דאָרט, רעדט װעגן עמעצן, אפשר זײַן מאַמע, זײַן באַבע, אַדער גאָר אַרױסגענומען פון אַ טעקסט-בוך? דו מאָריס, װאָס האַסט געקאַנט מײַן יחידישן איך, געקאַנט מײַן נשמה, געױוסט אירע ראַנגלענישן, איר פּלײַען און איר פּאַלן — דו גיי אַרױף און זאָג עפעס: זאָג עפעס פאַר איר, פאַר דער נשמה מײַנער. פאַר מײַן גוף דאַרפסטו שױן ניט זאָרגן. דער גוף איז שױן אַ באַרױקטער, אױסגעברענט אַלע לײדנשאַפטן, אױסקרענקט אַלע חולאתן; זי אָבער, די נשמה מײַנע, װיל ניט אָפּגעבן אירע לעגיטימע פּליגל. זי װיל אַ תּיקון, מאָריס. זי ציט נאָך אַלץ צו די פאַרבּלענדענישן צו װעלכע מיר האָבן זיך געבוקט. זי איז נאָך אַלץ באַצױבערט פון די עפעמערישע חלומות װאָס באַגלייטן דעם מענטש פון דאָרטן אַהער.

איצט, װען דער געדרייטער װעג האָט זיך אין גאַנצן איבערגעריסן,

באשטייט זי אויף איר רעכט ווייטער אַנצוגיין. באַפּרײַ זי צו איר גורל, מאַריס. ראַטעווע זי פון עולם-התועה. טראַכט ניט, מעסט ניט, זוך ניט קיין לאַגיק. דער וואָס האָט פּאַרטראַכט דאָס לעבן און דעם טויט, האָט זײַן אייגענע אויסרעכענונג... אייל זיך מאַריס איידער עס ווערט צו שפעט. אַ שווערער נעפל הענגט איבער מיר. איך פּאַל אונטער זײַן דרוק. מיר דאַכט איך הער דאָס קול פון קדיש, נאָר איך ווייס ניט ווער עס איז דער מת. איך ווייס אויך ניט צי דו ביסט זי — אָדער זי איז דו? וואָס העכער דער יתגדל — אַלץ טיפּער זינק איך... אייל זיך, מאַריס, אַנטפלעק מיין איך — און ראַטעווע די נשמה...

דער מאַן האָט געעפנט די אויגן. ער האָט געזען ווי דער זעלבער יונגער רבי איז שוין מספיד אָן אַנדערן בר-מינן: „איש תם וישר“, הערט ער אים זאָגן. ער לייגט אַרײַן דאָס העפטל לידער אין בוועם-קעשענע און שלײַכט זיך אַרויס פון טויטן-הויז.

אין דרויסן האָט געבלאָזן אַ קאַלטער ווינט. אַ מאַרצאווער רעגן האָט אים געפאַרסקעט אין פנים. „דעם מלאך המוותס הויך-סעזאָן!“ טראַכט ער. „די ערד באַפּרײַט זיך פון די שיברי-כלים, גרייט אויפצונעמען נײַ לעבן, וואָס אַן אַנדערער דור וועט באַלד פאַרדעקן. אַלץ וואָס לעבט מוז שטאַרבן“, פּילאָזאָפּירט ער גייענדיק מיט דריבנעם שפּאַן אונטערן קאַלטן רעגן. די וועלדער, די פעלדער, די בערג און טאַלן, די טײַכן און ימים — אַלץ וועט פאַרגיין. די ערד וועט בלייבן הענגען אויפן זוים פון צײַט, ווי דער טויטער וואַלפּיש אויפן זאַמדיקן ברעג, מיט בלינדע אויגן געווענדט צו דער אייביקייט.

מיט דעם בילד פאַר די אויגן איז ער אַרײַן אין דער קאַפעטעריע וווּ זי און ער פלעגן זיך אָפט טרעפן. ער האָט אָפּגעזוכט דאָס טישל וווּ זיי האָבן ליב געהאַט צו זיצן, און באַשטעלט אַ טעפל קאַווע און אַ בייגל מיט לאַקס. פון די פּאַפּירענע רויזן אויף דער וואַנט זענען די קרוינבלעטלעך געפאַלן — און פּאַלנדיק געווינקען ווי פינגער פון אַפּשייד. ניט ווילנדיק הייבט ער אויף די האַנט און ווינקט צוריק...

„און איך האָב געמיינט אַז דו גלייבסט ניט אין נשמות“, הערט ער דאָס קול פון אויסגעליידיקטן רויזן-בעכער. און שוין זיצט די נשמה קעגנאיבער אים און קוקט אים גלייך אין די אויגן אַרײַן. „איך וואַלט

גערן געבליבן מיט דיר, מאַריס. דו ווייסט דאָך אַוודאי אַז דאָס איז דער ווייבערשער יאַרהונדערט, מוז איך אונטערשטעלן אַן אַקסל צו דער שפּיל. באַזונדערס וואָלט דאָס ניט געווען עטיש. דו מוזסט פאַרשטיין אַז איך בין ניט פון די נשמות מיט וועלכע מאַגייט פון וויגל צום גרוב. איך בין וואָס מ'רופט אַ נשמה-ייתה, אַ צוגאַב נשמה, אַזאָ וואָס מ'פּלאַנצט איבער, ווי למשל אויגן, הערצער; אויך נשמות גוצן זיך אָפּ, פאַרלירן דעם זין פון זייער באַרוף — דעמאָלט קום איך ממשיך זיין דאָס וואָס דער בעל-דבר האָט פאַרלוירן. דו שמייכלסט, העי? גלייבסט ניט דיינע אייגענע אויערן. זעסט דאָס מיידל דאָרט בני דער טיר? זי איז מיין קומענדיקע אונטער-נעמונג. דו גלייבסט נאָך אַלץ ניט? זעסט ניט ווי זי קוקט אויף מיר מיט אַזאָ געבעט אין די אויגן?"

„איך זע ניט“.

„קוק אַרײַן אין שפּיגל וועסטו זען. זי איז נאָר וואָס שטעקן געבליבן אין מדבר. זי האָט פאַרמישט דעם קאַלענדאַר, פאַרבלאָנדזשעט אין צײַט. זעסט ווי אירע ליפן ציטערן מיט תפילה. זי ווייסט ניט אַז עשתורת איז שוין פון לאַנג אַ שטיין. זעסט ווי זי האַלט די פינגער צעשפרייט, ווי זי וואָלט געדוכנט אין בית המקדש?"

„איך זע גאַרניט“.

„דו דאַרפסט ניט זען. זי זעט. איך זע. אין איר דימיון איז זי די מלכה שבא אויפן וועג צו דעם קלוגסטן, דעם שענסטן, דעם מעכטיקסטן מלך בן מלך. זי איז איבערגענומען מיט איר אייגענעם רייץ. כוואַליעס פון לייַדנשאַפט רוישן אין איר בלוט. די הייסע מדבר ברייט איר לייב. דער ווינט רייסט איר שליער, דעקט אָפּ איר פנים, פילט אַן אירע אויגן מיט זאַמד. זי ווייסט נאָך ניט אַז איר געוויינלעכע נשמה האָט דעם דרוק ניט אויסגעהאַלטן. זי ווייסט אַבער יאָ, אַז זי מוז וואַרטן. האַלט זי די אויגן צוגעמאַכט. זי וואַרט. זי וואַרט אויף מיר, איך זאָל זי פירן צו איר גורלדיקן ציל...“

„איידער איך האָב זיך באַקענט מיט דער וועמענס בילד דו טראַגסט פאַרשטעקט אונטער דיין מאַרענאַרקע, האָט זי אויך אַזוי אויסגעזען ווי אַט דאָס מיידל: אַזוי בלאַס, פאַרלירן, צוגענאַגלט מיט אַלע גלידער צו איינגעשטעלטע כללים. יעדער ריר האָט איר געקאַסט בלוט. איך האָב

נאָר וואָס זיך געזעגנט מיטן גוף פון אַ דאַמע פאַר וועמען איך האָב שוין קיין סך גיט געקאַנט אויפּטאַן. זי האָט דערטרונקען איר נשמה אין קניפּעס. זי איז גראַד געווען אַ פּינע מאַלעריין. אירע סוזשעטן זענען געווען גאַסן-מיידלעך ביי די טויערן פון פאַרלאַזטע הייזער. נאָך אַ טאַג מאַלן און אַ האַלבע נאַכט שיכורן, האָט זי ליב געהאַט צו פאַרבניסן מיט אַ ליבע אונטערן פּרייען הימל. גיט ער האָט געוואוסט ווער זי איז — גיט זי האָט געוואוסט ווער ער איז. איין מאַל האָט אַזאַ בחור אונטערן איינפלוס פון, מלאכים-שטויב! איר דעם האַלדו איבערגעשניטן“.

„נאָך וואָס דערציילסטו מיר די אַלע מעשיות?“

„ווייל איך וויל דו זאָלסט וויסן, אַז איך בין צו די שטעקן געבליבן בענע אין זאַמד — דאָס וואָס די שלעפּ-מאַשין איז צום אויטאָמאַביל. אויך דו, מאַריס, גייטיקסט זיך אין אַ שטופּ. קענסט גיט שווימען, פּרוּווט מען פּלִיען — פון דער הייך איז די פּערספּעקטיוו בעסער. „אַפּיון“ די נשמה מיט אַ בייגל און לאַקס — איז גיט גענוג! מוזסט נעמען די שפּיל אַליין אין די הענט אַריין...“

„איך האָב דיר שוין געזאָגט, אַז איך וואָלט גערן געבליבן מיט דיר, נאָר אַזוי ווי איך בין בטבע אַ פּלאַפּלער, וואָלט גיט געווען עטיש אויס-צופּלאַפּלען וואָס זי האָט געטראַכט וועגן דיר, וואָס זי האָט געפּילט וועגן דיר — דעריבער וועלן מיר זיך געזעגענען טאַקע איצט, שוין. דאָס מיידל וואָס איז געבליבן שטעקן אין דער מידבר — וואָרט. זעסט ווי זי קוקט אויף מיר, שטרעקט אויס די האַנט, ווי דער טרינקענדיקער צו דער לעצטער שטרוי?“

„נאַרישקייטן! ווי אַזוי קאָן זי זען אַזאַ פענאַמענאַלע דערשיינונג

ווי אַ נשמה?“

„וואָס הייסט ווי אַזוי? ווי אַזוי זעסטו דעם בייגל מיט לאַקס, דאָס טעפּעלע קאווע? אַלץ איז רעלאַטיוו, מיין פּריינד. עס געווענדט זיך אין די סינגאַלן וואָס קומען צו דיר פון אונטער דעם פאַרוק. זיי דיקטירן דיר ווען צו הונגערן נאָך אַ בייגל מיט לאַקס און ווען נאָך אַ פּרוי וואָס שרייבט ליבע-בריוועלעך אין גראַמען... וואָס הייסט מען זעט גיט? אַוודאי זעט מען. עס ווענדט זיך אין קוקער ווי אַזוי ער באַנעמט דאָס געזענע, אַדער בעסער געזאָגט, דאָס אומגעזענע.“

בלומע לעמפעל

„קאן מען דײך פּרעגן אין וואָס דײַן פּונקציע באַשטייט?“

„מײַן פּונקציע איז צו סטימולירן דײַנע פּונקציעס.“

„און ווער סטימולירט דײך?“

„פּאַראַן אַ העכערע אינסטאַנץ. נײַטאָ מער קײן צײַט וועגן דעם

צו רעדן. טאָ זײַנע מיר געזונט. פּאַרגעס נײַט דעם בײַגל מיט לאַקס.

אײן בײַס און דער טעם קומט צוריק. אײך ווײל זאָלסט וויסן, מײַן פּרײַנד,

אַן אַפּילו אַ סטימולאַטאָר נײַטיקט זײך צומאַל אין אַ סטימולאַנט...“

נאָסטאַלגיע

גאָך יאָרן הויזן אויף הויכע גאַרנס, ווערן געפירט אויף בלינדע ווינדעס, האָבן מיר ביידע באַשלאָסן, מיין מאַן און איך, אַז ס'איז צייט איבערצולאָזן די הויכע הימלען און גידערן בעענטער צו דער ערד. אין דעם פרט זענען מיר ביידע איינשטימיק. מיר וועלן זיך צוריק באַפריינדן מיטן גראָז, מיטן בוים, אַ שמעק טון צו אַ בלום, פילן דעם טעם פון אַן אייגענער נחלה.

דאָס זוכן האָט לאַנג ניט גענומען. מ'האָט אונדז נאַראַיעט פונקט אַזאַ הייזל ווי מיר האָבן געוואָלט. אַ הייזל מיט אַ גאַרטן. „אַ ייִדישער גאַרטן“. אַ בוים אָן אַ נאַמען, פאַרוואַרלאָזטע בייטן, ווילדגראַז ביז די קני, דעם ים מיט דער האַנט צו דערלאַנגען, און דאָס אַלץ וואַסערע דרייסיק מייל פון ניו-יאָרק.

דאָס יונגע פאַר פאַלק מיט וועמען מיר האָבן זיך, אַזוי צו זאַגן, געביטן מיט די ווייניגען, האָבן גראַד געזוכט דאָס וואָס מיר האָבן פאַרלאָזט. ווייל מיר האָבן געזוכט נאַטור, האָבן זיי געזוכט „קולטור“. זיי האָט געצויגן ניו-יאָרקער מוזעומס, קונסט-גאַלעריעס, טעאַטער, קאַנ-צערטן, מאַדע-סאַלאַנגען; מיר האָבן זיך פאַרליבט אין גאַרטן. זיי האָבן אונדז פאַרזיכערט, אַז זומער איז דאָ אַ גן-עדן. דער גאַרטן ווערט פול מיט פל מיני בלומען. אַזוי גיך ווי דער שניי הייבט אָן שמעלצן, שטופן די טולפאַנגען אַרויס די נען. דער האַצינט פאַרשמעקט די געגנט. דער בוים, ווי נאָר ער דערזעט די ערשטע שוואַלב, וויקלט ער אָפּ די ווינדעלעך אַרום די לענדן פון זיינע בליטן, און אַנאַנסירט פּרילינג אויף דער וועלט. די אַזעליאַ געטרויט ניט קיין איינציקער שוואַלב. זי וואַרט אויפן באַפעל פון אונטערערדישן דיריגענט, דעמאָלט פּוצט זי זיך אויס אין אַ ווייסער קרינאַליבע, ווי אַ פּלה צום באַדעקנס.

דערווייל שטייט דער בוים אַ נאַקעטער. דאַרע צווייגן וויגן זיך אין

ווינט. אין בלאַטיקן שניי פוילן פאַריעריקע בלעטער. איד רוק צו מיין וויגשטול צום פאַרמאַכטן פענצטער וואָס קוקט אַרויס דירעקט צום בוים. וויגנדיק זיך אַהין און צוריק, שטעלט זיך איין אַ קאַנטאַקט צווישן אונדז ביידן. אַ מין שטומע פאַרשטענדעניש. מיר רעדן אויף אַ שפראַך אָן ווערטער, אַ שפראַך וואָס פליסט פון קדמונישע קוואַלן. דאָס הייסט, ער רעדט. איך ענטפער אים מיט אַ פאַרגיכערטן האַרצקלאַפּ, וואָס מיינט אַז אויך איך בין אַן אַפגעשלאָסענע איינהייט, אַפן צו דעם וואָס געפינט אַן אַפּקלאַנג אין מיר.

מיין מאַן איז מער מחותן מיטן ים. ווען איך בין נאָך אַריינגעטון איך מיינע פאַרפלאַנטערטע חלומות, כאַפט ער אַ שפאַציר אויף באַרד-וואַלק. ביי אים איז דער ים לשון זכר, געשריבן מיט גרויסע אותיות. ער באַווונדערט זיין מענלעכן שטאַלץ. ער זאָגט, אַז אַפילו ווען דער ים רוט, רוט ער ווי אַ מאַן נאָך אַ שווערן טאַג אַרבעט. ער בייט ניט זיין שטעלונג. ער טאַנצט ניט „מה יפית“, ניט צו דער זון, ניט צו דער לבנה. אַזוי איז ער געשטאַנען ביי בראשית און אַזוי וועט ער אויך שטיין ביים קץ.

איך שפאַר זיך ניט מיט אים. איך ווייס פאַרויס אַז איך וועל דעם אַרגומענט פאַרלירן. שוין אַזאַ נאַטירלעכע אייגנשאַפט ביי מיר, וואָס צווישן פאַזיטיוו און נעגאַטיוו גנבעט זיך ביי מיר אַריין דער אַפּשר און גיט דעם קעגנער די אויבערהאַנט.

אויף מיר האָט דער ים גאַר אַן אַנדערע ווירקונג. זיין אומאַפּרעגלע-כער אַבסאָלוט מאַכט מיך פילן ווי אַן אונטערגעוואַרפן ממזל, אַרויס-געטריבן אויף דער וועלט צו קלאַפן אין פאַרמאַכטע טירן. ביי מיר איז דער ים אַ שטיפּמאַמע, וואָס האָט פאַרכאַפט דעם סוד פון אַלע סודות און האַלט אים פאַרשלאָסן אין איר שויס.

די ים-פייגל פּרעגן ניט קיין שאלות. זיי נעמען וואָס דער ים וואַרפט אַרויס. שטייען זיי ביים ברעג ים דעם גאַנצן לאַנגן טאַג און עסן. ווען די נאַכט פאַלט צו, הייבן זיי זיך אויף און פליען אַוועק צו זייערע נעסטן. אויך איך קער זיך אום צו מיין שטילן האַפּן, צו מיין מאַן און צו מיין גאַרטן.

מיטן בייטן דאָס ווינאַרט איז געקומען אַן אומבײַט אין מיין עצם וועזן. דאָס סעזאָנאווע לעבן פון דער גרינער וועלט האָט מיך אַרײַב־געפירט אין אַ טיפערער רעאַליטעט. וואָס געענטער צום סוף, אַלץ בולטער איז געוואָרן דער אָנהייב. איך שטיי אין מיטן צווישן צוויי האַלב־קרייזן וואָס דערנענטערן זיך צו מיר מיט אַ מוראדיקער שנעלקייט. אַט־אַט וועלן זײַ מיך אַרײַנצײען אין הערמעטישן אינגעווייד — אין סעזאָן פאַרענדיקט, אַ צווייטער הייבט זיך אָן.

פדי אויסצומיידן אַזעלכע וויזיעס פאַרנעם איך זיך מיט גאַרטן־אַרבעט. איך קוק אויפן בעז און זע דאָס אַמאַליקע קינד. זי יצט אויף דער פריזבע, פייכט פון רעגן. עס איז פּרילינג אויף דער וועלט. פּרילינג אין איר געמיט. רייזשע פּלטיאלס זינגט. איר נאַטירלעכע סאַפּראַנאַ גיסט זיך פון איר אָפענעם פענצטער אַרויס צו דער פּריזבע וווּ דאָס מיידעלע זיצט. דאָס געזאָנג וואָס זי זינגט ברענגט מיט זיך איר פנים, איר געשטאַלט. דער גאַלדענער צאַן, אין סאַמע פאַרנט פון איר מויל, בלישטשעט. רייזשע איז שטאַלץ מיט איר גאַלדענעם צאַן. זי פּוצט אים צוויי מאַל אַ וואָך, אינאיינעם מיט די מעשענע לייכטער. זי איז אַזאַ גרויסע, אַן אַלץ ווייסערקע, אויך זי האָט ניט קיין מאַמע. טוליע איך זיך צו איר. זי ווייזט מיר אַן וואָס צו זינגען, ווען דאָס האַרץ גייט איבער. זי זאָגט: אַז לידער עפענען שפּאַרונעס אין די פאַרשלאָסענע הימלען. זיך איך און זינג צו די שטערן וואָס פליען אַן פּליגל און פּאַלן ניט אַראָפּ. איך זינג און זינג, נאָר קיין שפּאַרונע זע איך ניט. איך הער דאָס טרילן פון סאַלאָוויי. דאָס קוואַקן פון די זשאַבעס, און אין דער נאַענטער ווייט זע איך דעם בית־עולם וווּ מיין מאַמע ליגט באַגראָבן. איך זיך צוגעקאוועט צו דער פּריזבע עלעהיי איך וואָלט געווען אַ שטיין. וואָלט איך ניט מורא געהאַט פאַר דער פינצטערניש וואָלט איך אַרײַן אין שטוב און געמאַכט ליכט, שרעק איך זיך פאַרן ליכט וואָס רופּט אַרויס דעם שאָטן. פאַר דער לבנה וואָס פּלושקעט זיך אין טײַך. זיך איך אַזוי שטיל ווי עס פּאַסט פאַר אַ יתומה, וואָס האַלט איר פּרילינג אונטערן שוואַרצן פאַרטעך פאַרשטעקט...

צײַט לויפט. און אַט איז זומער אין אונדזער נחלה. די איידעלע רויז האָט אָפּגעטראָטן איר פּלאַץ דער מער פאַרהאַרעוועטער מאַריגאַלד. קיין

סך פלעגע דארפן זיי ניט. א ביסל וואסער אין דער פרי, א ביסל אין אונט און זיי דאנקען אפ מיט בלענדנדיקע קאלירן, ווי זיי וואלטן זיך פארמאסטן מיט דער אויגוסט-זון.

ווען די היצן טרעטן צו, בעט איך זיך איבער מיטן ים. טאקע א שטימפמאמע, אבער פארט א מאמע. ליג איך מיר אויף מיין אויסלייג-בעטל מיטן פנים אראפ. אונטער די אויגן-דעקלעך לויפן בילדער פון דא און דארט. איך נעם זיי אויף אין האלב דרימל. מיר דאכט, אז אויך די זון דרימלט אונטערן צודעק פון אויגוסט-טומאן. א פארטאגיקער חלום קומט מיר קאפויער. איך שווים אין א סאזשלקע געדיכט מיט פיש. עס איז שפעט ביי נאכט. מיר דארפן שווארצן די גרענעץ. איך און ער. איך, וואס האב גורם געווען ער זאל באגיין דאס פארברעכן, פיל די שולד טאפלט שווער. פרעג איך ניט קיין שאלות, כאטש איך ווייס אז די סאזשלקע וועט אנדו צו דער גרענעץ ביט דערפירן. דאס וואסער איז ווארעם. זיין נאקעטער קערפער רירט מיך אן. זיינע אויגן בלישטשען ווי פאספאריטע פליגן אין א פריילינג-נאכט. טאקע צוליב דעם זעלטע-נעם שטריך, רופט מען אים סוניע לץ. ער איז באקאנט פאר דעם שטארקן אין שטאט. טרעפט זיך א מאל א מחלוקת צווישן פויער און ייד, רופט מען באלד סוניען ער זאל שליכטן דעם סיכסוך. ער איז דער איינציקער בחור וואס טראגט א רעוואלווער פארשטעקט אין דער כאלעווע פון זיינע געפוצטע שטיוול. ער איז אויך א גוטער צילער. ער קאן צילן און טרעפן א פויגל אין פלי. ער האט אויך געצילט און געטראפן איר הארץ אין סאמע ברען פון ליבע-סעזאן. מען האט געשמועסט אז זיי זענען דאס שענסטע פארל אין שטאט. קיינער האט ניט געוואגט זיך צו שטעלן אים אין וועג. גראד דער שטאטישער אפטייקער, א מאן מיט ווייב און קינדער, האט דערפילט צו איר א ליידנשאפט וואס ער האט ניט געקאנט בא-הערשן. ער האט זי פארווארפן מיט ליבעסבריוו, איר צוגעזאגט דאס טעלערל פון הימל, פאר א ראנדעווו אין זיין אויטאמאביל. זי האט סוניען וועגן דעם ביט דערציילט. זי האט פארברענט די הייסע בריוו וואס ער האט איר צוגעשיקט, און געפרוויט פארגעסן דעם גאנצן ענין.

דער אפטייקער האט זיך פון איר קאלטקייט ניט איבערגענומען. די תאוה וואס האט געטליעט אין אים, האט מען יעדן אפזאג זיך מער

צעבושעוועט. ער האָט געוואָרט אַזוי לאַנג, ביז די געלעגנהייט איז געקומען, אים אין מויל אַרײַנגעפאַלן, ווי אַ געבראַטן טײַבעלע.

איר עלטערער ברודער, אַרײַנגעראַטן אין זײַן מאַמען, האָט געזוכט און געפונען אַ מזבח זיך מקריב צו זײַן. זײַן מאַמע האָט זיך מקריב געווען פאַר איר טאַטן. פּדי ער זאָל נײַט מוזן באַנקראַטירן און אַנווערן זײַן גוטן נאַמען בײַ גאָט און בײַ לײַט. האָט זי, די סענסעטיווע טאַכטער פון אַנגעזעענעם שניט־קרעמער, חתונה געהאַט פאַר אַ פּראַסטן קאַניוך. זי האָט אויף זיך גענומען אַ לעבן פון בענקשאַפט און באַדויער גאָר דעם ווילגעלערנטן בחור מיט וועמען זי האָט פּרײַער ראַמאַנסירט.

דער מאַמעס אויסגעוויינטער בײַ די שבת־ליכט, געבענטשטער בן־יחיד, איז נאָך איר טויט אַוועק זוכן אַ פּאַסיקן מזבח צו אָפּפּערן זײַן לעבן פאַר דער ישועת אויף דער וועלט. די פּאַליאַקן האָבן אים פּאַרזעצט אין טורמע. ער איז פון טורמע אַנטלאָפּן. געלאָפּן ביז צו דער גרענעץ. די גרענעץ־וועכטער האָבן אים געפּאַנגען און אים צוריקגעבראַכט אין שטעטל אַרײַן אַ נאַקעטן. עס איז געווען אַ שבת אין דער פּרי. אַלע שולן זענען געווען פול מיט מתפללים ווען זיי האָבן אים פּאַראַדירט ווי אַ סטראַשידלע איבער דער שטאַט. ייִדן אין טליתים זענען אַרויס קוקן אויף דעם בײַז־ווונדער. טייל האָבן זיך פּאַרשטעלט די אויגן. אַנדערע האָבן געשריגן ימח שמו וזכרו. זײַן פּאַטער, וואָס איז אַרויס פון שול גלייך מיט אַלע דאַווער, האָט געקריגן אַ האַרצשלאַג און אויפן אַרט געשטאַרבן.

באַלד נאָך דער שבעה איז זי אַוועק אויפן הייליקן אָרט. זי האָט אַנגעלענט איר קאַפּ אויף איר מוטערס מצבה. מיט צוגעמאַכטע אויגן איז זי געשטאַנען און געשוויגן. זי איז אַזוי געשטאַנען פאַר אַ לאַנגער צײַט. ווען זי האָט צוריק געעפּנט די אויגן, האָט זי געוויסט וואָס צו טון. זי האָט געוויסט אַז זי מוז ראַטעווען איר מוטערס בן יחיד. און אַזוי האָט זי געטון. זי האָט זיך פּאַרפּוצט אין איר בעסטן קלייד, צעלאָזט אירע האַר, צוגעפּאַרבט די בלייכע לײַפן און איז אַוועק צום רויטן אַפּטייקער. צוריקגעקומען איז זי נאָך צוויי בעכט און איין טאַג. אַן אויס־געמוטשעטע, אַ צעביסענע, צעגראַבלט און צעבלוטיקט, נאָר מיט דער נײַטיקער סומע געלט אויסצוקויפּן איר מאַמעס זון.

סוניה האָט צופיל ניט געפאַרשט. מיטן אָנגעלאָדענעם רעוואָלווער
איז ער אַוועק צום אַפטייקער אויסגעשאַסן אַלע קוילן און זיך איבער-
געגעבן דער פאַליציי.

וואַנדערנדיק פון חלום צו וואַר און צוריק צום חלום האָב איך זיך
באַלד ווידער געפונען אין דער לעבלעכער סאַזשלקע. די סאַזשלקע וועט
אונדז צו דער גרענעץ ניט ברענגען. זאָג איך צו אים.

„מיר זענען די גרענעץ שוין פון לאַנג פאַריבער. ענטפערט ער.
זעסט ניט די רויטע פענער וואָס פלאַטערן אויפן ווינט?“

„דאָס זענען ניט קיין פענער. דאָס איז דער רויטער אַפטייקער. וואָס
אַפּ דאָס בלוט פון דינע הענט, וועלן מיר גיין שפאַצירן.“

„אין דער חמימה גלוסט זיך דיך שפאַצירן?“
„ביים ים איז קיל. לינדע ווינטלעך פרישן אויף דאָס געמיט. אין
וואַרעמען זאַמד פאַרן זיך פאַרליבטע.“

ער קוקט מיך אָן מיט חידוש. זיינע גרינע אויגן באַשפרענקלט מיט
גאַלדענע טופעלעך, נעמען מיך דורך. זיין גוף אַזוי צודרינגלעך הייס,
אינטיים. איך רייס אויף די אויגן און זע שוין אינגאַנצן אָן אויסגעניכטערטע
זיין האַלב-נאַקטע געשטאַלט, שפאַצירן מיט געמאַסטע טריט אויפן
ווייסן זאַמד. איך זע זיינע פּיציקע שוויים-הייזלעך וואָס דעקן קוים צו
זיינע לענדן. סוניה, סוניה! שרייט אַלץ אין מיר, נאָר די צונג רירט
זיך ניט. איך הייב זיך אויף און לויף אים נאָך. די פרוי וואָס שפאַצירט
מיט אים, האָט אַ פּרעכטיקע פיגור. שוואַרצע האָר פאַלן אויף אירע
ווייסע אַקסל. זי האַלט די פינגער פון איר לינקער האַנט פאַרוויקלט אין
זיין רעכטער האַנט. זי רעדט און לאַכט. איר לשון איז מיר פּרעמד. זיין
קול הער איך ניט. אַ שוואַרצע וואַנסע דעקט צו זיין מויל. טונקעלע
ברילן פאַרשטעלן אַ העלפט פון זיין פנים.

עס קאָן דאָך ניט מעגלעך זיין, טראַכט איך. פיר יאַרצענטליק שטייען
צווישן אונדז. איך בלייב שטיין אַ פאַרלוירענע און קוק זיי גאָך ביז זיי
פאַרשווינדן אין דעם אָנגעהיצטן אויגוסט-טומאַן.

איך קער זיך אום צו מיין אויסלייג-בעטל מיט אַן אַראַפּגעלאַזטן קאַפּ.
ערשט איצט באַמערק איך אַז מיין מאַן זיצט אויפן נאַסן זאַמד. ער האַלט
אַ צייטונג אין דער האַנט און קוקט אויף מיר מיט פאַרשנדיקע אויגן.

איך ווייס וואָס איך האָב צו דערוואַרטן — אַן אויפקלערונג, קלאַר און פשוט, ווי איינס און איינס איז דריי, ער איז אַ רעאַליסט, אַ מענטש וואָס גייטיקט זיך ניט מער ווי אין זײַנע גאַט־געשענקטע פינעף חושים. אַבסטראַקטע געפילן זענען אים פרעמד.

„וואָס איז געשען?“ פרעגט ער. „די תמוז־וון האָט דיר אָפּגעטון אַ שפּיצל? דערוועסט אַ שיינעם מאַנספאַרשויך צינד זיך אין דיר אָן די אַלטע יוכע?“

„מיר האָט זיך געדאַכט אַז דאָס איז מײַנס אַ לאַנדסמאַן.“

„ווען למשל, האָסטו דעם יונגן לאַנדסמאַן געזען, נעכטן, אייערנעכטן?“

„איז דאָס דיר באַמת אַזוי שטאַרק וויכטיק?“

„וויכטיק, אָדער נישט וויכטיק. דער פאַקט בלייבט, אַז איינמאַל אַ

שליאַך, אַלע מאַל אַ שליאַך.“

דער שטאַך שטיקט. די היץ איז גרויס. לויף איך אַרײַן אין ים. קילע כוואַליעס דעקן מיך איבער; זיי באַרויַקן מיך. איך קער זיך אום צו מיין אויסלייג־בעטל, צוריק צו דעם וואָס איך בין היינט, איצט. ביי מיר, אין מיין געדאַנקען־וועלט, איז דער גייער בײַם ברעג ים שטיין געבליבן. ווי אַ סטאַטוע וואָס איז אויף אַ מיסטעריעזן אויפן אַראָפּ פון זײַן פעדעסטאַל, אָדער גאַר פון עשאַפּאַט אויף אַן אַחרית־הימימדיקן שפּאַציר... מיין גאַרטן וואָס האָט ערשט נעכטן געבליט, טראַגט היינט אלולדיקע קאַלירן. די טרוקעניש האָט דערהרגעט די שטאַלצע גלאַדיאַלע. די ווינסע שניי־בלום איז איבער גאַכט ברױן געוואָרן. דעם ערשטן זומער דאָ אויף דער נחלה פלעג איך וואַסערן דעם גאַרטן אין דער פרי און בײַ גאַכט. איצט בין איך מער סקעפטיש ווי סענטימענטאַל. איך וויל מער ניט איבער־מאַכן דעם גאַטירלעכן איינשטעל. איך לאָז דאָס ווילדע זרעלע, וואָס דער ווינט ברענגט צו טראַגן, געפינען זײַן פאַר און אָנהייבן אַ גײַעם דור. איך זײַ און קוק ווי בלעטער פאַלן. אַן איינציקע גריל טרילט. קיינער ענטפערט איר ניט. זי איז אַליין געבליבן אויף דער וועלט, די לעצטע פון איר מיין. אויך דײַן צײַט איז פאַריבער. מאַך פריי דעם וועג — לאַכט ערגעץ אַ יאַשטשערקע.

„ס'איז נאָך פריי.“ ענטפער איך איר אין געדאַנק. ס'איז ערשט ערב יום־כיפור. מײַנע עלטערן וואָס האָבן מיך אַ מאַל געשיצט, ווי בראַווע

זעלנערס געשטאנען אין די פאדערשטע רייען, דעמאלט האב איך ניט געוואוסט, אז אין דער שפיל זענען מיר אלע פארשפילער. דאך האט שוין די אימה פארן אומבאקאנטן, מיסטעריעזן, געהויזט אין מיר. איצט וואגן דערט מיין זכרון איבער יענעם ווייטן, קיין-מאל-מער אמאל. א יום-פיפור-נאכט אליין אין הויז. די עלטערן אין שול. די בענטשליכט פלאג-טערן. אויף די ווייס געקאלעכטע ווענט טאנצן שאטנס. זיי ציטערן ווי פיש אין וואסער. מיין קאפ אויף דער וואנט פאסט זיך אריין אין מיין טויטער מאמעס מאנטל. ער הענגט אויף א טשוואק פונקט אונטערן באלקן. איך קוק און זע ווי דער מאנטל בלאזט זיך אן. די ארבל ציען זיך אויס, ווערן לענגער. אט-אט רירן זיי אן מיין קליין ברודערל, וואס שלאפט רויק אין זיין האלצערנער וויג. אפשר וויל זי דאס קינד דערשטיקן, אדער גאר מיך דערווארגן, פאר וואכן איבער מיין שטיפמאמעס קינד? אפשר וויל זי גאר איך זאל נקמה נעמען פאר דער בושה וואס איר מאן האט זי אזוי גיך פארביטן פאר אן אנדערער, א יינגערער... און מארגן דארף איך זאגן „יזפור“.

איצט זאג איך יזפור אונטער מיין בוים פול מיט געלע בלעטער. איך צילע אויף נאמען נאך נאמען, אויף א פאדעם וואס קאן ארומנעמען דעם גאנצן ערדקיילעך. נאכן דערמאנען די נעמען פון מיניע ביידע מאמעס, מיין קליינעם ברודערס נאמען, דערמאן איך רייזשע פלטיאלס. אין איר פבד וועגן ציקל איך אויס איר באליבט לידל: „אוי ווי מארגן-שטערן, ווען וועל איך א פלה ווערן?“ צום סאמע סוף גיי איך אראפ צום ים, צו באפעסטיקן זיין וויזיע אויפן פעדעסטאל פון מיין הארץ...

יאסעמיטי-פארק

אויף אן עקסקורסיע צו די יאסעמיטיס, האָב איך, חוץ גייגיר, מיט-גענומען אַ שפּאַקטיוו, אַ וואַרעמען מאַנטל, אַ צוקערל דאָס האַרץ צו דערקאַפּן און דעם אומפאַרמיידלעכן פּאַטאַגראַפֿיר-אַפּאַראַט. די פּען און דאָס נאָטיץ-ביכעלע האָב איך געלאָזט ליגן אין האַטעל אויפן טיש. קיין אומגליק איז עס נישט — האָב איך זיך אַליין געטרייסט. וואָס קאָן איך שוין צוגעבן צו דעם וואָס טויזנטער אַנדערע האָבן געשריבן, געמאַלן, באַזונגען, פּילאָזאָפּירט, אין שטיין אויסגראַווירט די גראַנדיעזע נאַטור-דערשיינונג פון דעם וואַסערפּאַל. וואָס מיך האַט אינטערעסירט איז זען, אַנקוקן מיט די אייגענע אויגן, אויפנעמען מיטן געפּיל די ווונדער פון גאָטס וועלט.

ערשט מיט אַ טאָג צוויי צוריק בין איך מיט דער זעלבער עקסקורסיע געשטאַנען פאַרן גרענד קעניאַן. איך האָב געקוקט אויף דעם כאַאַס פון אַנגעוואַלגערטן ברוכשטיין, אויף די אַפּענע אַפּגרונטן און געזען האָב איך ניו-יאָרק נאָך אַן אַטאַמישער באַמבאַרדירונג. איך האָב בפּירוש געזען דעם טורעם פון עמפּייער-עסטעיט-בילדינג זיצן אין אויסגעטרוקנטן בעט, וווּ דער האַדסאָן איז געפּלאַסן. צעקרישלטע סקולפּטורן פון מעטראַ-פּאַליטן-מוזעום האָבן גענעסטיקט אין די חורבות פון ראַקעפּעלער צענ-טער. איך זוך און געפּין סימנים פון צענטראַל-פּאַרק. אויף אַ פּאַרשטיי-נערטער באַנק זיצט אַ פּאַרשטיינערטע זקנה. אין אַפּגרונט איסט ריווער ליגן די אוצרות פון וואַל-סטריט הפּקר פאַרן ווינט. פּליטעס גאַלד בלישטשען אין אַנשיט פון פּייגל-מיסט. פּנימער פון מענטשן איינגעפּאַסט אין גראַניט קוקן אַרויף צו מיר. זייער ייאוש גיט זיך מיר איבער. אין די לעכער פון זייערע מײלער לויפן אַרום מײז. נאָר די לייבן פון דער צוויי-און-פּערציקסטער ביבליאָטעק זעען אויס פּעטער ווי געווען. מיר דאַכט, אַז זיי שמייכלען צופּרידן וואָס זיי זענען צוריק אַרײַן אין

זייער עלעמענט. איך נעם אויף דאָס בילד ווי אין אַ טראַנס. אַן אַריינבליק אין דער צוקונפט פון וועלכער מען קאָן ניט אַנטרינען, ניט אויסבאַהאַלטן, ניט אויסבעטן, פּונקט ווי פאַרן טויט.

שפעטער האַנדל איך איין אַ פאַר אילוסטרירטע קאַרטלעך. דער אויטאָבוס וואַרט. איך בין שוין דער לעצטער טוריסט איינצושטייגן. איך זען זיך אַוועק אויף מיין פּלאַץ ביים פענצטער, גראַב איין דעם קאַפּ אין דער שויב. די שקיעה ברענט. דרינגט אַריין אין די תּהומען. אַ ווייטער ווידערקול פון אַ ניט-דאַקן שופּר הילכט מיר אין אויער אַריין: יתגדל ויתקדש... דער אויטאָבוס איילט. די נאַכט פּאַלט צו. איך מאַך צו די אויגן און טראַכט פון דעם מאַלצייט וואָס וואַרט אויף מיר אין האַטעל.

דאָס פאַרן מיט אַ גרופּע האָט זיך אירע פּלוסן און אירע מינוסן. מען דאַרף ניט האַלטן דאָס אויג אויפן ספּידאַמעטער, ניט זאָרגן וווּ איבערצושלאָפּן. מיטן אויטאָבוס לאַזט מען אַלץ צום טרייבער. ער גרייט שוין אַלץ צו: דעם האַטעל, דעם רעסטאָראַן. אַלץ איז פּירבאַשטימט צו דער מינוט. דערפאַר קאָן מען ניט שלאָפּן אַ ביסל לענגער, אַדער פאַר-האַרן אויף אַ פּלאַץ וואָס איז דיר אינטערעסאַנט. געוויינלעך לאַנטשע איך זיך אָפּ פון דער גרופּע. ניט ווייל איך האַלט זיך, חלילה, העכער, פאַרקערט, איך ווייס אַז מיין אויפנאַמס-קראַפט איז אַ באַשרענקטע. מייד איך אויס סיי די אינטערעסאַנטע, סיי די באַנאַלע רעדער. איך שייד זיך אָפּ, אויב אַפילו נאָר אויף אַ פאַר טריט ווייטער פון די פּראַפעסיאָ-נעלע פּלאַפלער. דאָס וואָס איך נעם אויף אַליין בלייבט ביי מיר אין זפרון. אויב איך געדענק עס ניט ווען איך וויל — קומט עס אָבער קאַפויער לויט זיין אייגענער אויסרעכענונג. טייל מאַל טרעפט אַז אַ דרויסנדיקער צופאַל קרייצט זיך מיט אַ לאַנג-פאַרגעסענער פּאַסירונג, וואָס האָט אַ מאַל געמאַכט אַן איינדרוק. דער בליץ פון צוזאַמענשטויס באַלייכט דאָס פאַרגעסענע לויט דעם גייסט אין קאַלאַריט פון יענער פאַרשווינדענער צייט.

אויפן וועג צו די יאָסעמעטיס שטעלן מיר זיך אָפּ ביי די סעקאַיאָ-ביימער. מען רופט זיי די מאַנאַרכן פון די וועלדער. זיי זענען די עלטסטע לעבנס אויף גאַטס וועלט. שטייענדיק פאַר די ריזיקע גיגאַנטן, דריי

הונדערט פוס די הייד, און פיר טויזנט יאָר אַלט, ווערן אפילו די פלאַפּלער פאַרשטומט. אַ מין געפיל פון יראת הכבוד נעמט אונדז אַרום. קיינער וואַגט ניט עפעס צו זאָגן. אין זייער שאַטן האָבן זיך אפשר אַדם און חוה געפאַרט? שטייט מען שווינגנדיק און מען טראַכט, ווי לאַנג וועלן זיי נאָך אַזוי שטיין, איינגעוואַרצלט אין דער אייביקייט? וועט דער מענטש מיט זיינע מאַשינען אויך זיי אומברענגען? זלידנע געדאַנקען קריכן אין קאַפּ אַרײַן. אויך דער אויטאָבוס קריכט באַרג-אַרויף דער שמאַלער סטעזשקע צווישן מאַריפּאָז-וועלדער, בימער וואָס פאַרשטעלן די וון. דאָ האָט די ציוויליזאַציע קיין צוטריט ניט. אַלץ איז ווי געווען בײַ מעשה בראשית.

ווען מיר קומען אָן צו די יאַסעמיטיס איז שוין שפּעטער גאַכמיטאַג. מיר גייען אַנטקעגן דער „פּלה'ס שלייער“, אַדער „בראַדל וועיל“, ווי מען רופט עס. אַ פּאַנאַסטישער אַנבליק. דער וואַסערפאַל קומט אַרום-טער פון אַן אויסגעמוליעוועטן גראַניט-באַרג פון איבער טויזנט פיר הונדערט פוס די הייד. „שוין איינמאַל אַ פּלה“ — רופט זיך אַן אַ פרוי מיט אַ צעקנייטשט פנים און בלאַנדע האַר. „קיין ווונדער וואָס זי איז פאַרבליבן אַן אייביקע בתולה... אַ חתן צופרידן צו שטעלן אַזאַ אַסאַבע, דאַרף ערשט געבוירן ווערן“.

איך שאַר זיך אַרויס פון דער גרופע און בלייב זיצן אין טיפן גראָז, מיטן פנים צו דער וואַנט. פון אונטער די רוינען פון צײַט רוקט זיך אַפיר אַ פּלה, אַ קלייניקע, אַן איידעלע, מיט רויטע פלאַמענדיקע האַר. איר פנימל איז קיילעכיק, בלאַס און פאַרשלאָסן. אויך זי טראַגט אַ שלייער ביז צו די פיס. דאָס האָט מײַן מומע באַשע זי אַזוי אויסגעשטאַט. מען פירט זי צום בית-עולם וווּ זי דאַרף שטיין אונטער דער חופה מיטן בעדער פון שטאַט אַן אַלמן מיט דריי קליינע קינדער. דער האַלבער יאָרהונדערט וואָס שטייט צווישן דעמאַלט און היינט, רוקט זיך אַפּ אין אַ זײַט. איך זע מײַן מומע באַשע אין איר גיגאַנטישן פאַרנעם, אַ פרוי אַ יפת תואר, וואָס האָט אין איר פריער יוגנט אַפּגעשאַצט איר אייגענעם ווערט און אַן אַ גראַשן נדן חתונה געהאַט פאַר אַ רייכן יורש פון אַ שניט-קראָם. נאַכדעם ווי זי האָט אַפּגעלעבט מיט איר מאַן אַ יאָר צוויי, האָט מען אַנגעהויבן שמועסן אין שטאַט, אַז מײַן מומע באַשע איז אַן

עקרה. זי האָט דעם פּאַקט גיט אָנגענומען. וואָס הייסט אָן עקרה? האָט זי געטענהעט. אונדזער מוטער שרה האָט בײַ נײַנציק יאָר דעם מיאוסן שם צו גיט געמאַכט. זי איז נאָך דערווײלע קײן נײַנציק יאָר גיט אַלט. קײן העלפט דערפון אויך גיט. און שוין שטעמפלט מען זי פאַר אָן עקרה.

מײן מומע באַשע האָט געלעבט אין דער צײט פון פּערד און וואָגן, נאָר אַ מויל האָט זי געהאַט וואָס איז געלאָפּן אויף רעלסן. זי האָט געקאַנט צורעדן אַ קונה וואָס איז געקומען קײפּן אַ שטיקל לײוונט ער זאָל שוין אין איין וועגס „כאַפּן אַ מציאה“ אַ רעשטל צײג אויף אָן אַנצוג, אַ שטיקל באַטיסט פאַר דער פּלונטטע, אַ פאַר מעטער באַרע פאַר קינדער-הײזלעך. און אויב ער האָט גיט געהאַט קײן מוזמן, איז אויך גיט קײן מאַלעיר. זי קאָן אירע קונים. זי געטרויט גיט אַ לײאדע וועמען. זי ווייסט וועמען יא, און וועמען גיט.

מען האָט געזאָגט אויף דער מומע באַשע אָן זי איז אַרײן אין אַ שמאַלצגורוב. איר מאַן, אַ ביסל אַ צוגעלייגטער, פּלאַך מענטשל, גיט דער שענסטער, גיט דער קלוגסטער, זײן מעלה איז געווען וואָס ער האָט זיך געלאָזט בײַגן.

אײן מאַל אין אַ שבת-צו-נאַכטס, בײַ שלוש-עודות, דאָס פאַר פאַלק איז געווען בײַם געדעקטן טיש. די שבת-לײכטער האָבן אָפּ-געשפּיגלט דאָס גאַלד פון דער מערב-וון, עס צעגאַסן אויף דער מזרח-וואַנט אין דער פאַרעם פון גאַלדענע פּישעלעך. די פּישעלעך זענען געשווומען שטיל און געלאָסן פון אײן זײט וואַנט צו דער צווייטער. אַזוי, ביז אין אײן-סוף אַרײן.

דאָס דינסטמיידל האָט נאָר-וואָס אַרײנגעבראַכט דעם רעשט פון די געפּילטע פּיש, ווײן און חלה. קוקנדיק אויף די גאַלדענע פּישעלעך, האָט זיך מײן מומע באַשע אַ קער געטון צו איר מאַן און אַזוי געזאָגט: טײערער מאַן מײנער, וויסן זאָלסטו וויסן אַן איך האָב שוין אויסגע-פּרוּווט אַלע באַבסקע רפואות, איצט ליגט די ברירה אין דיין רשות. זעסט דאָס דינסטמיידל, זי איז נאָרוו ווי אַ הינדעלע. נעם זי. באַמאַן זי. נאָך הינטיקע נאַכט. אויב עס האָט געפאַסט פאַר אברהם אַבינו, וועט עס אויך פאַסן פאַר דיר“.

סרול-וואָלף האָט זיך אָנגעכאַפּט פאַרן קאַפּ: „וואָס רעדסטו, וואָס זאָגסטו, פאַראומגליקן אַ קיילעכדיקע יתומה, רחמנא לצלן?“
 „ווער רעדט פון פאַראומגליקן? מיר וועלן זי באַגליקן. זי וועט געבערן אַ קינד און מיר וועלן עס נעמען פאַר אונדזער איינגס. דאָס דינסטמיידל וועלן מיר מירצעשעם חתונה מאַכן. זי וועט האָבן קינדער מיט איר געזעצלעכן מאָן. ס'קאָן אויך געמאַלט זיין,“ איז זי ווייטער אָנגעגאַנגען, „אַז אין איר זכות זאָל זיך מיין טראַכט עפענען. עפעס האָבן דאָך אונדזערע הייליקע מוטערס געוויסט, וואָס מיר היינטצייטיקע ווייבער ווייסן ניט...“

„וויאָזוי וועסטו דאָס אויספירן?“ פּרעגט סרול וואָלף, און זיין פאַר-שוירן בערדל שטעלט זיך אויף שאַרף פאַרשפיצט ווי אַ פּראַגע-צייכן. „מענטשן האָבן אויגן. דער בויך פון אַ שוואַנגער-יידענע לאָזט זיך ניט באַהאַלטן.“

„די זאָרג לאָז צו מיר.“ ענטפּערט מיין מומע באַשע. „דו גיי און קום צו איר ווי אברהם צו הגרן, ווי יעקב צו זילפהן, די רעשט לאָז צו מיר.“

אַזוי, מער ווייניקער, האָבן זיי גערעדט יענעם שבת-צו-נאַכט, און אַזוי, מער ווייניקער האָט ער געטון יענעם שבת-צו-נאַכטס. נאָך די פּיש און נאָך דעם וויין האָט ער אָנגעקלאַפּט אין דער טיר פונעם דינסטמיידל. דאָס מיידל איז שוין געלעגן אין בעט. איז זי אַראָפּ פון איר געלעגער און אים אַנטקעגן געקומען אין אַ קורצן העמדל. די בריסטלעך אָפּגע-דעקט. דערזען דעם בעל-הבית האָט זי זיך שטאַרק דערשראַקן, אַרייַנגעלאָפּן אין בעט אַריין און זיך איבערגעדעקט איבערן קאַפּ. סרול-וואָלף האָט פאַרלאָשן דעם לאַמפּ און געטראָפּן דעם וועג אין דער פינצטער.

ווען דעם מיידלס בויך האָט אָנגעהויבן יערן, האָט מיין מומע באַשע געדונגען אַ פּערד-אין-וואָגן, אַרייַנגעזעצט די דינסטמויד אין טיפּן שטרוי און זי אַוועקגעפירט צו איר שוועסטער וואָס האָט געהאַלטן אַ קרעטשמע אין שכנותדיקן דאָרף. זי אַליין, מיין מומע באַשע, האָט זיך אויסגעשטאַט מיט אַ קישעלע אונטערן אונטערראַק. דאָס קישעלע איז געוואָקסן פון קליין צו גרעסער און געשטאַכן די אויגן פון די ניט-פאַרגיבער. ווען די צייט איז געקומען, איז זי אַוועק אין דאָרף אַריין. אומגעקערט אַהיים

האָט זיך מיין מומע באַשע מיט אַ זון, איינגעהילט אין קישעלע וואָס זי האָט פּרײַער געטראָגן אונטערן אונטערראַק.
 און עס איז געווען זומער. און עס איז געווען ווינטער. און געקומען איז אַ זומער פון גרויס גערעטעניש. מאַרקזיצערנס האָבן אויסגעזונגען די ביליקע פּרײַזן פון די פירות וואָס האָבן פאַרשמעקט דעם מאַרק. קינדער מיט פאַרשמירטע פּנימער שפּילן זיך אין די גאַסן, נאַשן שוואַר-צע קאַרשן און לאַכן פון דער וועלט. פּלוצים — אַ מגיפה. קליינע קינדער פאַלן ווי פּליגן. יעדן טאַג פּויקט מען טרעוואַגע. מען רופט צונויף די איינשוויגער און מען זאַגט זיי אָן וויאַזוי זיך צו פירן: וואָשן די הענט פאַר יעדן עסן. קאַכן דאָס וואַסער איידער מען טרינקט. די שיינע קאַרשן האָט מען באַגאַסן מיט נאַפט. די מאַרקזיצערנס האָבן געבראַכן די הענט, געשאַלטן די פּאַליציי, און געבעטן דעם רבּונו של עולם ער זאַל אַפּשטעלן די מגיפה.

אין איינעם זאָג טאַג וואָס האָט אויסגעזען ווי נאַכט, האָט מען צוליב עפעס אַ פאַרהוילענער סיבה, וואָס האָט געהאַט אַדער ניט געהאַט אַ שייכות צו דער מגיפה, באַשטימט צו שטעלן אַ חופּה אויפן בית-עולם צווישן מיין מומע באַשעס דינסטמיידל מיטן שטאַטישן בעדער. די גע-שעעניש האָט אויפגערודערט דאָס שטעטל. יונג און אַלט האָבן באַגלייט די פּלה באַרג-אַרויף צום הייליקן אָרט. ווי אַזוי דער צונויפגעפאַרטער שידוך האָט געזאָלט אַפּשטעלן די מגיפה, האָט קיינער ניט געוואוסט. אויך האָט קיינער ניט אַפּגעפרעגט פאַרוואָס דווקא דאָס אַרעמע דינסטמיידל מיט אַן עלטערן אלמן מיט דריי קינדער, און פאַרוואָס דווקא אויפן בית-עולם? דאָס אויסטערלישע פון דעם צוזאַמענשטעל איז גענוג געווען צו מאַכן גלייבן אַז אַזוי און ניט אַנדערש וועט פאַסירן אַ גס...

בכבודיקע בעלי-בתים האָבן געטראָגן די שטאַנגען פון דער חופּה. מיין מומע באַשע, פאַרוויקלט דעם קאַפּ מיטן יום-טובדיקן שאַליק, האָט געפירט די פּלה אונטערן אַרעם. איך זיך אויף מיין טאַטנס אַקסל און זע די פּלה לאַזט זיך פירן. מען פירט זי צו צו האַלב-איינגעזונגענע מצבות וווּ אירע עלטערן ליגן באַגראָבן. אַ פירזאַגערן, מיט אַ פאַטשיילע ביו איבער די אויגן, זאַגט איר עפעס אונטער. נאָר די פּלה האַלט די ליפּן פאַרשלאָסן. זי וויגט זיך הין און צוריק. אירע אַקסלען צוקן, נאָר פון

איר מויל קומט קיין קלאנג ניט ארויס דער ווינט דרייט מיט איר לאנגן שלייער. אויך דאס קלייד וואס זי טראגט איז לאנג ביז צו די פיס. אונטער דער אפענער חופה שטייט שוין דער חתן און ווארט. ער טראגט א שווארצע קאפאטע, א ברייטן קאפעליוש. צוויי פון זיינע על-טערע קינדער שטייען ביי זיין זייט. אנטקעגן איבער אים שטייט א ייד מיט א ווייסער באָרד. ער קוקט אריין אין א ספר און שאַקלט זיך פסדר. די מומע באַשע פירט די פלה צו צו דער חופה. אין שטיבל פון צדיק וועמענס זכות דאָרף ביישטיין אין אַפצושטעלן די מגיפה, שטייט דער קברן מיט א טויט עופעלע אונטערן אַרעם. לעבן אים שטייט אַ קלעזמער מיט אַ פידל אין דער האַנט. ביידע וואַרטן אויף אַ צייכן. דער זקן מיט דער ווייסער באָרד האַלט אין איין זאָגן אַ תפילה בלחש. די מומע באַשע ווייט די אויגן. דער פלה'ס אויגן זענען טרוקן. דער חתן נעמט איר האַנט. נאָר דאָס רינגל קאָן ער ניט געפינען. ער זוכט אין אַלע קעשע-נעס. די פלה שטייט, גלייך ווי עס גייט איר גאָרניט אָן. אירע אויגן זענען געווענדט צו איין איינציקן שטראַל וואָס רייסט זיך דורך די אַנ-געלאַדענע וואַלקנס, הויך איבער די קעפ פון די אונטערפירער, איבער דעם ברייטן, שוואַרצן קאפעליוש פון חתן, איבער דעם ייד מיט דער ווייסער באָרד איבער דעם קלעזמער מיטן פידל, דעם קברן מיטן טויטן קינד אונטערן אַרעם. זי רעדט מיט פאַרמאַכטע ליפן. אירע אויגן שמייכלען. מיט אַ מאַל אַ וואַלקן-בראָך. אַ בליץ צערייסט דעם הימלישן דעקטוך. ווי אַ שפּיז געצילט פון אַן אומגעזענער האַנט, מיינט אויס דעם וואַלד, היפט-איבער דעם טיך, די וואַנט אַרום בית-עולם, ווען ער גרייכט די חופה פאַלט די פלה טויט.

ס'איז געוואָרן אַ בהלה. אַלע שטופן זיך צום אויסגאַנג. אַלע לויפן. דונער און בליץ לויפט אונדז נאָך. איך קלאַמער זיך צו מנין טאַטנס שטאַרקן נאַקן. מיר דאַכט אַז די טויטע פלה לויפט אונדז נאָך. זי לויפט איבער די קעפ פון די לויפנדיקע. איר לאַנגער שלייער פאַרטשעפעט אין אַ ווייסן וואַלקן הענגט אַראָפּ ביז צו דער ערד. אַ קול פון אַ שופר רופט אויס „מזל טוב!“ אַ בת-קול ענטפערט: ברוך דיין אמת!

דאָס פייפל פון אַנטרייבער רייסט זיך אַריין אין דער וויזיע. איך שטיי אויף און פאַלג נאָך דעם רוף. עס דעמערט. פייגל טשאַטעווען אין דער

לופט. אויטאמאבילן שטופן זיך צום אויסגאנג. נאָר דער דימיון מאַלט
נאָך אַלץ די חתונה אויפן בית-עולם, ער מאַלט די פראַכט און די מיסטע-
ריע. איינמאָל איינגעפלאַנצט אין זכרון, האָט דאָס בילד געוואַרט גאַנצע
פופציק יאָר. טאַקע ניט ווי יענע פאַרכישופטע פרינצעסין, וועמען אַ קוש
פון פרינץ האָט אויפגעוועקט. זי, דאָס דינסטמיידל, האָט פון פרינצן ניט
געוואוסט, ניט געהערט און ניט געזען. אַפט מאָל האָט זי אַרײַנגעקוקט
אין דער טיפקייט פון ברונעם וווּ זי פלעגט שעפן וואַסער. ס'קאָן געמאַלט
זײַן אַז זי האָט דאָרט געלאָזט אַ טרער, אָדער גאָר צוויי? די טרערן זענען
אויפגעגאַנגען פון דער טיף פון ברונעם צו דער הייך פון וואַלקנס. דאָרט
האַבן זיי זיך פאַראייניקט מיט די טרערן פון פאַרברענטע פלות, וואָס
זענען אויפגעגאַנגען מיטן רויך פון אוישוויצער קוימענס. אַזוי אינאיינעם
האַבן זיי געוואַנדערט איבער ים און יבשה, און געבליבן הענגען אונטערן
שלייער פון אייביקייט...

אין דער זאמלונג

א נאכט אין די אדיראָנדאַקס (במקום אַ פירוואָרט)	7
דער ראַנדעווו	11
אַן עקסקורסיע אויף צוריק	23
יאָסעלע	29
אינדיאַנער זומער	39
די באַלאַדע פון אַ חלום	50
דער קרבן	58
זשוזעל	66
מיט נעכטיקע און היינטיקע שכנים	78
די זיצערקע אויף דער זיבעטער עוועניו	89
אויפן וועג צום גט	94
דער איבערגעבליבענער	104
אין געוועט מיטן גורל	113
דאָס רויטע שירעמל	124
איר לעצטער טאַנץ	135
דאָס וואָרטן אויפן שמאַטילניק	148
די צווילינג-שוועסטער	161
אַ לידל פאַר אַ ייִדישער נשמה	170
דער אויסגעטראַכטער	173
אויף קבר-אַבות	182
דער ווונדער-קוואַל	190
אַ שניי-שטורעם אין זומערלאַנד	203
הערשעלע דער טוקערינס	213
בלאָט, בלאָף, אַדער טראָומע	221
די נסיעה אויפן טעלעפאָן	229
געראַטעוועט אַ ייִדישע נשמה	233
נאַסטאַלגיע	239
יאָסעמיטע-פאַרק	247

